

**МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ
ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**МАЪРҶАИ
ВАКОЛАТДОР ОИД
БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛИ 2012**

ДУШАНБЕ – 2013

Маърузаи пешниҳодшуда сеюмин маърузаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон мебошад, ки тибқи моддаи 24 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия гардида, ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мегардад.

Ҳамчунин Маъруза барои дигар мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ, ки дар соҳаи ҳуқуқи озодиҳои инсон фаъолият менамоянд ва аҳли ҷомеа низ пешбинӣ шудааст.

Дар Маъруза фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар соли 2012, вазъи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин давра мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Бо мақсади таъмин намудани дастрасии васеи хоҳишмандон ба Маърузаи мазкур ва маърузаҳои пешини Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон матни электронии онҳо дар Сомонаи www.ombudsman.tj ҷой дода шудаанд.

ISBN 978-99947-49-58-4

**© Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон
дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Хонандаи мӯхтарам!

Яке аз нахустин поягузори ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар таърихи инсоният аҷодони мо буданд ва мо ифтихор аз он дорем, ки аввалин Эълумияи ҳуқуқи башар ҳанӯз 2500 сол пеш, аниқтараш соли 539 пеш аз милод аз тарафи Куруши Кабир ба оламиён эҳдо гардида буд.

Дар Эълумияи Куруши Кабир муҳимтарин принципҳои ҳуқуқ ва озодиҳои инсон баён ёфтаанд ва имрӯз он ба ҳамаи 6 забони кории Созмони Милали Муттаҳид тарҷума шудааст. Принципҳои Эълумияи Куруши Кабир дар 4 моддаи аввалини Эълумияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар, ки 10 декабри соли 1948 аз тарафи СММ қабул шудааст, инъикос ёфтаанд.

Аввалин Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи инсон, ё ба истилоҳи дигар Омбудсманҳо, ҳанӯз 200 сол муқаддам дар Аврупо таъсис дода шуда буданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, бо шарофати Истиқлолияти давлатӣ ва ҳамчун арзишҳои олии эътироф шудани инсон ва ҳуқуқи озодиҳои ӯ зиёда аз се сол аст, ки мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон таъсис дода шуда, фаъолияти он сол аз сол тавсеа меёбад.

Таъсис додани чунин мақомоте, ки дар ҳақиқат мақомоти ҷомеаи демократӣ мебошад, нишон медиҳад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваста бо қадамҳои устувор дар роҳи ҳимоя ва пешбурди ҳуқуқи инсон пеш меравад.

Имрӯз мо бо боварӣ гуфта метавонем, ки Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як мақомоти алоҳидаву мустақил ва дорои низоми мукаммали ҳифзи ҳуқуқи инсон бо намояндаҳои худ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ мебошад.

Дар Маъруза фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва вазъи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2012, пешравию камбудии мавҷуда дар ин самт мавриди таҳлил қарор дода шуда, тавсияҳои дахлдор оид ба ҳалли онҳо пешбинӣ шудаанд.

Боварӣ дорам, ки Маърузаи пешниҳодшуда мавриди баррасии мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шахрвандӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва ҳар фарди ҷомеа қарор гирифта, ба пешрафти минбаъдаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат мекунад.

**Бо эҳтиром,
Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон
З. Ализода**

МУНДАРИҶА

ПЕШГУФТОР	5
I. ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУКИ ИНСОН ДАР СОЛИ 2012	7
1.1 Мурочиати шаҳрвандон	7
1.2 Такмили қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд	11
1.3 Баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон	11
1.4 Ҳамкорӣҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон	16
1.5 Таҳкими иқтисодии мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон	18
1.6 Санҷиши вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон	20
II. ВАЗЪИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	22
2.1 Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ	22
2.2 Ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайринсонӣ ва таҳқиқунандаи шаъну шараф	29
2.3 Ҳуқуқ ба шаҳрвандӣ	36
2.4 Ҳуқуқ ба озодии иброи ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма.....	41
2.5 Ҳифзи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида	44
2.6 Ҳуқуқ ба меҳнат.....	50
2.7 Ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ.....	55
2.8 Ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ	59
2.9 Баробарии гендерӣ	65
2.10 Ҳуқуқ ба моликият ва манзил.....	73
2.11 Риояи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд.....	77
2.12 Ҳуқуқҳои кӯдак	82
ХОТИМА	93

ПЕШГУФТОР

Рӯйдодҳое, ки соли 2012 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вуқӯъ омаданд, барои беҳбуд бахшидан ба таъмини пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон заминаҳои бозътимод фароҳам оварданд. Ба мувофиқа расидани роҳбарони кишварҳои Федератсияи Россия ва Тоҷикистон дар хусуси тамдиди мӯҳлати будубоши беқайди муҳочирони меҳнатӣ, бекор кардани боци гумрукӣ аз сузишвории ба Тоҷикистон воридшаванда ва ба Созмони Умумиҷаҳонии Савдо шомил шудани ҷумҳурӣ аз зумраи он рӯйдодҳое мебошанд, ки метавонанд барои рушд ёфтани ҳуқуқҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ шаҳрвандон дар ҷумҳурӣ таъсири мусбӣ расонанд.

Дар ин сол ба Тоҷикистон Маъруҷачиёни махсуси Комиссари Олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон доир ба масъалаҳои шиканҷа Хуан Мендес ва оид ба ҳуқуқи ҳар шахс барои истифода аз стандартҳои мавҷуда дар бахши саломатии ҷисмонӣ ва рӯҳӣ Ананд Гровер ташриф оварданд. Онҳо дар баробари баъзе камбудҳои дастовардҳои ҷумҳуриро низ дар ин самтҳо қайд карданд.

Ҳамчунин се маъруҷаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаҳои ҳуқуқи инсон дар сохторҳои марбутаи Созмони Милали Муттаҳид мавриди муҳокима қарор гирифтанд. Аз ҷумла, Маъруҷаи дуёми даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои ўҳдадорихо тибқи Конвенсияи зидди шиканҷа, Маъруҷаи дуёми Тоҷикистон оид ба иҷрои ўҳдадорихо тибқи Конвенсияи рафъи ҳамаи шаклҳои таъбири наҷодӣ ва Маъруҷаи аввали Тоҷикистон оид ба иҷрои ўҳдадорихо тибқи Конвенсияи байналмилалӣ дар бораи ҳимояи ҳуқуқҳои ҳамаи муҳочирони меҳнатӣ ва аъзоёни оилаҳои онҳо баррасӣ гардиданд.

Маъруҷаи навбатии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд - ВҲИ) барои соли 2012 бо дарназардошти вазъи воқеии ҳуқуқи инсон дар ҷумҳурӣ, дастоварду камбудҳои самтҳои алоҳидаи ҳуқуқи инсон, саҳми мақомоти ВҲИ дар пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон таҳия шудааст.

Маъруҷаи мазкур аз ду қисми асосӣ иборат мебошад. Дар қисми аввал фаъолияти мақомоти ВҲИ мавриди таҳлил

қарор дода шуда, масъалаҳои вобаста ба қабул ва баррасии мурочиатҳои шахрвандон, такмили қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқу озодиҳои инсон, баланд бардоштани маърифатнокии шахрвандон, ҳамкориҳо бо мақомоти ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, созмонҳои ғайридавлатӣ ва байналмилалӣ, таҳкими иқтисодии мақомоти ВҲИ, санҷиши вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон, ки аз ҷониби мақомот сурат гирифтааст, инъикос ёфтаанд. Дар ин қисм нақш ва нуфузи мақомоти ВҲИ дар пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон ва самаранокии фаъолияти он бо далелу рақамҳо нишон дода шудаанд.

Дар қисми дуюми Маъруза вазъи риояи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ҷумҳури, аз ҷумла ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ, ба дахлнопазирии шахсӣ, озодин аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиқунандаи шаъну шараф, ба шахрвандӣ, ба озодин иброи ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма, ҳифзи ҳуқуқи инсон дар муассасаҳои пӯшида ва қисман пӯшида, ба меҳнат, ба ҳифзи саломатӣ, ҳифзи ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ, баробарии гендерӣ, ба моликият ва манзил, риояи ҳуқуқи шахсонии имконияташон маҳдуд ва ҳуқуқҳои кӯдак мавриди таҳлил қарор дода шуда, доир ба ҳалли камбудҳои мавҷуда тавсияҳо пешниҳод гардидаанд. Тавсияҳо бо далелу мисолҳо, ки аз мурочиатҳои шахрвандон ва мониторингҳои гузаронидашуда бармеоянд, инчунин иттилооте, ки аз мақомоти давлатӣ, созмонҳои ғайридавлатӣ ва васоити ахбори омма ба даст омадаанд, асоснок шудаанд.

Мақсади асосии Маъруза ошно намудани мақомоти ҳокимияти давлатӣ, созмонҳои ғайридавлатӣ ва байналмилалӣ, ҷомеаи шахрвандӣ бо вазъи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар Тоҷикистон мебошад ва метавонад аз ҷониби онҳо ҳамчун сарчашмаи иттилоотӣ дар бораи вазъи ҳуқуқи инсон истифода карда шавад.

I. ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР СОЛИ 2012

1.1. Мурочиати шаҳрвандон

Баррасии арзу шикоятҳои шаҳрвандон ва мусоидат ба барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи онҳо яке аз самтҳои муҳими фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон мебошад.

Мурочиатҳои шаҳрвандон тибқи Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи мурочиатҳои шаҳрвандон», санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст, Низомномаи Дастгоҳи ВҶИ ва Дастурамали тартиби баррасии мурочиатҳои шаҳрвандон дар мақомоти ВҶИ баррасӣ мегарданд.

Бо фармони ВҶИ дар мақомот Ҷадвали қабули шаҳрвандон тасдиқ карда шудааст, ки тибқи он Ваколатдор ва роҳбарони воҳидҳои сохторӣ шаҳрвандонро қабул менамоянд. Ҷамарӯза аз ҷониби кормандони мақомот тибқи ҷадвали тасдиқшуда шаҳрвандон дар қабулгоҳи мақомот қабул карда мешаванд. Дар рӯзҳои шанбе низ ВҶИ шаҳрвандонро бевосита қабул мекунад.

Соли 2012 дар Дастгоҳи ВҶИ 604 адад (соли 2011 – 567 адад) мурочиати шаҳрвандон ба қайд гирифта шудааст, ки аз онҳо аризаву шикоятҳои хаттӣ – 258 адад (соли 2011 – 207 адад) ва мурочиатҳои шифохӣ – 346 адад (соли 2011 – 360 адад) мебошанд.

Мурочиатҳо аз ҷониби сокинони шаҳри Душанбе – 92 адад (соли 2011 – 82 адад), вилояти Хатлон – 39 адад (соли 2011 – 36 адад), вилояти Суғд – 42 адад (соли 2011 – 32 адад), ВМКБ – 2 адад (соли 2011 – 2 адад), шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 35 адад (соли 2011 – 25 адад), берун аз ҷумҳурӣ – 25 адад (соли 2011 – 13 адад), аз ҷумла аз Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи инсон дигар давлатҳо – 15 мурочиат, аз дигар ташкилоту созмонҳо – 23 адад.

Мурочиатҳои хаттӣ воридгардида аз ҷониби мардҳо – 110 адад (соли 2011 – 116 адад), аз ҷониби занон – 108 адад (со-

ли 2011 – 62 адад), мурочиати коллективона – 17 адад, бокимонда аз дигар муассисаҳо ва созмону ташкилотҳо мебошанд.

Нишондиҳандаҳои оморӣ мурочиатҳои хатгӣ тибқи Таснифоти ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд чунинанд:

- ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ – 39 адад (соли 2011 – 35 адад);
- ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ – 2 адад (соли 2011 – 3 адад);
- ҳуқуқи мурочиат ба мақомоти давлатӣ – 4 адад (соли 2011 – 5 адад);
- ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча – 10 адад (соли 2011 – 5 адад);
- ҳуқуқ ба озодӣ аз ҳама шаклҳои зӯрварӣ – 1 адад;
- ҳуқуқ ба ҳимоя – 2 адад (соли 2011 – 4 адад);
- ҳуқуқ ба меҳнат – 7 адад (соли 2011 – 3 адад);
- ҳуқуқ ба моликият – 30 адад (соли 2011 – 28 адад);
- ҳуқуқ ба манзил – 40 адад (соли 2011 – 31 адад);
- ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ – 8 адад (соли 2011 – 10 адад);
- ҳуқуқ ба фаъолияти озоди иқтисодӣ – 2 адад (соли 2011 – 1 адад);
- ҳуқуқ ба саломатӣ – 1 адад (соли 2011 – 2 адад);
- ҳуқуқҳои кӯдак – 3 адад (соли 2011 – 3 адад);
- ҳуқуқ ба инкишофи ҷисмонӣ, фикрӣ, маънавӣ, ахлоқӣ ва иҷтимоӣ – 1 адад;
- ҳуқуқ ба робитаи оилавӣ – 1 адад;
- ҳуқуқ ба таҳсил – 4 адад (соли 2011 – 4 адад);
- ҳуқуқ ба иброи ақида – 1 адад;
- ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ – 6 адад (соли 2011 – 2 адад);
- аз ҷониби гурӯҳи одамон – 45 адад (соли 2011 – 42 адад);
- дигар ҳуқуқҳо – 51 адад (соли 2011 – 34 адад).

Аз 258 адад аризаҳои хатгӣ шаҳрвандон, ки дар Дастгоҳи ВҶИ мавриди баррасӣ қарор дода шуданд, нисбати қарор ё амал (беамалии) субъектони зерин шикоят карда шудааст:

- нисбати мақомоти судӣ – 89 адад (соли 2011 – 71 адад);
- нисбати мақомоти прокуратура – 14 адад (соли 2011 – 12 адад);

- нисбати мақомоти корҳои дохилӣ – 23 адад (соли 2011 – 16 адад);
- нисбати мақомоти амниятӣ миллӣ – 7 адад (соли 2011 – 4 адад);
- нисбати Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия – 4 адад (соли 2011 – 2 адад);
- нисбати Шӯрои адлия – 1 адад;
- нисбати Вазорати мудофия (комиссариатҳои ҳарбӣ) – 5 адад;
- нисбати Раёсати хизмати давлатӣ – 1 адад;
- нисбати мақомотҳои дигар давлатҳо – 6 адад;
- нисбати мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ – 7 адад (соли 2011 – 5 адад);
- нисбати Вазорати адлия (СИЧҶ ВА ҚТ) – 11 адад (соли 2011 – 10 адад);
- нисбати иҷроияи суд – 2;
- нисбати мақомоти гумрук – 1 адад;
- сохторҳои маҳаллии мақомоти марказии ҳокимияти давлатӣ – 5 адад (соли 2011 – 7 адад);
- нисбати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ – 4 адад (милиция, адвокатура, прокуратура, мубориза бо коррупсия) (соли 2011 – 1 адад);
- нисбати нотариусҳои давлатӣ – 1 адад (соли 2011 – 1 адад);
- нисбати муассисаҳои таълимӣ – 2 адад (соли 2011 – 1 адад);
- нисбати кормандони муассисаи тарбиявӣ – 1 адад;
- нисбати шахсони мансабдор – 4 адад (соли 2011 – 3 адад);
- нисбати шахсони воқеӣ – 8 адад (соли 2011 – 8 адад);
- нисбати ташкилотҳо – 7 адад (соли 2011 – 8 адад);
- оид ба дигар масъалаҳо – 52 адад (аз ҷумла оид ба мусоидат намудан ба: гирифтани шиноснома, ҷаброни зарари моддӣ ва маънавӣ, иҷрои санади судӣ, таъмини адвокати бемуз, татбиқи қонуни авф, муайян намудани ҷойи зисти шаҳрванд, муайян намудани шахсият ва гирифтани шиноснома, барқарор кардани шиноснома, гирифтани гувоҳномаи иқомати доимӣ, ҳалли баҳси оилавӣ ва дигарон).

Таҳлили муроҷиатҳо аз рӯи таснифоти ҳуқуқҳо нишон медиҳад, ки дар давраи сипаришуда нисбат ба соли гузашта муроҷиатҳои марбут ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ тамоюли зиёдшавӣ надоранд, вале баъзе ҳуқуқҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ (аз қабиле ҳуқуқ ба моликият (30 адад), ҳуқуқ ба манзил (40 адад), ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ (8 адад) ва ҳуқуқ ба меҳнат (7 адад) тамоюли зиёдшавӣ доранд.

Аз теъдоди умумии муроҷиатҳои хаттӣ, ки дар давраи сипаришуда ба мақомоти ВҲИ ворид шуданд (258 адад), бештари аризаҳо шикоятҳои нисбати мақомоти судӣ (89 адад) мебошанд, гарчанде ки чунин муроҷиатҳо дар муқоиса бо соли 2011-каме тамоюли пастравӣ доранд.

Таҳлили вазъи ҳуқуқу озодиҳои инсон дар самти дастрасӣ ба адолати судӣ нишон медиҳад, ки арзқунандагони ин гурӯҳи муроҷиатҳо мисли пешин нисбати ҳукму ҳалномаҳои судӣ норозигӣ баён намуда, аз ҳаматарафа баррасӣ нагардидани далелҳо дар суд ва вазнинии ҷазо шикоят мекунанд. Муроҷиатҳои шахрвандон Т.О., Х.Н. ва дигарон аз ин дарак медиҳанд.

Дар ин давра 24 муроҷиати хаттӣ (соли 2011 - 20 адад) ва 4 муроҷиати шифоҳии шахрвандон ба таври мусбӣ ба ғолидаи муроҷиатқунандагон ҳал шудаанд.

Соли 2012 дар мақомоти ВҲИ 346 (соли 2011 - 547) муроҷиатҳои шифоҳии шахрвандон ба қайд гирифта шудаанд (134 нафар зан, 212 нафар мард).

Таҳлили муроҷиатҳои шифоҳии шахрвандон нишон медиҳад, ки аксарияти муроҷиатҳо доир ба ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ (39 адад), ҳуқуқ ба манзил (30 адад), ҳуқуқ ба моликиятро (16 адад) ташкил медиҳанд.

Қабули шахрвандон дар мақомоти ВҲИ дар рӯзҳои шанбе низ мунтазам ба роҳ монда шудааст. Дар рӯзҳои шанбеи соли 2012 аз тарафи кормандони Дастгоҳи Ваколатдор муроҷиатҳои 67 нафар шахрвандон қабул карда шуд, ки аз инҳо 24 нафар зан, 34 нафар мард, 5 нафар нафақахӯр, 2 нафар маъюб ва 2 муроҷиати такрорӣ мебошанд. Аз 67 муроҷиатҳои ба қайд гирифташуда 25 адад оид ба масъалаҳои баҳси манзил, 1 адад ба раванқи соҳибқорӣ, 1 адад оид ба қарзи бонкӣ, 16 адад шикоят аз кормандони хифзи ҳуқуқ ва

24 адад ба дигар масъалаҳо мансуб мебошанд. Аз онҳо: дар чояш ичро шуд – 4 адад, ба назорат гирифта шуд – 17 адад, ба мақомоти дахлдор фиристода шуд – 8 адад ва ба 38 нафар мурочиаткунанда маслиҳатҳои ҳуқуқӣ дода шуд.

Ҳамчунин, дар асоси мурочиати шаҳрвандон ва бо та-шаббуси мақомот кормандони ВҲИ дар давраи сипаришуда дар 7 муурофияҳои судӣ иштирок намуданд.

1.2. Такмили қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд

Мусоидат дар такмили қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ҳуқуқу озодиҳои инсон яке аз самтҳои дигари фаъолияти мақомот мебошад.

Бо мақсади мусоидат намудан дар такмили қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсон кормандони Дастгоҳи Ваколатдор 75 лоиҳаи санадҳои меъёрии ҳуқуқиро (соли 2011 – 91 адад) мавриди омӯзиш қарор дода, нисбати онҳо хулосаву пешниҳодҳо таҳия намуданд.

Дар давраи ҳисоботӣ ВҲИ ва кормандони мақомот дар гурӯҳҳои корӣ оид ба таҳияи лоиҳаҳои қонунҳо фаъолият намуданд. Аз ҷумла, ВҲИ аъзои гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи лоиҳаи Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» буда, сардори шӯъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шаҳрвандӣ ба гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ёрии ҳуқуқӣ» шомил мебошад.

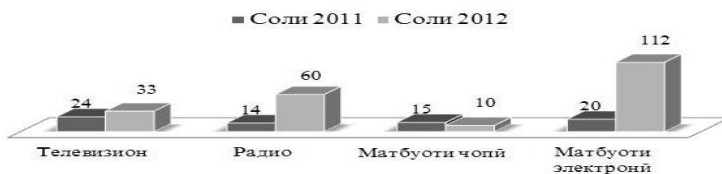
1.3. Баланд бардоштани маърифати шаҳрвандон оид ба ҳуқуқу озодиҳои инсон

Яке аз самтҳои афзалиятноки фаъолияти мақомоти ВҲИ самти иттилоотонӣ мебошад. Дар ин самт Нақшаи баромадҳои кормандони мақомоти ВҲИ дар Радиои “Тоҷикистон”, Радиои “Садои Душанбе” ва ТВ «Ҷаҳоннамо» таҳия ва тасдиқ карда шуда, дар соли 2012 амалисозии онҳо ба роҳ монда шуд.

Дар соли 2012 хабар, гузориш ва баромади кормандони мақомоти ВҲИ дар ВАО назар ба соли 2011 се маротиба зиёд шудааст. Баромадҳои кормандони мақомоти ВҲИ 205 ададро ташкил карданд, аз ҷумла 33 баромад дар

телевизион, 60 баромад дар радио, 112 баромад дар матбуоти электронӣ. Ҳамзамон дар рӯзномаву маҷаллаҳо 10 мақола ба таъб расонида шуд.

Диаграммаи баромади кормандони ВҲИ дар ВАО

Мақомоти ВҲИ тасмим гирифтааст, ки чиҳати беҳтар гардонидани самти иттилоотонӣ ва баланд бардоштани маърифатнокии ҳуқуқии шаҳрвандон дар соли 2013 барои баромадҳо дар Радио ва ТВ на танҳо аз мақомоти ВҲИ, балки аз дигар мақомоту идораҳои дахлдор низ коршиносонро ҷалб намояд.

Дар давоми соли 2012 4 маротиба нишастҳои матбуоти ВҲИ бо иштироки намоёндагони ВАО ташкил ва гузаронида шуданд. Дар онҳо барои иштирокчиён маводҳои иттилоотӣ оид ба ҳуқуқи инсон ва нишондодҳои асосии фаъолияти мақомоти ВҲИ дар соли 2012 дастрас карда шуданд.

Бо мақсади беҳтар намудани дастрасии ҷомеаи шаҳрвандӣ ба фаъолияти мақомоти ВҲИ, баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқии аҳоли ва мустақиман истифода бурдан аз китобхонаи электронии ВҲИ аз моҳи майи соли 2011 дар шабакаи умумичаҳонии интернет сомонии ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо нишони www.ombudsman.tj сомон дода шудааст. Сомона аз 14 қисм ва 24 зерқисм иборат мебошад ва тамоми маълумот доир ба фаъолияти мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонро инъикос менамояд.

Тибқи Лоихаи «Мусоидат ба рушди институтсионалии Дастгоҳи ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути таҳким бахшидани ниҳоди иттилоотӣ-таҳлилии ВҲИ», ки аз ҷониби Шохигарии Нидерландия маблағгузорӣ мешавад, дар соли аввали фаъолияти Сомона ҳадалимкон то 400 воридшавӣ

дар назар дошта шуда буд. Аз рӯи нишондоди Сомона аз рӯзи ба фаъолият оғоз кардан то имрӯз ба Сомонаи Ваколатдор 9320 (соли 2011 1631, соли 2012 7689) воридшавӣ ба қайд гирифта шудааст. Чуноне, ки мушоҳида мешавад, дигар сомонаву матбуоти чопии даврӣ доир ба мавзӯҳои мухталифи ҳуқуқи инсон аз Сомонаи ВҶИ истифода мебаранд.

Ҷамчунин бояд қайд намуд, ки соли 2012 дар сомона доир ба қору фаъолияти мақомоти ВҶИ 79 ахбороту гузориш таҳия ва инъикос гардид, ки ин нишондод дар соли 2011 24 ададро ташкил меод.

Почтаи электронии мақомоти ВҶИ пайваста фаъолият менамояд ва ҳамаи мактубҳои воридотӣ ва содиротӣ ба қайд гирифта мешаванд.

Дар ин давра Маърузаи ВҶИ барои соли 2011 омода ва нашр карда шуда, дар мӯҳлатҳои муқаррарнамудаи Қонун «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба мақомоти дахлдори давлатӣ ирсол карда шуд. Матни Маъруза дар Сомонаи интернетии Ваколатдор ва АМИТ «Ховар» ҷой дода шудааст. Маърузаи мазкур ба забонҳои русӣ ва англисӣ тарҷума карда шуда, бо дастгирии молиявии САҲА ба нашр расонида шуд.

Соли 2012 маҷаллаи «Ахбори Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» дар мақомоти дахлдори давлатӣ ба қайд гирифта шуда, 4 шумораи он бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ ба ҷоп расонида шуд ва ба ташкилоту муассисаҳо ва аҳоли ройгон дастрас гардонид шуд.

Яке аз самтҳои афзалиятноки фаъолияти ВҶИ мусоидат ба баланд бардоштани донишҳои шаҳрвандон дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва омодагии онҳо ба ҳифзи ҳуқуқҳои худ мебошад. Бо ин мақсад лоиҳаи Барномаи нави таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020 таҳия гардид ва он бо қарори Ҳукумати ҶТ аз 3 декабри соли 2012 тасдиқ карда шуд. Аз ибтидои соли 2013 корҳои омодагӣ оид ба татбиқи Барномаи мазкур идома доранд.

Соли 2012 китобҳои «Мониторинги ҳуқуқи инсон» ва «Ниҳодҳои миллии ҳифзи ҳуқуқи инсон» ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр карда шуданд, ки онҳо дар байни аҳоли ройгон паҳн карда мешаванд.

Бо мақсади тавсеа додани корҳои иттилоотонӣ дар самти пешгирии шиканча ВҲИ рӯзи 22 феввали соли 2012 дар семинаре, ки аз тарафи Суди конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва намояндагии Раёсати Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон ташкил шуда буд, иштирок ва баромад намуд. Инчунин дар якҷоягӣ бо Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар мавзӯи «Омӯзиши меъёрҳои байналмилалӣ ва миллии пешгирии шиканча» дар минтақаҳои ҷумҳурӣ як силсила семинарҳо гузаронида шуданд.

Ҷихати баланд бардоштани сатҳи тайёрии касбии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аз ҷониби Ваколатдор барои кормандони мақомоти прокуратура, корҳои дохилӣ, амнияти миллий, мақомоти судӣ, Агентии назорати маводи нашъаовар, Агентии назорати молиявӣ ва мубориза бо коррупсия дар мавзӯи «Меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча ва ба тасвиб расонидани Протоколи иловагӣ ба Конвенсияи зидди шиканча» семинарҳо доир карда шуданд.

Тибқи Нақшаи кори мақомоти ВҲИ барои соли 2012 ва бо мақсади амалисозии «Барномаи ёрии техникаи СММ барои тақвият додани иқтисодии ниҳоди ВҲИ дар Тоҷикистон», ки дар якҷоягӣ бо Намояндагии СММ дар Тоҷикистон роҳандозӣ карда мешавад ва бо дастгирии молиявии Дафтари Хазинаи нуфуси аҳоли (UNFPA) дар Тоҷикистон вохӯриҳои ВҲИ бо намояндагони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва дигар сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандии Тоҷикистон баргузор гардиданд, ки тамоми минтақаҳои ҷумҳуриро фаро гирифтанд.

Дар доираи ин вохӯриҳо барои намояндагони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва дигар сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ семинарҳои мақомоти ВҲИ, ки тибқи Лоихаи Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон «Таҳкими иқтисодии институтсионалии мақомоти ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар минтақаҳои ҷумҳурӣ пешбинӣ карда шуда буданд, гузаронида шуданд.

Пас аз анҷоми корҳои омодагӣ амалисозии ҷорабинҳои пешбинишуда оғоз ёфт ва рӯзҳои 8-9 июни соли 2012 дар шаҳрҳои Кӯлоб ва Қӯрғонтеппаи вилояти

Хатлон, рӯзи 11 июни соли 2012 дар шаҳри Хоруғи ВМКБ, 3 - 4 июли соли 2012 дар шаҳрҳои Хучанд ва Истаравшани вилояти Суғд ва 10 июли соли 2012 дар ноҳияи Рашт семинару вохӯриҳои ВҲИ ташкил ва гузаронида шуданд. Барои иштирокчиёни семинару вохӯриҳо дар мавзӯҳои «Нақши мақомоти ВҲИ ҚТ дар низоми ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ҚТ», «Масъалаҳои нуфуси аҳоли, баробарии гендерӣ ва ҳуқуқҳои репродуктивии занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Нақши технологияҳои иттилоотӣ дар ҳифз ва пешбурди ҳуқуқ ва озодиҳои инсон» ва дигар маърузаҳо пешниҳод карда шуданд.

Ҳамчунин дар рафти чорабиниҳои мазкур бо пешниҳоди маъруза дар мавзӯи «Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ ҚТ дар минтақаҳо ва нақши онҳо дар ҳифз ва пешбурди ҳуқуқи озодиҳои инсон» Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ дар шаҳрҳои Кӯлоб, Хоруғ, Роғун ва ноҳияи Рашт барои иштирокдорон муаррифӣ карда шуданд.

Дар минтақаҳои зикршуда бевосита аз тарафи ВҲИ қабули шаҳрвандон ташкил ва гузаронида шуд. Оид ба рӯзҳои қабули ВҲИ қаблан тавассути васоити ахбори оммаи маҳаллӣ дар давоми якчанд рӯз эълонҳо пахш карда шуда буданд.

Ҳамаи чорабиниҳои дар боло зикршудаи ВҲИ аз тарафи васоити ахбори оммаи маҳаллӣ васеъ инъикос карда шуданд ва мусоҳибаҳои ВҲИ дар барномаҳои телевизиони маҳаллӣ пахш гардиданд.

Таҳлили натиҷаҳои бадастомада аз гузаронидани чунин чорабиниҳо нишон медиҳад, ки онҳо на танҳо барои кормандони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, балки умуман барои ҷомеаи шаҳрвандӣ хеле муҳим мебошанд, зеро тавассути чунин чорабиниҳо онҳо оид ба ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва фаъолияти мақомоти ВҲИ аз наздик шинос шуда, дастрасии шаҳрвандон ба фаъолияти мақомоти ВҲИ осонтар ва сатҳи донишҳои ҳуқуқии қишрҳои гуногуни ҷомеа баландтар мегардад.

Оид ба семинару вохӯриҳои зикргардида ва дигар чорабиниҳои мақомоти ВҲИ дар Сомонаи интернетии Ваколатдор хабару гузоришҳо ҷой дода шудаанд.

Дар давраи сипаришуда кормандони мақомоти ВҲИ дар 87 семинару конференсия, мизҳои мудаввар ва гурӯҳҳои корӣ оид ба ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқ ва озодиҳои инсон иштирок карданд. Бо ибтиқори ВҲИ 20 семинар, 1 конференсияи минтақавӣ ва 12 мизи мудаввар доир ба ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқи инсон ташкил ва гузаронида шуданд.

1.4. Ҳамкориҳои мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Ҳамкориҳои мақомоти ВҲИ бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ пайваста тавсеа меёбанд.

Дар ин давра бо мақсади таҳкими ҳамкориҳо бо созмонҳои байналмилалӣ аз тарафи ВҲИ 42 вохӯриву мулоқотҳои судманд анҷом дода шуданд. Вохӯриҳо бо намоёндагони Кумитаи Байналмилалии Салиби Сурх дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо коршиносони лоиҳаҳои Иттиҳоди Аврупо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо роҳбари намоёндагии Дафтари Швейтсарӣ оид ба ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо Сафири Британияи Кабир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо намоёндагони ЮНИСЕФ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо ҳайати Дафтари Ниҳодҳои Демократии Ҳуқуқи Инсонии САҲА, бо намоёндагони ЮСАИД дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо ҳайати Бонки умумичаҳонӣ, бо намоёндаи Вазорати рушди байналмилалии Британияи Кабир (DFID), бо ҳайати Фонди байналмилалӣ оид ба ҳамкорӣ дар соҳаи рушди ҳуқуқ байни Олмону Тоҷикистон, бо маърузачиёни махсуси СММ Хуан Мендес ва Ананд Гровер, бо Сафири Ҷумҳурии Финландия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо Сафири Шохигарии Нидерландия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ғайраҳо аз ҷумлаи чунин мулоқотҳо мебошанд.

Рӯзҳои 17-21 апрели соли 2012 дар доираи Лоихаи Ҳукумати Шохигарии Нидерландия барои кормандони мақомоти ВҲИ семинари беруназшаҳрии 5-рӯза оид ба «Мониторинги ҳуқуқи инсон» бо иштироки коршиносони миллӣ ва байналмилалӣ ташкил ва гузаронида шуд.

Дар ҳамкорӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии байналхалқии «Ҳуқуқ ва беҳбудӣ» ва Вазорати рушди байналмилалии

Британияи Кабир (DFID) боз 2 Қабулгоҳи ҷамъиятии ВҲИ дар шаҳри Роғун ва ноҳияи Рашт таъсис дода шуданд.

Тибқи Лоихаи «Таҳкими иқтисодии институтсионалии мақомоти ВҲИ дар Тоҷикистон», ки аз тарафи Институти Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон маблағгузорӣ карда мешавад, рӯзи 27 апрели соли 2012 барои кормандони мақомоти ВҲИ, мақомоти давлатӣ ва созмонҳои ғайридавлатӣ оид ба «Дастрасӣ ба иттилоот» мизи мудаввар, рӯзҳои 18-19 октябри соли 2012 барои роҳбарони Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ доир ба механизмҳои байналмилалӣ ва миллии ҳифзи ҳуқуқи инсон тренинги дурӯза ва рӯзҳои 10-12 декабр барои кормандони муассисаҳои пӯшидаи ЯС №3/4 дар шаҳри Душанбе, ЯС №3/2 дар шаҳри Ваҳдат ва ЯС №3/6 дар ноҳияи Ёвон 3 семинари омӯзишӣ ташкил ва гузаронида шуданд. Дар доираи Лоихаи мазкур 4 шумораи маҷаллаи «Ахбори Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» ба таъъ расид ва 2 Қабулгоҳи ҷамъиятии ВҲИ дар шаҳрҳои Кӯлоб ва Хоруг таъсис дода шуданд.

Дар ҳамкорӣ бо Дафтари Швейтсария оид ба ҳамкорӣ ва СММ-Занон рӯзҳои 9-14 сентябр сафари кории ВҲИ ҚТ ба вилояти Свердловски Федератсияи Россия баргузор гардид ва аз натиҷаҳои он рӯзи 18 сентябри соли 2012 дар мақомоти ВҲИ бо иштироки намоёндагони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва рӯзноманигорон аз воситаҳои ахбори омма мизи мудаввар ва сипас нишастии матбуотӣ гузаронида шуданд. Аз натиҷаҳои сафари кории ВҲИ ба ФР оид ба масъалаҳои муҳоҷирати меҳнатӣ дар ТВ «Ҷаҳоннамо», Радиои «Садои Душанбе» ва Радиои «Тоҷикистон» барномаҳо ташкил ва гузаронида шуданд.

Дар идомаи ҳамин ҳамкориҳо рӯзҳои 30-31 октябри соли 2012 Конференсияи минтақавии Омбудсманҳои Осийи Марказӣ ва Федератсияи Россия ташкил ва гузаронида шуд.

Дар ҳамкорӣ бо Намояндагии Раёсати Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон Рӯзи ҳуқуқи инсон (10 декабр) дар ҳудуди ҷумҳурӣ бо гузаронидани чорабиниҳои гуногун таҷлил гардид. Аз ҷумла, бо ибтиқори ВҲИ рӯзи 10 декабри соли 2012 оид ба масъалаҳои умдаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

мизи мудаввар ташкил карда шуд, ки дар он намояндагони мақомоти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва васоити ахбори омма иштирок карданд. Инчунин баромаду мақолаҳои кормандони мақомоти ВҲИ дар воситаҳои ахбори омма сурат гирифтанд. Аз ҷумла, бахшида ба Рӯзи ҳуқуқи инсон дар рӯзномаҳои «Ҷумҳурият» ва «Садои мардум» мақолаҳо ба таъби расонида шуданд.

Боиси қаноатмандист, ки 28 март соли 2012 дархости мақомоти ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мувофиқат ба Принсипҳои Париж дар Зеркумитаи аккредитатсионии Кумитаи байналмилалӣ ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳои миллӣ оид ба ҳуқуқи инсонии СММ дар шаҳри Женева баррасӣ карда шуда, аввалин маротиба дар байни Омбудсманҳои Осӣи Марказӣ ба мақомоти ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми «В» дода шуд. Қобили қайд аст, ки бо ташаббуси Ваколатдор паҳши мустақими (телемостии) Душанбе-Женева ташкил карда шуда, зимни баррасии дархости мазкур аз ҷониби Ваколатдор ба саволҳои аъзои Зеркумита ҷавобҳои муфассал дода шуданд.

1.5. Таҳкими иқтидори мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Соли 2012 бо мақсади таҳкими иқтидори Дастгоҳи Ваколатдор бо дастгирии Хазиначи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) Шуъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак ташкил карда шуд, ки он фаъолияти муназзами худро аз моҳи июл оғоз намуд. Шуъбаи иттилоотӣ – таҳлилӣ, ки тайи ду соли охир бо дастгирии молиявии Ҳукумати Шохигарии Нидерландия фаъолият менамуд, тибқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 декабри соли 2010 №969 аз моҳи январи соли 2013 ба маблағгузориҳои бучети ҷумҳуриявӣ гузаронида шуд.

Ҷиҳати беҳдошти дастрасии шаҳрвандон ба фаъолияти мақомоти ВҲИ ва баланд бардоштани сатҳи иттилоотонии онҳо дар самти ҳуқуқ ва озодагии инсон бо дастгирии молиявии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон нашри маҷаллаи «Ахбори Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон» ба роҳ монда шуд. Маҷалла ҳар семоҳа як маротиба бо теъдоди 500 нусха нашр шуда, дар байни ҷомеаи ройгон паҳн карда

мешавад. Ҳамзамон, фаъолияти муназзами Сомонаи интернетии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шуда, мӯҳтавои он пайваста нав карда мешавад.

Барои фаъолияти пурмахсул шабакаи дохилиидоравии Дастгоҳи ВҲИ бо таҷҳизоти замонавии беноқил (Wi-Fi) ва ҳамаи компютерҳои Дастгоҳ ба шабакаи ягонаи дохилиидоравӣ (Сервер) пайваст карда шудаанд.

Бо мақсади тақвият додани самти кор бо мурочиатҳои шаҳрвандон Барномаи махсуси компютери «Бақайдгирӣ ва коркарди мурочиатҳои шаҳрвандон дар мақомоти ВҲИ» таҳия ва насб карда шуда, аз моҳи январи соли 2012 мавриди истифодаи кормандон қарор дода шуд.

Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ дар самтҳои мусоидат ба барқароркунии ҳуқуқҳои вайронгардидаи шаҳрвандон, таъмини дастрасии шаҳрвандон, хусусан гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ба иттилоот, инчунин баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии аҳоли дар маҳалҳо фаъолият менамоянд.

Дар назди Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор аз ҳисоби намояндагони ҷамоатҳо, маҳаллаҳо, созмонҳои ҷамъиятӣ, ки дар самти ҳифзи ҳуқуқ таҷрибаи қорӣ доранд, Шӯрои ҷамъиятӣ ташкил карда шудааст. Мақсад аз ташкили Шӯрои ҷамъиятӣ дар назди Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор ин мусоидат ба Қабулгоҳи ҷамъиятӣ чиҳати амалисозии вазифаҳои дар назди он гузошташуда ва ҷалби ҷомеаи шаҳрвандӣ ба рушди ҳуқуқи инсон мебошад.

Имрӯз Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар аксари минтақаҳои ҷумҳурӣ таъсис дода шудаанд. Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар шаҳрҳои Турсунзода, Роғун ва ноҳияҳои Айниву Рашт бо дастгирии молиявии Вазорати рушди байналмилалии Британияи Кабир (DFID) ва Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар шаҳрҳои Хучанд, Қўрғонтеппа, Хоруғ ва Кўлоб бо дастгирии молиявии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон (ДИПЧ) фаъолият менамоянд.

Мақомоти ВҲИ чиҳати таъмини заминаи моддӣ-техникӣ ва баланд бардоштани савияи донишҳои касбии кормандони Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ пайваста чораҳо меандешад. Танҳо дар соли 2012 барои кормандони мақомот

ва роҳбарони Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ зиёда аз 4 маротиба семинару тренингиҳои омӯзишӣ ташкил ва гузаронида шуданд. Аз ҷумла, рӯзҳои 18-19 октябри соли 2012 дар Дастгоҳи ВҶИ тренинги дурӯза махсус барои роҳбарони Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҶИ гузаронида шуд.

Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар шаҳрҳои Роғун, Кӯлоб, Хоруғ ва ноҳияи Рашт асосан дар нимаи дуими соли 2012 ба фаъолият оғоз намуданд ва дар ин раванд дастгирии ҳамаҷониба ва мусоидати Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва раисони шаҳру ноҳияҳои минтақаҳои мазкур қобили қайд мебошад.

Ҷиҳати амалисозии салоҳияти Ваколатдор ва баланд бардоштани нақши он дар мусоидат ба ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор дар маҳалҳо бояд саҳми сазовор гузоранд. Мониторинги фаъолияти Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ дар соли 2012 нишон медиҳад, ки ҳоло ҳам фаъолияти онҳо назаррас нест ва барои баргараф намудани камбудиву норасоииҳои ҷойдошта онҳо бояд ба фаъолияти худ эҷодкорона муносибат намоянд ва аз захираву имкониятҳои мавҷуда ҳамаҷониба истифода баранд.

Дар давраи сипаришуда аз тарафи Қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҶИ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ 1085 муроҷиати шаҳрвандон баррасӣ карда шудаанд. Дар аксари Қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ қор бо Шӯрои ҷамъиятии назди Қабулгоҳ ҳамаҷониба ба роҳ монда нашудааст. Дар самти иттилоотӣ ва баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқии шаҳрвандон қорҳо бояд тақвият дода шаванд. Давра ба давра мониторинги ҳуқуқҳои ҷудоғонаи инсон дар маҳалҳо бояд гузаронида шаванд.

1.6. Санҷиши вазъи ғарбии ҳуқуқу озодиҳои инсон

Дар соли 2012 қормандони мақомот дар асоси муроҷиати шаҳрвандон ва Нақшаи қори мақомоти Ваколатдор барои санҷиш ба маҳалҳо баромада, дар ҳалли мушкилоти мавҷуда мусоидат намуданд. Дар ин давра аз тарафи қормандони мақомоти Ваколатдор 16 санҷиш дар маҳалҳо гузаронида шуданд.

Соли сипаришуда дар доираи ҳамқорихо бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар якҷоягӣ бо ташкилоти

чамъиятии «Идораи ҳукуқи инсон ва риояи қонуният» дар 7 минтақаи ҷумҳурӣ (шаҳрҳои Душанбе, Норақ, Хучанд, Конибодом, Исфара, ноҳияҳои Рӯдакӣ ва Б.Ғафуров) дар самти риояи ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча мониторинги риояи ҳуқуқи шахсони гирифтагони бемории рӯҳӣ гузаронида шуд.

Ҳамчунин дар ҳамкорӣ бо ташкилоти ҷамъиятии «Марказ оид ба ҳуқуқи инсон» мониторинги марказҳои экспертизаи судӣ-тиббӣ, марказҳои саломатӣ, шӯъбаҳои травматологӣ, марказҳои ёрии таъҷилӣ ҷиҳати муайян намудани ҳуччатқунонии ҳодисаҳои шиканча гузаронида шуд.

Дар ҳамкорӣ бо Ҳазинаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ), Институти «Ҷомеаи кушода» - Ҳазинаи мусоидат дар Тоҷикистон ва ташкилоти ҷамъиятии «Маркази ҳуқуқи кӯдак» мониторинги ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча дар низоми адлияи ноболиғон гузаронида шуд. Мониторинг кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбударо фаро гирифта, дар рафти он бо кӯдакон, падару модарони онҳо, кормандони мақомоти прокуратура, муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида мусоҳибаҳо доир карда шуданд.

Дар давраи ҳисоботӣ аз тарафи кормандони Дастгоҳи ВҲИ бо мақсади мусоидат ба ҳимояи ҳуқуқи инсон дар низоми муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида барои санҷиши риояи ҳуқуқи инсон ба 13 муассисаҳо ташриф оварда шуд. Илова бар ин Ваколатдор ва намояндаи ӯ дар ҳайати гурӯҳи кории аз ҷониби Ҳукумати ҷумҳурӣ таъсис додашуда ҷиҳати омӯзиши шароити маҳбасхонаҳо ва тавқиғоҳҳои тафтишотӣ, аз ҷумла шароити нигоҳдории шахсони яқумра аз озодӣ маҳрумшуда ба 13 муассисаҳои ислотӣ ва 2 тавқиғоҳи тафтишотӣ ташриф оварданд.

Бо мақсади мусоидат дар ҳифзи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва баланд бардоштани донишҳои касбии кормандони муассисаҳои мазкур рӯзҳои 11-13 декабр Ваколатдор дар якҷоягӣ бо намояндагони Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералӣ ва факултаи ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба механизмҳои байналмилалӣ ва миллии муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ва ҳифзи ҳуқуқи онҳо бо дастгирии Ниҳоди Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар шаҳрҳои Душанбе, Ваҳдат ва ноҳияи Ёвон семинарҳо гузарониданд.

II. ВАЗЪИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ ИНСОН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

2.1. Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ

Ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ аз ҷумлаи ҳуқуқҳои муҳими конститутсионии инсон ва меъёри умумиэътирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ мебошад, ки бо Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳар кас кафолат дода шудааст.

Моддаи 8 Эъломияи умумичаҳонии ҳуқуқи башар муқаррароти умумиро дар самти мазкур муайян намудааст, ки тибқи он «ҳар як инсон дар сурати вайрон гардидани ҳуқуқҳои асосии ӯ, ки дар Конститутсия ё қонун пешбинӣ шудаанд, барои барқарорсозии пурраи онҳо аз тарафи судҳои босалоҳияти миллӣ ҳуқуқ дорад».

Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ дар баробари кафолатҳои муҳокимаи одилонаи судӣ, инчунин ӯҳдадорӣ давлати узви ҳамин Паймонро оид ба таъмин намудани воситаи пурсамари ҳифзи ҳуқуқ, аз ҷумла такмили имконияти ҳимояи судиро муайян намудааст.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ба меъёрҳои умумиэътирофшудаи байналмилалӣ мутобиқ гардонидани низоми судӣ чораҳои мушаххас андешида мешаванд.

Аз соли 2007 инҷониб дар ҷумҳурӣ ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ гузаронида мешавад, ки ҳоло даври дуюми он идома дорад. Дар доираи ислоҳоти мазкур баҳри таҳкими ҳокимияти судӣ сохторҳои нави судӣ таъсис дода шуда, кодексу қонунҳои нав қабул гардида, баҳри такмили қонунҳои амалкунанда боз ҳам тадбирҳои муассир андешида мешаванд.

Гарчанде қонунгузорӣ оид ба адолати судӣ ба меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон мутобиқат наояд ҳам, аммо дар амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ баъзан камбудӣҳо ба назар мерасанд.

Бо мақсади муайян намудани вазъ дар самти дастрасӣ ба адолати судӣ кормандони мақомоти Ваколатдор дар ҳолатҳои зарурӣ зимни баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ ва гражданин дар муҳофизатҳои судӣ иштирок намуданд.

Мушохидаҳо нишон медиҳанд, ки на ҳама вақт дар муурофияҳои судӣ принципҳои адолати судӣ ҳама тарафа риоя мегарданд. Дар судҳо набудани маълумот дар бораи парвандаҳои баррасишаванда, дар утоқи кории судьяҳо гузаронидани муурофияҳои судӣ аз ҷумлаи чунин камбудӣҳо мебошанд. Ҳолатҳои дар вақти муайяншуда оғоз накардани муурофияҳои судӣ низ зиёданд ва ин боиси он мегардад, ки иштирокчиёни муурофияи судӣ вақти зиёди худро дар интизори оғози муурофияи судӣ сарф мекунанд ва зиёда аз ин дар биноҳои суд барои шахсоне, ки мунтазири муурофияҳои судӣ мебошанд, шароит муҳайё нашудааст.

Тибқи меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон агар дар муурофияи судӣ дар бораи истифодаи шиканча ва муносибати бераҳмона арз карда шавад, судья бояд шикоятро ба таври дахлдор ба қайд гирифта, дарҳол таҳқиқи судӣ-тиббӣ таъин намуда, барои таъмини санҷиши пурраи ин айбдоркунӣ тамоми чораҳоро андешад. Аммо мушоҳидаи муурофияҳои судӣ нишон медиҳад, ки принциби безъимбории далелҳои дар ҷараёни таҳқиқ ва тафтишот бо роҳҳои ғайриқонунӣ ба даст овардашуда на ҳама вақт риоя мешавад.

25 июни соли 2012 бо мақсади татбиқи дуруст ва яхелаи меъёрҳои қонунгузори амалкунанда, ки ҳуқуқи озодиҳо ва дахлнопазирии шахс, шаъну шарафи инсон ва шахрвандро таъмин менамоянд, Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи татбиқи намудани меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ ва муурофиявии ҷиноятӣ оид ба мубориза бар зидди шиканча» қабул карда шудааст, ки он метавонад барои бартараф намудани ҳолатҳои зикргардида дар таҷрибаи судҳо ва дар маҷмӯъ беҳтар намудани вазъ дар самти мазкур мусоидат намояд.

Тибқи маълумотҳои пешниҳодкардаи Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2012 ба судҳои ҷумҳурӣ 8592 аҳад парвандаҳои ҷиноятӣ ворид гардидааст. Аз ин шумора 8034 парванда баррасӣ гардида, 6777 парванда нисбати 8467 шахс бо баровардани ҳукм ҳал шудааст. Нисбати 42 судшаванда ҳукмҳои сафедкунанда бароварда шудааст, ки аз ин 19 судшаванда пурра ва 23 нафари дигар қисман сафед карда шудаанд (соли 2011 аз ҷониби судҳо 54 ҳукми сафедкунанда

бароварда шуда буд, ки аз он 15 судшаванда пурра ва 39 нафари дигар қисман сафед карда шуда буданд). Аз ҷониби Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад 31 парвандаи ҷиноятӣ нисбати 71 нафар бо баровардани ҳукми айбдоркунии баррасӣ гардида, ҳукмҳои қисман ё пурра сафедкунанда қабул нагардидааст.

Новобаста аз он ки намудҳои алтернативии ҷазо (корҳои исоҳӣ, маҳдуд кардани озодӣ ва ғ.) бо қонунгузори амалкунандаи ҷиноятӣ пешбинӣ шудаанд, вале дар амалия аз ҷониби судҳо онҳо кам татбиқ мешаванд.

Таъин намудани намудҳои алтернативии ҷазо метавонад ба принсипи мувофиқати ҷазои ҷиноятӣ барои кирдори содиршуда ҷавобгӯ бошад ва сатҳи боварии шаҳрвандонро нисбати ҳокимияти судӣ афзун гардонад. Дар баробари ин, татбиқи чунин намудҳои ҷазо аз нуқтаи назари иқтисодӣ муҳим аст, зеро хароҷотҳои, ки барои нигоҳубини як шахси аз озодӣ маҳрумшуда сарф мегардад, дар баъзе ҳолатҳо назар ба зарари аз ҷониби ӯ ба давлат ва ҷабрдида расонидашуда зиёд аст.

Дар амалия иҷозати ба сифати ҷораи пешгирӣ ба ҳабс гирифтани аз ҷониби судҳо ба таври васеъ истифода мешавад. Тибқи маълумотҳои омории Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар судҳои ҷумҳурӣ 5600 дархостҳои мақомоти тафтишоти пешакӣ оид ба татбиқи ҷораҳои пешгирӣ ва маҷбуркунии мурофиавӣ баррасӣ гардидааст, ки аз онҳо 5497 дархост қонеъ ва 103 дархост рад карда шудааст. Аз 3674 дархости ба ҳабс гирифтани 3593 дархост қонеъ ва 81 дархост рад гардидааст, яъне 98% дархостҳои мазкур аз ҷониби судҳо қонеъ карда шудаанд.

Аз ҷой доштани ҳолатҳои вайроншавии меъёрҳои адолати судӣ натиҷаи мониторинги мурофиаҳои судии ҷиноятӣ, ки аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии «Марказ оид ба ҳуқуқи инсон» соли сипаришуда гузаронида шуда буд, низ дарак медиҳад.

Тибқи меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон ҳуқуқ ба ҳимоя, аз ҷумла ҳуқуқ ба ёрии ҳуқуқии ройгон ҳамчун қафолати муҳими дастрасӣ ба адолати судӣ эътироф шудааст. Ҳуқуқ ба ҳимоя инчунин бояд ба онҳое низ қафолат дода шавад, ки имконияти пардохти ҳаққи хизмати адвокатро

надоранд. Вале то ба ҳол бинобар дар ҷумҳурӣ набудани қонун дар бораи расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон дастрасии табақаҳои камбизоати аҳолиро ба адолати судӣ душвор мегардонад. Айни ҳол расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон ба табақаҳои камбизоати аҳолиро ташкилотҳои ҷамъиятӣ бар дӯши худ гирифтаанд, ки аз ҳисоби маблағҳои донорҳо ғайриқонун менамоянд, вале чунин вазъ тамоми душвориҳои дар самти мазкур ҷойдоштаре пурра ҳал карда наметавонад.

Мутобиқи Барномаи ислохоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2011-2013 таҳия ва пешниҳоди лоиҳаи қонун дар бораи расонидани ёрии ҳуқуқӣ пешбинӣ шудааст ва ҳоло масъалаи мазкур мавриди баррасии гурӯҳи корӣ, ки дар назди Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шудааст, қарор дорад.

Қонунгузории муурофиявии ҷиноятӣ кафолатҳои иштироки ҳимоятгарро дар муурофияи ҷиноятӣ пешбинӣ намудааст. Дар асоси моддаи 53 Кодекси муурофиявии ҷиноятӣ ҳимоятгар аз лаҳзаи ба парванда роҳ дода шуданаш ҳуқуқ дорад бо зерҳимояш бе мамониат вохӯрда, бо ӯ як ба як, маҳрамона сӯҳбат кунад.

Ҳолатҳои аз ҳимоятгарон талаб намудани иҷозати муфаттиш барои вохӯрӣ бо зерҳимоя ҳоло ҳам идома доранд. Таҷрибаи мазкур ба принсипи мувоҳида ва баробарии тарафҳо, ки яке аз принсипҳои адолати судӣ мебошад, мухолифат менамояд.

Аксарияти мууроҷиатҳои дар соли 2012 ба мақомоти Ваколатдор воридшуда аз ҷой доштани як қатор душвориҳо зимни амалигардонии ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва дастрасӣ ба адолати судӣ дарак медиҳанд. Вобаста ба масъалаҳои мазкур соли сипаришуда ба мақомот 39 мууроҷиати хаттӣ ворид шудааст, ки 15% мууроҷиатҳои хаттӣ бақайдгирифташударо ташкил медиҳанд.

Аксаран дар ин мууроҷиатҳо шаҳрвандон, аз ҷумла маҳкумшудагон аз ҳукмҳои судӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ ва вайрон шудани меъёрҳои қонунгузории муурофиявии ҷиноятӣ ҳангоми тафтишоти пешакӣ норозигӣ баён мекунаманд. Шаҳрвандон дар ин мууроҷиатҳо хоҳиш менамоянд, ки ҷиҳати бекор кардани онҳо ё зери назорат гирифтани баррасии судии парвандаҳо мусоидат карда шавад.

Дар чунин ҳолатҳо Ваколатдор маводҳои пешниҳодшударо мавриди омӯзиш қарор дода, ба арзқунандагон мефаҳмонад, ки дар асоси принсипи конституционии таҷзияи ҳокимият судҳо шоям мустақили ҳокимиятро ташкил медиҳанд ва ин принсип ба мурофиаи судӣ даҳлат наму-данро истисно менамояд. Ба муроҷиатқунандагон дар ҳолатҳои мазкур бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавӣ пешниҳод намудани шикоят аз болои санадҳои судӣ тавсия дода мешавад.

Бо мақсади мусоидат дар барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншуда, ҳифзи самараноки ҳуқуқҳои шаҳрвандон дар самти адолати судӣ, санҷиши қонунӣ ва асоснок будани санадҳои судӣ Ваколатдор дар фаъолияти худ бо Суди Олӣ, Прокуратураи генералӣ ва Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкориҳои судмандро ба роҳ мондааст.

Меъёрҳои байналмилалӣ қафолат медиҳанд, ки парвандаҳо бояд дар мӯҳлатҳои қобили қабул баррасӣ гар-данд. Дар Мулоҳизоти тартиби умумии Кумита оид ба ҳуқуқи инсонии СММ қайд карда мешавад, ки ин қафолат на танҳо ба вақти умумии баррасии судии парвандаҳо, инчунин ба вақти оғози баррасии парвандаҳо низ даҳл дорад. Аммо ҳанӯз ҳам дар таҷрибаи судҳо ҳолатҳои кашолақорӣ дар баррасии парвандаҳои судӣ ҷой доранд.

Тавре аз муроҷиатҳои воридшуда бармеояд, дар баъзе судҳо сари вақт ба тарафҳо санадҳои судӣ супорида намешаванд ва ин масъалаи шинос шудан бо санадҳои судӣ ва дар сурати норозӣ будан нисбати онҳо овардани шикоятро душвор мегардонад. Шаҳрванд И.И. 18 майи соли 2012 ба Ваколатдор ҷиҳати мусоидат дар дастрас намудани ҳалномаи судӣ муроҷиат намудааст. Зимни омӯзиш маълум гардид, ки аризаи даъвогии шаҳрванд И.С. нисбати И.И. ва Идораи но-тариалии давлатии ноҳияи Рӯдакӣ дар бораи безътибор до-нистани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос, дароз намудани мӯҳлати қабули мерос дар суди ноҳияи Рӯдакӣ моҳиятан баррасӣ гардида, 3 апрели соли 2012 ҳалнома қабул шудааст, вале бо сабаби он ки ҳалнома ба И.И. дар мӯҳлати муқар-рарнамудаи қонун дастрас нашудааст, ӯ натавонистааст нис-бати ҳалномаи суд сари вақт шикоят намояд. Муроҷиати мазкур барои андешидани чораҳои зарурӣ ба Шӯрои адлияи

Ҷумҳурии Тоҷикистон ирсол карда шуд ва дар натиҷа ҳалнома дастраси шаҳрванд гардонида шуда, аз ҷониби роҳбарияти Шӯрои адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон диққати судя ба ислоҳи камбудихо ҷалб карда шуд.

Меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқ ба мурофияи одилонаи судӣ кафолати имконияти шикоят овардан нисбат ба санадҳои судиро низ муқаррар менамоянд. Аммо баъзан номукаммалӣ қонунгузори мурофиявии амалкунанда боиси ҳалалдор шудани ин ҳуқуқ мегардад. Шаҳрванд Р.А. ба мақомоти Ваколатдор муроҷиат намуда, шикоят кардааст, ки ӯ наметавонад ба суди марҳилаи болоӣ муроҷиат намояд, зеро қисми 5 моддаи 124 КМҶ ҚТ нисбати қарори судя, ки тибқи талаботи ҳамин модда қабул шудааст, барои шикоят овардан имконият намедихад ва дар натиҷа ҳуқуқи ӯ барои овардани шикоят аз болои қарори суд маҳдуд шудааст. Аз ҷониби мақомот ба шаҳрванд барои ба Суди конститусионӣ муроҷиат намудан мусоидат карда шуд. Бо қарори Суди конститусионӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 декабри соли 2012 меъёри қисми 5 моддаи 124 КМҶ ҚТ, ки тибқи он нисбати қарори судя дар бораи қонё намудани шикоят, бекор кардани қарор, бенадиҷа гузоштани шикоят ё қатъ намудани парвандаи ҷиноятӣ, ки мутобиқи талаботи қоидаҳои ҳамин модда қабул шудааст, шикоят оварда намешавад, хилофи Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф карда шуд.

Яке аз марҳилаҳои муҳими барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншуда иҷроиши саривақтии ҳалномаҳои судӣ мебошад. Дар доираи Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар низомии истеҳсолоти иҷро як қатор тағйиротҳои кулӣ ба амал омада бошанд ҳам, вале новобаста аз ин то ҳол дар ин самт мушкилиҳо дида мешаванд.

Таҳлилҳои дар самти мазкур гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки сари вақт иҷро нашудани қарори суд на танҳо ба ғайриқонунӣ иҷрошудаи судӣ ва саркашӣ намудани қарздорон аз иҷрои онҳо, балки аз ғайриқонунӣ ва татбиқи нодурусти қонунгузори истеҳсолоти иҷро вобаста аст. Тибқи қонун дар бораи истеҳсолоти иҷро иҷрои маҷбурии санадҳои судӣ ва санадҳои дигар мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин санадҳои судии дигар давлатҳо ба зиммаи иҷрошудаи суд гузошта шудааст. Иҷрои санадҳои судие, ки қарздорро

барои содир намудани амалҳои муайян ва худдорӣ намудан аз содир намудани амалҳои дигар ӯҳдадор менамояд, ба зиммаи судҳо вогузор карда мешавад. Дар амал ҳамаи санадҳои судӣ қарздорро барои иҷрои амалҳои муайян ё худдорӣ намудан аз иҷрои онҳо ӯҳдадор менамояд. Аммо бинобар сабаби он ки қонунгузор ба таври мушаххас нишон надодааст, ки иҷрои кадом санадҳои судӣ ба зиммаи суд вогузор карда мешавад, дар таҷриба боиси сари вақт ва ба таври дахлдор иҷро нашудани қарорҳои судӣ мегардад.

Инчунин душвории вобаста ба кофтукови қарздор аз рӯи парвандаҳои граждони, ситонидани алимент ва ғайра ҷой доранд.

Ҳолатҳои вомехӯранд, ки шахрвандон аз фаъолияти иҷроии суд, ки боиси кашолакорӣ дар иҷрои қарорҳои судӣ мегардад, шикоят мекунанд. Масалан, шахрванд М.М. дар муроҷиати худ ба Ваколатдор аз он шикоят кардааст, ки ҳалномаи суди ноҳияи Рӯдакӣ аз 10.01.2011 оиди аз ҳисоби ҷавобгар С.С. ба фоидаи ӯ барои таъминоти фарзанди ноболиғаш ситонидани алимент то ҳанӯз ҳалли худро наёфтааст ва муроҷиатҳои чандинқаратаи ӯ ба иҷроии суд ҷиҳати таъмини иҷрои ҳалномаи мазкур бенатиҷа мондаанд.

Надоштани маблағҳои пулӣ ва вазъи молу мулкӣ қарздор, ки ба он ситониш гузоштан мумкин аст, надоштани ҷойи кори муайян, саркашӣ намудан аз иҷрои қарорҳои судӣ, пинҳон намудани даромадҳо сабаби мӯҳлатҳои тӯлонӣ иҷро нашудани қарорҳои судӣ мегардад. Яке аз сабабҳои пардохт накардани алимент инчунин берун аз ҳудуди ҷумҳурӣ ба муҳоҷирати меҳнатӣ рафтани қарздор мебошад, ки дар гирифтани пардохтҳои зарурӣ барои нигоҳубини кӯдак душвории иловагиро эҷод менамояд.

Аз натиҷаи таҳлили вазъ дар самти ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- тақмили сиёсати ҷазои ҷиноятӣ бо мақсади дар Кодекси ҷиноятӣ бо дарназардошти вазъи имрӯза сабуқ кардани ҷазоҳои вазнини ҷиноятӣ ва истифодаи васеи ҷазоҳои алтернативӣ;*
- дар доираи барномаҳои таълимӣ ба судяҳо омӯзонидани меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ;*
- дар назди судҳо таъсис додани гӯшаи маълумотдиҳӣ;*

- *барои судьяҳо гузаронидани семинарҳо оид ба омӯзиши Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи татбиқ намудани меъёрҳои қонунгузорию ҷиноятӣ ва муруфиавии ҷиноятӣ оид ба мубориза бар зидди шиканча»;*
- *ба меъёрҳои байналмилалӣ адолати судӣ мутобиқ гардонидани Кодекси муруфиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи татбиқ намудани чораи пешгирии ба ҳабе гирифтани дар асоси «вазнини ҷазо»;*
- *ба таври доимӣ гузаронидани мониторингҳои муруфиаҳои судӣ;*
- *қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи расонидани ёри хуқуқӣ»;*
- *таҳияи механизми аниқи иҷрои қарорҳои судӣ вобаста ба баҳсҳои оилавӣ, меҳнатӣ ва гайра ва дар он пешбинӣ намудани мониторинги истеҳсолоти иҷро;*
- *ба таври доимӣ ба роҳ мондани такмили ихтисоси иҷрочиёни суд.*

2.2. Хуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиқунандаи шаъну шараф

Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 18 ва 19) кафолатҳои дахлнопазирии шахсро муқаррар намуда, шиканча, ҷазо ва муносибати ғайриинсониро манъ кардааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун иштирокчии Паймони байналмилалӣ оид ба хуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ, Конвенсияи зидди шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқунандаи шаъну шараф дар таъмини дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча пайваста тадбирҳо меандешад.

Дар доираи амалигардонии ўҳдадорихои тибқи санадҳои мазкур ба зимма гирифташуда дар ҷумҳурӣ оид ба такмили қонунгузорӣ, иттилоотонии ҷомеа, баланд бардоштани дараҷаи касбии кормандони мақомоти ҳифзи хуқуқ чораҳои мушаххас андешида мешаванд.

Моҳи апрели соли 2012 ба Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи алоҳидаи 143¹ илова карда

шуд, ки дар он мафҳуми «шиканча» пурра ба талаботи меъёри моддаи 1 Конвенсияи зидди шиканча мутобиқат менамояд. Инчунин 25 июни соли 2012 Қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи татбиқ намудани меъёрҳои қонунгузорию ҷиноятӣ ва муурофиявии ҷиноятӣ оид ба мубориза бар зидди шиканча» қабул гардид, ки бо мақсади таъмини татбиқи дуруст ва яххелаи қонунҳо, аз ҷумла моддаи 143¹ ва санадҳои байналмилалӣ, ки ҳуқуқу озодиҳои инсон ва дахлнопазирии шахсро кафолат медиҳанд, ба судҳо тавзеҳоти мушаххас медиҳад.

Бо мақсади баланд бардоштани иттилоотонӣ ва пешгирӣ намудани шиканча дар фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ гурӯҳи кории ҳукумати таъсис дода шуд ва аз ҷониби он корҳои назаррас анҷом дода шуданд.

Моҳи ноябри соли 2012 дар Кумитаи зидди шиканчаи СММ Маърузаи дуюми даври Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои ӯҳдадориҳои байналмилалӣ тибқи Конвенсияи зидди шиканча баррасӣ гардид. Маърузаи Тоҷикистон аз ҷониби аъзои Кумита хуб арзёбӣ гардида, як қатор тавсияҳо оид ба беҳтар намудани вазъ дар самти озодӣ аз шиканча пешниҳод карда шуданд. Ҳамчунин моҳи майи соли 2012 Маърузачии махсус оид ба масъалаҳои шиканчаи Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон Хуан Мендес бо мақсади муайян намудани вазъ дар самти озодӣ аз шиканча, шароити нигоҳдорӣ дар муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон ташриф овард ва тавсияҳои ҳудро пешниҳод намуд.

Соли 2012 Барномаи давлатии таъмини амнияти иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ барои солҳои 2013-2016 тасдиқ гардид. Барномаи мазкур бо мақсади татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ», ки барои ташкили низоми ҳимояи шохидон, аз ҷумла ҷабрдидагони шиканча равона карда шудааст, қабул гардид. Мақсади Барнома амалӣ гардонидани чораҳои ҳифзи давлатии ҷабрдидагон, шохидон ва дигар иштирокчиёни муурофияи судии ҷиноятӣ буда, дар доираи маблағҳои бучети давлатӣ амалӣ карда мешавад.

Роҳбарияти давлат ба риояи ҳуқуқу озодиҳои инсон аз тарафи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва мутобиқи қонунгузорӣ ба

роҳ мондани фаъолияти онҳо диққати махсус зоҳир менамояд. Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси тантанавӣ ба муносибати Рӯзи милитсияи тоҷик вобаста ба шиканча чунин қайд намуданд: «Бо назардошти арзиши олии ҳуқуқ ва озодиҳои инсон қатъиян иброз менамоям, ки ҳеҷ як корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар ягон маврид ҳуқуқи истифодаи шиканча ва паст задани кадрӣ қимати инсонро надорад».

Бо вучуди андешидани чораҳои дахлдор баҳри пешгирии ҳодисаҳои шиканча, ҳоло ҳам чунин ҳодисаҳо дар фаъолияти кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дида мешаванд.

Тибқи маълумоти Вазорати қорҳои дохилӣ соли сипаришуда ба мақомот 488 аризаю шикоят нисбати амалҳои ғайриқонунии кормандони мақомоти милитсия ворид гардидааст. Нисбати 544 корманди мақомоти қорҳои дохилӣ 412 ҳулосаи санҷиши хизматӣ қабул шуда, 262 корманд ба ҷазоҳои гуногуни интизомӣ кашида шудаанд. Вобаста ба истифодаи шиканча ва дигар муносибатҳои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф аз ҷониби кормандони мақомоти қорҳои дохилӣ нисбати шаҳрвандон 61 ҳолати қонунвайронкунӣ ба қайд гирифта шуда, 9 парвандаи ҷиноятӣ нисбати 9 корманд оғоз карда шудааст. Аз ин миқдори парвандаҳои ҷиноятӣ 2 парвандаи ҷиноятӣ нисбати 2 корманд бо моддаи 143¹ КҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон оғоз гардидааст. Нисбати 52 ҳолат чораҳои зарурӣ андешида шуда, кормандон ба ҷазоҳои гуногуни интизомӣ кашида шуданд.

Мурочиатҳои ба мақомоти Ваколатдор дар самти мазкур воридшуда дарак медиҳанд, ки шаҳрвандон аз баъзе амалҳои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ норозианд. Мурочиаткунандагон асосан аз сари вақт хабардор накардани ҳешовандон дар бораи дастгиркунӣ, беамалии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, рад кардани оғози парвандаи ҷиноятӣ, вайрон кардани ҳуқуқ ба ҳимоя, азобу шиканча ва муносибати дағалона шикоят кардаанд. Аз мурочиатҳо бармеояд, ки одатан шиканча дар лаҳзаҳои аввали дастгиршавӣ истифода мешавад.

Қонун қафолатҳоеро муқаррар кардааст, ки барои таъмини ҳифзи ҳуқуқи инсон ҳангоми дастгиршавӣ равона

шудаанд. Ҳуқуқ ба дониستاني сабабҳои дастгиршавӣ, ҳуқуқ ба ҳимоя ҳангоми дастгиршавӣ, ҳуқуқ ба фаҳмонидани ҳуқуқҳои боздоштшудагон, ҳуқуқи хабардор намудани ҳешовандон дар бораи дастгиршавӣ аз ҷумлаи ин кафолатҳо мебошанд.

Кумитаи зидди шиканча ҳуқуқ ба ҳимоя ҳангоми дастгиршавӣ, ҳуқуқ ба хабардор намудани ҳешовандон ва дастрасӣ ба мутахассиси соҳаи тибро ҳамчун кафолати асосии мурофиавии пешгирии шиканча нисбати шахсоне эътироф намудааст, ки дар ихтиёри кормандони мақомоти хифзи ҳуқуқ қарор доранд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки баъзан аз ҷониби мақомоти таҳқиқ тафтишот ин меъёрҳо риоя намешаванд ва боиси вайронкунии ҷиддии ҳуқуқи инсон, аз ҷумла истифодаи шиканча зимни дастгиркунӣ мегарданд. Аз баъзе мурочиатҳо дида мешавад, ки ҳешовандон аз дастгир шудани наздиконашон бо гузашти якчанд рӯз хабардор мешаванд.

Шаҳрванд А.С. ба мақомоти Ваколатдор мурочиат намуда, шикоят кардааст, ки фарзанди ӯ аз ҷониби кормандони ШКД-и ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе 24 феввали соли 2012 бо гумони содир кардани ҷинояти бо моддаи 249 қисми 4 пешбинишуда дастгир шудааст. Танҳо баъди се рӯз тавассути шахсони бегона ӯ аз дастгир шудани писараш хабардор шудааст. Бо хоҳиши мурочиаткунанда бо мақсади таъмини тафтиши ҳамаҷониба ва ҳолисона парвандаи ҷиноятӣ бо айбдорӣ фарзандаш парванда аз пешбурди шӯъбаи тафтишоти ШКД-и ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе гирифта шуда, ба Раёсати тафтишотии ВКД-и Ҷумҳурии Тоҷикистон вогузор карда шуд.

Дар мурочиати адвокат Я.Б. ба Ваколатдор омадааст, ки мақомоти тафтишот барои вохӯрдан бо зерҳимояш К.Ш. монеа эҷод намуда, имконият намедиҳанд, ки ҷиҳати воқеан амалӣ намудани ҳимояи ҳуқуқҳои мурофиавиаш бо ӯ мулоқот намояд. Ба адвокат барои вохӯрдан бо зерҳимояш аз ҷониби Ваколатдор мусоидат карда шуд.

Дар нишастҳое, ки оид ба масъалаҳои ҳуқуқи инсон баргузор мегарданд, адвокатҳо иброз менамоянд, ки дар таҷриба баъзан нисбати айбдоршавандагон шиканча ва дигар намудҳои зӯрварӣ истифода шуда, аз онҳо

нишондодҳои худикрорӣ гирифта мешаванд ва баъд аз ин химоятгар роҳ дода мешавад. Дар баъзе ҳолатҳо ҳатто ба химоятгар пеш аз пурсиш бо зерхимояш воҳӯрии як ба як иҷозат дода намешавад. Дар бештари ҳолатҳо ин воҳӯриҳо дар утоқи кории муфаттиш ва дар ҳузури ӯ гузаронида мешавад ва дар чунин шароит гумонбаршуда бо химоятгари худ озод сӯҳбат карда наметавонад.

Дар масъалаи гузаронидани ташхиси судӣ-тиббии гумонбаршудагон ва айбдоршавандагон низ душвориҳо ҷой доранд. Мушкилиҳо пеш аз ҳама бо номутобиқатии қонунгузории амалкунанда ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ вобастаанд. Тибқи талаботи Протоколи Стамбул пеш аз гузаронидани ташхиси судӣ-тиббии гумонбаршуда ва айбдоршаванда хоҳиши онҳо бояд ба назар гирифта шавад. Қонунгузории мурофиавӣ муайян кардааст, ки ташхиси ҷабрида ва шохид бо хоҳиши худи онҳо ва ташхиси гумонбаршуда ва айбдоршаванда дар асоси қарори муфаттиш гузаронида мешавад.

Дар бисёр ҳолатҳо бинобар сабаби дар Тавқиғохи нигоҳдошти муваққатӣ набудани мутахассисони соҳаи тиб барои гузаронидани ташхиси дастгиршудагон қарордони тиб аз муассисаҳои тиббӣ ҷалб карда шуда, бе қарори дахлдор ташхис гузаронида мешавад. Аксар вақт чунин мутахассисон аз тартиби гузаронидани ташхис тибқи муқаррароти Протоколи Стамбул огоҳ нестанд.

Мушкилоти дигар дар ин самт сатҳи пасти таъминоти техникий марказҳои судии тиббӣ ва норасоии мутахассисони соҳа мебошад, ки дар ин бора ва инчунин дар бораи зарурати таъсиси ташхиси тиббии мустақил Маърузачии махсуси СММ оид ба масъалаҳои шиканча Х. Мендес низ дар тавсияҳои худ қайд кардааст.

Соли 2012 ба мақомоти Ваколатдор 10 муроҷиат ворид шудааст, ки дар онҳо муроҷиаткунандагон оид ба истифода намудани шиканча нисбати онҳо шикоят намудаанд. Аз ҷониби Прокуратураи генералӣ оид ба муроҷиатҳои зикргардида санҷиш гузаронида шуд ва вачҳҳои дар онҳо баёншуда тасдиқи худро наёфтанд.

Тибқи маълумоти Прокуратураи генералӣ соли 2012 ба мақомоти прокуратура 22 (соли 2011 – 26) муроҷиат оид ба

истифодаи шиканча дар давраи тафтишоти пешакӣ ворид шудааст, ки асосан мурочиаткунандагон нисбати кормандони мақомоти милитсия шикоят намудаанд. Дар 10 ҳолат вачҳҳои дар аризаҳо овардашуда тасдиқи худро ёфта, нисбати 12 нафар кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ парванда оғоз карда шуда, аз ин шумора 7 парвандаи ҷиноятӣ нисбати 9 нафар бо тасдиқи фикри айбдоркунӣ ба суд ирсол ва ба гунаҳкорон дар доираи қонун ҷазо таъин карда шудааст. Тафтиши пешакии 3 парвандаи ҷиноятии боқимонда идома дорад.

Соли сипаришуда дар судҳои ҷумҳурӣ ду ҳукми айбдоркунанда бо моддаи 143¹ бароварда шудааст. Яке моҳи сентябри соли 2012 нисбати корманди ШВКД дар ноҳияи Ёвон А.М., ки аз ваколатҳои мансабиаш сӯистифода намуда, нисбати ноболиғ Х.М. шиканча ва муносибати бераҳмонаро истифода бурдааст. Бо ҳукми суд А.М. бо моддаҳои 143¹ қисми 2 ва 316 қисми 1 Кодекси ҷиноятии ҚТ гунаҳгор доништа шуда, ба мӯҳлати 7 сол аз озодӣ маҳрум карда шуд.

Ҳукми дигар нисбати корманди РВКД дар вилояти Суғд Х.Н. бароварда шудааст, ки ӯ барои шаҳрванд М.Ш.-ро бо гумони паҳн намудани дискҳои филмҳои порнографӣ дар утоқи кориаш мавриди азобу шиканча қарор додан бо моддаи 143¹ ҚҶ гунаҳгор доништа шуда, ба мӯҳлати 1 сол аз озодӣ маҳрум карда шудааст.

Бо вучуди ба Кодекси ҷиноятӣ ворид намудани моддаи алоҳида оид ба шиканча ҷазои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқат намекунад. Зеро қисми 1 моддаи мазкур ҷазоро дар намуди ҷарима ё маҳрум кардан аз ҳуқуқи ишғоли мансабҳои муайян ё машғул шудан бо фаъолияти муайян, инчунин маҳрум сохтан аз озодӣ ба мӯҳлати аз ду то панҷ сол пешбинӣ менамояд ва ин ба талаботи қисми 2 моддаи 4 Конвенсияи зидди шиканча ҷавобгӯ нест. Меъёри қисми 2 моддаи 4 Конвенсия давлати иштирокчиро ўҳдадор кардааст, ки барои ҷунин ҷиноятҳо бо назардошти ҷинояти вазнин будани ин кирдор ҷазои муносиб муқаррар намояд. Тибқи қонунгузори ҷиноятии ҷумҳурӣ бошад, ҷазои бо қисми қисми 1 моддаи 143¹ пешбинишуда барои ҷиноятҳои начандон вазнин татбиқ карда мешавад. Кумитаи зидди

шиканча низ вобаста ба Маърӯзаи дуоми даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои ўҳдадориҳо тибқи Конвенсияи зидди шиканча барои ба талаботи моддаи 4 Конвенсия мутобиқ гардонидани ҷазои дар қисми 1 моддаи 143¹ пешбинишуда тавсия додааст.

Соли 2012 дар доираи иҷрои Стратегияи фаъолияти мақомоти Ваколатдор дар самти мусоидат ба ҳифзи ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча аз ҷониби ВҶИ дар ҳамкорӣ бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ – аъзоёни Эътилофи зидди шиканча силсилаи мониторингҳои вазъи риояи ҳуқуқи инсон гузаронида шуданд. Аз ҷумла, дар ҳамкорӣ бо ташкилоти ҷамъиятии «Марказ оид ба ҳуқуқи кӯдак» мониторинги риояи ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканча дар низоми адлияи ноболиғон, бо ташкилоти ҷамъиятии «Идора оид ба ҳуқуқи инсон ва риояи қонуният» мониторинги риояи ҳуқуқ ба озодӣ аз шиканчаи беморони рӯҳӣ ва бо ташкилоти ҷамъиятии «Марказ оид ба ҳуқуқи инсон» мониторинги амалияи ҳуҷҷаткунони самараноки ҳодисаҳои шиканча дар марказҳои ташхиси судӣ-тиббӣ, бунгоҳҳои шикастабандӣ, беморхонаҳои ёрии таъҷилӣ ва марказҳои саломатӣ гузаронида шуд, ки натиҷаи он дар мизи мудаввар бо ҷалби доираи васеи намоёндагони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ ва ғайридавлатӣ мавриди муҳокимаи васеъ қарор гирифт.

ВҶИ дар фаъолияти худ дар самти ба кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ омӯзонидани механизмҳои байналмилалӣ ва миллии зидди шиканча аҳамияти махсус зоҳир намуда, дар якҷоягӣ бо кормандони намоёндагии Раёсати Комиссари Олии СММ, Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералӣ, факултати ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба мавзӯи мазкур семинарҳои омӯзишӣ гузаронид.

Аз ҷониби Прокуратураи генералӣ бо мақсади андешидани чораҳо оид ба пешгирӣ, ошкоркунӣ ва тафтиши самараноки ҳодисаҳои шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона ва таҳқиркунандаи шаъну шараф Дастурамал таҳия шудааст, ки дар он чораҳои муурофиавии пешгирии шиканча, салоҳияти мақомоти дахлдор оид ба пешгирӣ, ошкор ва тафтиши шиканча,

шаклҳои амалигардонии салоҳияти мақомоти прокуратура дар мубориза бар зидди шиканча, талабот нисбати санҷишҳои прокурорӣ ва ғайра муқаррар карда шудаанд.

Аз натиҷаи таҳлили вазъ дар самти ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, гайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- таъмини ҳамаҷонибаи ҳуқуқҳои шахс ҳангоми дастгиришавӣ;
- бо воситаҳои техникӣ (камераҳои назорати видеоӣ) таъмин кардани ҷойҳои нигоҳдошти дастгиришудагон;
- тавассути воситаҳои ахбори омма гузаронидани чорабиниҳои маърифатӣ оид ба ҳуқуқҳои шахс ҳангоми дастгиришавӣ;
- таъмини шароитҳои зарурии техникӣ барои марказҳои таъхиси судӣ-тиббӣ ва ташикли омӯзиши санадҳои байналмилалӣ барои кормандони марказҳои мазкур;
- таъсиси низоми таъхиси тиббии мустақил;
- таъмини гузаронидани муоинаи тиббии бетаъҳири ҳамаи шахсони дастгиришуда;
- тақмили ихтисоси судьяҳо ва кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ оид ба масъалаҳои пешгирии шиканча;
- ба меъёрҳои Конвенсияи зидди шиканча мутобик гардонидани ҷазои дар қисми 1 моддаи 143¹ КҶ ҚТ пешбинигардида.

2.3. Ҳуқуқ ба шаҳрвандӣ

Моддаи 15 Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррароти асосиро оид ба шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бар мегирад. Гибки он шахсе шаҳрванди Тоҷикистон ҳисоб меёбад, ки дар рӯзи қабули Конститутсияи шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад.

Мансубияти шаҳрванди Тоҷикистон ба шаҳрвандии давлати дигар эътироф намешавад, ба истиснои мавридҳои, ки дар қонун ва шартномаҳои байнидавлатии Тоҷикистон пешбинӣ шудааст. Тартиби ба шаҳрвандӣ қабул шудан ва аз он хориҷ гардиданро қонуни конститусионӣ танзим менамояд.

Эъломияи умумичахонии ҳуқуқи башар ҳуқуқи ҳар як инсонро ба шаҳрвандӣ эътироф намудааст. Тибқи он ҳеҷ касро худсарона аз шаҳрвандӣ ё аз ҳуқуқи тағйир додани шаҳрвандӣ маҳрум кардан мумкин нест. Муқаррароти мазкур мансубияти қонунии ҳар як инсонро ба давлат таъмин намуда, ба инсон имкониятҳои зиёд, аз ҷумла истифода аз ҳимояи давлат, доштани тамоми ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсиро кафолат медиҳад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси шартномаҳои байнидавлатӣ мансубият ба шаҳрвандии давлати дигар низ имконпазир аст. Чунин шартнома дар бораи ба танзим даровардани масъалаҳои вобаста ба душашрвандӣ байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия аз соли 1997 амал мекунад.

Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар маҷмӯъ ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқат менамояд. Қонунгузори масъалаҳои вобаста ба асос ва тартиби ба даст овардани шаҳрвандӣ ва аз даст додани онро ба таври мушаххас муайян намудааст. Муқаррарот оид ба шаҳрвандии фарзандони шахсони бешаҳрванд, ки дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон таваллуд шудаанд, манъи баромадан аз шаҳрвандӣ бе кафолати гирифтани шаҳрвандии давлати дигар аз ҷумлаи кафолатҳои муҳиме мебошад, ки барои пешгирии бешаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамоянд. Бо амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади боз ҳам муқаммал кардан ва ба меъёрҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон мутобиқ гардонидани қонуни шаҳрвандӣ соли 2008 гурӯҳи қорӣ оид ба таҳияи лоиҳаи нави Қонуни конституционӣ «Дар бораи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» таъсис дода шуд, ки Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон низ узви он мебошад. Ҳоло гурӯҳи қорӣ қонуни мазкурро дар таҳрири нав таҳия намуда, ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намудааст.

Тибқи қонун шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон – алоқаи устувори ҳуқуқии шахс бо Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, дар маҷмӯи ҳуқуқ ва ўҳдадорихои дутарафаи онҳо

ифода меёбад ва новобаста аз асосҳои соҳиб шудан ба он, баробар ва ягона мебошад.

Соли 2012 ба мақомоти ВҲИ чихати мусоидат барои соҳиб шудан ба шахрвандӣ ва гирифтани гувоҳномаи иқомати доимӣ се мурочиат ворид шудааст.

Тибқи қонун дар бораи шахрвандӣ шартӣ маъмули қабули шахрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла барои шахрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд, зиндагии доимии бефосила дар муддати панҷ сол пеш аз дархост мебошад. Барои гурезаҳое, ки тибқи қонун ба сифати гуреза шинохта шудаанд, мӯҳлати мазкур нисф кӯтоҳ карда мешавад. Инчунин қонун шартҳои муайян кардааст, ки ба шахрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул шуданро осон мегардонанд ва яке аз ин шартҳо на камтар аз се сол дар ақди никоҳи шахрванди Тоҷикистон будан аст. Вале тавре аз мурочиатҳои ба мақомоти Ваколатдор воридгардида бармеояд, на ҳама вақт ин меъёри қонун сари вақт иҷро мегардад. Сокини шаҳри Хучанд М.Ф. чихати мусоидат намудан дар гирифтани шахрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон мурочиат намудааст. Тавре аз мурочиат бармеояд, номбурда аз соли 1990 дар ҷумҳури истиқомат дошта, соли 1995 бо шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон оила барпо намуда, аз зиндагии якҷоя соҳиби се фарзанд мебошанд. Мурочиатҳои чандинқаратаи ӯ оид ба гирифтани шахрвандии Тоҷикистон бенатиҷа мондаанд.

Шаҳрванди Ҷумҳурии Ўзбекистон, собиқ шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон А.А. бо хоҳиши мусоидат дар гирифтани гувоҳномаи иқомати доимӣ ба Ваколатдор мурочиат намуда, иброз намудааст, ки соли 2000 барои истиқомат ба Ҷумҳурии Ўзбекистон рафта, соли 2004 баъди хатми мактаби миёна ба шахрвандии Ҷумҳурии Ўзбекистон соҳиб шудааст. Баъди хатми мактаби олии соли 2009 ӯ боз ба Ҷумҳурии Тоҷикистон баргашта, тибқи тартиби муайяншуда доимӣ дар ин ҷо зиндагӣ дорад. Мурочиати ӯ ба Хадамоти муҳоҷирати ВКД ҚТ дар вилояти Суғд оид ба гирифтани гувоҳномаи иқомати доимӣ аз соли 2009 инҷониб ҳалли ҳудро наёфтааст. Ҳол он ки тибқи талаботи Қоидаҳои истиқомати шахрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳлати баррасии ҳуҷжатҳо оид ба гирифтани гувоҳномаи иқомати доимӣ набояд аз як моҳ зиёд бошад.

Љумхурии Тоҷикистон аъзои Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ, Конвенсияи оид ба ҳуқуқҳои кӯдак, Конвенсияи оид ба рафъи ҳамаи шаклҳои таъбиз нисбати занон, Конвенсияи оид ба рафъи ҳамаи шаклҳои таъбизи наҷодӣ мебошад, ки ўҳдадории давлатро оид ба масъалаҳои шахрвандӣ ва дастрасӣ ба амалигардонии ҳуқуқҳои шахсони бешахрванд муайян намудаанд. Аммо Љумхурии Тоҷикистон Конвенсияи оид ба вазъи шахсони бешахрванд (соли 1954) ва Конвенсияи оид ба кам кардани бешахрвандӣ (соли 1961)-ро ба тасвиб нарасонидааст. Бинобар ин Шӯрои СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз натиҷаи маърузаи Љумхурии Тоҷикистон дар доираи Шарҳи умумии даврӣ ва соли 2012 Кумитаи рафъи таъбизи наҷодӣ зимни баррасии Маърузаи ҷумҳурӣ оид ба иҷрои ўҳдадориҳо тибқи Конвенсия оид ба рафъи ҳамаи шаклҳои таъбизи наҷодӣ ба Љумхурии Тоҷикистон оид ба ҳамроҳ шудан ба Конвенсияҳои маъзур тавсия додаанд.

Љумхурии Тоҷикистон бо мақсади кам кардани бешахрвандӣ шахрванди Љумхурии Тоҷикистон шудани шахсони бешахрвандро дастгирӣ намуда, ба шахрванди давлати дигар шудани онҳо ҳалал намерасонад.

Дар баробари ин омилҳои ҷой доранд, ки боиси ба вучуд омадани бешахрвандӣ мегарданд.

Гарчанде берун аз қаламрави Љумхурии Тоҷикистон зиндагӣ кардани шахрванди Тоҷикистон ўро аз шахрвандӣ маҳрум намекунад, ба истиснои ҳолате, ки агар шахс дар хориҷа доимӣ зиндагӣ кунад дар давоми панҷ сол бе сабабҳои узрнок ба қайди консулӣ наистода бошад.

Қисме аз шахрвандони Тоҷикистон, ки асосан дар Федератсияи Россия ғайрирасмӣ қарор доранд, бинобар сабаби надонистани ҳуқуқи ўҳдадориҳои худ дар қайди шубъаҳои консулӣ намеистанд. Шубъаҳои консулии намояндагӣҳои дипломатии Љумхурии Тоҷикистон баҳисобгирии шахрвандони ҷумҳуриро, ки дар қаламрави дигар давлатҳо қарор доранд, ба ўҳда доранд. Вале қонунгузорӣ расмиёти маҳрум шудан аз шахрвандиро дар ҷунин ҳолат, расмиёти баҳисобгирии шахрвандони Љумхурии Тоҷикистонро дар давлатҳои, ки дар онҳо ҷумҳурӣ намояндагии дипломатӣ надорад, расмиёти

овардани шикоятро аз болои қарорҳои мақомоти давлатӣ оид ба маҳрум шудан аз шаҳрвандӣ муайян накардааст. Дар лоиҳаи нави қонун дар бораи шаҳрвандӣ ин масъала бо назардошти ӯҳдадории давлат оид ба кам кардани бешаҳрвандӣ ҳалли мусбии ҳудро пайдо кардааст.

Ҳангоми қабул намудани Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 1994 надоштани қайд низ сабаби бешаҳрванд шудани шахс шудааст. Баъди ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ ва сар задани ҷанги шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон соли 1992 қисме аз шаҳрвандон аз қаламрави Тоҷикистон баромада рафтанд. Баъзе аз онҳое, ки баъдтар ба ватан баргаштанд, айна ҳол шахсони бешаҳрванданд. Гарчанде қонунгузории мамлакат ҳолатҳои сабуқкунандаи соҳиб шудан ба шаҳрвандии ҷумҳуиро ба ин категорияи шаҳрвандон муқаррар намудааст, аммо мутаассифона баъзан онҳо наметавонанд ба шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳиб шаванд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни шахсони бешаҳрванд инчунин онҳое ҳастанд, ки бо шиносномаҳои ИҶШС ба шаҳрвандони давлатҳои наздисарҳадӣ хонадор шуда, бо гузашти вақт шаҳрвандии давлати ҳудро гум кардаанд. Ин категорияи шаҳрвандон асосан дар ноҳияҳои наздисарҳадӣ ҷамъ омадаанд, вале шумораи онҳо ба мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ маълум нест.

Дар асоси Қонуни конституционӣ «Дар бораи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳуҷҷати тасдиқкунандаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон шиносномаи (паспорти) Ҷумҳурии Тоҷикистон ва то гирифтани паспорт шаҳодатномаи таваллуд ё ҳуҷҷати дигаре мебошад, ки дар он шаҳрвандии шахс зикр шуда бошад.

Низомномаи тартиби баррасии масъалаҳои шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳлати иваз намудани шиносномаи кӯҳнаро (шиносномаи шаҳрвандии ИҶШС намунаи соли 1974) ба шиносномаи шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 сентябри соли 1996 № 14 тасдиқ шудааст, то 1 сентябри соли 2001 муайян намудааст. Вале тавре таҳлилҳои аз ҷониби марказҳои ноҳиявии иттилоотӣ-машваратӣ бармеояд, ҳоло ҳам дар ноҳияҳои дурдаст миқдоре аз

шаҳрвандони ҷумҳурӣ шиносномаҳои шаҳрвандии ИҶШС-ро иваз накардаанд ва ин ҳолатро бо душвории ҷамъоварии ҳуҷҷатҳо ва харҷи молиявӣ вобаста мекунад.

Аз натиҷаи таҳлили вазъ дар самти ҳуқуқ ба шаҳрвандӣ, пешгирии бешаҳрвандӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *андешидани чораҳои амалӣ оид ба кам кардани бешаҳрвандӣ;*
- *ба тасвиб расонидани Конвенсия оид ба вазъи бешаҳрвандҳо (соли 1954) ва Конвенсияи соли 1961 оид ба кам кардани бешаҳрвандӣ;*
- *андешидани чораҳо оид ба муайян намудани шумораи шахсони бешаҳрванд;*
- *мусоидат дар гирифтани ҳуҷҷатҳои дахлдор, ки вазъи ҳуқуқии шахсро муайян мекунад, аз ҷумла шахсоне, ки шиносномаи намунаи соли 1974 доранд.*

2.4. Ҳуқуқ ба озодии иброи ақида, дастрасӣ ба интилоот ва воситаҳои ахбори омма

Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар кас ба озодии суҳан, нашр, истифода аз воситаҳои ахбори омма ҳуқуқ дорад.

Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ ба ҳар як инсон изҳори озодонаи ақида, озодона ҷустуҷӯ кардан, ба даст овардан ва бо интиҳоби худ тавассути матбуот ё дигар роҳҳо паҳн намудани онҳоро кафолат додааст.

Соли 2012 ба вазъи риояи озодии суҳан як қатор навгониҳо таъсири ҳудро расониданд. Бо ташаббуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаҳои «таҳқир» ва «тӯҳмат» ғайричиноӣ гардонидани шуда, онҳо минбаъд дар доираи муқаррароти Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ мегарданд. Ғайричиноӣ гардонидани моддаҳои мазкури Кодекси ҷиноятӣ барои таъмини инкишофи озодии суҳан ва арзишҳои демократӣ мусоидат хоҳад кард.

Соли сипаришуда Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳрири нави Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори

омма»-ро, ки ҳанӯз соли 2010 таҳия шуда, мавриди муҳокимаи ҳамаҷониба қарор дошт, қабул кард. Дар қонун бо мақсади бартароф намудани ҳар гуна маҳдудиятҳои озодии ибрази ақида кафолатҳои зарурӣ пешбинӣ шуда, ба гуногунандешӣ афзалият дода шудааст. Аз ҷумла, дар қонуни нав рӯзноманигорон дар баробари дигар шахрвандон ҳамчун субъектони муносибатҳои иттилоотӣ эътироф шудаанд. Механизми дастрасӣ ба иттилоот ба таври мушаххас муайян карда шудааст.

Инчунин роҳбарони мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳо вазиқадор шудаанд, ки ба маводи танқидӣ ва таҳлилии вобаста ба фаъолиятшон, ки омӯзиши иловагиро талаб мекунанд, дар мӯҳлати на бештар аз ду ҳафтаи баъди рӯзи нашри онҳо ба ВАО ҷавоби дахлдор диҳанд. Дар акси ҳол намояндаи ВАО метавонад ба мақомоти болоӣ ё ба суд шикоят кунанд. Меъёрҳои мазкур боиси баланд бардоштани масъулияти шахсони мансабдор нисбати дархостҳои ВАО ва маводҳои танқидӣ мегарданд.

Дар баробари ин дар самти дастрасии ВАО ва рӯзноманигорон ба сарчашмаҳои расмӣ иттилоот ҳанӯз душвориҳо ҷой доранд.

Тавре аз таҳлили ВАО бармеояд, на ҳама шахсони мансабдор Фармони Президенти мамлакат «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлилии воситаҳои ахбори омма»-ро иҷро карда, маводҳои танқидию таҳлилиро дуруст қабул менамоянд ва на ҳамеша аз онҳо хулосаи дахлдор бароварда, барои ислоҳи камбудҳои чораҳои зарурӣ меандешанд.

Баъзе рӯзноманигорон аз сифати нишастҳои матбуотӣ, ки ҳар нимсола бо роҳбарони вазорату идораҳо баргузор мегарданд, шикоят карда, қайд менамоянд, ки дар баъзе аз ин нишастҳо онҳо иттилооти дахлдорро ба даст оварда наметавонанд.

Ҳамзамон нишастҳои матбуотӣ нишон медиҳанд, ки на ҳама рӯзноманигорон дорони сатҳи зарурии дониш ва малакаи касбӣ дар соҳаҳои дахлдор мебошанд.

Соли 2012 ҷиҳати беҳтар кардани дастрасии ВАО ба сарчашмаҳои иттилооти расмӣ, мусоидат барои сари вақт гирифтани иттилооти воқеӣ аз котибони матбуотӣ, баланд

бардоштани дараҷаи касбии онҳо, омӯзиш ва паҳн намудани маҳорату таҷрибаи касбӣ ташкилоти ҷамъиятӣ – Шӯрои котибони матбуотии мақомоти давлатии Тоҷикистон таъсис дода шуд.

Ҷамҷунин Ассотсиатсияи миллии воситаҳои ахбори мустақили Тоҷикистон (АМВАМТ) бо мақсади таъмини ҳамкориҳои ҳадамотҳои матбуотии вазорату идораҳо ва воситаҳои ахбори омма, амалӣ гардонидани барномаи таълимиро барои онҳо пешбинӣ намудааст.

Душвории дигар дар самти дастрасӣ ба иттилоот сари вақт ба аҳоли, хусусан ба сокинони ноҳияҳои дурдасти кӯҳистон дастрас нагардидани нашрияҳои даврӣ мебошад.

Соли 2012 дар асоси даъвои шахсони мансабдор нисбати ВАО ва рӯзноманигорон чор парвандаи судӣ баррасӣ гардид.

Созмони Милали Муттаҳид дастрасии озод ба Интернетро ба рӯйхати ҳуқуқҳои асосии инсон дохил намулдааст. Соли сипаришуда яке аз сабабҳои маҳдудкунии дастрасӣ ба иттилоот баста шудани торномаи иҷтимоии Facebook ва баъзе сомонаҳои интернетӣ, аз ҷумла www.ozodi.org, www.news.tj, www.tojnews.org буд. Маҳдуд намудани дастрасӣ ба торномаҳои иҷтимоӣ ва сомонаҳои интернетӣ боиси аз онҳо берун мондани истифодабарандагони ватанӣ гардида, метавонад ба инкишофи фазои иттилоотӣ таъсири манфӣ расонад. Вале бо вучуди ин ҳолатҳо умуман интернет озод буд.

Аз натиҷаи таҳлили вазъ дар самти риояи ҳуқуқ ба озодии иброи ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва ВАО чунин тавсияҳо пешниҳод карда мешаванд:

- аз ҷониби мақомоти давлатӣ таъмин намудани риояи пурраи муқаррароти санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор дар самти дастрасӣ ба иттилоот;
- баланд бардоштани масъулияти шахсони мансабдор барои воқуниш ба маводҳои танқидии ВАО;
- андешидани чораҳо оид ба баланд бардоштани донишҳои касбии рӯзноманигорон;
- дар доираи қонун ба танзим даровардани фаъолияти интернет.

2.5. Ҳифзи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида

Санадҳои байналмилалӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофшуда ба ҳар шахс, ки дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ қарор дорад, муносибати инсонӣ ва эҳтироми шаъну шарафи ба шахсияти инсон хосбударо кафолат додаанд.

Тибқи муқаррароти санадҳои байналмилалӣ мақсади асосии низоми иҷроӣ ҷазо ислоҳ ва тарбияи иҷтимоии маҳкумшудагон мебошад.

Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи риояи ҳуқуқҳои шахсони аз озодӣ маҳрумшуда асосан ба меъёрҳои байналмилалӣ эътирофшуда мутобиқ гардонида шудааст.

Яке аз вазифаҳои ВҲИ мусоидат дар риоя ва барқарорсозии ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва нимпӯшида мебошад. Ба Ваколатдор ҳуқуқ дода шудааст, ки беамониат ба муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ ташриф орад ва мустақилона ё якҷоя бо дигар мақомоти салоҳиятдори давлатӣ санҷиши муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятиро гузаронад.

Мақомоти ВҲИ самти мазкурро дар Стратегияи фаъолияти худ барои солҳои 2011-2015 ҳамчун самти афзалиятнок арзёбӣ намудааст.

Соли 2012 қормандони мақомоти Ваколатдор бо мақсади санҷиши шароити будубош ва муносибати қормандони муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида бо шахсоне, ки дар ин муассисаҳо нигоҳ дошта мешаванд, ба ҷанде аз ҷунин муассисаҳо ташриф оварданд. Аз ҷумла, ба тавқиғоҳи тафтишотии ЯТ 9/1, муассисаи тарбияви ЯС 3/12, Омӯзишгоҳи маҳсуси ҷумҳуриявӣ, муассисаҳои ислоҳии ЯС 3/2, 3/3, 3/4, 3/5 ва 3/6 СИҚҚ Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон боздидҳо ба амал оварда шуданд.

Боздиди муассисаҳо нишон дод, ки дар маҷмӯъ барои ба меъёрҳо мувофиқ гардонидани шароити моддӣ-маишӣ, таъминоти тиббӣ-санитарии маҳкумшудагон тадбирҳои зарурӣ андешида мешаванд.

Дар доираи нақшаи корӣ Ваколатдор аз муассисаи тарбиявии № ЯС 3/12 СИҚҚ Вазорати адлияи Ҷумҳурии

Тоҷикистон боздид ба амал овард. Зимни боздид шароити ҷойи хоб, ошхона, қисми тиббӣ, мактаб, клуб, китобхона ва толори варзишии муассиса санҷида шуданд.

Бо мақсади муайян намудани муносибати кормандони муассиса бо маҳкумшудагон бо онҳо сӯҳбат гузаронида шуд ва муайян гардид, ки дар муассисаи мазкур қоидаҳои муносибат бо маҳкумшудагон риоя карда мешаванд.

Аз натиҷаи боздидҳои муассисаҳои ислоҳӣ ҷиҳати беҳтар намудани шароити нигоҳдорӣ ба роҳбарияти муассисаҳо тавсияҳои дахлдор пешниҳод карда шуданд.

Моҳи сентябри соли 2012 ВҲИ зимни сафар ба шаҳри Екатеринбургӣ вилояти Свердловски Федератсияи Россия ҷиҳати шиносӣ бо вазъи риояи ҳуқуқи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз озодӣ маҳрум шудаанд, ба муассисаи ислоҳии №2 шаҳри Екатеринбург ташриф овард. Дар муассисаи мазкур, ки низомаш умумӣ мебошад, 39 нафар шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон адои ҷазо менамоянд. Зимни ташриф муассисаи ислоҳӣ аз назар гузаронида шуда, бо 18 нафар маҳкумшудагон сӯҳбат гузаронида шуд. Маҳкумшудагон аз шароити нигоҳдорӣ ва муносибати кормандони муассиса шикоят надоштанд.

Аз натиҷаи ташриф ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ВҲИ дар вилояти Свердловск ба мувофиқа омаданд, ки дар масъалаи баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии маҳкумшудагон, таъмини китобхонаи муассиса бо китобҳо ва нашрияҳо бо забони тоҷикӣ ҳамкориҳои судмандро ба роҳ монанд.

Дар давраи сипаришуда ба мақомоти Ваколатдор ҷиҳати мусоидат дар риояи ҳуқуқи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда 13 муроҷиат ворид шудааст. Аксарияти онҳо оид ба норозигиашон бо ҳукми суд шикоят намудаанд. Ба муаллифони чунин муроҷиатҳо оид ба тартиби овардани шикоят нисбати санадҳои судӣ маслиҳатҳои дахлдор дода шуданд.

Соли 2012 ба мақомоти Ваколатдор оид ба истифодаи шиканча нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда, ки дар муассисаи тарбиявӣ адои ҷазо мекунанд ва нисбати маҳкумшудагоне, ки барои адои минбаъдаи ҷазо аз муассисаҳои ислоҳии шаҳри Душанбе ба муассисаҳои

ислоҳии ЯС 3/3 ва ЯС 3/5, воқеъ дар шаҳри Хучанд гузаронида шуданд, аз ҷониби ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ҳешовандони маҳкумшудагон 3 мурочиат ворид гардид. Бо мақсади санҷидани ваҷҳҳои дар аризаҳо овардашуда намоёндагони Ваколатдор аз муассисаҳои ислоҳии мазкур боздид ба амал оварданд. Зимни боздид бо маҳкумшудагон ҳамсӯхбат шуда, бо иштироқи корманди тиббии муассиса маҳкумшудагон аз муоинаи тиббӣ гузаронида шуданд ва ҳолатҳои нисбати онҳо истифода шудани шиканча ва лату қӯб муайян карда нашуданд.

Баъзе мурочиаткунандагон хоҳиш менамоянд, ки тавассути Ваколатдор дар бораи шароити нигоҳдорӣ ва вазъи саломатии наздиконашон, ки дар муассисаҳои ислоҳӣ адои ҷазо менамоянд, огаҳӣ ёбанд. Ҳамин тавр, тибқи мурочиати волидайнӣ як гурӯҳ шахсоне, ки дар асоси ҳукми суд ба ҷазои якумра аз озодӣ маҳрум кардан маҳкум шуда буданд, Ваколатдор моҳи январи соли 2012 аз тавқиғохи тафтишотии ЯТ 9/1 СИҶҶ Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон боздид ба амал оварда, бо онҳо вохӯрданд. Зимни боздид маҳкумшудагон аз шароити нигоҳдорӣ дар муассиса изҳори қаноатмандӣ намуда, аз вазнинии ҳукми суд норозигӣ баён карданд. Минбаъд ҷазои таъиншуда дар асоси шикояти кассатсионии маҳкумшудагон аз ҷазои якумра аз озодӣ маҳрум шудан ба ҷазои маҳрум кардан аз озодӣ ба мӯҳлати сӣ сол иваз карда шуд.

Барои беҳтар гардонидани шароити нигоҳдорӣ ва будубоши шахсони аз озодӣ маҳрумшуда дар ҷумҳурӣ пайваста тадбирҳо андешида мешаванд.

Қиҳати иҷроии Протоколи маҷлиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 декабри соли 2011 вобаста ба масъалаи мавриди омӯзиш қарор додани шароити нигоҳдорӣ ва будубоши маҳкумшудагони маҳбасхонаҳо ва тавқиғоҳҳои тафтишотӣ аз ҷониби Роҳбари Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон гурӯҳҳои корӣ таъсис дода шуд, ки Ваколатдор ва корманди мақомот низ ба онҳо шомил буданд. Гурӯҳи мазкур аз муассисаҳои ислоҳӣ ва тавқиғоҳҳои тафтишотии шаҳрҳои Душанбе, Ваҳдат, Қӯрғонтеппа, Кӯлоб ва Норақ, ноҳияҳои Ёвон, Ҷиликул ва вилояти Суғд боздид ба амал овард.

Мақомоти ВХИ ба масъалаҳои гузаронидани корҳои фахмондадихӣ, ба кормандони муассисаҳои ислоҳӣ омӯзонидани меъёрҳои байналмилалӣ муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда диққати махсус медиҳад. Бо ин мақсад дар якҷоягӣ бо Шӯъбаи кафолатҳои конститутсионӣ Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Прокуратураи генералӣ ва факултаи ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва бо дастгирии Институти Даниягӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар се шаҳру ноҳияҳо ба кормандони муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ оид ба механизмҳои байналмилалӣ ва миллии муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда ва ҳифзи ҳуқуқҳои онҳо семинарҳо гузаронда шуд. Фаъолият дар самти мазкур соли 2013 низ идома дода мешавад.

Дар муассисаҳои ислоҳӣ ҳолатҳои фавти маҳкумшудагон ба назар мерасанд, ки онҳо боиси ташвиши ҳешовандони онҳо, шаҳрвандон, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва байналмилалӣ мегардад.

Соли сипаришуда якчанд ҳолатҳои дар муассисаҳои ислоҳӣ фавтидани шахсони аз озодӣ маҳрумшуда рух дод. Марги И.Х., А.К. ва дигарҳо аз қабилӣ онҳоянд. Оид ба ҳодисаи марги И. Х., ки дар муассисаи ислоҳии 3/1 адои ҷазо менамуд, аз тарафи прокуратураи назорат аз рӯи иҷроӣ қонунҳо дар муассисаҳои ислоҳии шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 28 сентябри соли 2012 бо қисми 2 моддаи 322 ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон парвандаи ҷиноятӣ оғоз шуд. Дар рафти тафтиши пешакӣ нисбати се корманди муассисаи ислоҳии ЯС 3/1 бо бандҳои «а, в» қисми 3 моддаи 316 ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон парвандаи ҷиноятӣ оғоз карда шуда, тафтиши пешакӣ давом дорад. Оид ба ҳодисаи марги А.К., ки дар муассисаи ислоҳии шаҳри Ваҳдат адои ҷазо менамуд, бо ҳукми суд сардори муассиса бо моддаи 322 ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон гунаҳгор доништа шуда, ба ҷавобгариӣ ҷиноятӣ кашида шуд ва корманди тиббии муассиса бо қисми 2 моддаи 129 ҚҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон гунаҳгор доништа шуда, ба мӯҳлати се сол аз озодӣ маҳрум карда шуд.

Маърузачии махсус оид ба масъалаҳои шиканҷаи Комиссари Олии СММ оид ба ҳуқуқи инсон Хуан Мендес

зимни сафар ба Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи майи соли 2012 бо мақсади муайян намудани вазъ дар самти озодӣ аз шиканҷа, шароити нигоҳдорӣ дар муассисаҳои иҷроӣ ҳазои ҷиноятӣ ба муассисаҳои ислоҳӣ, тавқиғоҳҳои тафтишотӣ ва тавқиғоҳҳои нигоҳдошти муваққатӣ ташриф оварда, дар тавсияҳои худ шароити нигоҳдориро дар ин муассисаҳо қаноатбахш арзёбӣ намуд. Дар баробари ин Маърузачии махсус оид ба шароити нигоҳдории шахсоне, ки якумра аз озодӣ маҳрум шудаанд, оид ба маҳдудиятҳо вобаста ба воҳӯрии онҳо бо ҳешовандон ва имконияти гирифтани дастовезҳо изҳори нигаронӣ намуда, оид ба зарурати дар сатҳи қонунгузорӣ баргараф намудани чунин маҳдудиятҳо тавсияҳо пешниҳод кард.

Мусоидат ба риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои қисман пӯшида, аз ҷумла муассисаҳои психиатрӣ низ ба салоҳияти ВҲИ дохил мешавад. Бо ин мақсад соли 2012 кормандони мақомоти Ваколатдор дар 7 беморхонаҳои рӯҳӣ санҷишҳо гузарониданд.

Дар натиҷаи санҷишҳои дар муассисаҳои мазкур гузаронидашуда маълум шуд, ки шароити нигоҳубини беморон дар баъзе аз ин муассисаҳо ба талаботи меъёрҳо ҷавобгӯ нест. Масалан, натиҷаи санҷиши Маркази бемориҳои рӯҳии ноҳияи Бобоҷон Ғафуров нишон дод, ки дар муассисаи мазкур меъёрҳои санитарӣ-гиғиенӣ риоя намешаванд. Марказ барои шустушӯ Ҳаммом надорад, ягона ҷойи шустушӯ душ мебошад, ки он ҳам Ҳангоми ташриф қор намекард. Таъминот бо маводи гиғиенӣ ноқифоя мебошад. Мулоқоти беморон бо ҳешу наздиконашон дар ошхона доир мегардад, ки ба талабот ҷавобгӯ нест.

Ваколатдор аз натиҷаи бозиди Марказ ба Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои баргараф намудани камбудҳои ҷойдошта тавсияҳо пешниҳод кард. Дар натиҷа аз ҷониби мутахассисони Ҳадамоти назорати давлатии фаъолияти тиббӣ ва Ҳадамоти назорати давлатии санитарии эпидемиологӣ гурӯҳи қорӣ таъсис дода шуда, Маркази мазкур мавриди санҷиш қарор дода шуд ва ҳолатҳои дар тавсияҳои Ваколатдор баёншуда тасдиқи худро ёфтанд. Аз ҷониби Ҳадамоти назорати давлатии санитарии эпидемиологӣ ба сардухтури Маркази мазкур

амрнома пешниҳод гардид ва тибки маълумотномаи сардори Хадамоти назорати давлатии тиббӣ барои таъмири Маркази мазкур аз ҳисоби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияи Б. Ғафуров 28400 сомонӣ маблағ чудо карда шуд.

ВҲИ зимни ҳамкориҳо бо ташкилотҳои ғайриҳукумати – аъзоёни Эътилофи зидди шиканча дар доираи лоиҳаи «Мусоидат дар пешгирии шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона ва таҳқиркунандаи шаъну шараф дар муассисаҳои психиатрӣ» мониторинги чунин муассисаҳоро дар шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳои тобеи марказ, вилоятҳои Суғду Хатлон гузаронд. Аз натиҷаи мониторинги гузаронидашуда, ба мақомотҳои дахлдор тавсияҳо пешниҳод карда шуданд.

Барои беҳтар намудани вазъ дар самти риояи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- *ба роҳ мондани боздидҳои мунтазам аз ҷониби Ваколатдор ва сохторҳои дахлдор ба муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида;*
- *гузаронидани семинарҳои омӯзишӣ барои кормандони муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ оид ба меъёрҳои қонунгузориш миллий ва байналмилалӣ муносибат бо шахсони аз озодӣ маҳрумшуда;*
- *ба тасвиб расонидани Протоколи иловагии Конвенсияи зидди шиканча;*
- *гузаронидани семинарҳо барои кормандони муассисаҳои, ки бо таъобати касалиҳои руҳӣ сару кор доранд, дар мавзӯи ҳуқуқҳои шахсони гирифтори бемориҳои руҳӣ ва этикаи хизматрасонии тиббӣ;*
- *бурдани корҳои фаҳмондадиҳӣ бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, кормандони иҷтимоӣ ва мураббӣ оид ба масъалаҳои ҳимояи ҳуқуқи шахсони гирифтори бемориҳои руҳӣ;*
- *гузаронидани мониторингҳои мунтазами риояи ҳуқуқи шахсони гирифтори бемориҳои руҳӣ.*

2.6. Ҳуқуқ ба меҳнат

Тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи ҳар шахс ба меҳнат, интихоби касбу кор, ҳифзи меҳнат ва ҳимояи иҷтимоӣ ҳангоми бекорӣ қафолат дода мешавад. Яке аз қисматҳои ҷудонашавандаи ҳуқуқ ба меҳнат ин ҳуқуқ ба ҳимоя аз бекорӣ мебошад, ки тибқи он давлат вазифадор аст барои ба кор таъмин намудани шахрванде, ки ҷойи кор надорад, мусоидат намояд.

Дар бозори меҳнати ҷумҳурӣ тамоюли баланд шудани шумораи шахсони ба шугл фарогирифташуда ва паст шудани сатҳи бекорӣ ба назар мерасад. Дар соли 2012 дар доираи Барномаи мусоидат ба шугли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2013 маҷмӯан 35374 нафар шахрвандон бо ҷойҳои корӣ таъмин гардиданд. Теъдоди аҳолии машғули кор нисбат ба соли 2011 ба ҳадди 26000 нафар ё зиёда аз 1,2 фоиз афзоиш ёфт.

Дар ин сол аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳо дар ҷумҳурӣ 132251 ҷойи кор таъсис дода шуд. Ҳиссаи асосии ҷойҳои кории навтаъсис ба бахши хусусӣ - 59,4% (78544 адад) рост меояд.

Шумораи бекорони ба тариқи расмӣ бақайдгирифташуда тибқи маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар аввали моҳи октябри соли 2012 55 ҳазорро ташкил мекунад, ки назар ба ҳамин давраи соли гузашта 2,1% кам шудааст. Шумораи занҳои бекор 52,2 % ё 28,7 ҳазор нафарро ташкил мекунад.

Дар моҳҳои январ-ноябри соли 2012 музди миёнаи меҳнати кормандони ҳамаи соҳаҳо 538,3 сомонино ташкил дод, ки нисбат ба ҳамин давраи соли 2011 – 21,8 фоиз зиёд мебошад. Аз 1 сентябри соли 2012 андозаи ҳадди ақали музди меҳнат дар тамоми соҳаҳо 200 сомонӣ муқаррар карда шуд, ки ин назар ба нишондиҳандаи пештара 2,5 баробар зиёд аст.

Дар баробари ин камбудихо низ дида мешаванд.

Ҳолатҳои вайронкунии қонунгузорию меҳнат, саркашӣ намудан аз бастани шартномаи (қарордоди) меҳнатӣ бо корманд, саривақт пардохт накардани музди меҳнат, кам нишон додани музди меҳнат бо мақсади кам пардохт намудани андозҳо, меъёрҳои ҳифз ва бехатарии меҳнат аз ҷониби корфар-

моён ҷой доранд, ки чунин амалҳо ҳам ба манфиати кормандон ва ҳам ба манфиати давлат зарари ҷиддӣ мерасонанд.

Мувофиқи нишондодҳои Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи меҳнат, шугл ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, ки аз натиҷаи санҷиши фаъолияти 2501 субъектҳои хоҷагидор бармеоянд, дар соли 2012 9438 вайронкунии қонунгузории меҳнат, аз ҷумла дар соҳаи меҳнат (6530 ҳолат), масъалаҳои бехатарии меҳнат (1028 ҳолат), шугл (1100 ҳолат), нафақа ва дигар пардохтҳои иҷтимоӣ (780 ҳолат), ҳамчунин дар натиҷаи гузаронидани 290 экспертизаҳо 1741 адад қонунвайронкуниҳо ошкор карда шуданд.

Боиси нигаронӣ аст, ки баъзе аз корфармоёни бахши хусусӣ бархилофи қонунгузорӣ бо мақсади ба даст овардани даромади бештар шароити меҳнатро пурра таъмин наменамоянд, музди меҳнати кормандони худро кам нишон медиҳанд.

Механизмҳои ҳуқуқии ҳифзи кормандон дар баъзе ҳолатҳо дар ин бахш амалан кор намеkunанд. Шаҳрвандон оид ба вайроншавии ҳуқуқашон ба мақомотҳои дахлдор кам муроҷиат намуда, ин амалҳои корфармоёно на ҳамчун ҳуқуқвайронкунӣ, балки чун амали маъмулӣ қабул мекунанд.

Сабабҳои асосии ҳуқуқвайронкуниҳоро мутахассисон дар иҷро накардани талаботи қонунгузории меҳнат – сатҳи пасти дониши ҳуқуқии корфармоён (бахусус дар байни соҳибкорони инфиродӣ ва роҳбарони корхонаҳои хурд) ва кормандон маънидод мекунанд.

Қобили зикр аст, ки корфармоён аз номукаммалии қонунгузорӣ моҳирона ба манфиати худ истифода менамоянд. Масалан, қисми 2 моддаи 31 Кодекси меҳнат бастанӣ шартномаи (қарордоди) меҳнатиро ба мӯҳлати муайян (на бештар аз 5 сол) пешбинӣ намудааст. Дар амал корфармоён аз ин муқаррароти қонун истифода намуда, бе назардошти хусусияти кор, шароити иҷрои он ва манфиати корманд, инчунин ҳолатҳои муқаррарнамудаи Қонун шартномаи (қарордоди) меҳнатиро ба мӯҳлати муайян мекунанд, ки ин амалҳо ғайриқонунӣ буда, кормандонро аз кафолатҳои иҷтимоӣ маҳрум менамояд.

Хусусан вайронкуниҳо дар самти пардохти музди меҳнат зиёд ба қайд гирифта шуданд, ки мутаассифона тамоюли болоравӣ доранд.

Тибқи маълумоти Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати 1 декабри соли 2012 қарздорӣ аз пардохти музди меҳнат (бо назардошти қарзҳои пешин) 8 млн. 673 ҳазор сомони ро ташкил медиҳад.

Санҷишҳои аз ҷониби кормандони мақомоти прокуратура дар ин самт гузаронидашуда нишон доданд, ки ҳарчанд дар баъзе корхонаю ташкилотҳо имконияти пардохти музди меҳнат мавҷуд бошад ҳам, роҳбарони онҳо маблағҳои ба ин мақсад пешбинишударо барои эҳтиёҷҳои дигар истифода бурда, ба вайронкунии ҷиддии ҳуқуқи манфиатҳои кормандон роҳ медиҳанд. Масалан, Х.М. - директори генералии ҚДММ «Поти-Ас» музди меҳнати зиёда аз 390 кормандро ба маблағи 1019878 сомонӣ азониҳуд карда, бо роҳи ғайриқонунӣ маблағи мазкурро аз қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон берун баровардааст.

Санҷиш ба ҳолати 1 сентябри соли 2012 аз ҷониби мутахассисони Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи меҳнат, шуғл ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии гузаронидашуда нишон дод, ки дар фаъолияти субъектони ҳоҷагидори ноҳияи Ёвон қарздорӣ аз музди меҳнат 1 млн 813,8 ҳазор сомони ро ташкил медиҳад.

Механизмҳои мавҷудаи ба ҷавобгарӣ кашидани корфармоён дар сурати пардохт накардани музди меҳнат чандон самаранок нестанд ва ба ҳалли мушкилоти қарздорӣ аз пардохти музди меҳнат мусоидат намекунанд. Ҳарчанд моддаи 153¹ Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои зиёда аз ду моҳ бо мақсади ғаразнок ё дигар манфиатҳои шахсӣ напардохтани музди меҳнат ё дигар пардохтҳо ҷавобгариро пешбинӣ менамояд, аммо дар сурати аз ҷониби корфармоён ба мақомоти тафтишотӣ пешниҳод намудани маълумотнома дар хусуси дар суратҳисобашон набудани маблағҳои пулӣ исботи ғаразнокӣ ё дигар манфиатҳои шахсии онҳо аз байн меравад. Ин ҳолат ба субъектони ҳоҷагидор имконият медиҳад, ки талаботи қонунгузорӣ ва ҳуқуқи кормандонро вайрон кунанд.

Ҳамчунин, тибқи муқаррароти қисми ҳафтуми моддаи 81 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муфлисшавӣ» талабҳои кредитороне, ки бо сабаби нокифоягии амволи қарздор қонунан нагардидаанд, пардохтшуда доништа мешаванд. Чунин меъёр қафолати пешбинишудаи Конститутсия

ва Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба гирифтани музди пурраи меҳнатро инкор менамояд.

Дигар вайронкунии васеъ паҳнгашта ба ҳифз ва беҳатари меҳнат вобаста аст. Санҷишҳои дар соли 2012 аз тарафи кормандони прокуратура гузаронидашуда нишон доданд, ки дар ҷумҳурӣ 82 ҳодисаҳои нохуши истехсолӣ рух дода, боиси фавти 38 нафар кормандон гардидааст. Вобаста ба вайрон кардани қоидаҳои муҳофизати меҳнат 35 парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва тафтиш карда шуда, 26 парвандаи ҷиноятӣ нисбати 31 нафар бо фикри айбдоркунӣ ба суд ирсол карда шудааст ва нисбати парвандаҳои боқимонда тафтиши пешақӣ идома дорад. Умуман дар соли 2012 аз рӯи маълумоти Прокуратураи Генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар натиҷаи 311 санҷиши гузаронидашуда дар соҳаи риояи қонунгузори меҳнат 283 нафар ба ҷавобгарии интизомӣ, 60 нафар ба ҷавобгарии моддӣ ва 281 нафар ба ҷавобгарии маъмури кашида шуданд.

Санадҳои вобаста ба шароити меҳнат аз ҷониби корфармо бо розигии иттифоқи касаба қабул карда мешаванд. Иттифоқҳои касаба аз рӯи моҳият ва таъиноти худ, оиннома ва тибқи қонунгузори ваколатдор шудаанд, ки манфиати кормандонро намояндагӣ ва ҳифз намоянд. Онҳо дар фаъолияти худ назорати ҷамъиятии риояи меъёру қоидаҳои ҳифзи меҳнатро ба ўҳда доранд. Аз ҷониби нозирони Федератсияи иттифоқҳои касабаи мустақили Ҷумҳурии Тоҷикистон дар 9 моҳи соли 2012 дар соҳаи меҳнат 319 адад санҷиши риояи қонунгузори гузаронида шуда, 1635 вайронкуниҳо ошкор карда шуданд.

Қобили зикр аст, ки то ҳол дар бархе аз ташкилотҳо созмони ибтидоии иттифоқҳои касаба таъсис дода нашудаанд, ки ин ба вазъи ҳифзи ҳуқуқи кормандони онҳо таъсири манфӣ мерасонад. Солҳои охир мавқеъ ва нуфузи иттифоқҳои касабаи баъзе субъектони хоҷагидор дар самти ҳифзи ҳуқуқи кормандон заиф ба назар мерасад. Онҳо на ҳама вақт дар ҳалли баҳсҳо байни кормандон ва корфармоён мусоидат менамоянд ва шаклу усулҳои дар ихтиёрдоштаи худро самаранок истифода мебаранд. Бахусус мавқеи онҳо дар ошкор намудани ҳуқуқвайронкуниҳои соҳаи меҳнат суст гардидааст.

Дар соли 2012 ба суроғаи ВҲИ оид ба ҳуқуқҳои меҳнатӣ 7 адад муроҷиатҳои хаттӣ ворид гардиданд. Мавзӯи асосии муроҷиатҳо барқарор кардан ба кори пештара, вайронкунии ҳуқуқи шахрванд ҳангоми қабул ба кор, мусоидат барои ба иҷро расонидани қарори суд оиди пардохт кардани музди меҳнат мебошанд.

Ҳангоми баррасии муроҷиати шахрвандон ҳолатҳои вайронкунии ҳуқуқҳои меҳнатии кормандон аз ҷониби корфармоён ошкор карда шуданд. Шаҳрванд Т.Г. дар муроҷиаташ қайд намудааст, ки бо ташаббуси корфармо ғайриқонунӣ аз кор озод карда шудааст ва хоҳиш намудааст, ки бо мақсади таъмини адолати судӣ намояндаи ВҲИ дар баррасии парвандааш дар Суди ноҳияи И. Сомонии шаҳри Душанбе иштирок намояд. Намояндаи ВҲИ дар баррасии парвандаи мазкур иштирок намуд. Аз рӯи натиҷаи баррасии парванда шахрванд ба кори пештарааш барқарор карда шуд.

Таҳлили муроҷиатҳо дар ин самт нишон медиҳад, ки сатҳи донишҳои ҳуқуқи шахрвандон дар масъалаҳои ҳифзи ҳуқуқҳои меҳнатӣ паст буда, онҳо баъди гузаштани мӯҳлатҳои муқарраркардаи қонунгузорӣ ба мақоматҳои дахлдор муроҷиат мекунанд. Масалан, омӯзиши муроҷиати шифоҳии шахрванд С.М. нишон дод, ки ӯ мӯҳлати якмоҳаи муқарраркардаи қонунгузорию оид ба баҳси ба кор барқарор кардан гузаронидааст. Дар чунин мавридҳо судҳо асосан даъвои даъвогаронро дар бораи барқарор кардан ба кор рад мекунанд.

Бо мақсади тақвияти механизмҳои ҳифзи ҳуқуқи меҳнатии кормандон ВҲИ тавсияҳои зеринро пешниҳод мекунад:

- ворид намудани тағйиру илова ба банди дуюми қисми якуми моддаи 31 Кодекси меҳнат бо мақсади ба танзим даровардани расмиёти бастанӣ шартномаи (қарордоди) меҳнатӣ ба мӯҳлати номуайян;***
- баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқи корфармоён (хусусан соҳибкорони инфиродӣ ва роҳбарони корхонаҳои хурд) ва кормандон;***
- қорӣ намудани низоми ҳатмии кафолатдодашудаи пардохти музди меҳнат дар мавриди муфлисшавии ташкилотҳо бо роҳи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунгузорӣ;***

- аз нав дида баромадани муқаррароти моддаи 153¹ Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пурзӯр намудани ҷавобгариш корфармоён барои пардохт накардани музди меҳнат;
- гузаронидани мониторинги вазъи риояи ҳифзи меҳнат дар баҳиш хусусӣ ва андешидани чораҳо оид ба беҳтар намудани вазъ дар ин соҳа;
- гузаронидани семинару мизҳои мудаввари муштарак бо иштироки шарикони иҷтимоӣ ва мақомотҳои назорати риояи қонунгузорӣ;
- пурзӯр намудани фаъолияти иттифоқҳои касабии субъектони ҳоҷагидор дар самти ҳифзи ҳуқуқи кормандон;
- ташвиқу тарғиби таъсис додани созмони ибтидоии иттифоқҳои касоба дар ташиклотҳо новобаста аз шакли ташиклию ҳуқуқӣ.

2.7. Ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ

Саломатии аҳоли яке аз арзишҳои асосӣ, омили муҳими таъмин намудани бехатарии миллии ҳар як кишвар ва рушди ҷомеа арзёбӣ мегардад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои охир ба соҳаи тандурустӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир мекунад. Соли 2012 дар бучети ҷумҳуриявӣ барои соҳаи тандурустӣ 715879 ҳазор сомони пешбинӣ гардид, ки нисбат ба соли 2011 20,8% зиёд мебошад.

Бо мақсади баланд бардоштани сатҳу сифати хизматрасониҳои тиббӣ дар соли 2012 як қатор ҳуҷҷатҳои муҳим, ба мисли Дурнамои фарогири пешгирӣ ва назорати бемориҳои ғайрисироятӣ ва осеббардорӣ барои солҳои 2013-2023; Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва табобати диабети қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2017; Барномаи миллии пешгирии нашъамандӣ ва такмили ёрии наркологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013 – 2017; Тартиби ташкили ёрии тиббӣ ба осебдидагони ҳодисаҳои нақлиёти роҳ аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расиданд.

Ба ҳолати 1 январи соли 2012 низомии тандурустии ҷумҳурӣ аз 4039 муассисаи тиббӣ, аз ҷумла 420 беморхонаҳо,

7 таваллудхонаҳо ва 415 муассисаҳои дигар (муассисаҳои назорати давлатӣ, пажӯҳишгоҳи илмӣ, муассисаҳои таълимӣ, хусусӣ) иборат буда, ёрии тиббӣ ба шаҳрвандон аз ҷониби 15973 (соли 2011 – 15412) табибон ва 36848 (соли 2011 – 35126) нафар кормандони миёнаи тиббӣ расонида мешавад.

Яке аз дастовардҳои муҳим дар ин соҳа ин гирифтани пеши роҳи авҷи бемории сил мебошад. Тибқи нишондиҳандаҳои пешакӣ дар соли 2012 беморшавӣ 71,7 нафар ба 100000 аҳоли баробар шудааст. Ин нишондиҳанда дар соли 2007 – ба 85,1 нафар баробар буд.

Дар доираи амалӣ намудани Барномаҳои пешгирии нашъамандӣ ва мубориза бо муомилоти ғайриқонунии он барои солҳои 1996-1999, 1999-2000 ва солҳои 2008-2012 аз ҷониби мақомотҳои давлатии дахлдор чораҳои зарурии ташкилӣ амалӣ карда шуданд. Барномаҳои миллии пешгирии нашъамандӣ ва такмили ёрии нарколоғӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2017 тасдиқ карда шуд. Шумораи беморони нашъаманд дар соли 2012 назар ба солҳои 2008 - 2010 рӯ ба камшавӣ дорад. Агар шумораи чунин беморон дар соли 2008 8633 нафар бошад, дар соли 2012 7231, аз ҷумла занҳо – 219 нафарро ташкил дод, ки дар муқоиса бо соли 2011 8% коҳиш ёфтааст.

Бояд гуфт, ки аз соли 2008 инҷониб ошкоркунии ҳолатҳои нашъамандӣ аз тарафи муассисаҳои тиббӣ зиёд шуда, аз 23,2%-и соли 2008 ба 84,7% дар соли 2012 афзоиш ёфтааст ва яке аз сабабҳои он зиёд шудани мурочиати ихтиёрии ҳуди шаҳрвандон мебошад.

Дар баробари пешравиҳо дар самти ҳифзи ҳуқуқ ба саломатӣ-камбудиҳо низ ба назар мерасанд.

Шаҳсони гирифтори касалиҳои рӯҳӣ гурӯҳи осебпазири ҷомеа буда, таваҷҷуҳи хосаро талаб мекунанд. Дар муассисаҳои кӯмаки психиатрӣ нарасидани мутахассисони дахлдори соҳавӣ ба ҷашм мерасанд, ки ин ба табобати инфиродии беморон бетаъсир намонанд. Кормандони Дастгоҳи Ваколатдор дар соли 2012 дар доираи ҳамкориҳо бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар Маркази ҷумҳуриявии саломатии рӯҳии кӯдакон ва наврасон (н. Фирдавсии ш. Душанбе), Беморхонаи рӯҳии ҷумҳуриявии н.

Рӯдакӣ, муассисаҳои психиатрии вилоятҳои Хатлон ва Суғд мониторинги вазъи риояи ҳуқуқи бошандагонро гузарониданд.

Натиҷаҳои мониторинг нишон медиҳанд, ки шароити будубоши бошандагон дар Маркази касалхонаи психиатрии ноҳияи Б.Ғафуров, Маркази ҷумҳуриявии саломатии рӯҳии кӯдакон ва наврасон (н. Фирдавсии ш. Душанбе) беҳбудиро тақозо менамояд.

Ҳамчунин дар воҳӯрии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Маъруҷачии махсуси СММ оид ба ҳуқуқи ҳар шахс барои истифода аз стандартҳои мавҷуда дар бахши саломатии ҷисмонӣ ва рӯҳӣ Ананд Гровер 28 майи соли 2012 камбудҳои дар ин самт ҷойдошта, ба мисли маблағгузории маҳлуди соҳа, музди ками кормандони соҳа, аз кор рафтани мутахассисони дорои тахассуси баланд, роҳ додан ба хатогии тиббӣ қайд карда шуданд.

Ба вазъи саломатии аҳоли омилҳои вобаста ба вайронкунии ҳуқуқи истеъмолкунандагон дар ин самт (хизматрасонии бесифати тиббӣ, фурӯши маводҳои доруворӣ қалбақӣ ва мӯҳлати истифодабариашон гузашта, маводҳои доруворӣ ва молҳои тиббии бе сертификати мутобиқат, маводҳои доруворӣ бақайдгирифтанишуда, риоя нашудани талаботҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар самти ҳифзи саломатии аҳоли ва ғайра) таъсири манфӣ мерасонанд. Тибқи маълумоти Хадамоти назорати давлатии фаъолияти фармасевтии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми санҷиши намунаи маводҳои доруворӣ ва молҳои тиббӣ дар муассисаҳои фармасевтӣ 4 номгӯи маводҳои доруворӣ қалбақӣ ба миқдори 1157 адад, 171 номгӯи маводҳои доруворӣ мӯҳлати истифодаашон гузашта ба миқдори 1398 адад, 705 номгӯи маводҳои доруворӣ бе сертификати мутобиқат ва бесифат ба миқдори 24455 адад, 14 номгӯи молҳои тиббии ба таври қочоқ ба ҷумҳурӣ воридшуда ба миқдори 71415 адад дар асоси санадҳои дахлдор аз муомилот гирифта шуданд. Инчунин ҳангоми санҷиши маводҳои доруворӣ ва молҳои тиббӣ дар муассисаҳои табобатӣ ва профилактикӣ 67 номгӯи маводҳои доруворӣ ва молҳои тиббии мӯҳлати истифодабариашон гузашта ба миқдори

17872 адад, 58 номгӯи маводҳои доруворӣ ва молҳои тиббии бе сертификати мутобиқат ба миқдори 771 адад дар асоси санадҳои дахлдор аз муомилот гирифта шуданд.

Санҷишҳои гузаронидаи Ҳадамоти назорати давлатии фаъолияти тиббӣ 244 ҳолатҳои вайронкунии қонунгузорӣ дар бораи ҳифзи саломатии аҳолиро ошкор карданд. Аз ҷумла, ташхисгузорию нодуруст – 37 ҳолат, асоснок накардани ташхис – 48 ҳолат, мутобиқат накардани таъинот бо ташхис – 16 ҳолат, саривақт нарасонидани ёрии фаврии тиббӣ – 28 ҳолат, нодуруст баҳо додани вазъи бемор – 38 ҳолат, риоя нашудани бехатарии клиникӣ – 53 ҳолат, риоя нагардидани ӯҳдадорихоӣ вазифавӣ аз ҷониби кормандони тиб – 24 ҳолатро ташкил мекунанд.

Дар самти ҳифзи саломатии аҳоли фуруши маҳсулотҳои бесифати озуқаворӣ, бахусус нӯшокиҳои ғайриспиртӣ боиси нигаронӣ мебошад.

Дар соли 2012 дар натиҷаи санҷишҳои гузаронидаи Агентии стандартизатсия, метрология, сертификатсия ва нозироти савдои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 3,09 тонна маҳсулотҳои гӯшӣ, 14,4 тонна рағми растанӣ, 1,7 тонна маҳсулоти макаронӣ, 64, 1 тонна орд, 2211,2 деколитр нӯшокиҳои спиртӣ, 3329,6 деколитр нӯшокиҳои ғайриспиртӣ, 25,6 тонна маҳсулотҳои қаннодӣ, 1208,4 тонна маҳсулотҳои ғаллагӣ, 141,7 тонна иловагиҳои хӯроқа, 7,33 тонна маҳсулоти ширӣ, 9,81 тонна консерваҳо, 1,37 тонна маҳсулоти нонӣ ва дахҳо маҳсулоти истеҳсоли ватанию воридотии дигар ғайристандартӣ доништа шуда, тибқи тартиби муқарраршуда аз нав коркард ва ё нобуд карда шуданд.

Дар натиҷаи фаъолияти Ҷамъияти истеъмолкунандагони Тоҷикистон зарарҳои моддию маънавии ба истеъмолкунандагон расонидашуда ба маблағи 41593 сомонӣ баргардонида шудааст.

Вазъи ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон тақозо мекунад, ки назорат аз ҷониби мақомотҳои дахлдор пурзӯр карда шавад ва сатҳи маърифати ҳуқуқии фурушандаҳо (ичрокунандаҳо) ва истеъмолкунандаҳо баланд бардошта шавад.

Бо назардошти он ки вазъи саломатӣ аз сифати хизматрасониҳои тиббии аҳоли, яъне фаъолияти

кормандони тиб вобаста аст, ба мақомотҳои тандурустӣ зарур аст, ки ба ин масъала аҳамияти аввалиндараҷа диҳанд.

Тавсияҳо дар ин самт:

- *таъмин намудани муассисаҳои кӯмаки психиатрӣ бо мутахассисони дахлдори соҳавӣ ва беҳтар намудани шароити буду бош дар ин муассисаҳо;*
- *пурзӯр намудани назорат ва ҷавобгарӣ нисбат ба вайронкунии ҳуқуқи истеъмолкунандагон дар мавриди расонидани хизматрасониҳои тиббӣ ва фуруши маводҳои доруворӣ;*
- *баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии истеъмолкунандагон ва фурушиандаҳо (ичрокундаҳо).*

2.8. Ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ

Масъалаи мазкур айни ҳол ба масъалаи умумиинсонӣ ва фароғири тамоми ҷаҳон табдил ёфтааст.

Дар ҷумҳурӣ тадбирҳои гуногуни мушаххас оид ба танзим ва рушди муҳоҷирати меҳнатӣ дар хориҷи кишвар андешида шуда истодаанд. Бо мақсади мусоидат ба раванди муҳоҷирати меҳнатӣ аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2001 ҳуҷҷати асосии байналмилалӣ дар ин самт- Конвенсияи байналмилалӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқҳои тамоми меҳнаткашони муҳоҷир ва аъзои оилаҳои онҳо ба тасвиб расонида шуд.

Санадҳои меъёрии ҳуқуқии дар ин самт қабулшуда, ба мисли Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муҳоҷират», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пурзӯр намудани мубориза ба муқобили муҳоҷирати ғайриқонунӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва дигар санадҳо ба ҳифз ва пешбурди ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ равона шудаанд.

Дар қорҷӯбаи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил созишномаҳо дар бораи ҳимояи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ ва созишномаҳои байниҳуқуматӣ баста шудаанд.

Муҳоҷирони меҳнатӣ аз ҷумҳурӣ асосан ба Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Қазоқистон мераванд. Дар соли 2012 шумораи муҳоҷирони меҳнатие, ки дар хориҷа қору фаъолият мекунанд, 744360 нафарро ташкил дод, ки аз онҳо мардон 657345 нафар ва занон 87015 нафар мебошанд. Бо қарори судҳои Федератсияи Россия 3927 нафар

шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ин давлат берун карда шуданд, инчунин 89 нафар шаҳрвандони Тоҷикистон аз ҳудуди Россия маҷбуран ронда шуданд.

Муҳочирони меҳнатӣ бинобар вайрон карда шудани ҳуқуқу манфиатҳояшон дар хориҷи кишвар ба гурӯҳи осебпазир табдил меёбанд ва ба дастгирӣ ва ҳифзи самараноки ҳуқуқу манфиатҳояшон ниёз доранд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки аксарияти ҳолатҳои вайрон шудани ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ аз сатҳи пасти донишҳои ҳуқуқии онҳо ва набудан ё нокифоя будани кӯмаки ҳуқуқии ройгон ба онҳо вобаста мебошад. Ба вайрон шудани ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ бештар надоштани вазъи ҳуқуқии ба танзимдаровардашуда (вазъи қонунӣ) -и онҳо сабаб мешавад. Дар чунин ҳолатҳо ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳои муҳочирони меҳнатӣ душвор мегардад. Ба ғайр аз ин муҳочирон наметавонанд аз кӯмаки тиббӣ, аз таъминоти Фонди нафақавии Россия ва дигар кафолатҳо бархӯрдор шаванд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки сабабҳои асосии ба мақомотҳои расмӣ буди боши онҳо кам муроҷиат намудани муҳочирони меҳнатӣ ин пеш аз ҳама надониستاني расмиёти муроҷиат, боварӣ надоштан ба қабули қарорҳои одилона, тарс аз намояндагони мақомотҳои қудратӣ бо сабаби доштани вазъи ғайриқонунӣ мебошанд.

Вақтҳои охир мушкилоти муҳочирони меҳнатӣ бо сабаби мавҷуд будани ҳар гуна монеаҳои маъмурӣ – аз қайд гузаштан, гирифтани иҷозатномаи кор, мавҷуд набудани кор ва кам будани квотаҳои ҷудокардашуда зиёд гаштаанд.

Яке аз сабабҳои вайрон шудани ҳуқуқҳои муҳочирони меҳнатӣ ба он вобаста аст, ки онҳо дар бораи қоидаҳои ворид шудан ба ҳудуди давлати қабулкунанда ва аз он баромадан, будубош дар ин давлатҳо иттилооти дахлдор надоранд. Шартномаҳои меҳнатӣ бо муҳочирони меҳнатӣ дар бисёр мавридҳо баста намешаванд, ки ин ҳолат ба ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳои меҳнатии онҳо таъсири манфӣ мерасонад. Муҳочирони меҳнатӣ аксаран бе гирифтани иҷозатнома барои кор ё патент фаъолият мекунанд.

Сабабу омилҳои зерин боиси вайрон шудани ҳуқуқу манфиатҳои муҳочирони меҳнатӣ мегарданд: «мавсимӣ»

будани ин раванд; омода набудан ба сафари хориҷи кишвар; надонистани қонунҳои давлати қабулкунанда, забон ва урфу одати миллату халқиятҳои он; надоштани ихтисоси корӣ ва дигарҳо.

Қобили қайд аст, ки солҳои охир дар Федератсияи Россия сиёсати пурзӯр намудани ҷавобгарӣ нисбати муҳоҷирати ғайриқонунӣ ва вайронкунандагони қоидаҳои бақайдгирии муҳоҷирон мушоҳида мегардад.

Аз 1 декабри соли 2012 дар Федератсияи Россия Қонун дар бораи донистани ҳатмии забони русӣ барои муҳоҷирони меҳнатие, ки дар соҳаи хоҷагии манзилию коммуналӣ, савдо ва хизматрасонии коммуналӣ кор мекунанд, мавриди амал қарор гирифтааст. Дар асоси қонуни мазкур барои гирифтани ва тамдид намудани амали иҷозатномаи кор дар Россия муҳоҷиронро зарур аст, ки донистани забони русии худро бо ҳуҷҷати дахлдор тасдиқ намоянд. Бо ин мақсад дар назди муассисаҳои таҳсилоти олии Федератсияи Россия ва муассисаҳои таълимии берун аз кишвари Россия марказҳои таъсис дода шуданд, ки бо шаҳрвандони хориҷӣ сӯҳбатҳои тестӣ мегузаронанд.

Мусоидат ба ҳифз ва барқарор намудани ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ дар Стратегияи рушди мақомоти ВҲИ барои солҳои 2011-2015 ҳамчун самти афзалиятнок муайян шудааст.

Стратегияи миллии муҳоҷирати меҳнати шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хориҷа барои солҳои 2011-2015 Вақолатдор оид ба ҳуқуқи инсонро водор менамояд, ки фаъолияти худро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар давлатҳои бо кор таъминкунанда барои ошкор кардани далелҳои вайроншавии ҳуқуқи инсон, ки нисбати шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон содир шудаанд, фаъол намуда, ба ҳар як далели ошкоршуда чораҳои дахлдор андешад ва ба эҳтиёҷоти муҳоҷирон таваҷҷуҳи махсус зоҳир намояд.

Тибқи қонунгузорӣ ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ дар хориҷи кишвар асосан ба зиммаи муассисаҳои дипломатӣ ва консулии Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва намоёндагҳои Хадамоти муҳоҷирати назди Ҳукумати

Ҷумҳурии Тоҷикистон воғузур карда шудааст. ВҲИ дар ин самт бо мақомоти зикршуда ҳамкорӣҳои доимӣ ва ҳаматарафа дорад.

Дар аксари давлатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустакил ниҳодҳои ҳифзи давлатии ҳуқуқи инсон – ВҲИ фаъолият мекунанд. ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо чунин мақомот дар дигар давлатҳо ҳамкорӣҳои мутақобилан судмандро ба роҳ мондааст.

Бо дарназардошти он ки аксарияти муҳоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон дар Федератсияи Россия қору фаъолият менамоянд, бо ташаббуси ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи инсонии Федератсияи Россия ва вилояти Свердловски Федератсияи Россия созишномаҳои ҳамкорӣ дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсон ба имзо расонида шудаанд. Мақсади асосии чунин созишномаҳои ҳамкорӣ ҳифзи ҳамаҷонибаи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ, саривақт муроҷиат намудан оид ба ҳолатҳои вайронкунии ҳуқуқи озодиҳои шахрвандон ва андешидани чораҳо оид ба ҳифз ва барқарор намудани онҳо мебошад.

Бастани чунин созишномаҳо имконият медиҳад, ки ҳамкорӣҳои судманд бо ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар самти ҳуқуқи инсон, диаспораҳои тоҷикон ва муҳоҷирони меҳнатии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия ба роҳ монда шавад. Тибқи нақшаи қори мақомот дар назар аст, ки бо Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи инсонии дигар субъектҳои Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Қазоқистон чунин созишномаҳои ҳамкорӣ дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсон ба имзо расонида шавад.

Дар ҳамкорӣ бо Дафтари Швейтсария оид ба рушди байналмилалӣ рӯзҳои 9-14 сентябри соли 2012 сафари қорӣи ВҲИ ва 3 нафар қорманди ин мақомот ба шаҳри Екатеринбургӣ Федератсияи Россия доир қардид, ки дар доираи он масъалаҳои вобаста ба вазъи қорӣи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон дар вилояти Свердловски Федератсияи Россия, инчунин нақш ва имконияти ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳалли проблемаҳои муҳоҷирони меҳнатии Тоҷикистон дар вилояти Свердловск мавриди омӯзиш қарор дода шуд.

Дар рафти сафари корӣ ВҲИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ВҲИ дар вилояти Свердловски Федератсияи Россия, Намояндагии Хадамоти муҳоҷирати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консули генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, диаспораҳои тоҷикони вилоятҳои Свердловск, Челябинск, Тюмен, кишвари Шарқи дур ва дигар минтақаҳо, роҳбарияти Ташкилоти ҷамъиятии «Хонаи Урал», Роҳбари Дастгоҳи Губернатор ва Раиси Парламенти вилояти Свердловск, муовини аввали Раиси Ҳукумати ин вилоят, дигар сохторҳои дахлдор ва муҳоҷирон воҳӯриҳо доир намуд. Ҳамчунин аз Марказ оид ба қабули муҳоҷирони меҳнатӣ, аз ҷойи кори муҳоҷирони меҳнатӣ (бозори яклухти «Қаторай Таган», объектҳои сохтмони Ҷамъияти масъулияташ маҳдуди «Мега-Сохтмон») ва яке аз муассисаи иҷроӣ ҷазои ҷиноятии ин вилоят боздид ба амал оварда шуд.

Дар доираи ин сафари корӣ бо иштироки ташкилотҳои ғайридавлатии ҳифзи ҳуқуқ, намояндагони мақомотҳои назорати ҳуқуқи истеъмолкунандагон, тандурустӣ, маориф, сабти ҳолати шаҳрвандӣ, хадамоти муҳоҷират, прокуратура, приставҳои судӣ, хадамоти назорати меҳнат, полиция, идораи иҷроӣ ҷазо, шугли аҳоли, фонди нафақа ва дигар сохторҳои ин вилоят, инчунин диаспораҳои тоҷикон ва ВАО мизи мудаввар гузаронида шуда, масъалаҳои ҳамкориҳои минбаъда бо ташкилотҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ дар самти ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ мавриди муҳокима қарор дода шуданд.

Дар рафти сафар қайд гардид, ки мушкилоти вобаста ба масъалаҳои ҳифзи иҷтимоӣ, таъмини нафақаи муҳоҷирони меҳнатӣ ва ҳифзи саломатии онҳо, надонистани забони русӣ ва надоштани ихтисоси корӣ аз ҷониби муҳоҷирони меҳнатӣ ба вазъи онҳо таъсири манфӣ мерасонанд.

ВҲИ аз натиҷаи сафари корӣ ба мақомотҳои дахлдори Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияҳои хурро пешниҳод намуд.

Ин масъалаҳо рӯзҳои 30-31 октябри соли 2012 дар шаҳри Душанбе бо иштироки Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи инсонӣ шаҳри Москва, вилоятҳои Свердловску Самара, кишвари Красноярск, намояндаҳои ВҲИ-и Қазоқистону Қирғизистон ва мақомату ташкилотҳои дар ин самт фаъолияткунандаи ин кишварҳо дар Конференсияи

минтақавии Омбудсменҳои Осии Марказӣ ва Федератсияи Россия дар мавзӯи «Воситаҳои самараноки ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ: нақши Омбудсменҳои Осии Марказӣ ва Федератсияи Россия» мавриди муҳокима ва хулосабарорӣ қарор дода шуд.

Бо мақсади густариши ҳамкориҳо дар самти ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои муҳоҷирони меҳнатӣ иштирокчиёни конференсия Изҳороти якҷояи Душанберо қабул намуданд, ки дар он роҳҳои ҳалли масъалаҳои мавҷуда ва ҳамасола гузаронидани чунин конференсия муайян шуданд.

Дар соли 2012 ба Дастгоҳи ВҲИ 6 муроҷиат дар самти муҳоҷирати меҳнатӣ ворид гардид. Шаҳрвандон асосан оид ба мусоидат намудан барои ҳалли ин ё он масъала муроҷиат намудаанд. Масалан, шаҳрвандон З.А. ва З.С. дар бораи аз ҷониби судичрочиён иҷро нашудани қарори суд оид ба пардохти музди меҳнат муроҷиат намуданд. Ё шаҳрванд К.М. бо ариза ба ВҲИ барои мусоидат намудан ба кофтукови фарзандаш, ки барои қор ба Федератсияи Россия рафта буд, муроҷиат намуд. Нисбати муроҷиатҳо чораҳои дахлдор андешида шуданд.

Мақомоти ВҲИ дар ҳамкорӣ бо созмонҳои байналмилалӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ соли 2012 якчанд семинару конференсияҳо ва мизҳои мудаваар доир намуд. Аз ҷумла, дар семинари қорӣ, ки рӯзи 15 марти соли 2012 баргузор гардид, масъалаҳои беҳтар намудани дастрасии муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо ба хизматрасониҳои электронии давлатӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуданд. Дар мизи мудаваар, ки 16 марти соли 2012 баргузор гардид, лоиҳаи «Стратегияи интегратсияи иҷтимоии муҳоҷирон дар Федератсияи Россия ва шаҳри Москва» муҳокима карда шуд. Қормандони Дастгоҳи ВҲИ дар ҷаласаи гурӯҳи қорӣ «Оид ба таҳияи тавсияҳо ба саволҳои пешниҳодшуда нисбати Маърӯзаи аввалини Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои меъёрҳои Конвенсия оид ба ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо» иштирок намуданд.

Барои мусоидат намудан ба ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои муҳоҷирони меҳнатӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- ба роҳ мондани низоми муташиаккилонаи ҷалб намудани муҳоҷирони меҳнатӣ ба хориҷи кишвар;
- ба роҳ мондани низоми мунтазами азхуд намудани забони кишвари қабулкунанда, қонунгузорию амалкунанда, анъанаҳои миллӣ ва қоидаҳои будубоши муҳоҷирони меҳнатӣ дар ин давлатҳо;
- мунтазам ба роҳ мондани кӯмакрасониҳои ҳуқуқии ройгон ба муҳоҷирони меҳнатӣ дар Тоҷикистон;
- ташикӣ намудани низоми омодагии пеш аз сафар ба муҳоҷирони меҳнатӣ, аз ҷумла омодагии касбӣ, баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқии муҳоҷирони меҳнатӣ;
- тақвият додани ҳамкориҳои мақомотҳои дахлдори Тоҷикистон бо иттиҳодияҳои миллӣ (диаспораҳо) ва ташилотҳои ҷамъиятӣ;
- дастгирӣ ва ҳавасманд гардонидани фаъолияти соҳибкорон оид ба таъсис додани ҷойҳои нави корӣ дар дохили кишвар;
- ҳар чӣ зудтар қабул кардани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муҳоҷирати меҳнатӣ дар хориҷи кишвар»;
- вусъат додани ҳамкориҳои мақомотҳои давлатии Тоҷикистон бо мақомотҳои дахлдори давлати қабулкунандаи муҳоҷирони меҳнатӣ оид ба ҳалли мушкилоти мавҷудаи муҳоҷирати меҳнатӣ.

2.9. Баробарии гендерӣ

Баробарии гендерӣ дар ҳаёти шахсият ва ҷомеа аҳамияти хоса дорад.

Тоҷикистон дар байни кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил яке аз аввалинҳо шуда Конвенсияи байналмилалии СММ «Дар бораи барҳам додани тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон»-ро ба тасвиб расонид, ки барои рушди ҳамаҷонибаи имкониятҳои занон ба манфиати ҷомеа мусоидат менамояд.

Мутобиқи моддаи 17 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мардон ва занон баробарҳуқуқанд. Дар асоси меъёри мазкур як қатор ҳуҷжатҳои ҳуқуқӣ қабул карда

шуданд. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» (аз 03.12.99), Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузории кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016, Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020 аз ҷумлаи чунин санадҳо мебошанд.

Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузории кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016 бо мақсади таъмини ҳуқуқи баробарии марду зан дар самти таъин намудан ба вазифаҳои роҳбарикунанда, муҳайё намудани шароити ҳаматарафаи таълимӣ, ҷалби бештари духтарон ба таҳсил қабул карда шуд.

Мақсад аз таҳия ва қабули Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020 муҳайё намудани шароити зарурӣ барои амалӣ намудани имкониятҳои табиӣ занон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти иҷтимоӣ мебошад.

Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон кафолати давлатии таъмини баробарҳуқуқии мардону занонро дар соҳаи хизмати давлатӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ, хангоми амалӣ намудани ҳуқуқи интиҳобот ва ғайраро муқаррар кардааст. Дар баробари кафолат дода шудани баробарии гендерӣ қонунгузорӣ ба занон баъзе ҳуқуқи кафолатҳои дигарро низ пешбинӣ намудааст.

Ҳамчунин барои фаъол гардонидани занону духтарон ва ҷалби онҳо ба идораи давлатӣ як қатор корҳои назаррас ба анҷом расонида шудаанд.

Тибқи маълумоти Раёсати хизмати давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон айни замон теъдоди занон дар хизмати давлатӣ 4347 нафар (26,3%) буда, аз ин

шумора 1065 нафарашон дар мансабҳои роҳбарикунанда қору фаъолият мекунад. Шумораи занон (хизматчиёни давлатӣ) дар мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия 24,3%, шаҳри Душанбе 37,3%, ВМКБ 26,8%, вилояти Суғд 27,6%, вилояти Хатлон 17,6%, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 18,5%-ро ташкил мекунад. Кадрҳои роҳбарикунанда дар хизмати давлатии мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия 24,3 %, шаҳри Душанбе 29,4%, ВМКБ 20,5%, вилояти Суғд 20,5%, вилояти Хатлон 20% ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 20,8%-ро ташкил мекунад.

Бо мақсади дастгирии занону духтарон ва шахсони ниёзманд аини ҳол дар назди сохторҳои маҳаллии Кумитаи қор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 87 марказҳои иттилоотию машваратӣ ва 37 марказҳои бӯҳронӣ амал мекунад, ки мутахассисони онҳо ба шаҳрвандон кӯмакҳои роӣгон мерасонанд.

Инчунин, дар назди Кумитаи мазкур Маркази дастгирии духтарон таъсис дода шудааст, ки он ба ҷабридагони хушунат, таҷовузи ҷинсӣ, мавриди истисмору хариду фурӯш қароргирифта ва духтароне, ки чунин ҳафв ба онҳо таҳдид мекунад, ёрӣ мерасонад. Аз лаҳзаи таъсисёбии Маркази мазкур зиёда аз 200 нафар духтарони ҷабрида аз хизматрасониҳои он бархӯрдор шудаанд.

Дар масъалаи иштироки пурраи занон дар ҳаёти сиёсӣ ва қабули қарорҳои давлатӣ баъзе норасоӣҳо вучуд доранд. Шумораи қами кадрҳои роҳбарикунанда дар хизмати давлатӣ аз ҳисоби занон дар мақомоти Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо қоррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон – 1,4%, Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон – 5,0 %, Ҳадамоти муҳочирати назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон – 4,2% ба назар расида, дар Агентии захираҳои моддии давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Саридораи назорати давлатии бехатарии қорҳо дар саноат ва соҳаи кӯҳқорӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон умуман чунин кадрҳо қор намекунанд. Шумораи қами кадрҳои роҳбарикунанда дар хизмати давлатӣ аз ҳисоби занон дар мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳияҳои Кӯҳистони Мастҷоҳ (9,5%) ва Шӯрообод (9,3%) мушоҳида мегардад. Инчунин, шумораи

ками занон дар хизмати давлатӣ дар мақомотҳои Дастгоҳи Комиссияи марказии интихобот ва райъпурсии Ҷумҳурии Тоҷикистон (7,7%), Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон – 1,6%, Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон – 8,2%, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон – 7,7%, Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон – 9,8%, Саридораи назорати давлатии бехатарии корҳо дар саноат ва соҳаи кӯҳкорӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон – 9,3%, ноҳияҳои Кӯҳистони Мастҷоҳ (8,2%), Қумсангир (9,8%), Ховалинг (9,6%), Балҷувон (9,6%), Нуробод (9,6%) ва Тоҷикобод (7,6%) фаъолият мекунанд.

Дар ҳайати роҳбарони ҳизбҳои сиёсӣ занон нестанд.

Яке аз роҳҳои ҳалли нобаробарии гендерӣ дар сиёсат ин бо роҳи меъёрӣ ба танзим даровардани намоёндагии занон дар сохторҳои ҳокимият мебошад. Ин амал одатан бо роҳи мустақкам намудани ин меъёрҳо дар қонунгузорӣ амалӣ мешавад.

Болоравии шумораи занон дар шохаҳои ҳокимияти давлатӣ имконият медиҳад, ки баробарии гендерӣ таъмин карда шавад.

Дар ҷумҳурӣ дар самти баробарии гендерӣ, пешгирии зӯрварӣ дар оила ва барҳам додани тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон пайваста чораҳои дахлдор андешида мешаванд.

Қадами муҳим дар пешгирии амалҳои зӯрварӣ дар оила қабул шудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила» мебошад. Мақсад аз қабул намудани Қонуни мазкур ҳимояи ҳуқуқи оила ҳамчун асоси ҷомеа, танзими ҳуқуқи муносибатҳои вобаста ба пешгирии зӯрварӣ дар оила, мусоидат ба татбиқи сиёсати давлатӣ дар ин самт, ташаккули рӯҳияи тоқатнопазирии ҷомеа ба ин зухурот, ошкор, пешгирӣ ва бартарафсозии сабаб ва шароити мусоидаткунанда ба зӯрварӣ дар оила, баланд бардоштани масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд аст. Қонуни мазкур ҳамчунон имконият медиҳад, ки шахсони гунаҳгор ба ҷавобгарии ҳуқуқӣ кашида шуда, ҳифзи ҳуқуқи ҷабрдидагони зӯрварӣ дар оила ҳаллу фасл карда шавад.

Паст будани донишҳои ҳуқуқии занон, таҳаммулгароии онҳо нисбати таъбиз омилҳои мусоидаткунандаи зӯроварӣ дар оила мебошанд.

Барои пешгирии намудани зӯроварӣ дар оила нақши ВАО муҳим аст. Зарур аст, ки дар ВАО барномаҳои пешниҳод карда шаванд, ки барои баланд бардоштани донишҳои ҳуқуқии аҳоли, ташвиқи тарғиби оилаи солим ва ҳалли муноқишаҳои оилавӣ мусоидат намоянд. Ба аҳоли маводҳои ҷопие лозиманд, ки на фақат зӯровариро дар оила маҳкум мекунанд, балки роҳҳои мусолимадомези ҳалли муноқишаҳои оилавиро пешниҳод мекунанд.

Дар бисёр мавридҳо шахсоне, ки мавриди зӯроварӣ қарор мегиранд, аз шарм, тарсу ҳарос аз зӯроварии такрорӣ ва бенатиҷа мондани муроҷиати онҳо ба мақомотҳои дахлдор муроҷиат намеkunанд.

Тибқи маълумоти Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2012 229 ҳолати зӯроварӣ дар оила ба қайд гирифта шудааст. Ҳолатҳои бештари зӯроварӣ дар оила дар вилояти Суғд – 129 адад, шаҳри Душанбе – 31 адад, ноҳияҳои тобеъи ҷумҳурӣ – 62 адад ба қайд гирифта шудааст.

Дар самти мубориза бар зидди зӯроварӣ дар оила имкониятҳои мақомоти корҳои дохилӣ басанда набуда, он иштироки ҳамаи тарафҳои манфиатдорро тақозо мекунад. Барои пешгирии зухуроти зӯроварӣ дар оила хусусан ҳамкориҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ бо дигар вазорату идораҳо ва ташкилотҳои худфаъолияти ҷамъиятӣ (шӯро ё кумитаи маҳалла, созмонҳои ҷамъиятӣ) мувофиқи мақсад мебошад.

Ҳолатҳои монетарӣ намудан барои гирифтани таҳсилоти ҳатмии умумии асосӣ (нӯҳсола), баستاني ақди никоҳ бо шахсе, ки ба синни никоҳӣ нарасидааст ва ба шавҳар додани духтарони ба синни никоҳ нарасида аз ҷумлаи зухуроти таъбиз нисбати духтарон мебошад.

Тибқи маълумоти Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2012 77 адад ҳолати монетарӣ намудан барои гирифтани таҳсилоти ҳатмии умумии асосӣ (нӯҳсола), 36 ҳолати баستاني ақди никоҳ бо шахсе, ки ба синни никоҳӣ нарасидааст ва 53 ҳолати ба шавҳар додани духтарони ба синни никоҳӣ нарасида ба қайд гирифта шудааст. Ҳолатҳои

бештари монегӣ намудан барои гирифтани таҳсилоти хатмии умумии асосӣ (нӯҳсола) дар вилояти Хатлон – 23 адад, шаҳри Душанбе – 24 адад, баستاني ақди никоҳ бо шахсе, ки ба синни никоҳӣ нарасида - дар вилояти Суғд – 19 адад, ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 11 адад ва ба шавҳар додани духтарони ба синни никоҳӣ нарасида – дар вилояти Суғд – 17 адад, вилояти Хатлон – 14 адад, ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 20 адад ба қайд гирифта шудааст.

Дар шароити имрӯза омода набудани духтарон ба ҳаёти оилавӣ, аз нигоҳи иқтисодӣ мустақил набудани ҷавононе, ки оиладор мешаванд, надоштани манзили алоҳида сабабҳои асосии ҷудо шудани оилаҳо мебошанд. Солҳои охир дар байни муҳочирони тоҷик тамоюле пайдо шудааст, ки он ҳам бошад, оиладор шудан дар муҳочират бо занону духтарони миллатҳои дигар мебошад, ки он боиси бешавҳар мондани занону духтарон, камбизоат гардидани ҷунин оилаҳо, аз тарбияи падар дур мондани фарзандон ва дигар мушкилот мегардад.

Қонунгузори механизми ҳукукии дифоъ аз манфиатҳои занонро бо роҳи баستاني аҳдномаи никоҳ пешбинӣ намудааст. Механизми мазкур имконият медиҳад, ки ҳукуку манфиатҳои иқтисодии занону кӯдакон бе муроҷиат ба суд ҳаллу фасл карда шаванд. Аммо, мутаассифона, ба ин механизми судманд то ҳол аз ҷониби шаҳрвандон безъиной зоҳир карда шуда, аҳамияти он дуруст дарк карда нашудааст.

Дар ҳаёти оилавӣ одатан нофаҳмиҳо тез-тез рух медиҳанд, ки дар баъзе мавридҳо оқибатҳои ногувор доранд. Бо мақсади ҳалли ҷунин нофаҳмиҳо ва пешгирӣ намудани оқибатҳои ногувори онҳо дар як қатор давлатҳо ниҳоди медиатсияи (миёнаравии) оилавӣ фаъолият мекунад. Зери мафҳуми медиатсияи (миёнаравии) оилавӣ ҳаллу фасли баҳси байни зану шавҳар бо иштироки тарафи дигари бегараз – медиатори (миёнарави) оилавӣ доништа мешавад. Қарори ҳалли муноқиша тариқи ихтиёрӣ бо риоя намудани ҳуқуқҳои тарафҳо қабул карда шуда, он вақт иҷрошуда ҳисобида мешавад, ки манфиатҳои тарафҳо қонеъ гардонидани шудаанд. Ҷунин воситаи ҳалли масъалаҳои оилавӣ дар Тоҷикистон таърихан мавҷуд буд ва амал мекунад. Пештар

ин нақшро одатан калонсолон ва шахсоне, ки соҳиби обрӯву эътибор буданд, иҷро мекарданд. Мутаассифона, то ҳол дар Тоҷикистон чунин ниҳод дар қонунгузорӣ ба танзим дароварда нашудааст.

Урфу одатҳои кӯҳнашуда низ, ки хусусияти таъбири доранд, ба вазъи қонун дар ҷомеа таъсири манфӣ мерасонанд. Ҳолатҳои бидуни қайди никоҳ дар САҲШ ва бо никоҳи динӣ оила бунёд намудани бархе аз духтарону ҷавонзанҳо вазъи ҳуқуқии минбаъдаи онҳоро ногувор мегардонанд ва боиси он мешаванд, ки қонуну қӯдақон зарар мебинанд.

Шумораи никоҳҳои ба қайди давлатӣ гирифташуда аз тарафи мақомоти САҲШ-и ҷумҳурӣ дар соли 2012 97796 (соли 2011 – 94617) ва бекор кардани ақди никоҳи оилаҳо тариқи судӣ 8669 ададро ташкил медиҳад.

Яке аз масъалаҳои доғи рӯз, ки тамоюли зиёдшавӣ дорад, ин худкушӣ намудани шаҳрвандон, хусусан қонуну духтарон мебошад.

Тибқи маълумоти Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2012 554 (соли 2011-507) ҳодисаҳои ба худкушӣ даст задани шаҳрвандон ба қайд гирифта шудаанд, ки аз онҳо 160 (соли 2011-158) сӯиқасд ба худкушӣ мебошанд ва дар маҷмӯъ нисбат ба ҳамин давраи соли 2011 47 ҳолат зиёд мебошад. Хусусан ин ҳолатҳо дар вилояти Суғд то 58 ҳодиса (аз 235 то 293), дар вилояти Хатлон то 19 (аз 117 то 136), ВМКБ то 4 (аз 12 то 16) ҳодиса афзудааст.

Тибқи маълумоти мазкур дар соли 2012 287 (соли 2011 - 277) ҳодисаи ба худкушӣ даст задани қонуну духтарон ба қайд гирифта шуд.

Қоршиносон сабабҳои асосии худкуширо дар камбизоатӣ ва паст будани маърифатнокии мардум, набудани раваншиносон дар мактабҳо, дар камфаъолияти мақомоти дахлдор медонанд. Сабаби дигари он ҷой доштани ҳолатҳои зӯрварӣ дар оила мебошад.

Баланд бардоштани сатҳи маърифатнокии қонуну духтарон яке аз самтҳои фаъолияти мақомоти ВҲИ мебошад. Дар ин раванд мақомоти ВҲИ як қатор семинару конференсияҳо ва мизҳои мудаввар доир намуд. Аз ҷумла, мақомоти ВҲИ дар ҳамкорӣ бо Ҳазинаи СММ оид ба нуфуси аҳоли дар шаҳрҳои Қургонтеппа, Кӯлоб, Хоруғ,

Истаравшан ва Хучанд дар мавзӯи «Масъалаҳои нуфуси аҳоли, баробарии гендерӣ ва ҳуқуқҳои репродуктивии занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» семинаро гузаронид. Инчунин кормандони мақомот дар Мизи мудаввар, ки бо даъвати Иттифоқи иттиҳодияҳои ҷамъиятии «Аз баробарии ҳуқуқӣ – ба баробарии воқеӣ» дар мавзӯи «Муаррифии Маърузаи дуҷуми алтернативии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ оид ба иҷрои Конвенсия дар бораи барҳам додани тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон дар Тоҷикистон», конференсияи миллӣ «Оид ба ҷалби занон ба ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ», дар тренинги дурӯза «Оид ба масъалаҳои ВНМО/БНМО (ВИЧ/СПИД) дар самти таъбиз аз ҷиҳати нишонаҳои ҷинсӣ ва ҳуқуқҳои заноне, ки бо ВНМО зиндагӣ доранд» донишҳои касбии худро такмил доданд.

Бо мақсади дар сатҳи баланд таъмин намудани баробарии гендерӣ ва пешгирии зӯрварӣ дар оила тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- таъсис додани сохторҳои дахлдор дар мақомоти давлатӣ оид ба муқовимат ва пешгирии зӯрварӣ дар оила;*
- тақвият додани ҳамкориҳои ташилотҳои ҳифзи ҳуқуқ ва занон;*
- баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқӣ, муошират ва қоидаҳои рафтор дар оила;*
- ташикли механизмҳои амалисозии муқаррароти Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила»;*
- баланд бардоштани мазмуну мундариҷаи чорабиниҳои фаҳмонидани тарғиботи зидди зӯрварӣ дар оила;*
- тақвият додани барномаҳои омӯзишӣ барои кормандони мақомоти суд ва ҳифзи ҳуқуқ;*
- ба роҳ мондани ҳамкориҳои судманди сохторҳои давлатӣ бо сохторҳои ҷомеаи шаҳравандӣ, бахусус бо намояндагони дин ва ташилотҳои худфаъолияти ҷамъиятӣ;*
- тариқи қонунгузорӣ ба танзим даровардани ниҳоди медиатсияи (миёнаравии) оилавӣ;*
- ба тасвиб расонидани Протоколи иловагии Конвенсияи байналмилалии СММ «Дар бораи барҳам додани тамоми шаклҳои таъбиз нисбати занон».*

2.10. Ҳуқуқ ба моликият ва манзил

Асоси ҳуқуқҳои иқтисодиро ҳуқуқ ба моликият ташкил медиҳад, ки он ҳуқуқи доштан, истифода бурдан ва ихтиёрдорӣ намудани молу мулкро дар бар мегирад.

Шаҳрвандон ҳуқуқ доранд дар моликияти худ ҳар гуна молу мулки аз тариқи қонунӣ бадастовардашуда дошта бошанд ва аз он истифода намоянд. Ҳеҷ касро аз моликияташ маҳрум намудан мумкин нест ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ.

Конститутсия имконияти гирифтани молу мулки соҳибмулкро дар асоси қонун ва розигии соҳиби он бо пардохти арзиши пуррааш аз ҷониби давлат барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ пешбинӣ намудааст.

Дар ин самт низ камбудҳои ба назар мерасанд. То ҳол методология (тарз) ва асосҳои муайян намудани арзиши бозории моликияти харидашаванда хангоми барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ гирифтани моликият таҳия нашудааст. Инчунин дар қонунгузорӣ мафҳуми «эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ» муайян карда нашудааст, ки он минбаъд боиси ғуноғунфаҳмӣ ва қабули қарорҳои ғайриқонунӣ мегардад.

Вайроншавии ҳуқуқҳои шаҳрвандон хангоми истифодаи моликияти умумии ҳиссагӣ дар биноҳои бисёршӯна низ мушоҳида мешавад. Истифодаи қитъаи замин назди бино ва иншоотҳои истифодаи умумӣ, ба монанди таҳхонаҳо, болохонаҳо, қисми гузаргоҳи умумӣ, ҳар гуна таҷҳизоти истифодаи умумӣ аз ҷониби як соҳибмулк бе розигии соҳибмулкони дигар ҷой доранд, ки далели вайрон карда шудани ҳуқуқи моликияти умумӣ мебошад.

Ҳар як шаҳрванд новобаста аз синну сол ва вазъи молу мулкӣ ба манзил ҳуқуқ дорад. Муҳимияти ин ҳуқуқ аз он иборат аст, ки ҳаёти ҳаррӯзаи ҳар як инсон тавассути меъёрҳои қонунгузории манзил ба танзим дароварда мешавад. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқ ба манзилро ба ҳар як шаҳрванд кафолат додааст. Тибқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати иҷтимоӣ буда, сиёсати он барои фароҳам овардани шароити ҷиҳати зиндагии арзанда ва инкишофи озодонаи шахсият равона карда шудааст, ки барои амалӣ намудани ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил заминаи муҳим мебошад.

Бо мақсади амалӣ намудани ин ҳуқуқ солҳои охир як қатор корҳои назаррас андешида шуданд. Тибқи маълумоти Агентии сохтмон ва меъморӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон сохтмони манзил зиёд шудааст. Масалан, агар соли 1998 фонди манзили ҷумҳурӣ 55,1 миллион метри мураббаъро ташкил кунад, он дар соли 2011 67,9 миллион метри мураббаъро ташкил дод.

Шаҳрвандон айна замон эҳтиёҷоти худро ба манзил аз ҳисоби хонаҳои хусусии сохташон ё аз ҳисоби фонди манзили давлатӣ ё ҷамъиятӣ, кооперативӣ ё хусусӣ ва бо роҳи бастанӣ шартномаи иҷораи манзил ҳал мекунанд. Қобили қайд аст, ки айна ҳол сохтмони инфиродӣ (хусусӣ) аз ҷониби шаҳрвандон вусъат ёфтааст.

Яке аз роҳҳои ҳалли масъалаи бо манзил таъмин намудани шаҳрвандон ин додани қитъаи замин наздиҳавлигӣ мебошад. Бо ин мақсад танҳо дар давраи солҳои 2009-2012 ба ҳолати 1 январи соли 2013 ба шаҳрвандон барои сохтмони манзили истиқоматӣ 4493,33 га замин ҷудо карда шудааст.

Новобаста аз он ки сохтмони манзил зиёд шудааст, мушкилот дар самти амалӣ намудани ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил боқӣ мемонад. Бахусус табақаи камбизоати аҳоли ва дигар эҳтиёҷмандон айна ҳол дар вазъе қарор доранд, ки аз рӯи имконияти худ соҳиби манзил шуда наметавонанд. Амалӣ намудани принсипи дастрасии манзил ба шаҳрвандони камбизоат бояд самти афзалиятноки сиёсати давлат бошад.

Дар давлатҳои мутараққии ҷаҳон масъалаҳои вобаста ба манзил бо роҳҳои гуногун, ба мисли таъсис додани институти манзили дастрас, сохтмони манзили иҷтимоӣ ва иҷоравӣ ҳаллу ҷасл карда мешаванд.

Надоштани иттилоот оид ба шартҳо, тартиби гирифтани, асосҳои баҳогузори ва муайян намудани нархи хонаи истиқоматӣ боиси маҳдудшавии ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил мегардад ва онҳо аз ҳуҷумати комиссияи баҳодихӣ норозигӣ изҳор мекунанд.

Мутаассифона айна ҳол дар ҷумҳурӣ ниҳоди экспертизаи мустақил, ки шаҳрвандон дар сурати норозӣ будан аз натиҷаи баҳои давлатӣ ба он муроҷиат намоянд, вучуд надорад. Агарчанде ки шаҳрвандон ҳуқуқ доранд нархгузори манзили истиқоматии худро аз ҷониби дигар

нархгузор талаб карда, дар ҳолатҳои зарурӣ ин масъаларо тариқи судӣ ҳаллу фасл намоянд.

Масъалаи дигаре, ки дар ин самт ҳалли худро тақозо мекунад, ин ҳолати техникӣ фонди манзил мебошад. Ба ҳама маълум аст, ки аксар биноҳои истиқоматӣ солҳои пешин сохта шудаанд ва ҳолати техникӣ онҳо дар сатҳи паст қарор дорад. Аксари соҳибмулкони шаҳрвандон мебошанд. Қонунгузори ӯҳдадории нигоҳдорӣ ва таъмири манзилро ба зиммаи соҳибмулкони вогузор намудааст. Новобаста аз он ки шаҳрвандон соҳибмулкони хонаи истиқоматӣ мебошанд, онҳо ӯҳдадории худро оид ба нигоҳубин ва таъмири асосии бино иҷро накарда, онро ба зиммаи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҳавола мекунанд ва дар натиҷа ҳолати техникӣ биноҳо ва иншоотҳои умумӣ нигароникунанда мешавад.

Дар Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон вазъи ҳуқуқии хобгоҳҳои умумӣ муайян карда нашудааст, яъне онҳо ба фонди манзил дохил карда нашудаанд. Ҳол он ки тибқи Тартиби баҳисобгирии давлатии фонди манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2004, № 280 тасдиқ гардидааст, хобгоҳҳо ҳамчун хонаҳои истиқоматии махсусгардонидашуда ба фонди манзил дохил карда шудаанд. Дар асоси Низомномаи хусусигардонии фонди манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Тартиби муайян кардани арзиши масоҳати манзиле, ки ба моликияти шаҳрвандон фурухта мешавад (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4 июни соли 1996, № 226) хонаҳои истиқоматӣ дар хобгоҳҳо набояд хусусӣ гардонида шаванд.

Дар амал бошад, хангоми хусусигардонии корхонаҳои давлатӣ хобгоҳҳои умумие, ки моликияти давлатӣ буданд, ба сармояи оинномавии корхонаҳои хусусишаванда дохил карда шуда, ташкилотҳои тичоратӣ ҳамчун соҳибмулк ба фонди мазкур ба қайд гирифта шуданд. Чунин ҳолатҳо боиси пайдо шудани норозигии шаҳрвандоне шуданд, ки дар хобгоҳҳои умумӣ зиндагӣ мекарданд. Аксарияти истиқоматкунандагони ин хобгоҳҳо аз ҷониби соҳибмулкони нав маҷбуран кӯчонида шуданд.

Дар аксарияти хобгоҳҳои умумӣ шароити зиндагӣ ба талаботҳои санитарӣ ва гигиенӣ мутобиқат намекунанд.

Солҳои дароз чунин биноҳо таъмир карда нашудаанд, низоми хатти барқ ва гармидиҳӣ ба талабот ҷавобгӯӣ нест.

Солҳои охир маскун қардани зан ё шавҳар ба манзил баъди бекор шудани ақди никоҳ (муносибатҳои зану шавҳарӣ) ба масъалаи ҳалталаб табдил ёфтааст. Маскункунӣ ҳалли масъала набуда, дарёфти механизмҳои нави ҳуқуқи ро талаб менамояд.

Кодекси амалқунандаи манзил айни замон ба талаботи имрӯза ҷавобгӯӣ нест ва мувофиқи мақсад аст, ки лоиҳаи Кодекси нави манзил, ки дар муҳокима ва баррасии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорад, ҳарчӣ зудтар қабул карда шавад.

Шумораи мурочиати шаҳрвандон оид ба масъалаҳои ҳуқуқи шаҳрвандон ба моликият ва манзил одатан зиёд аст. Дар соли 2012 оид ба моликият ва манзил 70 адад мурочиати хаттӣ ворид гардид, ки 27%-и мурочиатҳои ба Дастгоҳи ВХИ ирсолшударо ташкил мекунанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки сабабҳои асосии ҳалалдор гаштани ҳуқуқи шаҳрвандон ба манзил инҳоянд:

- номуқаммал будани қонунгузории манзил ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ;
- кам будани ҳиссаи сохтмони фонди манзили дастрас барои шаҳрвандони эҳтиёҷманд (хусусан шахсони камбизоат);
- набудани иттилооти зарурӣ ҳангоми ба эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ гирифтани моликият ва тақсими хонаҳои истиқоматӣ;
- набудан ё ба таври зарурӣ таҳия нагардидани шартномаҳо барои расонидани хизматрасониҳои коммуналӣ дар байни шаҳрвандон ва хизматрасонҳо;
- мавҷуд набудани меъёрҳои зарурии баҳогузории манзиле, ки ба эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ гирифта мешаванд;
- сатҳи пасти донишҳои ҳуқуқии шаҳрвандон дар соҳаи манзилӣ-коммуналӣ.

Бо мақсади таъмини ҳамаҷонибаи ҳуқуқи шаҳрвандон ВХИ дар ин самт тавсияҳои зеринро пешниҳод менамояд:

- муқаррар намудани методология (тарзҳо) ва меъёрҳои муайян намудани арзиши бозори моликияти харидашаванда (гирифташаванда) барои эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ;
- муайян намудани мафҳуми «эҳтиёҷоти давлатӣ ё ҷамъиятӣ» аз тариқи қонунгузорӣ;
- гузаронидани санҷиши истифодаи самараноки хобгоҳҳои умумие, ки гайриқонунӣ моликияти ташилотҳои тижоратӣ гардидаанд ва андешидани тадбирҳо барои ба моликияти (фонди махсусгардонидашуда) мақомоти иҷроияи маҳаллӣ ворид намудани онҳо;
- ба иттилооти ҷомеа расонидани нақшаҳои генералӣ шаҳрсозӣ ва таъмини иштироки аҳоли дар муҳокимаи онҳо;
- андешидани чораҳо оид ба зиёд намудани ҳиссаи сохтмони манзили дастрас барои шаҳрвандони эҳтиёҷманд (камбизоат);
- таъсис додани нозироти манзил дар назди мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- азназаргузарониши ҳолати нигоҳдорӣ ва истифодаи фонди манзил;
- қабул намудани Кодекси нави манзил;
- тақвият додани корҳои фаҳмонидадиҳӣ оид ба фаъолияти хизматрасониҳои манзилӣ-коммуналӣ дар байни шаҳрвандон.

2.11. Риояи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд

Аз мазмуни Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои маъубон бармеояд, ки шахсони маъуб бояд аз ҳамаи ҳуқуқҳои инсон бархӯрдор бошанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонун «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъубон» қабул гардида, Консепсияи миллии таҳсилоти инклюзивӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуд барои солҳои 2011-2015 ва Қоидаҳои таъмин намудани маъубон ба табобати санаторию курортӣ тасдиқ карда шудааст. Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2011, №604 Қоидаҳои бо воситаҳои техникаии тавонбахшӣ таъмин намудани маъубон тасдиқ гардидааст, ки тибқи он воситаҳои техникаии тавонбахшӣ ба маъубон ба таври ройгон таъмин карда мешавад.

Дар соли 2012 рӯйхати шахсони имконияташон маҳдуди шахру ноҳияҳои ҷумҳурӣ дар алоҳидагӣ дақиқ карда шуд, ки тибқи он ба ҳолати 1 декабр теъдоди умумии ин гурӯҳи нафақагирон 166356 нафарро ташкил дода, нисбат ба ҳамин давраи соли 2011 5091 нафар кам шудааст.

Яке аз самтҳои дастгирии иҷтимоии шахсони имконияташон маҳдуд амалӣ намудани чорабиниҳо оид ба тавонбахшии онҳо мебошад. Бо фармоиши Вазири меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 ноябри соли 2011 «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои таҳияи барномаҳои инфиродии тавонбахшии маъҷубон ва намунаи варақаи Барномаи инфиродии тавонбахшии маъҷубон» намунаи варақаи Барномаи мазкур омода гардид, ки иҷрои чорабиниҳои дар он пешбинишуда ба баргардонидани шахсони имконияташон маҳдуд ба ҳаёти пурраи солим мусоидат менамояд.

Бо вучуди дастовардҳо дар ин самт камбудҳои низ ҷой доранд. Шахсони имконияташон маҳдуд аз ҳуқуқи таъботи санаторию курортӣ, ки Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъҷубон» пешбинӣ намудааст, аз сабаби кам будани роҳхатҳо, камбизоатии маъҷубон ва як қатор сабабҳои дигар ба таври пурра истифода бурда наметавонанд. Нафақаю ёрдампулиҳо ва маводҳои доруворӣ додашаванда талаботи онҳоро пурра қонеъ карда наметавонанд.

Таҳлили вазъи риояи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд нишон медиҳад, ки ҳуқуқҳои онҳо бештар дар ҳолатҳои зерин таъмин карда намешаванд: дастрасии онҳо ба муҳити бемонеа ба аксари объектҳои инфрасохтори иҷтимоӣ (биноҳо, иншоотҳои варзишӣ, ҷойҳои истироҳатӣ, объектҳо ва муассисаҳои фарҳангӣ ва ғ.); ҷиҳозонида нашудани хонаҳои истиқоматӣ ва муассисаҳо (дар баъзе мавридҳо муассисаҳо дар таҳхонаҳо ҷойгиранд) бо пандусҳои махсус; ба шахсони имконияташон маҳдуд дастрас набудани нақлиёти ҷамъиятӣ, истгоҳҳо ва дигар инфрасохторҳо; таъмин карда нашудани гузаргоҳҳои серодам бо чароғакҳои садодор; иттилоот надоштани қисме аз шахсони имконияташон маҳдуд дар бораи ҳуқуқҳои худ ва кафолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ.

Азназаргузаронии вазъи объектҳои инфрасохтори иҷтимоӣ нишон медиҳад, ки бисёре аз онҳо бо роҳрав ва пандусҳои мувофиқ таҷҳизонида нашудаанд ё ҷиҳозонида шуда бошанд ҳам, ба талаботи шахсони имконияташон маҳдуд ҷавобгӯй нестанд. Мактабҳои таҳсилоти умумӣ ба талаботи кӯдакони имконияташон маҳдуд мувофиқ гардонида нашудаанд. Ба мисли пештара ворид шудани шахсони имконияташон маҳдуд ба дохили автобусу тройлебусҳо, хатсайрҳо ва нақлиёти ҳавоӣ бо сабаби таҷҳизонида нашудани онҳо ғайриимкон аст. Дастнарас будани бино ва иншоотҳои солҳои пеш сохташуда то имрӯз боқӣ мемонад. Чунин биноҳо бе назардошти талаботи шахсони имконияташон маҳдуд сохта шудаанд ва новобаста аз он, ки барои аз нав таҷҳизонидани онҳо маблағҳои муайян лозиманд, қонунгузори ташкил кардани муҳити бемонзаро ба объектҳои инфрасохтори иҷтимоӣ талаб менамояд.

Масъалаи дигари ҳалталаб барои шахсони имконияташон маҳдуд ин амалӣ намудани ҳуқуқ ба меҳнат мебошад. Новобаста аз он ки қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳамаи гурӯҳҳои шахсони имконияташон маҳдуд ҳуқуқи кор карданро пешбинӣ менамояд, шахсони имконияташон маҳдуди гурӯҳи 1 ва 2 ин ҳуқуқи худро бо сабаби дар маълумотномаи онҳо, ки аз ҷониби Хадамоти давлатии ташхиси тиббӣ иҷтимоӣ дода мешавад, ҷой доштани қайди «корношоям» амалӣ намуда наметавонанд. Инчунин онҳо ҳамчун бекор дар хадамоти шуғл ба қайд гирифта намешаванд. Ин монеаҳо ба онҳо имконият намедиҳад, ки дар раванди фаъолияти меҳнатӣ иштирок намуда, қобилияти эҷодӣ ва касбии худро амалӣ намоянд. Қвотаҳои ҷудокардашуда талаботи онҳоро қонеъ намегардонад. Ҷойҳои корӣ ба шахсони имконияташон маҳдуд дар соҳаи фаъолияти каммузд пешниҳод мешаванд.

Ба мисли пештара масъалаи тартиби азназаргузаронии тиббӣ-иҷтимоӣ шахсони имконияташон маҳдуд баҳсталаб буда, ҳалли худро тақозо мекунад.

Дар соли 2012 ҳолатҳои ба мушкилии молиявӣ дучор омадани шахсони имконияташон маҳдуд хангоми ташхис вобаста ба муайянкунии ҳолат ва дараҷаи маъҷубӣ мушоҳида гардид.

Баъзан шаҳрвандон нисбат ба хулосаи муассисаҳои ташхиси тиббӣ норозигӣ баён менамоянд. Масалан, шаҳрванд А.Б. дар муроҷиаташ ба Ваколатдор иброз намуд, ки хангоми гузаштани азназаргузаронии тиббӣ маъюбии фарзандонаш К.Х. ва К.Ҳ. рад карда шудааст. Муроҷиати мазкур барои чорачӯӣ ба Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон фиристода шуд. Дар натиҷа ноболиғон К.Х. ва К.Ҳ. аз муоинаи машваратӣ гузаронида шуда, ба онҳо маъюбӣ муқаррар карда шуд.

Амалия нишон медиҳад, ки тартиби мавҷуда ва меъёрҳои муқаррар намудани маъюбӣ ба такмил эҳтиёҷ доранд. Муқаррар намудани маъюбӣ аз ҷониби Хадамоти давлатии ташхиси тиббӣ иҷтимоӣ, ки дорои 27 сохторҳои маҳаллӣ мебошад, амалӣ карда мешавад. Тибқи маълумоти Хадамоти мазкур теъдоди умумии шахсони имконияташон маҳдуд дар соли 2012 муқарраршуда 31092 нафарро ташкил медиҳанд, ки аз ин нахустмаротиба – 8085 нафар, маъюбони гурӯҳи 1 – 829 нафар, маъюбони гурӯҳи 2 – 4247 нафар, маъюбони гурӯҳи 3 – 3009 нафар мебошанд. Дар соли 2012 23007 нафар шахсони имконияташон маҳдуд мавриди азназаргузаронии тиббӣ (аз ҷумла такрорӣ) қарор дода шуданд: гурӯҳи 1 – 1047 нафар, гурӯҳи 2 – 12601 нафар, гурӯҳи 3 – 9359 нафар муқаррар гардиданд.

Дар Стратегияи фаъолияти мақомоти ВҲИ барои солҳои 2011-2015 таъмини риояи ҳуқуқҳои шахсони имконияташон маҳдуд яке аз самтҳои афзалиятнок муқаррар шудааст. Фаъолияти ВҲИ дар самти ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд чиҳати мусоидат ба риояи ҳуқуқи онҳо, ҳамкориҳо бо мақомоти ташкилотҳои, ки барои ҳалли масъалаҳои онҳо масъул мебошанд, равона шудааст.

Дар соли 2012 аз ҷониби қормандони Дастгоҳи ВҲИ санҷиши шароити зисти шахсони имконияташон маҳдуд ва пиронсолон дар ду муассисаи статсионарии хизматрасониҳои иҷтимоии системаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли (ноҳияҳои Ёвон ва Ҳисор) гузаронида шуд.

Санҷиши гузаронидашуда нишон дод, ки дар муассисаҳои мазкур вайронқунии ҷиддии хизматрасониҳои иҷтимоӣ-маишӣ ва ташкили ёрии тиббӣ ба назар намерасанд.

Ҳангоми ташриф инчунин бо бошандагон сӯҳбат гузаронида шуд. Сӯҳбат нишон дод, ки дар муассисаҳои мазкур ҳолати қаноатбахши ахлоқӣ-психологӣ вучуд дошта, бошандагон аз шароити зист, сифати хурду хӯрок, муносибати роҳбарият қаноатманданд.

Бозид аз муассисаҳои зикргардида камбудихоро низ ошкор кард. Хона-интернатҳо таъмирталаб мебошанд, мутахассисони соҳавӣ ва воситаҳои техникии тавонбахшӣ намерасанд.

Бо мақсади таъмини муҳити психологӣ зист ва ҳалли проблемаҳои иҷтимоӣ-психологӣ бошандагон зарур аст, ки аз лаҳзаи воридшавии шаҳрвандон ба муассиса гузаронидани корҳои офиятбахшӣ аз ҷониби мутахассисони касбӣ таъмин карда шавад. Бо психологҳо таъмин намудани тамоми ин навъи муассисаҳо зарур аст. Ин имконият медиҳад, ки роҳи усулҳои нави мутобикшавии (адаптатсияи) психологӣ ва офиятбахшии шаҳрвандон ба роҳ монда шавад.

Дар самти ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- ҷиҳозонидани гузаргоҳҳои пиёдагардҳо бо чарогакҳои садодор;*
- таҷҳизонидани даромадгоҳҳои биноҳо бо роҳравҳои безинапо्याи мувофиқ ва дастрас;*
- омода намудан ва таъмини муассисаҳои иҷтимоӣ бо омӯзгорон-дефектологҳо, равонишиносон;*
- мунтазам гузаронидани мониторинги дастрасии шахсони имконияташон маҳдуд ба объектҳои инфрасохторӣ;*
- баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқӣ ва иттилоотии шахсони имконияташон маҳдуд;*
- ба роҳ мондани таъвиқи тарғиби расонидани кӯмакҳои хайриявӣ ба хона-интернатҳо;*
- ҷорӣ намудани роҳи усулҳои нави мутобикшавии (адаптатсияи) психологӣ ва тавонбахшии шахсони имконияташон маҳдуд;*
- андешидани тадбирҳо оид ба пешгирии баландшавии ҳолатҳои нави маъюбии кӯдакон, баландшавии ҳолатҳои маъюбӣ дар истеҳсолот ва садамаҳои нақлиётӣ, рушди*

хизматрасониҳои тиббӣ-генетикӣ ва бехтар кардани шароитҳои бехатарии экологӣ;

- таъмини дастрасии пурраи шахсонӣ имконияташон маҳдуд ба хизматрасониҳои таҳсилотӣ, иҷтимоӣ ва тиббӣ, васеъ намудани намудҳои алтернативии кӯмакҳои иҷтимоӣ;*
- ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ кардани тартиби мавҷудани муқаррар намудани маъҷӯбӣ;*
- хориҷ кардани қайди «корношоямӣ» аз маълумотномаи маъҷӯбон;*
- ба тавсиб расонидани Конвенсияи СММ дар бораи ҳуқуқҳои маъҷӯбон.*

2.12. Ҳуқуқҳои кӯдак

Дар Тоҷикистон аз лаҳзаи ба тасвиб расонидани Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак баҳри иҷрои ӯҳдадорихои байналмилалӣ чиҳати эътироф, эҳтиром, риоя ва барқарорсозии ҳуқуқу озодиҳои кӯдак, махсусан баҳри ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдаконе, ки дар ҳолати мушкили ҳаётӣ қарор доранд, диққати ҷиддӣ дода мешавад.

Тоҷикистон оид ба иҷрои Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак ба Кумита оид ба ҳуқуқҳои кӯдаки СММ ду маротиба Маърузаи миллӣ пешниҳод намудааст. Бо назардошти тавсияҳои Кумитаи СММ баҳри таъмини ҳамаҷонибаи ҳуқуқу озодиҳои кӯдак чораҳои мушаххас андешида шуда истодаанд.

Кафолатҳое, ки Конститутсия барои таъмини ҳуқуқу озодиҳои кӯдаконе пешбинӣ намудааст, дар як қатор санадҳо, ба монанди кодексҳои оила, меҳнат, граждани, ҷиноятӣ, қонунгузорӣ дар соҳаи маориф, тандурустӣ, иҷтимоӣ, фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мушаххас гардидаанд.

Чиҳати боз ҳам бехтар намудани раванди таълиму тарбияи кӯдаконе ва ҳимояи онҳо аз ҳама гуна зӯрварии хонаводагӣ дар кишвар қонунҳо «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» ва «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила» қабул гардиданд.

Дар ин самт бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Комиссияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи кӯдак таъсис дода шудааст, ки сиёсати давлатиро дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи кӯдак амалӣ менамояд.

Дар Стратегияи фаъолияти мақомоти ВҲИ барои солҳои 2011-2015 мусоидат ба барқарорсозии ҳуқуқҳои вайроншудаи кӯдакон ҳамчун самти афзалиятнок муқаррар гардидааст.

Новобаста аз он ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ҳифзи ҳуқуқи кӯдак дар сатҳи қонунгузорӣ ва амалия тадбирҳои муайян андешида мешаванд, то ҳол таъмини ҳамаҷонибаи ҳуқуқи кӯдак беҳбудиро тақозо менамояд.

Айни замон дар ҷумҳури қонуни ягона, ки масъалаҳои ҳуқуқи манфиатҳои кӯдаконро ба танзим дарорад, қабул нашудааст. Вайроншавии ҳуқуқҳои кӯдакон дар муҳити оила, мактаб ва кӯча ба назар мерасанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ду омил асосӣ: ҷудошавии оилаҳо ва муҳочирати меҳнатӣ ба вайроншавии ҳуқуқи кӯдак бештар таъсири манфӣ мерасонанд. Дар соли 2012 бо қарори судҳо ақди никоҳи 8669 оила бекор карда шуданд, ки аз онҳо дар 6109 оила фарзандони ноболиғ тарбия мегиранд. Дар ин давра дар мақомоти адлияи кишвар 9687 адад истехсолоти иҷро оид ба рӯёнидани алимент ба қайд гирифта шудааст, ки ин нишондиҳандаи дар шароити носолим ба воя расидани қариб даҳ ҳазор кӯдакон мебошад. Дар судҳои кишвар дар ин муддат нисбати нафароне, ки бидуни сабабҳои узрнок бештар аз се моҳ аз иҷрои қарори суд оид ба пардохти маблағ барои таъминоти фарзандонашон саркашӣ мекунанд, 190 парвандаи ҷиноятӣ оғоз ва баррасӣ карда шудааст.

Омили дигари вайроншавии ҳуқуқҳои ноболиғон ба муҳочирати меҳнатӣ вобастагӣ дорад. Баъзан аз сабаби дар муҳочирати меҳнатӣ будани падару модар ва аз тарбияи оила дур мондан, кӯдакон гирифтори мушкilotи гуногунӣ иҷтимоӣ шуда, ба гурӯҳи кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбуда ворид гардида, ба қонуншиканӣ даст мезананд ва дар натиҷа ба муассисаҳои махсус ҷойгир карда мешаванд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар омӯзишгоҳи махсуси касбӣ-техникӣ ва муассисаҳои иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ

кӯдаконе ҳастанд, ки ҳангоми дар муҳочирати меҳнатӣ будани падару модар (асосан дар ҳолати муҳочирати модар) ба ин муассисаҳо афтидаанд.

Инчунин ҳолатҳое ҷой доранд, ки занони муҳочир дар хориҷи кишвар пас аз таваллуд аз тарбияи фарзанди худ даст мекашанд. Масалан, моҳи августи соли 2012 – 7 кӯдак ва моҳи декабри соли 2012 – 4 кӯдак аз ятимхонаҳои Федератсияи Россия ба Тоҷикистон оварда шудаанд.

Оилаҳое ҳастанд, ки бинобар зарурати иқтисодӣ фарзандони ноболиғи худро ба муҳочирати меҳнатӣ равон мекунанд. Аз рӯи маълумотҳои Хадамоти муҳочирати назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муҳочират рафтани кӯдакон сол аз сол афзоиш меёбад. Агар дар соли соли 2011 – 56407 нафар ноболиғ ба муҳочират рафта бошад, пас дар соли 2012 шумораи онҳо 73605 нафарро ташкил додааст.

Омилҳои номбаршуда боиси вайроншавии ҳукуки кӯдакон ба таҳсил, саломатӣ, сатҳи арзандаи зиндагӣ, тарбия дар оила, озод будан аз меҳнати маҷбурӣ ва як қатор дигар ҳуқуқҳо мегарданд.

Адлия нисбати ноболиғон

Таҳти ибораи адлияи ноболиғон фаъолияти мақомоти судӣ ва дигар мақомот, ки низоми адолати судиро нисбати ноболиғон дар бар мегирад, фаҳмида мешавад.

Барои таҳлили вазъи низоми адлияи ноболиғон ва таҳияи пешниҳодҳо баҳри риояи ҳукуку озодихои кӯдакон дар ин самт соли 2012 аз ҷониби мақомоти ВХИ якҷанд чорабиниҳо гузаронида шуданд. Аз ҷумла, дар якҷоягӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии «Маркази ҳукуки кӯдак», Ҳазинаи кӯдакони СММ ва Ташкилоти байналмилалӣ Институти «Ҷамъияти кушода» Бунёди мадад дар Тоҷикистон мониторинги озодӣ аз шиканча ва муносибати бераҳмона нисбати наврасон дар низоми адлияи ноболиғон гузаронида шуд.

Мониторинг вилоятҳои Хатлон, Суғд, шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳуриро фаро гирифт. Натиҷаи мониторинг нишон дод, ки дар қонунгузории амалкунанда меъёрҳои махсус вобаста ба: таъчилан хабардор кардани падару модар ва намояндагони қонунӣ оид ба дастгиршавии

ноболиг; озодии кӯдак аз шиканча ва муносибати бераҳмона; гузаронидани кӯдак аз ташхиси тиббӣ баъди овардани ӯ ба муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида муқаррар нашудаанд. Мавриди зикр аст, ки ҳам дар омӯзишгоҳи махсус ва ҳам дар муассисаи тарбиявӣ барои қор бо ноболигон воҳиди қории психолог вучуд надорад.

Натиҷаи мониторинги мазкур дар мизҳои мудаввар, ки рӯзи 13 ноябр бо иштироки намояндагони Ҳазинаи кӯдакони СММ, экспертҳо ва мушовирони байналмилалӣ ва рӯзи 3 декабр бо иштироки намояндагони вазорату идораҳои дахлдори давлатӣ ва сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ доир гардиданд, мавриди муҳокима қарор дода шуд.

Ҳамчунин қормандони мақомоти Ваколатдор моҳи октябри соли 2012 чиҳати шиносӣ бо вазъи риояи ҳуқуқи ноболигон аз Омӯзишгоҳи махсуси касбӣ-техникии №1-и шаҳри Душанбе (назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон) боздид намуданд. Зимни боздид шароити буди бош, таҳсил, таъминоти моддию техникӣ ва ҳолати биноҳои омӯзишгоҳ мавриди омӯзиш қарор дода шуда, бо кӯдаконе, ки дар ин омӯзишгоҳ таҳсил мекунанд ва бо волидайнӣ онҳо сӯҳбатҳо гузаронида шуданд. Дар рафти боздид як қатор камбудӣҳо вобаста ба шароити ҷои хоб, таҳсил, ҳолати санитарии гигиенӣ ва умуман риояи ҳуқуқи кӯдакон ошқор гардиданд.

Тибқи Оинномаи Муассисаи давлатии таълимии Омӯзишгоҳи махсуси касбӣ-техникии №1-и шаҳри Душанбе, ки бо Фармони Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 майи соли 2008, № 620 тасдиқ гардидааст, ба омӯзишгоҳ ноболиғони ҳуқуқвайронкунанда аз синни 14 то 18-сола бо қарори комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдаки назди мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо ё бо таъиноти суд равон қарда мешаванд. Лекин дар амал дар муассисаи мазкур инчунин ноболиғоне ҷойгир қарда шудаанд, ки ба қонунвайронқунӣ даст назадаанд.

Аз 47 нафар ноболиғе, ки дар ин омӯзишгоҳ нигоҳ дошта мешаванд, 19 нафар барои оворагардӣ, 9 нафар бинобар душвортарбия будан ва 14 нафар барои содир қардани дудӣ, 1 нафар бинобар шароити бади зиндагӣ, 1 нафар бинобар надоштани ҷой зист, 1 нафар барои нигоҳ

доштани маводҳои тарфгарӣ (хлопушка), 1 нафар барои гумонбар будан дар содир намудани кирдори ғайриқонунӣ, 1 нафар барои аз хона гурахтан ба ин муассиса оварда шудаанд.

Натиҷаи боздид дар мизҳои мудаввар ва воҳӯриҳо бо иштироки масъулини вазорату идораҳои дахлдор муҳокима гардида, тавсия дода шуд, ки камбудҳои мавҷуда бартараф карда шаванд. Бо назардошти муҳимияти масъала мақомоти Ваколатдор тасмим гирифтааст, ки соли 2013 вазъи риояи ҳуқуқи кӯдаконро дар омӯзишгоҳи мазкур мавриди санҷиш қарор диҳад.

Моҳи декабри соли 2012 як гурӯҳ модарон оиди аз ҷониби кормандони муассисаи тарбиявии ЯС 3/12 СИЧҶ Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди шиканҷа қарор гирифтани фарзандонашон ба тариқи шифоҳӣ ба мақомоти ВҲИ шикоят карданд. Кормандони мақомоти Ваколатдор дар якҷоягӣ бо намояндагони Ташкилоти ҷамъиятии «Маркази ҳуқуқи кӯдак» барои санҷиши вачҳҳои пешниҳодкардаи модарон аз муассисаи номбаршуда боздид ба амал оварда, бо роҳбарияти муассиса ва ноболиғоне, ки дар ин муассиса нигоҳ дошта мешаванд, сӯҳбат гузарониданд. Санҷиш нишон дод, ки ҳолати истифодаи шиканҷа нисбати ноболиғон ҷой надорад. Ҳамзамон масъалаҳои вазъи риояи ҳуқуқи ноболиғон дар муассисаи тарбиявии ЯС 3/12 СИЧҶ (бо даъвати роҳбарияти муассиса) дар ҷамъомад бо иштироки падару модарони ин ноболиғон, намояндагони мақомоти ВҲИ, прокуратура, Ташкилоти ҷамъиятии «Маркази ҳуқуқи кӯдак» ва роҳбарияти муассисаи мазкур мавриди муҳокима қарор дода шуд.

Аз рӯи маълумотҳои Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2012 дар ҷумҳурӣ сатҳи ҷинояткорӣ дар байни ноболиғон афзоиш ёфтааст. Агар дар соли 2011 аз ҷониби ноболиғон 545 ҷиноят содир шуда бошад, соли 2012 ин рақам ба 625 адад расидааст, яъне 80 ҷиноят зиёдтар шудааст.

Дар соли 2012 аз рӯи моддаҳои гуногуни Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон 504 ноболиғ айбдор доништа шуда, нисбати онҳо ҳукми суд бароварда шудааст. Аз шумораи умумии кирдорҳои содирнамуда аз ҷониби

ноболигон аз хама зиёд дуздӣ (288 нафар), авбошӣ (69 нафар) ва гораггарӣ (42 нафар) ба қайд гирифта шудааст.

Бояд қайд кард, ки аксар вақт баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ нисбати ноболигон дар муурофияҳои кушоди судӣ гузаронида мешаванд, ки ин ба ҳолат ва рушди рӯҳию равонии кӯдак таъсири манфӣ мерасонад.

Бо назардошти мушкилоти дар самти адлияи ноболигон ҷойдошта ва барои рафъи камбудииҳои мавҷуда ВХИ чунин тавсияҳоро пешниҳод менамояд:

- *таҳия ва қабули қонун оид ба ҳуқуқи кӯдак;*
- *расонидани ёрии равонӣю иҷтимоӣ ба кӯдаконе, ки зери ҳавфи муҳолифат бо қонун қарор доранд, махсусан ба кӯдакон аз оилаҳои камбизоат;*
- *баррасӣ намудани парвандаҳои ҷиноятӣ бо иштироқи кӯдакон дар муурофияҳои ӯшидаи судӣ;*
- *ворид намудани воҳиди кории психолог дар муассисаҳои низоми адлияи ноболигон;*
- *баланд бадоштани сатҳи касбии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар самти ҳифзи ҳуқуқи кӯдак.*

Ҳуқуқҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд

Тибқи муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаи 34) давлат баҳри ҳифзи кӯдакони ятим, маъюб ва таълиму тарбияи онҳо ғамхорӣ менамояд.

Мутобиқи моддаи 23 Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак давлатҳои ширкаткунанда эътироф мекунанд, ки кӯдаки рӯҳан ва ҷисман ноқис бояд ҳаёти пуарарзиш дошта бошад, шароите дошта бошад, ки шарафи инсонии ӯро таъмин кунад, барои ба худ бовар доштани мусоидат наояд ва иштироқи ӯро дар ҳаёти ҷомеа осон гардонад.

Механизмҳои татбиқи меъёрҳои Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак нисбати кӯдакони имконияташон маҳдуд дар як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллий ба монанди Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон», «Дар бораи маориф», Кодекси шахрсозии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Консепсияи миллии таҳсилоти фароғир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд

дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015, дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои давлатӣ инъикос ёфтаанд.

Баҳри ба роҳ мондани иҷрои меъёрҳои мавҷуда дар ин самт бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2011 Шӯрои ҳамоҳангсоз оид ба ҳифзи иҷтимоии маъҷубон таъсис дода шуд, ки он аз 3 июли соли 2012 ба фаъолият оғоз намуд.

Аз маълумотҳои, ки вазорату идораҳои дахлдор пешниҳод менамоянд, хулоса баровардан мумкин аст, ки баҳри риояи ҳуқуқи озодиҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд корҳои зиёде амалӣ мегарданд. Онҳо ба истироҳатгоҳҳо мераванд, ба таҳсил ҷалб мегарданд, аз хизматрасониҳои иҷтимоӣ истифода мебаранд, доимо аз назорати тиббӣ мегузаранд ва ғ.

Аз ҷониби давлат ва бо дастгирии ташкилотҳои гуногуни ғайридавлативу байналмилалӣ марказҳои тавонбахшӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуд, марказҳои рӯзна, муассисаҳо ва марказҳои касбомӯзӣ, муассисаҳои гуногуни хизматрасонии тиббӣ ташкил карда шудаанд. Ба ғайр аз хона-интернатҳои махсусгардонидашудаю табобатгоҳҳо дар шаҳрҳои Душанбе, Кӯлоб, Хоруғ ва ноҳияҳои Ҳисору Восеъ марказҳои будубоши рӯзна фаъолият мекунанд. Инчунин маркази миллии тавонбахшӣ барои кӯдакон ва наврасони «Чорбоғ» ташкил карда шудааст, ки соли 2011 дар ин марказ 199 нафар кӯдак ва нимсолаи аввали соли 2012 бошад, 200 нафар кӯдакони имконияташон маҳдуд ба тавонбахшӣ фаро гирифта шуданд. Шумораи кӯдаконе, ки ба хона-интернатҳо ва Литсей-интернати касбии махсуси маъҷубони назди Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли ҷалб гардидаанд, дар соли 2011 427 нафар (аз ҷумла 266 хонандагони литсей) ва дар соли 2012 411 нафарро (аз ҷумла 244 хонандагони литсей) ташкил доданд.

Мувофиқи маълумотҳои Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар нимсолаи аввали соли 2012 шумораи кӯдакони имконияташон маҳдуд, ки зери назорати диспансерӣ қарор доштанд, 24022 нафарро ташкил дод, ки аз ин 13367 нафар писарон ва 10655 нафар духтарон мебошанд. Тӯли 9 моҳи соли 2012 тамоми ин кӯдакон аз муоинаи

тиббии мутахассисон гузаронида шуда, зиёда аз 3000 нафари онҳо дар беморхонаҳо бо табобат фаро гирифта шуданд.

Барои иштироки пурраи кӯдакони имконияташон маҳдуд дар раванди таълим ва барои риояи ҳуқуқи баробари ин кӯдакон ба таҳсил дар кишвар “Консепсияи миллии таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015” бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №228 аз 30 апрели соли 2011 тасдиқ шудааст. Тибқи Консепсия дар мамлакат солҳои охир дар муассисаҳои таълимии томактабӣ таълими инклюзивӣ ҷорӣ гардида истодааст. Мувофиқи маълумотҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон тайи солҳои 2011-2012 дар 11 боғчаи бачагона дар шаҳри Душанбе ва вилояти Суғд аллакай 1458 кӯдакони имконияташон маҳдуд бо чунин тарзи таълим фаро гирифта шудаанд.

Дар соли таҳсили 2011-2012 шумораи кӯдакони имконияташон маҳдуд, ки ба таълими инклюзивӣ ҷалб шуданд, 5026 нафарро ташкил дод, ки аз онҳо 1927 нафарашон духтарон мебошанд.

Аз 76 мактаб-интернатҳои, ки дар назди Вазорати маорифи кишвар ҷаъолият мекунанд, дар 13 мактаб-интернат кӯдакони имконияташон маҳдуд таълим мегиранд. Шумораи умумии ин кӯдакон 2396 нафарро ташкил мекунанд, ки аз онҳо 594 нафарашон духтарон мебошанд. Дар ин муассисаҳо ва умуман дар самти таълиму тарбияи кӯдакони имконияташон маҳдуд мушкилии кадрӣ ҷой дорад.

Мушкилиҳои дигар низ дар ин самт ба назар мерасанд. Аз ҷумла, рафту омад ба комиссияҳои махсуси ташхисӣ, дастрасӣ ба таҳсил, тавонбахшӣ, нигоҳубини рӯзона дар оила, хизматрасонии мутахассисон ва ғайра. Барои дастрасии ҷисмонии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба биноҳои истифодаи умум, аз ҷумла марказҳои фарҳангию фарогатӣ, мактабҳо ва нақлиёти ҷамъиятӣ шароит фароҳам оварда нашудааст. Набудани пандусҳо дар даромадгоҳи биноҳо, китобхонаҳо, музею театрҳо ва мактабу дигар муассисаҳо дида мешавад.

Қисмате аз падару модарони кӯдакони маъҷуб умуман бо ҳуқуқҳои фарзандонашон, ки қонунгузориҳои миллии ва

санадҳои байналмилалӣ онҳоро кафолат медиҳанд, шинос нестанд. Масалан, соли 2012 ба ВҶИ шаҳрванде, ки писари шонздаҳсолаи ҷисман маъюб дорад, мурочиат намуд. Писари ӯ то шонздаҳсолагӣ дар ягон муассиса таҳсил накардааст. Бо мусоидати Ваколатдор барои дар хона таълим гирифтани ин кӯдак муаллими алоҳида ҷудо карда шуд.

Аз рӯи маълумоти Ҷамоати Ҷамъиятии маъюбони шаҳри Душанбе «Имконият» ҳолатҳое низ ҷой доранд, ки дар деҳаҳои дурдасти кишвар баъзе кӯдакони имконияташон маҳдуд ҳастанд, ки то ҳол дар бораи онҳо дар ягон мақомоту муассисаи дахлдор маълумот ҷой надорад. Сабабҳои асосии ин ҳолат мушкилоти рафту омад, дар муҳочирати меҳнатӣ будани падар (ё умуман бепадари тарбия гирифтани кӯдак) ва ноогоҳии ҳуқуқи баъзе аз модарон мебошад, ки кӯдакони худро аз муоинаи табибон намегузаронанд ва барои ба расмият даровардани маълумот оид ба фарзандашон ба идораҳои дахлдор мурочиат намеkunанд.

Баҳри бартарафсозии камбудии норасоӣҳо дар самти таъмини ҳуқуқҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд ВҶИ чунин тавсияҳои пешниҳод менамояд:

- *беҳтар кардани дастгирии иҷтимоии оилаҳо, ки дар тарбияшон кӯдакони имконияташон маҳдуд доранд;*
- *андешидани чораҳо баҳри таъмин намудани дастрасии кӯдакони имконияташон маҳдуд ба марказҳои фарҳангии фарогатӣ, мактабҳо, дигар муассисаҳои дахлдор ва нақлиёти ҷамъиятӣ;*
- *беҳтар кардани нигоҳубини кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои статсионарӣ ва муқаррар намудани механизми таъмини меъёрҳои мавҷуда оид ба ғамхорӣ нисбати ин кӯдакон;*
- *чораандешӣ ҷиҳати зиёд намудани теъдоди мутахассисони касбӣ барои кор бо кӯдакони имконияташон маҳдуд;*
- *мониторинги доимии иҷроии санадҳои миллӣ ва байналмилалӣ дар самти ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакони имконияташон маҳдуд.*

Пешгирии зӯроварӣ нисбати кӯдакон

Зӯроварӣ нисбати кӯдакон дар истифодаи қувваи ҷисмонӣ, муносибати манфии равонӣ ва ҳаракатҳои хусусияти шахвонидошта зоҳир мегардад. Ин падидаи номатлуб ҳуқуқҳои кӯдакро ба ҳаёт ва саломатӣ вайрон карда, шаъну шарафи ӯро паст мезанад ва ба рушди ояндаи кӯдак таъсири манфӣ мерасонад. Мутаассифона, имрӯзҳо нисбати кӯдакон аз ҷониби падару модар, ҳамсолон ва калонсолон шаклҳои гуногуни зӯроварӣ истифода мегарданд.

Мувофиқи талаботи моддаи 57 Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқи манфиатҳои қонунии кӯдакро падару модар ва шахсони онҳоро ивазкунанда ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдак, прокурор ва суд Ҳимоя мекунанд.

Ҳангоми вайрон кардани ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии кӯдак, аз ҷумла иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро намудани ўҳдадориҳо аз ҷониби падару модар (яке аз онҳо) оид ба таълиму тарбияи кӯдак ё сӯиистифода аз ҳуқуқҳои падарию модарӣ кӯдак ҳуқуқ дорад ба комиссия оид ба ҳуқуқи кӯдак ва пас аз расидан ба синни чордаҳсолагӣ ҷиҳати Ҳимоя аз ҷониби онҳо ба суд муроҷиат кунад.

Ҳамзамон ин Кодекс шахсони мансабдори ташкилотҳо ва дигар шахрвандонро, ки аз таҳдид ба ҳаёт ё саломатии кӯдак ё поймол гардидани ҳуқуқи манфиатҳои кӯдак дар оила огоҳӣ пайдо мекунанд, вазифадор кардааст, ки дар ин ҳусус ба комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдак маълумот диҳанд. Комиссия оид ба ҳуқуқи кӯдак дар ин сурат вазифадор карда шудааст, ки барои ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии кӯдак чораҳои зарурӣ андешад.

Мувофиқи моддаи 41 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» кормандони соҳаи омузгорӣ вазифадоранд, ки кӯдакону наврасонро аз аъмоли зӯроварии ҷисмонӣ руҳӣ Ҳимоя намоянд.

Моддаи 8 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» баҳри пешгирии зӯроварӣ дар оила, эҳтироми шаъну шарафи кӯдак ва пешгирии меҳнати кӯдакон, ки ба саломатии онҳо хавф дорад, ба падару модар ўҳдадориҳои зеринро вогузор

намудааст: барои хифзи саломатӣ, ташаккули ҷисмонӣ, маънавӣ ва ахлоқии фарзанд шароит муҳайё намоянд; шаъну шарафи фарзандро эҳтиром намоянд ва ба муомилаи бераҳмона нисбат ба ӯ роҳ надиханд; новобаста ба ҷинс, синну сол, қобилияти зехнӣ, ҷисмонӣ ва рӯҳии фарзанд, нисбат ба ӯ баробар муносибат намоянд; ба ҷалб намудани фарзанд ба корҳои хавфнок ва вазнини ба саломатии ӯ зараровар ва ҳамчунин дигар корҳои, ки ба инкишофи мӯътадили ҷисмонӣ ва равонии фарзанд халал мерасонанд, иҷозат надиханд; фарзандро ба фаъолияти соҳибкорӣ ва хариду фурӯш, ба истиснои ҳолатҳои, ки қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат додааст, ҷалб насозанд.

Қонунҳои номбурда барои иҷро накардани муқаррароти онҳо ҷавобгарӣ пешбинӣ намудаанд.

Қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила» муносибатҳои ҷамъиятиро вобаста ба пешгирии зӯрварӣ дар оила танзим намуда, вазифаҳои субъектҳои пешгирикунандаи зӯрварӣ дар оиларо доир ба ошкор, пешгирӣ ва бартарафсозии сабаб ва шароити ба он мусоидаткунанда муайян менамояд.

Бо назардошти қонуни мазкур ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» ва Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйири иловаҳо ворид карда шуданд, ки мақсади онҳо мушаххас кардани ваколатҳои мақомоти дахлдор оид ба пешгирии зӯрварӣ дар оила ва хифзи оила аз зӯрварӣ мебошад.

Ҳарчанд баҳри пешгирии зӯрварӣ нисбати ноболиғон санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ қабул гардидаанд, мутаассифона зӯрварӣ нисбати кӯдакон ҷой дорад, вале оид ба чунин ҳолатҳо ба мақомоти дахлдор қариб, ки шикоят намекунанд.

Дар самти пешгирии зӯрварӣ дар оила ВҲИ татбиқи ҷорабиниҳои зеринро тавсия медиҳад:

- *иттилоотони аҳоли оид ба меъёрҳои муқаррарнамудаи қонунгузори оид ба пешгирии зӯрварӣ нисбати кӯдакон;*
- *баланд бардоштани маърифати ахлоқию ҳуқуқии аҳоли бо мақсади пешгирии ҳамагуна зӯрварӣ нисбати кӯдакон.*
- *таъмин намудани тарҷума ва наشري расмӣ санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи кӯдак (инсон).*

ХОТИМА

Тавре аз Маърӯза бармеояд, мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар соли 2012 чиҳати иҷрои вазифаҳо ва ваколатҳояш оид ба пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон устуворона фаъолият намуда, мавқеъ ва нуфузи худро тақвият додааст.

Дар ҷумҳурӣ бо ибтиқори мақомоти ВҲИ Конференсияи минтақавии Омбудсменҳои Осиёи Марказӣ ва Федератсияи Россия дар мавзӯи “Воситаҳои самараноки ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ: нақши Омбудсменҳои Осиёи Марказӣ ва Федератсияи Россия” моҳи октябри соли 2012 ва Машварати дуҷуми роҳбарони мақомоти зиддикоррупсионӣ ва Омбудсменҳои кишварҳои аъзои Созмони Ҳамкории Иқтисодӣ (ЭКО) моҳи ноябри соли 2012 ташкил ва гузаронида шуданд.

Бар зами ин мақомоти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон соли 2012 яке аз аввалинҳо шуда дар байни Омбудсменҳои Осиёи Марказӣ ба гирифтани мақоми “В”, ки аз ҷониби Кумитаи байналмилалӣ ҳамоҳангсози муассисаҳои миллии ҳифзи ҳуқуқи инсон чиҳати мувофиқат карданишон ба Принсипҳои Париж дода мешаванд, ноил гардидааст.

Фаъолияти мақомот дар гурӯҳҳои корӣ оид ба масъалаҳои гуногуни ҳуқуқи инсон, аз ҷумла доир ба пешгирии шиканҷа, бекор кардани ҷазои қатл, таҳия ва пешниҳоди Маърӯзаҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сохторҳои дахлдори байналмилалӣ ҳуқуқи инсон назаррас буд.

Ҳамкории пурмаҳсул бо мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ имконият доданд, ки иқтисодии институтсионалии мақомот боз ҳам таҳким ёбад. Дар доираи ин ҳамкории дар соли 2012 дар сохтори Дастгоҳи марказии мақомот Шуъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак ва дар минтақаҳо, аз ҷумла дар шаҳрҳои Хоруғ, Кӯлоб, Роғун ва ноҳияи Рашт Қабулгоҳҳои ҷамъиятии Ваколатдор таъсис дода шуданд. Айни замон чунин Қабулгоҳҳо дар вилояти Суғд дар шаҳри Хучанд ва ноҳияи Айнӣ, дар вилояти Хатлон дар шаҳрҳои

Қурғонтеппа ва Кӯлоб, дар ВМКБ дар шаҳри Хоруғ ва дар шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳури дар шаҳрҳои Турсунзода, Роғун ва ноҳияи Рашт фаъолият доранд.

Нишондиҳандаҳои соли 2012 дар самтҳои асосии фаъолияти мақомот оид ба қабул ва баррасии муроҷиати шаҳрвандон, тақмили қонунгузори дар соҳаи ҳуқуқи инсон, санҷиши вазъи риояи ҳуқуқи инсон ва баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон нисбати соли гузашта тамоюли зиёдшавӣ доштанд.

Мавриди қайд аст, ки тавсияҳои мақомот дар маърузаҳои солҳои пешин дар хусуси мукамалгардонии механизмҳои мавҷудаи озодӣ аз шиканча, низоми адвокатура, зӯроварӣ дар оила, низоми боздиди ВХИ аз муассисаҳои пӯшида ва нимпӯшида ва ғайраҳо аз ҷониби мақомоти дахлдори давлатӣ дастгирӣ ёфта, ҷиҳати ҳалли онҳо тадбирҳои мушаххас андешида мешаванд.

Дар Маърузаи мазкур низ оид ба пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои мушаххаси инсон тавсияҳо пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла, нисбати ҳуқуқ ба ҳифзи судӣ ва муҳокимаи одилонаи судӣ – 9, ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқирқунандаи шаъну шараф – 8, ҳуқуқ ба шаҳрвандӣ – 4, ба озодии иброи ақида, дастрасӣ ба иттилоот ва воситаҳои ахбори омма – 4, ҳифзи ҳуқуқи инсон дар муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида – 6, ҳуқуқ ба меҳнат – 8, ба ҳифзи саломатӣ – 3, ҳифзи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ – 8, баробарии гендерӣ – 9, ҳуқуқ ба моликият ва манзил – 9, риояи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд – 12 ва ҳуқуқҳои кӯдак – 13, дар маҷмӯъ 93 тавсия пешниҳод шудаанд.

Таҳлилҳо ва тавсияҳои дар Маъруза овардашуда аз он далолат менамоянд, ки дар ҷумҳури дар баробари пешравиҳои муайян дар баъзе самтҳои ҳуқуқи озодиҳои инсон мушқилот низ ҷой доранд ва онҳо аз мақомоти дахлдори давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ андешидани чораҳои ҷиддӣ ва таъхирнопазирро тақозо менамоянд. Мушқилоти вобаста ба номукамалии қонунгузори ва механизмҳои мавҷудаи миллии ҷимояи ҳуқуқи инсон, сатҳи нокифояи рушди иқтисодӣ,

камбизоатии аҳоли ва маърифати ҳукукии шаҳрвандон аз монеаҳои асосии пешрафти ҳукуки инсон дар ҷумҳури мансуб меёбанд.

Хусусан сатҳи пасти маърифати аҳоли дар соҳаи ҳукуки инсон нигаронкунанда буда, чунин ҳолат вазъи таъмини ҳуқуқҳои онҳоро душвор мегардонад. Бо мақсади беҳтар гардонидани вазъ дар ин самт аз ҷониби мақомоти ВҶИ лоиҳаи Барномаи нави таълим дар соҳаи ҳукуки инсон барои солҳои 2013-2020 таҳия гардида, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2012 тасдиқ карда шуд.

Ҷамъбасти фаъолияти мақомоти ВҶИ дар соли 2012 ҳамчунин аз он гувоҳӣ медиҳад, ки мақомот дорои захираву имкониятҳои бештар мебошад ва истифодаи мақсадноки онҳо метавонад нақши мақомотро дар ҳимояи ҳукуку озодиҳои инсон боз ҳам таъсирбахш гардонад.

Аз ин ҷиҳат қорҳои дар соли 2012 анҷомдодашуда барои фароҳам овардани заминаҳои зарурии ҳуқуқӣ, ташкилӣ, иттилоотӣ ва иқтисодӣ мақомот, ки минбаъд барои боз ҳам самарбахш гардидани фаъолияти мақомоти ВҶИ зарур аст, муҳим арзёбӣ мегардад.

Масъалаҳои вобаста ба ҳукуки инсон, ки солҳои охир дар муносибати байни давлатҳо ва давлат бо ҷомеа ба мадди аввал баромада, нақши калидӣ мебозанд ва ҷидду ҷаҳди дастаҷамъонаи тамоми кишрҳои ҷомеаро тақозо менамоянд. Аз ин лиҳоз зарур аст, ки мақомоти давлатӣ – масъулини асосии таъмини пешбурд ва ҳифзи ҳукуки инсон бо иштироки фаъолони ҷомеаи шаҳрвандӣ ба ин соҳаи муҳим муносибати ҷиддӣ зоҳир намуда, ҳар як далели вайроншавии ҳуқуқҳои инсонро мавриди таваҷҷӯҳ қарор диҳанд ва барои дар сатҳи зарурӣ таъмин гардидани ҳукуку озодиҳои инсон саҳмгузор бошанд.

Боварӣ дорем, ки Маърузаи мазкур мавриди таваҷҷӯҳи мақомоти ҳокимияти давлатӣ, созмонҳои ғайридавлатӣ ва байналмилалӣ қарор гирифта, ҷиҳати татбиқи тавсияҳои пешниҳодшуда ҷораҳои мувофиқ ва саривақтӣ андешида мешаванд.

**УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА
В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН**

**ДОКЛАД
УПОЛНОМОЧЕННОГО
ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В
РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН
ЗА 2012 ГОД**

ДУШАНБЕ – 2013

Представленный Доклад является третьим Докладом Уполномоченного по правам человека, который подготовлен в соответствии со статьёй 24 Закона Республики Таджикистан «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Таджикистан» и представляется Президенту Республики Таджикистан, Маджлиси милли Маджлиси Оли Республики Таджикистан, Маджлиси намоёндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан, Правительству Республики Таджикистан, Конституционному суду Республики Таджикистан, Верховному Суду Республики Таджикистан, Высшему экономическому суду Республики Таджикистан, Генеральному прокурору Республики Таджикистан.

Доклад также предназначен для других государственных органов, негосударственных и международных организаций, осуществляющих деятельность в области прав и свобод человека, а также ответственности.

В Докладе проанализирована деятельность Уполномоченного по правам человека за 2012 год, ситуация с правами и свободами человека и гражданина в Республике Таджикистан в этот период.

С целью обеспечения доступа широкого круга желающих к настоящему и к предыдущим Докладам Уполномоченного по правам человека, их электронная версия размещена на сайте www.ombudsman.tj.

ISBN 978-99947-49-58-4

**© Уполномоченный по правам человека
в Республике Таджикистан**

Уважаемый читатель!

Одними из основоположников прав и свобод человека были наши предки и мы гордимся тем, что первая Декларация прав человека была представлена человечеству ещё 2500 тысяч лет тому назад, точнее в 539 году до нашей эры Киром Великим.

В Декларации Кира Великого были отражены важнейшие принципы прав и свобод человека и сегодня она переведена на все 6 рабочих языков Организации Объединенных Наций. Принципы Декларации Кира Великого отражены в первых четырех статьях Всеобщей декларации прав человека, принятой ООН 10 декабря 1948 года.

Первые Уполномоченные по правам человека или Омбудсмены были учреждены ещё 200 лет тому назад в Европе.

Благодаря государственной независимости и признанию высшей ценностью человека, его прав и свобод трех лет тому назад в Республике Таджикистан учрежден институт Уполномоченного по правам человека, деятельность которого совершенствуется года в год.

Создание такого института, являющегося поистине детищем демократического общества свидетельствует о том, что Республика Таджикистан последовательно идет вперед по пути защиты и продвижения прав человека.

Сегодня мы с уверенностью можем сказать, что Уполномоченный по правам человека является самостоятельным независимым органом с налаженной системой защиты прав человека и со своими представительствами в регионах республики.

В Докладе проанализирована деятельность Уполномоченного по правам человека и ситуация с правами человека в Республике Таджикистан в 2012 году, достижения и имеющиеся недостатки в этом направлении, а также представлены соответствующие рекомендации по их решению.

Уверен, что представленный Доклад будет рассмотрен органами государственной власти, структурами гражданского общества, международными организациями и каждым членом общества и способствует дальнейшему продвижению прав человека в Республике Таджикистан.

**С уважением,
Уполномоченный по правам человека
З. Ализода**

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ.....	101
I. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТА УПОЛНОМО- ЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В 2012 ГОДУ...	103
1.1 Обращения граждан	103
1.2 Совершенствование законодательства по правам и свободам человека и гражданина.....	107
1.3 Повышение правовой просвещенности граждан по вопросам прав и свобод человека	107
1.4 Сотрудничество института Уполномоченного по правам человека.....	112
1.5 Укрепление потенциала института Уполномоченно- го по правам человека.....	114
1.6 Мониторинг соблюдения прав и свобод человека	116
II. СОСТОЯНИЕ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН	118
2.1 Право на судебную защиту и справедливое судебное разбирательство	118
2.2 Право на неприкосновенность личности, свободу от пытков и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.....	125
2.3 Право на гражданство.....	132
2.4 Право на свободу выражения мнения, доступ к информации и средствам массовой информации	137
2.5 Защита прав человека в закрытых и полузакрытых учреждениях.....	139
2.6 Право на труд.....	145
2.7 Право на охрану здоровья	150
2.8 Защита прав трудовых мигрантов	154
2.9 Гендерное равенство.....	160
2.10 Право на собственность и жилище.....	167
2.11 Соблюдение прав лиц с ограниченными возможностями.....	172
2.12 Права детей	176
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	187

ПРЕДИСЛОВИЕ

События, произошедшие в Республике Таджикистан в 2012 году создали необходимые предпосылки для улучшения обеспечения продвижения и защиты прав человека. Договоренность руководства Российской Федерации и Таджикистана о продлении срока пребывания без регистрации трудовых мигрантов, отмена таможенных пошлин на нефтепродукты, ввозимое в Республику Таджикистан и вхождение республики во Всемирную Торговую Организацию являются событиями, могущими оказать положительное влияние на развитие экономических и социальных прав граждан в республике.

В этом году Таджикистан посетили Специальные докладчики Верховного Комиссара Организации Объединенных Наций по вопросам борьбы против пыток Хуан Мендес и по вопросу права каждого человека на обеспечение наивысших достижимых стандартов физического и психического здоровья Ананд Гровер. Наряду с некоторыми недостатками они отметили и достижения республики в этих областях.

Также в соответствующих комитетах Организации Объединенных Наций были рассмотрены три доклада Республики Таджикистан по вопросам прав человека. В том числе, Второй периодический доклад Республики Таджикистан о выполнении обязательств по Конвенции против пыток, Второй доклад Республики Таджикистан о выполнении обязательств по Конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации и Первый доклад Республики Таджикистан о выполнении обязательств по Международной конвенции о защите прав всех трудящихся мигрантов и членов их семей.

Очередной доклад Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан (далее – УПЧ) за 2012 год подготовлен с учетом реального состояния прав человека в республике, достижений и проблем, существующих в отдельных направлениях прав человека, вклада института УПЧ в продвижении и защите прав человека.

Настоящий доклад состоит из двух основных частей. В первой части анализируется деятельность УПЧ и отражаются

вопросы, связанные с приемом и рассмотрением обращений граждан, совершенствованием законодательства Республики Таджикистан в области прав и свобод человека, повышения уровня правового просвещения граждан, сотрудничества с органами государственной власти Республики Таджикистан, неправительственными и международными организациями, укрепления потенциала института УПЧ, мониторинги соблюдения прав и свобод человека, проведенные институтом. В этой части отражена роль и влияние института УПЧ в деле продвижения и защиты прав человека, в фактах и цифрах показана эффективность его деятельности.

Во второй части Доклада проанализирована ситуация с соблюдением прав и свобод человека в республике, в том числе право на судебную защиту и справедливое судебное разбирательство, право на неприкосновенность личности, свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, право на гражданство, право на свободу выражения мнения, доступ к информации и средствам массовой информации, защиту прав человека в закрытых и полужакрытых учреждениях, право на труд, право на охрану здоровья, защиту прав трудовых мигрантов, гендерного равенства, права на собственность и жилище, соблюдение прав лиц с ограниченными возможностями, права детей и представлены рекомендации по устранению имеющихся проблем. Рекомендации основаны на фактах и примерах из обращений граждан и проведенных мониторингов, а также информации, полученной из государственных органов, неправительственных организаций и средств массовой информации.

Основной целью Доклада является ознакомление органов государственной власти, неправительственных и международных организаций, гражданского общества с состоянием прав и свобод человека в Таджикистане и может быть использован ими как источник информации о ситуации с правами человека.

I. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТА УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В 2012 ГОДУ

1.1. Обращения граждан

Рассмотрение заявлений и жалоб граждан и содействие восстановлению их нарушенных прав является одним из важных направлений деятельности института Уполномоченного по правам человека.

Обращения граждан рассматриваются в соответствии с законами Республики Таджикистан «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Таджикистан», «Об обращениях граждан», международными актами по правам человека, ратифицированными Республикой Таджикистан, Положением об Аппарате УПЧ и Инструкцией о порядке рассмотрения обращений граждан в институте УПЧ.

Приказом УПЧ утвержден График приёма граждан, согласно которому Уполномоченный и руководители структурных подразделений осуществляют приём граждан. В соответствии с этим графиком работниками Аппарата осуществляется ежедневный приём граждан в приемной института. Также по субботам УПЧ непосредственно ведет приём граждан.

В 2012 году в Аппарате УПЧ зарегистрировано 604 (в 2011 году – 567) обращений граждан, в том числе 258 письменных (в 2011 году – 207) и 364 устных (в 2011 году – 360).

Обращения от жителей города Душанбе – 92 (в 2011 году – 82), Хатлонской области – 39 (в 2011 году – 36), Согдийской области – 42 (в 2011 году – 32), ГБАО – 2 (в 2011 году – 2), городов и районов республиканского подчинения – 35 (в 2011 году – 25), из-за пределов республики – 25 (в 2011 году – 13), в том числе от Уполномоченных по правам человека других государств – 15 обращений, других организаций – 23 обращения.

Количество письменных обращений мужчин составляют 110 (в 2011 году – 116), женщин – 108 (в 2011 году – 62), коллективные обращения – 17, остальные обращения поступили от других учреждений и организаций.

Согласно Классификатору прав и свобод человека и гражданина количественные показатели письменных обращений таковы:

- право на справедливое судебное разбирательство – 39 обращений (в 2011 году – 35);
- право на неприкосновенность личности – 2 обращения (в 2011 году – 3);
- право на обращение в государственные органы – 4 обращения (в 2011 году – 5);
- право на свободу от пыток – 10 обращений (в 2011 году – 5);
- право на свободу от всех форм насилия – 1 обращение;
- право на защиту – 2 обращения (в 2011 году – 4);
- право на труд – 7 обращений (в 2011 году – 3);
- право на собственность – 30 обращений (в 2011 году – 28);
- право на жилище – 40 обращений (в 2011 году – 31);
- право на социальное обеспечение – 8 обращений (в 2011 году 10);
- право на свободную экономическую деятельность – 2 обращения (в 2011 году – 1);
- право на здоровье – 1 обращение (в 2011 году – 2);
- права детей – 3 обращения (в 2011 году – 3);
- право на физическое, интеллектуальное, духовное и социальное развитие – 1 обращение;
- семейные права – 1 обращение;
- право на образование – 4 обращения (в 2011 году – 4);
- право на выражение мнения – 1 обращение;
- права трудовых мигрантов – 6 обращений (в 2011 году – 2);
- права отдельных групп людей – 45 обращений (в 2011 году – 42);
- другие права – 51 обращение (в 2011 году – 34).

Из 258 письменных обращений граждан, рассмотренных в Аппарате УПЧ, имеются жалобы на решение или действие (бездействие) следующих субъектов:

- судебных органов – 89 обращений (в 2011 году – 71);
- органов прокуратуры – 14 обращений (в 2011 году – 12);
- органов внутренних дел – 23 обращения (в 2011 году – 16);

- органов национальной безопасности – 7 обращений (в 2011 году – 4);
- Агентства по государственному финансовому контролю и борьбе с коррупцией – 4 обращения (в 2011 году – 2);
- Совета юстиции – 1 обращение;
- Министерства обороны (военные комиссариаты) – 5 обращений;
- Управления государственной службы – 1 обращение;
- органов других государств – 6 обращений;
- местных исполнительных органов государственной власти – 7 обращений (в 2011 году – 5);
- Министерства юстиции (ГУИУН МЮ РТ) – 11 обращений (в 2011 году – 10);
- судебных исполнителей – 2 обращения;
- таможенных органов – 1 обращение ;
- местных структур центральных органов государственной власти – 5 обращений (в 2011 году – 7);
- правоохранительных органов – 4 обращения (милиция, адвокатура, прокуратура, борьба с коррупцией) (в 2011 году – 1 обращение);
- государственных нотариусов – 1 обращение (в 2011 году – 1);
- образовательных учреждений – 2 обращения (в 2011 году – 1);
- работников воспитательных учреждений – 1 обращение;
- должностных лиц – 4 обращения (в 2011 году – 3);
- физических лиц – 8 обращений (в 2011 году – 8);
- организаций – 7 обращений (в 2011 году – 8);
- по другим вопросам 52 обращения (в том числе, содействием: установлении личности и получении паспорта, возмещении материального и морального вреда, исполнении судебного решения, обеспечении бесплатным адвокатом, применении закона об амнистии, определении места жительства, восстановлении паспорта, получении вида на жительство, решении семейных споров и другие).

Анализ обращений в соответствии с классификатором прав свидетельствует о том, что за прошедший период по сравнению с прошлым годом, обращения, связанные с

гражданскими и политическими правами не имеют тенденцию к росту, однако количество обращений, связанных с некоторыми социальными, экономическими и культурными правами растет (в том числе права на собственность – 30 обращений, права на жилище – 40 обращений, права на социальное обеспечение – 8 обращений и права на труд – 7 обращений).

Из общего количества письменных обращений, поступивших за прошедший период в институт УПЧ (258 обращений), большинство заявлений и жалоб касаются судебных органов (89 обращений). Хотя количество таких обращений по сравнению с 2011 годом немного уменьшилось.

Анализ ситуации с правами и свободами человека по доступу к правосудию говорит о том, что заявители этой группы обращений как и прежде выражая несогласие с приговорами и решениями судов, жалуются на тяжесть наказания и неполное исследование доказательств в суде. Обращения граждан Т.О., Х.Н. и других свидетельствуют об этом.

В этот период 24 письменных (в 2011 году – 20) и 4 устных обращений граждан были решены положительно в пользу заявителей.

В 2012 году в институте УПЧ зарегистрировано 346 устных (в 2011 году – 547) обращений граждан (134 женщины, 212 мужчин).

Анализ устных обращений граждан показывает, что большинство из них относятся к праву на справедливое судебное разбирательство (39 обращений), праву на жилище (30 обращений) и праву на собственность (16 обращений).

Приём граждан в институте Уполномоченного систематически осуществляется также и по субботам. В субботние дни 2012 года сотрудниками Аппарата Уполномоченного были приняты 67 граждан, из них 24 женщины, 34 мужчин, 5 пенсионеров, двое лиц с ограниченными возможностями, 2 обращения были повторными. Из этого количества зарегистрированных обращений 25 обращений касаются жилищных споров, 1 обращение развития предпринимательства, 1 обращение банковского кредита, 16 жалоб на действия сотрудников правоохранительных органов и 24 обращения касаются других вопросов. Из них 4 обращения

решены на месте, 17 обращений взяты на контроль, 8 обращений переданы в соответствующие органы и 38 заявителям даны правовые консультации.

Также, по обращению граждан и по инициативе Уполномоченного сотрудники УПЧ за прошедший период участвовали в 7 судебных процессах.

1.2. Совершенствование законодательства по правам и свободам человека и гражданина

Содействие совершенствованию законодательства Республики Таджикистан по правам и свободам человека и гражданина является другим направлением деятельности института.

С этой целью сотрудниками Аппарата Уполномоченного были изучены 75 проектов нормативных правовых актов, по которым были представлены заключения и предложения.

В этот период УПЧ и сотрудники института работали в составе рабочих групп по разработке проектов законов. В том числе, УПЧ являлся членом рабочей группы по разработке проекта Конституционного закона Республики Таджикистан «О гражданстве Республики Таджикистан», начальник отдела по государственной защите гражданских и политических прав является членом рабочей группы по разработке проекта Закона Республики Таджикистан «О правовой помощи».

1.3. Повышение правовой просвещенности граждан по вопросам прав и свобод человека

Одним из приоритетных направлений деятельности института УПЧ является информационная деятельность. В связи с этим в 2012 году был утвержден и реализован План выступлений сотрудников института УПЧ в средствах массовой информации (Радио «Тоҷикистон», Радио «Садои Душанбе» и ТВ «Джахоннамо»).

В 2012 году по сравнению с 2011 годом в три раза увеличено количество новостей, информации и выступлений сотрудников института УПЧ. Сотрудники института УПЧ выступили 205 раз, из них 33 выступления по телевидению, 60

выступлений по радио, 112 публикаций в электронных СМИ. В то же время опубликовано 10 статей в газетах и журналах.

Статистика выступлений сотрудников УПЧ в СМИ

Институт УПЧ в целях улучшения информационного направления своей деятельности и повышения правовой просвещенности граждан намерен в 2013 году привлекать для выступления по радио и телевидению также экспертов из других соответствующих органов.

В 2012 году состоялись 4 пресс-конференций УПЧ с участием представителей СМИ, участникам которых были представлены информационные материалы по вопросам прав человека и основным показателям деятельности института УПЧ за 2012 год.

С целью улучшения доступа гражданского общества к деятельности института УПЧ, повышения уровня правовых знаний населения и непосредственного пользования электронной библиотекой УПЧ в мае месяце 2011 года во всемирной сети интернет создан сайт УПЧ в Республике Таджикистан по адресу: www.ombudsman.tj.

В рамках Проекта «Поддержка институционального развития Аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан посредством укрепления информационно-аналитической базы института», финансируемого Правительством Королевства Нидерландов первый год функционирования веб-сайта было предусмотрено 400 посещений. По показа-

телям веб-сайта с начала его функционирования по настоящее время зарегистрировано 9320 посещений (в 2011 году - 1631, в 2012 году – 7689). Наблюдается посещение другими сайтами и печатными изданиями веб-сайта Уполномоченного по различным вопросам прав человека.

Также необходимо отметить, что в 2012 году на сайте было размещено 79 информационных материалов. В 2011 году этот показатель был равен 24.

Постоянно действует электронная почта УПЧ, в котором регистрируются все входящие и исходящие письма.

В этот период был подготовлен и опубликован Доклад УПЧ за 2011, который в установленные Законом «Об Уполномоченном по правам человека в Республике Таджикистан» сроки был направлен соответствующим государственным органам. Текст Доклада был размещен на сайте Уполномоченного и НИ-АТ «Ховар». Данный Доклад переведен на русский и английский языки, и опубликован при финансовой поддержке ОБСЕ.

В 2012 году в соответствующих государственных органах зарегистрирован бюллетень «Вестник Уполномоченного по правам человека», четыре выпуска которых были опубликованы на таджикском и русском языках и безвозмездно распространены среди организаций, учреждений и населения.

Одним из приоритетных направлений деятельности УПЧ является содействие повышению знаний граждан в области прав человека и их подготовленности к защите своих прав. С этой целью разработана новая Программа образования в области прав человека на 2013-2020 годы и утверждена Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 3 декабря 2012 года. Сначала 2013 года начата деятельность по подготовке к реализации настоящей Программы.

В 2012 году были переведены на таджикский язык и опубликованы книги «Мониторинг прав человека» и «Национальные правозащитные учреждения», которые будут безвозмездно распространены среди населения.

УПЧ с целью расширения информационной деятельности в сфере предупреждения пыток 22 февраля 2012 года принял участие и выступил на семинаре, организованном Конституционным судом и представительством Управления Верховного

Комиссара ООН по правам человека. Также совместно с Исполнительным Аппаратом Президента Республики Таджикистан в регионах республики была проведена серия семинаров для работников правоохранительных органов на тему «Изучение международных и национальных норм предупреждения пыток».

С целью повышения профессионального уровня сотрудников правоохранительных органов Уполномоченным были проведены семинары для сотрудников органов прокуратуры, внутренних дел, национальной безопасности, судебных органов, Агентства по финансовому контролю и борьбе с коррупцией на тему «Международные стандарты права на свободу от пыток и ратификация Факультативного протокола к Конвенции против пыток».

Согласно рабочего плана УПЧ на 2012 год и с целью реализации «Программы технической помощи ООН с целью укрепления потенциала УПЧ в РТ», реализуемой совместно с Представительством ООН в Таджикистане при финансовой поддержке Фонда народонаселения в Республике Таджикистан (UNFPA) были проведены встречи УПЧ с представителями местных органов государственной власти, правоохранительных органов и других структур гражданского общества Республики Таджикистан, которая охватила все регионы республики.

В рамках этих встреч УПЧ были проведены семинары для представителей местных органов государственной власти, правоохранительных органов и других структур гражданского общества, которые были предусмотрены Проектом Датского Института по правам человека «Поддержка институционального развития Аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан» в регионах республики.

По завершению подготовительных работ началась реализация запланированных мероприятий и 8-9 июня 2012 года в городе Куляб и Курган-тюбе Хатлонской области, 11 июня 2012 года в городе Хорог ГБАО, 3-4 июля 2012 года в городах Худжанд и Истаравшан Согдийской области и 10 июля 2012 года в Раштском районе были организованы и проведены семинары и встречи с УПЧ. Участникам семинаров и встреч были представлены доклады на темы «Роль института УПЧ в Респуб-

лике Таджикистан в системе защиты прав и свобод человека в РТ», «Вопросы народонаселения, гендерного равноправия и репродуктивных прав женщин в Республике Таджикистан», «Роль информационных технологий в защите и продвижении прав и свобод человека» и др.

Также в рамках указанных мероприятий с представлением доклада на тему «Общественные приёмные УПЧ в РТ в регионах и их роль в защите и продвижении прав и свобод человека» участникам были презентованы Общественные приёмные УПЧ в городах Куляб, Хорог, Рогун и Раштском районе.

Непосредственно Уполномоченным был организован и проведен приём граждан в указанных регионах. О днях приёма УПЧ заранее в течении нескольких дней было объявлено в средствах массовой информации.

Все вышеуказанные мероприятия УПЧ были освещены в местных средствах массовой информации, интервью УПЧ были показаны в местных телевизионных передачах.

Анализ результатов проведенных мероприятий показывает, что они очень необходимы не только для работников местных органов государственной власти, правоохранительных органов, но и в целом, для гражданского общества, так как посредством этих мероприятий они непосредственно знакомятся с различными направлениями прав и свобод человека и деятельностью института УПЧ, тем самым облегчается доступ граждан к УПЧ и повышается уровень правовых знаний различных слоев общества.

О вышеуказанных семинарах и встречах и других мероприятиях института УПЧ сообщается на веб-сайте Уполномоченного.

За прошедший период сотрудники Аппарата УПЧ приняли участие в 87 семинарах, конференциях, круглых столах и рабочих группах по различным направлениям прав и свобод человека. По инициативе УПЧ было организовано и проведено 20 семинаров, 1 региональная конференция и 12 круглых столов на различные темы прав и свобод человека.

1.4. Сотрудничества института Уполномоченного по правам человека

Постоянно расширяется сотрудничество института УПЧ с органами государственной власти, неправительственными и международными организациями.

С целью укрепления сотрудничества с международными организациями в этот период было проведено 42 взаимовыгодных встреч. Такие встречи были проведены с представителями Международного Комитета Красного Креста, со специалистами проектов Евросоюза в Республике Таджикистан, с руководителем представительства Швейцарского офиса по сотрудничеству с Республикой Таджикистан, с Послом Великобритании в Республике Таджикистан, с представителями ЮНИСЕФ в Республике Таджикистан, Бюро по демократическим институтам и правам человека ОБСЕ, ЮСАИД в Республике Таджикистан, Всемирного банка, с представителями Министерства международного развития Великобритании (DFID), Международного фонда по сотрудничеству в области развития прав между Германией и Таджикистаном, со спикерами ООН Хуаном Мендесом и Анандом Гровером, с Послом Республики Финляндия в Республике Таджикистан, с Послом Королевства Нидерландов в Республике Таджикистан и другими.

В рамках Проекта Правительства Королевства Нидерландов 17-21 апреля 2012 года для сотрудников института УПЧ был организован и проведен пятидневный семинар за пределами города с участием международных и национальных экспертов на тему «Мониторинг прав человека».

В сотрудничестве с Международной общественной организацией «Право и процветание» и при поддержке Министерства международного развития Великобритании (DFID) созданы ещё 2 Общественных приёмных в городе Рогун и Раштском районе.

В соответствии с Проектом «Поддержка институционального развития Аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан», финансируемом Датским институтом по правам человека, 27 апреля 2012 года был проведен круглый стол на тему «Доступ к информации» для сотрудников института УПЧ, государственных органов и неправительственных

ных организаций, 18-19 октября 2012 года проведен двухдневный семинар для руководителей Общественных приёмных УПЧ по международным и национальным механизмам защиты прав человека и 10-12 декабря проведены 3 обучающих семинара для сотрудников закрытых учреждений ЯС №3/4 города Душанбе, ЯС № 3/2 города Вахдат и ЯС № 3/6 Яванского района. В рамках данного проекта были опубликованы 4 номера бюллетеня «Вестник Уполномоченного по правам человека» и созданы 2 Общественные приёмные в городах Куляб и Хорог.

В сотрудничестве со Швейцарским офисом по сотрудничеству и Фондом ООН-Женщины 9-14 сентября состоялась рабочая поездка УПЧ в Республике Таджикистан в Свердловскую область Российской Федерации и по ее результатам 18 сентября 2012 года в институте УПЧ с участием представителей государственных органов, неправительственных и международных организаций был проведен круглый стол и затем состоялась пресс-конференция. По результатам рабочей поездки УПЧ в Российскую Федерацию по вопросам трудовой миграции были организованы передачи по ТВ «Джахоннамо», Радио «Садои Душанбе» и Радио «Тоҷикистон».

В продолжение данного сотрудничества 30-31 октября 2012 года была организована и проведена Региональная конференция Омбудсменов Центральной Азии и Российской Федерации.

В сотрудничестве с Представительством Управления Верховного Комиссара ООН по правам человека в честь Дня прав человека (10 декабря) на территории республики были проведены различные мероприятия. В том числе по инициативе УПЧ 10 декабря 2012 года был проведен круглый стол по наиболее важным вопросам прав человека в Республике Таджикистан, на котором участвовали представители государственных органов, неправительственных и международных организаций. В средствах массовой информации также были опубликованы статьи сотрудников института УПЧ. В частности, статьи, посвященные Дню прав человека были опубликованы в газетах «Джумхурият» и «Садои мардум».

Отрадно отметить, что 28 марта 2012 года в Аккредитационном Подкомитете ООН по координации деятельности национальных институтов по правам человека (МКК) в Женеве была рассмотрена заявка института Уполномоченного по правам че-

ловека в Республике Таджикистан о соответствии Парижским Принципам. В результате, впервые среди Омбудсменов Центральной Азии институту УПЧ в Республике Таджикистан присвоен статус «В». Стоит отметить, что по инициативе Уполномоченного был организован прямой телемост Душанбе-Женева. В ходе рассмотрения настоящей заявки Уполномоченный подробно ответил на вопросы членов Подкомитета.

1.5. Укрепление потенциала института Уполномоченного по правам человека

В целях укрепления потенциала Аппарата Уполномоченного при поддержке Детского Фонда ООН (ЮНИСЕФ) в 2012 году был образован Отдел по государственной защите прав ребенка, который начал осуществлять свою деятельность с июля месяца. Информационно-аналитический отдел, осуществляемый свою деятельность в течение двух последних лет при финансовой поддержке Правительства Королевства Нидерландов, в соответствии с Указом Президента Республики Таджикистан от 16 декабря 2010 года а № 969 с января месяца 2013 года переведен на бюджетное финансирование.

В целях улучшения доступа граждан к деятельности УПЧ и повышения уровня их информированности в сфере прав и свобод человека при финансовой поддержке Датского института по правам человека налажен выпуск бюллетеня «Вестник Уполномоченного по правам человека», который публикуется ежеквартально в количестве 500 экземпляров и бесплатно распространяется среди общественности. В то же время, налажена постоянная работа Веб-сайта УПЧ в Республике Таджикистан, содержание которого постоянно обновляется.

Для плодотворной работы внутриведомственная сеть Аппарата УПЧ обеспечена современным беспроводным оборудованием (WI-FI) и все компьютеры Аппарата подключены к единой внутриведомственной сети.

С целью улучшения деятельности по рассмотрению обращений граждан разработана и установлена Специальная компьютерная программа «Регистрация и обработка обращений граждан в институте УПЧ», которая начиная с января 2012 года используется сотрудниками Аппарата.

Общественные приёмные осуществляют деятельность по оказанию содействия в восстановлении нарушенных прав граждан, обеспечения доступа граждан, в частности уязвимых слоев населения к информации, а также повышения уровня правовой просвещенности населения на местах.

При Общественных приёмных Уполномоченного образован Общественный Совет из числа представителей джамоатов, махаллей и общественных организаций, работающих в области защиты прав человека. Целью образования Общественного Совета при Общественных приёмных Уполномоченного является содействие Общественным приёмным в осуществлении задач, поставленных перед ними и привлечение гражданского общества в продвижение прав человека.

Общественные приёмные Уполномоченного сегодня образованы в большинстве регионов республики. Общественные приёмные Уполномоченного в городах Турсунзаде, Рогун и в районах Айни и Рашт осуществляют свою деятельность при финансовой поддержке Министерства международного развития Великобритании (DFID), Общественные приёмные Уполномоченного в городах Худжанд, Курган-тюбе, Хорог и Куляб финансируются Датским институтом по правам человека.

Институтом УПЧ постоянно принимаются соответствующие меры с целью материально-технического обеспечения и повышения уровня профессиональных знаний работников Общественных приёмных. Только в 2012 году для сотрудников Аппарата и руководителей Общественных приёмных были организованы и проведены 4 семинара и обучающих тренингов. Например, 18-19 октября 2012 года в Аппарате УПЧ специально для руководителей Общественных приёмных УПЧ был проведен двухдневный тренинг.

Общественные приёмные Уполномоченного в городах Рогун, Куляб, Хорог и Раштского района начали свою деятельность со второй половины 2012 года, и в этом стоит отметить всестороннюю поддержку и содействие Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан и председателей городов и районов указанных регионов.

Общественные приёмные Уполномоченного на местах должны внести вклад в дело осуществления полномочий Упол-

номоченного и повышения его роли в содействии защите прав и свобод человека. Мониторинг деятельности Общественных приёмных в 2012 году показывает, что в настоящее время их деятельность незаметна и для устранения недостатков им необходимо подходить к своей деятельности творчески, всесторонне используя имеющиеся потенциал и возможности.

За прошедший период Общественными приёмными УПЧ в регионах республики рассмотрено 1085 обращений граждан. В большинстве Общественных приёмных работа с Общественным советом находится не на должном уровне. Необходимо улучшить информационную деятельность и работу по повышению уровня правовых знаний граждан. На местах поэтапно должен проводиться мониторинг отдельных прав человека.

1.6. Проверка соблюдения прав и свобод человека

В 2012 году на основании обращения граждан и Плана работы института Уполномоченного сотрудники Аппарата с целью проведения проверок выехали на места, в результате чего было оказано содействие в решении имеющихся трудностей. В этот период сотрудниками Аппарата Уполномоченного было проведено 16 проверок на местах.

За прошедший год в рамках сотрудничества с неправительственными организациями совместно с общественной организацией «Бюро по правам человека и соблюдению законности» в 7 регионах республики (городах Душанбе, Нурек, Худжанд, Канибадам, Исфара, районах Рудакии Б. Гафуров) был проведен мониторинг соблюдения прав лиц, страдающих психическими заболеваниями в контексте соблюдения права на свободу от пыток.

Также в сотрудничестве с общественной организацией «Центр по правам человека» с целью определения эффективного документирования фактов пыток проведен мониторинг центров судебно-медицинских экспертиз, центров здоровья, травматологических отделений, центров скорой помощи.

В сотрудничестве с Детским фондом ООН (ЮНИСЕФ), Институтом «Открытое общество» - Фонд содействия в Таджикистане и общественной организацией «Центр по правам ребенка» проведен мониторинг соблюдения права на свободу от пыток в системе ювенальной юстиции. Мониторинг охватил детей,

находящихся в конфликте с законом. В ходе мониторинга были проведены беседы с детьми, их родителями, сотрудниками прокуратуры, закрытых и полужакрытых учреждений.

За прошедший период с целью содействия защите прав человека в системе закрытых и полужакрытых учреждений и проверки соблюдения прав человека сотрудники Аппарата УПЧ посетили 13 таких учреждений. Также Уполномоченный и его представитель в составе рабочей группы, созданной Правительством республики с целью изучения условий тюрем и следственных изоляторов, в том числе условий содержания лиц, приговоренных к пожизненному лишению свободы посетили 13 исправительных учреждений и 2 следственных изолятора.

С целью содействия в защите прав человека в закрытых учреждениях и повышения профессиональных знаний сотрудников данных учреждений 11-13 декабря Уполномоченным в сотрудничестве с представителями Исполнительного Аппарата Президента Республики Таджикистан, Генеральной прокуратуры и юридического факультета Таджикского национального университета при поддержке Датского института по правам человека в городах Душанбе, Вахдат и Яванском районе проведены семинары по международным и национальным механизмам обращения с лицами, лишенными свободы.

II. СОСТОЯНИЕ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

2.1. Право на судебную защиту и справедливое судебное разбирательство

Право на судебную защиту и справедливое судебное разбирательство является одним из основных конституционных прав человека и общепризнанных норм международного права, которое гарантировано каждому Конституцией Республики Таджикистан.

Статья 8 Всеобщей декларации прав человека установила общее положение в этой области, согласно которой «каждый имеет право на эффективное восстановление в правах национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему конституцией или законом».

Международный пакт о гражданских и политических правах наряду с гарантиями справедливого судебного разбирательства, определяет также обязательства государств, участвующих в Пакте, по обеспечению эффективного средства правовой защиты, в том числе развитию возможности судебной защиты.

В Республике Таджикистан предпринимаются соответствующие меры для приведения судебной системы в соответствие с общепризнанными международными нормами.

Начиная с 2007 года, в республике проводится судебно-правовая реформа, второй этап которой продолжается в настоящее время. В рамках данной реформы с целью совершенствования судебной системы образованы новые судебные структуры, приняты новые кодексы, законы и предпринимаются меры по совершенствованию действующего законодательства.

Несмотря на то, что действующее законодательство соответствует международным нормам прав человека, однако в правоприменительной практике иногда встречаются трудности.

С целью определения ситуации в сфере права на доступ правосудию сотрудники аппарата Уполномоченного в необходимых случаях участвовали при судебном рассмотрении уголовных и гражданских дел.

Наблюдения показывают, что не всегда на судебных процессах всесторонне соблюдаются принципы справедливого судебного разбирательства. Отсутствие в судах информации о рассматриваемых делах, проведение судебных разбирательств в рабочих кабинетах судей являются примерами таких недостатков. Также встречаются много случаев несвоевременного начала судебного разбирательства и это является причиной того, что участники судебного разбирательства тратят свое время в ожидании начала судебного разбирательства и более того в здании судов не созданы условия для лиц, ожидающих судебные разбирательства.

В соответствии с международными нормами прав человека, в случае если на судебном процессе заявлено о применении пыток и жестокого обращения, судья обязан должным образом зарегистрировать жалобу, назначить судебно-медицинскую экспертизу и предпринять все меры для обеспечения полной проверки данного обвинения. Однако наблюдения судебных процессов показывают, что не всегда соблюдается принцип недействительности доказательств, полученных в процессе дознания и следствия незаконными способами.

С целью правильного и единообразного применения норм действующего законодательства, обеспечивающих права и свободы, неприкосновенность личности, честь и достоинство человека и гражданина 25 июня 2012 года принято Постановление Пленума Верховного Суда Республики Таджикистан «О применении норм уголовного и уголовного процессуального законодательства по противодействию пыткам», которое может способствовать устранению указанных обстоятельств в практике судов и в целом улучшить ситуацию в данном направлении.

Согласно информации, представленной Советом юстиции Республики Таджикистан в 2012 году в суды республики поступило 8592 уголовных дела. Из данного количества 8034 дела рассмотрены, по 6777 делам в отношении 8467 лиц вынесены приговоры. В отношении 42 подсудимых вынесены оправдательные приговоры, из которых 19 подсудимых оправданы полностью и остальные 23 оправданы частично (в

2011 году судами вынесено 54 оправдательных приговора, из которых 15 подсудимых оправданы полностью, остальные 39 оправданы частично). Верховным судом Республики Таджикистан рассмотрено 31 уголовное дело в отношении 71 человека с вынесением обвинительного приговора, но оправдательных и частично оправдательных приговоров вынесено не было.

Несмотря на то, что действующим уголовным законодательством предусмотрены альтернативные лишению свободы виды наказания (исправительные работы, ограничение свободы и др.), однако на практике судами они применяются редко.

Назначение альтернативных лишению свободы видов наказания может соответствовать принципу соразмерности уголовного наказания за совершённое деяние и поднять уровень доверия граждан к судебной власти. Вместе с тем, применение таких видов наказания важно с экономической точки зрения, так как расходы, связанные с содержанием одного человека, лишённого свободы в некоторых случаях может превышать причинённый им государству и потерпевшему вред.

На практике судами широко применяется арест в качестве меры пресечения. Согласно статистическим данным Совета юстиции Республики Таджикистан судами республики было рассмотрено 5600 ходатайств органов предварительного следствия о применении мер пресечения и процессуального принуждения, из которых 5497 ходатайств удовлетворены и 103 ходатайства отклонены. Из 3674 ходатайств о взятии под стражу 3579 ходатайств удовлетворены и 81 ходатайство отклонено, т. е. судами удовлетворено 98% этих ходатайств.

О существовании случаев нарушения норм правосудия также свидетельствует мониторинг судебных процессов, проведенный в прошлом году Общественной организацией «Центр по правам человека».

В соответствии с требованиями международного права право на защиту, в том числе право на бесплатную юридическую помощь рассматривается как важная гарантия доступа к правосудию. Право на защиту должна гарантироваться также тем, кто не имеет возможности оплаты услуг адвоката. Однако,

в связи с отсутствием в республике закона о бесплатной юридической помощи, доступ малоимущих слоев населения к правосудию затруднено. В настоящее время бремя оказания бесплатной юридической помощи малоимущим слоям населения лежит на общественных организациях, которые осуществляют деятельность на средства, предоставленные донорами. Однако такое положение не может решить все проблемы, существующие в этом направлении.

В соответствии с Программой судебно-правовой реформы на 2011-2013 годы предусмотрена разработка и представление проекта закона о предоставлении юридической помощи. В настоящее время данный вопрос рассматривается рабочей группой, созданной при Министерстве юстиции Республики Таджикистан.

Уголовное процессуальное законодательство предусматривает участие защитника в уголовном процессе. В соответствии со статьей 53 Уголовного процессуального кодекса с момента допуска к делу защитник имеет право беспрепятственной встречи с подзащитным и право беседовать с ним наедине.

Однако, до сих пор имеют место случаи требования у защитников разрешения следователя для встречи с подзащитным. Данная практика противоречит принципу состязательности и равноправия сторон, который является одним из принципов правосудия.

Большинство обращений, поступивших к Уполномоченному в 2012 году, свидетельствуют об имеющихся место проблемах в осуществлении права на судебную защиту и доступа к правосудию. По данным вопросам в прошлом году поступило 39 письменных обращений, которые составляют 15% зарегистрированных письменных обращений.

В большинстве случаев в этих обращениях граждане, в том числе осужденные выражают несогласие с судебными приговорами по уголовным делам и нарушениями норм уголовного процессуального законодательства в период предварительного следствия. В этих обращениях граждане просят содействовать в их отмене или взятии под контроль ход рассмотрения дел в суде.

В таких случаях Уполномоченный, изучив представленные материалы, разъясняет обратившимся, что на основании

конституционного принципа разделения властей, суды составляют самостоятельную ветвь власти и этот принцип исключает вмешательство в судебные дела. В таких случаях заявителям рекомендуется обжаловать судебное решение в предусмотренном уголовным процессуальным законодательством порядке.

С целью содействия восстановлению нарушенных прав, эффективной защиты прав граждан в области правосудия, проверки законности и обоснованности судебных решений, Уполномоченный в своей деятельности наладил эффективное сотрудничество с Верховным Судом, Генеральной прокуратурой и Советом юстиции Республики Таджикистан.

Международные нормы гарантируют рассмотрение дел в приемлемые сроки. В Соображениях общего порядка Комитета ООН по правам человека отмечается, что эта гарантия распространяется не только на общее время судебного рассмотрения, но и на время начала рассмотрения дел. Однако до сих пор в практике судов имеются случаи затягивания рассмотрения судебных дел.

Как усматривается из поступивших обращений, в некоторых судах своевременно не вручаются судебные решения, что затрудняет ознакомление с судебными актами и принесение жалобы в случае несогласия с ними. Гражданин И.И. 18 мая 2012 года обратился к Уполномоченному о содействии ему в получении судебного решения. В ходе изучения выяснилось, что искковое заявление гражданина И.С. к И.И. и Государственной нотариальной конторе района Рудаки о признании недействительным свидетельства о праве на наследство, о восстановлении срока принятия наследства было рассмотрено по существу судом района Рудаки и 3 апреля 2012 года было принято решение. Однако, в связи с тем, что решение не было вручено И.И. в предусмотренный законом срок, он не смог своевременно обжаловать его. Данное обращение было направлено в Совет юстиции Республики Таджикистан для принятия необходимых мер. В результате, решение было вручено гражданину и руководством Совета юстиции Республики Таджикистан внимание судьи было обращено на исправление ошибок.

Международные нормы права на справедливое судебное разбирательство также устанавливают гарантии возможности

принесения жалоб на судебное решение. Однако, в некоторых случаях несовершенство действующего уголовного процессуального законодательства становится причиной нарушения этого права. Гражданин Р.А. обратился к Уполномоченному с жалобой на то, что он не может обратиться в вышестоящую судебную инстанцию, так как часть 5 статьи 124 УПК Республики Таджикистан не допускает обжалования постановления судьи, принятого в соответствии с правилами указанной статьи, в результате чего ограничивается его право обжалования постановления суда. Уполномоченным было оказано содействие гражданину в обращении в Конституционный суд. Постановлением Конституционного суда от 20 декабря 2012 года норма части 5 статьи 124 УПК Республики Таджикистан, в соответствии с которой постановление судьи об удовлетворении жалобы, отмене постановления, оставления жалобы без рассмотрения или прекращения уголовного дела, вынесенного в соответствии с требованиями данной статьи, не подлежит обжалованию, признана противоречащей Конституции Республики Таджикистан.

Одним из важных стадий восстановления нарушенных прав является своевременное исполнение судебных решений. Несмотря на то, что в рамках судебно-правовой реформы были внесены ряд существенных изменений в систему исполнительного производства, однако, до сих пор усматриваются трудности в этом направлении.

Анализ, проведенный в этом направлении, показывает, что несвоевременное исполнение судебных решений связано не только с деятельностью судебных исполнителей и уклонения должников от их исполнения, но и от понимания и неправильного применения законодательства в области исполнительного производства. В соответствии с законом об исполнительном производстве принудительное исполнение судебных актов и актов других органов Республики Таджикистан, а также судебных актов других государств, возлагается на судебных исполнителей. Исполнение судебных актов, обязывающих должника к совершению определенных действий и воздержанию от совершения определенных действий возлагается на суды. На практике все судебные решения обязывают должника к совершению или воздержанию от совершения определенных действий. Однако, в связи с тем,

что законодатель конкретно не указал, исполнение каких судебных актов возложено на суд, на практике приводит к несвоевременному и ненадлежащему исполнению судебных актов.

Также имеют место трудности, связанные с розыском должника по гражданским делам, взысканием алиментов и др.

Встречаются случаи, когда граждане жалуются на деятельность судебных исполнителей, которые приводят к волоките исполнения судебных решений. Например, М.М. в своем обращении к Уполномоченному, жалуется на то, что решение суда района Рудаки от 10 января 2011 года о взыскании с ответчика С.С. в её пользу алиментов на содержание несовершеннолетних детей, до сих пор не исполнено и её неоднократные обращения к судебному исполнителю по поводу исполнения данного решения не дали никаких результатов.

Отсутствие денежных средств и материальное положение должника, на которое можно обратить взыскание, отсутствие постоянного места работы, уклонение от исполнения судебных решений, сокрытие доходов становятся причиной длительного неисполнения судебных решений. Одной из причин невыплаты алиментов также является выезд в трудовую миграцию должника, который создает дополнительные трудности во взыскании необходимых выплат для содержания ребенка.

По результатам анализа ситуации в направлении права на судебную защиту предлагаются следующие рекомендации:

- совершенствование политики уголовного наказания с целью смягчения тяжких уголовных наказаний в Уголовном кодексе и широкого использования альтернативных наказаний с учетом сложившейся ситуации;*
- в рамках учебных программ обучение судьям норм международного права на судебную защиту;*
- организация информационного уголка при судах;*
- проведение для судей семинаров по изучению Постановления Пленума Верховного суда Республики Таджикистан «О применении норм уголовного и уголовного процессуального законодательства по противодействию пыткам»;*

- *приведение нормы Уголовного процессуального кодекса Республики Таджикистан в вопросе применения меры пресечения в виде заключения под стражу на основании «тяжести преступления» в соответствии с международными нормами правосудия;*
- *систематическое проведение мониторинга судебных процессов;*
- *принятие Закона Республики Таджикистан «О правовой помощи»;*
- *разработка четкого механизма исполнения судебных решений, связанных с семейными, трудовыми и другими спорами, с предусмотрением в нем мониторинга исполнительного производства;*
- *систематическое повышение квалификации судебных исполнителей.*

2.2. Право на неприкосновенность личности, свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих честь и достоинство видов обращения и наказания

Конституция Республики Таджикистан (статьи 18 и 19) закрепляя гарантии неприкосновенности личности, запрещает пытки, наказание и бесчеловечное обращение.

Республика Таджикистан как участник Международного пакта о гражданских и политических правах, Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих честь и достоинство видов обращения и наказания систематически принимает меры по обеспечению неприкосновенности личности и свободы от пыток.

В рамках реализации взятых на себя в соответствии с данными нормами обязательств, в республике предпринимаются конкретные меры по совершенствованию законодательства, информированию общества, повышению профессионального уровня работников правоохранительных органов.

В апреле 2012 года в Уголовный кодекс Республики Таджикистан внесена отдельная статья 143¹, в которой содержание «пытки» полностью соответствует требованию статьи 1 Конвенции против пыток. А также 25 июня 2012 в целях правильно-

го и единообразного применения законов, в том числе статьи 143¹УКи международных норм, гарантирующих права и свободы и неприкосновенность личности, принято Постановление Пленума Верховного Суда Республики Таджикистан «О применении норм уголовного и уголовного процессуального законодательства по противодействию пыткам», которое даёт судам конкретные разъяснения.

С целью повышения информированности и предупреждения пыток в деятельности правоохранительных органов создана правительственная рабочая группа, которая осуществила ряд значительных дел.

В ноябре 2012 года в Комитете ООН против пыток был рассмотрен Второй периодический доклад Республики Таджикистан о выполнении международных обязательств в соответствии с Конвенцией против пыток. Доклад Республики Таджикистан был положительно воспринят членами Комитета и были даны ряд рекомендаций по улучшению ситуации соблюдения свободы от пыток. В мае 2012 года с целью определения ситуации в области свободы от пыток, условий содержания в учреждениях исполнения уголовного наказания Республику Таджикистан также посетил Спецдокладчик по вопросам пыток Верховного Комиссара ООН по правам человека Хуан Мендес и представил свои рекомендации.

В 2012 году утверждена Государственная программа обеспечения защиты участников уголовного судопроизводства на 2013-2016 годы. Данная программа была принята с целью реализации Закона Республики Таджикистан «О государственной защите участников уголовного судопроизводства», которая направлена на организацию системы защиты свидетелей, в том числе жертв пыток. Целью Программы является реализация мер государственной защиты потерпевших, свидетелей и других участников уголовного судопроизводства в рамках средств государственного бюджета.

Руководство государства уделяет особое внимание соблюдению прав и свобод человека правоохранительными органами и осуществлению ими деятельности в соответствии с законодательством. Президент страны Эмомали Рахмон на торжественном собрании, посвященном Дню таджикской милиции по

вопросу пыток отметил следующее: «С учетом высшей ценности прав и свобод человека решительно заявляю, что ни один сотрудник правоохранительных органов, ни при каких условиях не имеет право применения пыток и унижения чести и достоинства человека».

Несмотря на предпринимаемые меры с целью предупреждения случаев пыток, до сих пор в деятельности сотрудников правоохранительных органов встречаются такие случаи.

Согласно информации Министерства внутренних дел в прошлом году в ведомство поступило 488 заявлений и жалоб на неправомерные действия сотрудников органов милиции. В отношении 544 сотрудников органов внутренних дел было принято 412 заключений служебной проверки, 262 работника были привлечены к различным видам дисциплинарной ответственности. В связи с применением пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих честь и достоинство видов обращения сотрудниками органов внутренних дел зарегистрирован 61 случай нарушения закона, возбуждено 9 уголовных дел в отношении 9 сотрудников. Из данного количества уголовных дел возбуждено 2 уголовного дела в отношении двух сотрудников по статье 143¹ УК Республики Таджикистан. В 52 случаях были приняты необходимые меры и сотрудники были привлечены к различным видам дисциплинарной ответственности.

Обращения, поступившие к Уполномоченному по данному вопросу, свидетельствуют о том, что граждане выражают недовольство некоторыми действиями сотрудников правоохранительных органов. Обратившиеся в основном жалуются на несвоевременное оповещение родственников о задержании, бездействие сотрудников правоохранительных органов, отказ в возбуждении уголовного дела, нарушения права на защиту, пытки и грубое обращение. Из обращений следует, что пытки применяются в основном в первые часы задержания.

Закон устанавливает гарантии, направленные на обеспечение защиты прав человека при задержании. Право знать причину задержания, право на защиту при задержании, право на разъяснение прав задержанного, право информирования родственников о задержании входят в число этих гарантий.

Комитет против пыток признаёт право на защиту при задержании, право на информирование родственников и доступ к специалисту в области медицины основной процессуальной гарантией предупреждения пыток в отношении граждан, находящихся в распоряжении сотрудников правоохранительных органов.

Анализ показывает, что иногда сотрудниками органов дознания и следствия не соблюдаются данные нормы, что приводит к существенному нарушению прав человека, в том числе применению пыток при задержании. Из некоторых обращений усматривается, что родственники узнают о задержании своих близких по истечению нескольких дней. Гражданка А.С. обратилась к Уполномоченному с жалобой о том, что её сын был задержан сотрудниками ОВД района Фирдавси города Душанбе 24 февраля 2012 года по подозрению в совершении преступления, предусмотренного частью 4 статьи 249 УК Республики Таджикистан. Только по истечению трех суток от посторонних для неё людей она узнала о задержании сына. По просьбе заявительницы, с целью обеспечения всестороннего и беспристрастного расследования уголовное дело по обвинению её сына было передано для дальнейшего расследования из следственного отдела ОВД района Фирдавси города Душанбе в следственное управление МВД Республики Таджикистан.

В обращении адвоката Я.Б. к Уполномоченному указано, что следственный орган препятствует ему в доступе к его подзащитному К.Ш. и не позволяет встретиться с ним с целью реального осуществления защиты его процессуальных прав. Уполномоченным было оказано содействие во встрече адвоката с подзащитным.

На встречах, проводимых по вопросам соблюдения прав человека адвокаты сообщают о том, что иногда на практике в отношении обвиняемых применяются пытки и другие виды принуждения, отбираются признательные показания и только после этого к делу допускается защитник. В некоторых случаях адвокату даже не предоставляется встреча с подзащитным наедине. В большинстве случаев эти встречи проходят в рабочем кабинете следователя в его присутствии, что делает невозможным свободное общение подозреваемого с адвокатом.

Существуют проблемы и в проведении судебно-медицинского освидетельствования подозреваемых и обвиняемых. Проблемы связаны, прежде всего, с несоответствием действующего законодательства нормам международного права. В соответствии с требованием Стамбульского протокола, прежде всего при судебно-медицинском освидетельствовании подозреваемого и обвиняемого должно учитываться их желание. Процессуальное законодательство устанавливает, что освидетельствование потерпевшего и свидетеля производится по их желанию, а освидетельствование подозреваемого и обвиняемого на основании постановления следователя.

Во многих случаях, в связи с тем, что в Изоляторах временного содержания отсутствуют специалисты в области медицины, медицинское освидетельствование проводится с привлечением врачей из медицинских учреждений без соответствующего постановления. Во многих случаях эти специалисты не имеют представления о порядке проведения освидетельствования, предусмотренного Стамбульским протоколом.

Другой проблемой, встречающейся в данном направлении, является низкая техническая оснащенность центров судебно-медицинских экспертиз и недостаток специалистов данной области. Об этом и о необходимости создания независимой судебно-медицинской экспертизы отметил в своих рекомендациях Спецдокладчик ООН по вопросам пыток Хуан Мендес.

В 2012 году к Уполномоченному поступило 10 обращений, авторы которых заявляют о применении к ним пыток. Генеральной прокуратурой по данным обращения проведена проверка, в ходе которой доводы, изложенные в них не нашли своего подтверждения.

Согласно информации Генеральной прокуратуры в 2012 году в органы прокуратуры поступило 22 обращения о применении пыток в период предварительного следствия (в 2011 году – 26), в которых заявители в основном жалуются на сотрудников органов милиции. В 10 случаях изложенные в заявлениях доводы подтвердились, в отношении 12 сотрудников правоохранительных органов возбуждены уголовные дела, из этого количества 7 уголовных дел в отношении 9 человек с утверждением обвинительного заключения направлены в суд и в отношении

виновных в рамках закона назначены наказания. Расследование 3 оставшихся уголовных дел продолжается.

В прошлом году было вынесено 2 обвинительных приговора по статье 143¹ УК. Один приговор в сентябре 2012 года в отношении сотрудника ОВД Яванского района, который злоупотребляя своим должностным положением, применил в отношении несовершеннолетнего Х.М. пытки и жестокое обращение. Судебным приговором А.М был признан виновным по части 2 статьи 143¹ и части 1 статьи 316 УК Республики Таджикистан и лишен свободы сроком на 7 лет.

Другой приговор вынесен в отношении сотрудника УМВД по Согдийской области Х.Н., который был признан виновным по статье 143¹ и приговорен к одному году лишения свободы за применение в своем рабочем кабинете пыток в отношении гражданина М.Ш., подозреваемого в распространении дисков с порнографическими фильмами.

Несмотря на внесение в Уголовный кодекс отдельной статьи, посвященной пыткам, наказание, предусмотренное в части 1 настоящей статьи не соответствует требованиям международных норм. Так как часть 1 данной статьи предусматривает наказание в виде штрафа или лишения права занимать определенные должности или занятия определенной деятельностью, а также лишения свободы сроком от двух до пяти лет, что не соответствует требованиям части 2 статьи 4 Конвенции против пыток. Часть 2 статьи 4 Конвенции обязывает государство-участника установить соответствующее наказание за такие преступления с учетом тяжести этого деяния. А в соответствии с действующим уголовным законодательством республики, наказание, предусмотренное частью 1 статьи 143¹ УК, применяется к преступлениям небольшой тяжести. Комитет против пыток также в связи со Вторым периодическим докладом Республики Таджикистан по выполнению обязательств в соответствии с Конвенцией против пыток дал рекомендации по приведению в соответствие с требованием статьи 4 Конвенции наказания, предусмотренного частью 1 статьи 143¹ УК.

В 2012 году в рамках выполнения Стратегии деятельности института Уполномоченного в области содействия в соблюдении права на личную неприкосновенность, свободу от пыток

УПЧ в сотрудничестве с неправительственными организациями – членами Коалиции против пыток проведена серия мониторингов по соблюдению прав человека. В том числе, в сотрудничестве с Общественной организацией «Центр по правам ребенка» проведен мониторинг соблюдения прав человека на свободу от пыток в системе ювенальной юстиции, с Общественной организацией «Бюро по правам человека и соблюдению законности» мониторинг соблюдения права на свободу от пыток лиц, страдающих психическими заболеваниями и с Общественной организацией «Центр по правам человека» мониторинг практики эффективного документирования случаев пыток в центрах судебно-медицинских экспертиз, травматологических пунктах, больницах скорой помощи и центрах здоровья и их результаты были презентованы на круглом столе с привлечением широкого круга представителей государственных органов, международных и неправительственных организаций.

УПЧ в своей деятельности уделяет особое внимание обучению сотрудников правоохранительных органов международным и национальным механизмам предупреждения пыток. Совместно с представителями Верховного Комиссара ООН, Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан, Генеральной прокуратуры, юридического факультета Таджикского Национального Университета проведены обучающие семинары по данной теме.

Генеральной прокуратурой с целью принятия мер по предупреждению, выявлению и эффективной проверки случаев пыток и других видов жестокого и унижающего честь и достоинство обращения и наказания разработана Инструкция, в которой предусмотрены процессуальные меры предупреждения пыток, компетенция соответствующих органов в деле предупреждения, обнаружения и расследования пыток, способы реализации полномочий органов прокуратуры в деле противодействия пыткам, требования к прокурорским проверкам и др.

В результате анализа ситуации с соблюдением права на личную неприкосновенность, свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих честь и достоинство видов обращения и наказания предлагаются следующие рекомендации:

- *всестороннее обеспечение прав лица при задержании;*
- *техническое оснащение (камеры видеонаблюдения) мест содержания задержанных;*
- *проведение просветительских мероприятий с привлечением средств массовой информации по вопросам прав человека при задержании;*
- *обеспечение необходимых технических условий центрам судебно-медицинских экспертиз и организация обучения международным актам работников этих центров;*
- *организация системы независимой медицинской экспертизы;*
- *обеспечение безотлагательного медицинского обследования всех задержанных;*
- *повышение квалификации судей и сотрудников правоохранительных органов по вопросам предупреждения пыток;*
- *приведение в соответствие с требованиями Конвенции против пыток наказания, предусмотренного частью I статьи 1431 УК Республики Таджикистан.*

2.3. Право на гражданство

Статья 15 Конституции Республики Таджикистан содержит основные положения по вопросу гражданства Республики Таджикистан. В соответствии с ней гражданином Таджикистана считается лицо, которое на день принятия Конституции является гражданином Республики Таджикистан.

Принадлежность граждан Таджикистана к гражданству другого государства не допускается, за исключением случаев, предусмотренных законом и международными договорами Таджикистана. Порядок приобретения и утраты гражданства определяется конституционным законом.

Всеобщая декларация прав человека признает право каждого человека на гражданство. В соответствии с ней не допускается произвольное лишение кого-либо гражданства и права на изменение гражданства. Указанное положение обеспечивает принадлежность каждого лица к государству, предоставляет человеку большие возможности, в том числе пользоваться защи-

той государства, гарантирует все гражданские и политические права.

В Республике Таджикистан на основании межгосударственных договоров возможна принадлежность к гражданству другого государства. Такой договор о регулировании вопросов двойного гражданства действует между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией с 1997 года.

Законодательство Республики Таджикистан по вопросам гражданства Республики Таджикистан, в том числе Конституционный закон Республики Таджикистан «О гражданстве Республики Таджикистан» в целом соответствует международным нормам. Законодательство конкретно регулирует вопросы порядка приобретения и утери гражданства. Положение о гражданстве детей лиц без гражданства, которые родились в Республике Таджикистан, запрет на выход из гражданства без гарантии приобретения гражданства другого государства являются важными гарантиями, которые содействуют предотвращению безгражданства в Республике Таджикистан. Распоряжением Президента Республики Таджикистан с целью совершенствования и приведения в соответствие с международными нормами в области прав человека закона о гражданстве, в 2008 году была образована рабочая группа по разработке нового проекта Конституционного закона «О гражданстве Республики Таджикистан», членом которого является и Уполномоченный. В настоящее время рабочая группа разработала новый проект настоящего закона и предоставила Правительству Республики Таджикистан.

В соответствии с законом гражданство Республики Таджикистан - это устойчивая правовая связь лица с Республикой Таджикистан, что выражается в совокупности двухсторонних прав и обязанностей и независимо от основания его приобретения является равным и единым.

В 2012 году по вопросу содействия в приобретении гражданства и получения вида на жительство к УПЧ поступило 3 обращения.

В соответствии с законом о гражданстве общеизвестным условием приобретения гражданства Республики Таджикистан, в том числе для граждан иностранного государства, а также лиц без гражданства является постоянное непрерывное проживание

в течение пяти лет непосредственно перед обращением с ходатайством. Для беженцев, признанных таковыми в соответствии с законом, указанный срок сокращается наполовину. Закон также предусматривает условия, облегчающие получение гражданства Республики Таджикистан и одним из таких условий является нахождение в браке с гражданином Республики Таджикистан в течение не менее трех лет. Однако как усматривается из обращений, поступивших к Уполномоченному, не во всех случаях это положение закона выполняется. Житель города Худжанд М.Ф. обратился по вопросу содействия в получении гражданства Республики Таджикистан. Как усматривается из указанного обращения, с 1990 года он проживает в республике. В 1995 году создал семью с гражданином Республики Таджикистан, от совместной жизни имеют троих детей. Неоднократные его обращения о приобретении гражданства Таджикистана остались безрезультатными.

Гражданка Республики Узбекистан, в прошлом гражданка Республики Таджикистан А.А. обратилась к УПЧ с просьбой о содействии в получении вида на жительство и указала, что в 2000 году выехала в Республику Узбекистан на проживание, в 2004 году по окончании средней школы приобрела гражданство Республики Узбекистан. Окончив в 2009 году высшее учебное заведение, вновь вернулась в Республику Таджикистан и в соответствии с установленными правилами проживает здесь постоянно. Её обращение в Миграционную службу МВД Республики Таджикистан по Согдийской области по вопросу получения вида на жительство по сегодняшний день не разрешено. Хотя согласно требованиям Правил проживания иностранных граждан на территории Республики Таджикистан срок рассмотрения документов по вопросу получения вида на жительство не должен превышать одного месяца.

Республика Таджикистан является участником Международного пакта о гражданских и политических правах, Конвенции о правах ребенка, Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, Конвенции по предотвращению всех форм расовой дискриминации, которые устанавливают обязательство государства по вопросу гражданства и доступа к реализации прав лиц безгражданства. Однако, Республика Та-

Таджикистан не ратифицировала Конвенцию о статусе лиц без гражданства (1954 года) и Конвенцию о сокращении безгражданства (1961 года). Поэтому Совет ООН по правам человека по результатам Доклада Республики Таджикистан в рамках Универсального периодического обзора и в 2012 году Комитет по ликвидации всех форм расовой дискриминации по результатам рассмотрения Доклада республики о выполнении обязательств, предусмотренных Конвенцией о ликвидации всех форм расовой дискриминации рекомендовал Республике Таджикистан присоединиться к указанным Конвенциям.

Республика Таджикистан с целью сокращения безгражданства поддерживает принятие гражданства Республики Таджикистан лицами безгражданства и не препятствует становлению ими гражданами другого государства.

Вместе с тем существуют предпосылки, которые становятся причиной возникновения безгражданства.

Несмотря на то, что проживание гражданина Таджикистана за пределами Республики Таджикистан не лишает его гражданства, за исключением случая, когда лицо проживает за границей постоянно и на протяжении пяти лет без уважительных причин не становится на консульский учет.

Часть граждан Республики Таджикистан, находящиеся в основном в Российской Федерации неофициально, по причине незнания своих прав и обязанностей не становятся на консульский учет. Консульские отделы дипломатических представительств Республики Таджикистан ведут учет граждан республики, которые находятся на территории других государств. Однако законодательство не установило процедуру лишения гражданства в таких случаях, процедуру учета граждан Республики Таджикистан в государствах, в которых республика не имеет дипломатического представительства, процедуру принесения жалобы на решения государственных органов о лишении гражданства. В новом проекте закона о гражданстве эта проблема нашла свое положительное решение с учетом обязательств государства по сокращению безгражданства.

Отсутствие регистрации во время принятия новой Конституции Республики Таджикистан в 1994 году также стала причиной безгражданства. После приобретения государственно-

го суверенитета и начала гражданской войны в Таджикистане в 1992 году часть граждан выехала за пределы Таджикистана. Часть из тех, кто позже вернулись на родину, в настоящее время являются лицами безгражданства. Несмотря на то, что законодательство страны предусматривает облегченные условия приобретения гражданства республики для этой категории граждан, однако к сожалению иногда они не могут получить гражданство Республики Таджикистан.

В Республике Таджикистан среди лиц безгражданства есть и те, кто с паспортами СССР создали семью с лицами, проживающими в приграничных районах и по истечению времени потеряли гражданство своего государства. Эта категория граждан в основном проживает в приграничных районах, однако их численность не известна государственным органам и общественным организациям.

На основании Конституционного закона «О гражданстве Республики Таджикистан» документом, подтверждающим гражданство Республики Таджикистан является паспорт Республики Таджикистан, а до получения паспорта свидетельство о рождении или иной документ, в котором указано гражданство лица.

Положение о порядке рассмотрения вопросов гражданства Республики Таджикистан определило срок замены старых паспортов (паспорт гражданина СССР, образца 1974 года) на паспорт гражданина Республики Таджикистан, который утвержден Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 5 сентября 1996 года № 14 до 1 сентября 2001 года.

Однако, как показывает анализ, проведенный районными информационно-консультативными центрами, до сих пор в отдаленных районах некоторые граждане республики не заменили паспорта граждан СССР и это обстоятельство они обосновывают сложностью собирания документов и финансовыми расходами.

По результатам анализа ситуации с правом на гражданство, предотвращение безгражданства предлагаются следующие рекомендации:

- принятие практических мер по сокращению безгражданства;***

- *ратификация Конвенции о статусе лиц безгражданства (1954 года) и Конвенции 1961 года о сокращении безгражданства;*
- *принятие мер по установлению численности лиц безгражданства;*
- *способствование в получении необходимых документов, устанавливающих правовой статус лица, в том числе лиц, имеющих паспорта 1974 года.*

2.4. Право на свободу выражения мнения, доступ к информации и средствам массовой информации

В соответствии с Конституцией Республики Таджикистан каждый имеет право на свободу слова, печати и пользования средствами информации.

Международный пакт о гражданских и политических правах гарантирует каждому право на свободное выражение мнения, свободный поиск, получение и распространение их по своему усмотрению посредством печати или иными способами.

В 2012 году на ситуацию со свободой слова повлияли ряд новшеств. По инициативе Президента Республики Таджикистан были декриминализованы статьи «оскорбление» и «клевета». Впредь они будут рассматриваться в рамках Гражданского кодекса Республики Таджикистан. Декриминализация указанных статей Уголовного кодекса будет способствовать обеспечению развития свободы слова и демократических ценностей.

В прошлом году Маджлиси Оли Республики Таджикистан принял новую редакцию Закона Республики Таджикистан «О периодической печати и других средствах массовой информации», который был разработан ещё в 2010 году и становился предметом всестороннего обсуждения. В законе с целью устранения всяких ограничений свободного выражения мнения предусмотрены необходимые гарантии и дано предпочтение плюрализму мнения. В том числе, в новом законе журналисты наряду с другими гражданами признаны субъектами информационных отношений. Конкретно определен механизм доступа к информации.

Также руководители государственных органов и организации обязаны в срок не более двух недель со дня их опубликова-

ния представить в СМИ соответствующий ответ на критический и аналитический материал, связанный с их деятельностью, который требует дополнительного изучения. В противном случае представитель СМИ имеет право обратиться в суд с жалобой. Указанные нормы способствуют повышению ответственности должностных лиц к запросам СМИ и критическим материалам.

Вместе с тем, в области доступа СМИ и журналистов к официальным источникам информации до сих пор существуют трудности.

Как показывает анализ СМИ, не все должностные лица исполняют Указ Президента страны «О реагировании должностных лиц на критические и аналитические материалы средств массовой информации», правильно воспринимают критические и аналитические материалы и не всегда делают из них надлежащие выводы и предпринимают необходимые меры с целью исправления недостатков.

Некоторые журналисты жалуются на качество пресс-конференций, которые проводятся каждые полгода с руководителями министерств и ведомств и отмечают, что на некоторых из этих пресс-конференций они не могут получить соответствующую информацию.

Вместе с тем, пресс-конференции показывают, что не все журналисты обладают должным уровнем необходимых знаний и профессионального опыта в определенных областях.

В 2012 году с целью улучшения доступа СМИ к источникам официальной информации, содействия в своевременном получении реальной информации от пресс-секретарей, повышения их профессионального уровня, изучения и распространения навыков и профессионального опыта образована общественная организация – Совет пресс-секретарей государственных органов Таджикистана.

Национальная ассоциация независимых средств массовой информации Таджикистана (НАНСМИТ) с целью обеспечения сотрудничества пресс-служб министерств и ведомств и средств массовой информации также предусмотрела реализацию учебной программы для них.

Другой трудностью в области доступа к информации является несвоевременное доведение до населения, особенно жителям отдаленных, горных районов периодической печати.

В 2012 году на основании исков должностных лиц к СМИ и журналистам в судах было рассмотрено четыре дела.

Организация Объединенных Наций включила свободный доступ к интернету в список основных прав человека. В прошлом году одной из причин ограничения доступа к информации послужило закрытие социальной сети Facebook и некоторых интернет-сайтов, в том числе www.ozodi.org, www.news.tj, www.tojnews.org. Ограничение доступа к социальным сетям и интернет-сайтам может послужить причиной лишения доступа к ним пользователей внутри страны и отрицательно сказаться на развитии информационного пространства. Но несмотря на все эти случаи, в общем интернет был свободным.

По результатам анализа ситуации в области соблюдения права на свободу выражения мнения, доступа к информации и СМИ предлагаются следующие рекомендации:

- *обеспечение полного соблюдения государственными органами положений нормативных правовых актов в области доступа к информации;*
- *повышение ответственности должностных лиц по реагированию на критические материалы СМИ;*
- *принятие мер по повышению профессиональных знаний журналистов;*
- *регулирование деятельности интернет в рамках закона.*

2.5. Защита прав человека в закрытых и полузакрытых учреждениях

Международные акты, ратифицированные Республикой Таджикистан гарантируют каждому лицу, содержащемуся в местах лишения свободы человеческое отношение и уважение достоинства, присущего человеческой личности.

В соответствии с положениями международных актов основной целью системы исполнения наказания является исправление и социальное воспитание осужденных.

Законодательство Республики Таджикистан по вопросу соблюдения прав лиц, лишенных свободы в основном соответствует признанным международным нормам.

Одним из задач УПЧ является содействие соблюдению и восстановлению прав человека в закрытых и полужакрытых учреждениях. Уполномоченному дано право беспрепятственного посещения учреждений исполнения уголовного наказания и самостоятельной или совместно с другими уполномоченными государственными органами проверки данных учреждений.

В Стратегии деятельности УПЧ на 2011-2015 годы данное направление признано в качестве приоритетного.

В 2012 году сотрудники института Уполномоченного с целью проверки условий содержания и обращения сотрудников закрытых и полужакрытых учреждений к лицам, содержащимся в данных учреждениях, посетил несколько таких учреждений. В том числе, были посещены следственный изолятор ЯТ 9/1, воспитательное учреждение ЯС 3/12, республиканское специализированное училище, исправительные учреждения ЯС 3/2, 3/3, 3/4, 3/5 и 3/6 ГУИУН Министерства юстиции Республики Таджикистан.

Посещения учреждений показали, что в общем, предпринимаются необходимые меры для приведения в соответствие со стандартами материально-бытовых условий, медико-санитарное обеспечение осужденных.

В рамках рабочего плана Уполномоченный посетил воспитательное учреждение ЯС 3/12 ГУИУН Министерства юстиции Республики Таджикистан. Во время посещения были проверены условия проживания, столовой, медицинской части, школы, клуба, библиотеки и спортивного зала.

С целью определения обращения сотрудников учреждения к осужденным с ними была проведена беседа, результаты которой показали, что в данном учреждении правила обращения к осужденным соблюдаются.

По результатам посещений исправительных учреждений их руководству были представлены соответствующие рекомендации по улучшению условий содержания.

В сентябре 2012 года УПЧ в ходе поездки в город Екатеринбург Свердловской области Российской Федерации с целью ознакомления с ситуацией соблюдения прав граждан Республики Таджикистан, лишенных свободы, посетил исправительное учреждение №2 города Екатеринбурга. В данном учреждении

общего режима отбывают наказание 39 граждан Республики Таджикистан. В ходе посещения были осмотрены территория и помещения исправительного учреждения и проведена беседа с 18 осужденными. Осужденные не жаловались на условия содержания и обращение сотрудников учреждения.

По результатам посещения УПЧ в Республике Таджикистан и УПЧ Свердловской области пришли к соглашению в вопросе сотрудничества в деле повышения правовой просвещенности осужденных, обеспечения библиотеки исправительного учреждения книгами и изданиями на таджикском языке.

За прошедший период к Уполномоченному поступило 13 обращений об оказании содействия в защите прав лиц, лишенных свободы. Большинство из них выражают несогласие с приговором суда. Авторам таких обращений даны соответствующие рекомендации о порядке обжалования судебных решений.

В 2012 году к Уполномоченному поступило 3 обращения от общественных организаций и родственников осужденных о применении пыток в отношении лиц, лишенных свободы, содержащихся в воспитательном учреждении и осужденных, переведенных для дальнейшего отбывания наказания из исправительных учреждений города Душанбе в исправительные учреждения ЯС 3/3 и 3/5 города Худжанд. С целью проверки доводов, изложенных в обращениях, представители Уполномоченного посетили указанные исправительные учреждения. В ходе посещения была проведена беседа с осужденными, с участием медицинского работника учреждения осужденные были осмотрены, в результате чего факты применения к ним пыток и избиений не подтвердились.

Некоторые заявители изъявляют желание посредством Уполномоченного узнать об условиях содержания и состоянии здоровья их близких, отбывающих наказание в исправительных учреждениях. Так, на основании обращения родителей лиц, осужденных приговором суда к пожизненному лишению свободы, в январе 2012 года Уполномоченный посетил следственный изолятор ЯТ 9/1 ГУИУН Министерства юстиции Республики Таджикистан и встретился с ними. В ходе посещения осужденные выразили удовлетворение условиями содержания в учреждении и несогласие с тяжестью судебного приговора. Впослед-

ствии, на основании кассационной жалобы осужденных назначенное в виде пожизненного лишения свободы наказание было заменено на лишение свободы сроком на 30 лет.

В республике постоянно предпринимаются меры для улучшения условий содержания лиц, лишенных свободы.

Во исполнение Протокола заседания Правительства Республики Таджикистан от 29 декабря 2011 года Руководителем Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан создана рабочая группа по вопросу изучения условий содержания осужденных в тюрьмах и следственных изоляторах, членами которого были Уполномоченный и сотрудник аппарата. Данная группа посетила исправительные учреждения и следственные изоляторы городов Душанбе, Вахдат, Кургантюбе, Куляб, Нурек, Яванского и Джиликульского районов и Согдийской области.

Институт УПЧ уделяет особое внимание вопросам проведения разъяснительных работ, обучению сотрудников исправительных учреждений международным стандартам обращения с лицами, лишёнными свободы. С этой целью совместно с Отделом конституционных гарантий прав граждан Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан, Генеральной прокуратурой и юридическим факультетом Таджикского национального университета при поддержке Датского Института по правам человека были проведены семинары для сотрудников учреждений исполнения уголовного наказания о национальных и международных механизмах обращения с лицами, лишёнными свободы в трёх городах и районах республики. Деятельность в этом направлении также будет продолжена в 2013 году.

Наблюдаются случаи смерти осужденных в исправительных учреждениях, что является причиной обеспокоенности их близких, граждан, гражданского и международного сообществ.

За истекший год в исправительных учреждениях произошло несколько случаев смерти лиц, лишенных свободы, в том числе смерть И.Х., А.К. и других. По факту смерти И.Х. в исправительном учреждении 3/1 было возбуждено уголовное дело 28 сентября 2012 года по части 2 статьи 322 УК Республики Таджикистан со стороны прокуратуры по надзору за исполнением законов в исправительных учреждениях города Душанбе, городов и районов республиканского подчинения. В ходе предвари-

тельного расследования в отношении трёх сотрудников исправительного учреждения 3/1 возбуждены уголовные дела по пунктам «а, в» части 3 статьи 316 УК Республики Таджикистан и расследование продолжается. По факту смерти А.К. в исправительном учреждении города Вахдат решением суда начальник данного учреждения был признан виновным по статье 322 УК Республики Таджикистан и привлечен к уголовной ответственности. Медицинский сотрудник этого же учреждения был признан виновным по части 2 статьи 129 УК Республики Таджикистан и лишён свободы сроком на 3 года.

Специальный докладчик по вопросам пыток Верховного Комиссара ООН по правам человека Хуан Мендес в ходе своего визита в Республику Таджикистан в мае 2012 года в целях выяснения ситуации со свободой от пыток, условий содержания в учреждениях исполнения уголовного наказания посетил исправительные учреждения, следственные изоляторы и изоляторы временного содержания и в своих рекомендациях оценил условия содержания в этих учреждениях удовлетворительными. Наряду с этим Специальный докладчик выразил обеспокоенность по условиям содержания лиц, пожизненно лишённых свободы, по ограничениям в свидании с родственниками и в получении передач и рекомендовал пересмотреть эти ограничения на законодательном уровне.

Также в компетенцию УПЧ входит содействие в соблюдении прав человека в полузакрытых, в том числе психиатрических учреждениях. В этих целях сотрудниками института УПЧ были проведены проверки в 7 психиатрических больницах.

По результатам проведённых в этих учреждениях проверок выяснилось, что условия содержания больных в некоторых из них не соответствуют требованиям стандартов. Например, результаты проверки Центра психиатрических болезней Бободжон Гафуровского района показывают, что в данном учреждении не соблюдаются санитарно-гигиенические нормы. Центр не имеет баню, единственное место для умывания это душевая кабина, к тому же не функционирующая к моменту проверки. Обеспечение гигиеническими материалами недостаточное. Свидания больных с близкими и родственниками проходят в столовой, не соответствующей требованиям.

По результатам посещения вышеназванного Центра со стороны Уполномоченного были представлены рекомендации Министерству здравоохранения Республики Таджикистан для устранения существующих недостатков. На этом основании была организована рабочая группа из сотрудников Службы по государственному надзору за медицинской деятельностью и Службы по государственному санитарно-эпидемиологическому надзору, проведена проверка деятельности вышеупомянутого Центра и в итоге факты, изложенные в рекомендациях Уполномоченного, нашли своё подтверждение. Со стороны Службы по государственному санитарно-эпидемиологическому надзору было представлено указание главному врачу Центра, также согласно информации Начальника Службы по государственному надзору за медицинской деятельностью для ремонта данного Центра были выделены денежные средства в сумме 28400 сомони за счет исполнительного органа государственной власти Бободжон Гафуровского района.

УПЧ в сотрудничестве с неправительственными организациями – членами Коалиции против пыток в рамках проекта «Содействие в предотвращении пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» был проведён мониторинг психиатрических учреждений в городе Душанбе, городах и районах республиканского подчинения, Согдийской и Хатлонской областях. По итогам проведённого мониторинга соответствующим органам были направлены рекомендации.

Для улучшения ситуации с соблюдением прав человека в учреждениях закрытого и полузакрытого типа представляются следующие рекомендации:

- *организация систематических посещений учреждений закрытого и полузакрытого типа Уполномоченным и соответствующими структурами;*
- *проведение обучающих семинаров для сотрудников учреждений исполнения уголовного наказания о правилах обращения с лицами, лишёнными свободы в национальном законодательстве и в международных документах;*
- *ратификация Факультативного протокола Конвенции против пыток;*

- проведение семинаров для сотрудников учреждений, занимающихся лечением психиатрических заболеваний на тему права лиц с психиатрическими заболеваниями и этика медицинского обслуживания;*
- проведение просветительских работ с сотрудниками правоохранительных органов, социальными работниками и воспитателями по вопросам защиты прав лиц с психиатрическими заболеваниями;*
- систематическое проведение мониторингов соблюдения прав лиц с психиатрическими заболеваниями;*

2.6. Право на труд

Согласно законодательству Республики Таджикистан гарантируется право каждого на труд, выбор профессии и работы, охрану труда и социальную защиту при безработицы. Одной из составных частей права на труд является право на защиту от безработицы, согласно которому государство обязано содействовать обеспечению работой гражданина, не имеющего место работы.

На республиканском рынке труда наблюдается тенденция увеличения числа лиц, охваченных работой и уменьшения уровня безработицы. В 2012 году в рамках Программы содействия занятости населения Республики Таджикистан на 2012-2013 годы было обеспечено рабочими местами 35374 человек. Количество населения, занятого работой увеличилось по сравнению с 2011 годом на 26000 человек или больше 1,2 %.

В 2012 году за счет всех источников в республике было создано 132251 рабочее место. Основная часть вновь созданных рабочих мест – 59,4% (78544 место) приходится частному сектору.

Согласно данным Агентства статистики при Президенте Республики Таджикистан количество официально зарегистрированных безработных на начало октября 2012 года составляет 55000 человек, что по сравнению с 2011 годом меньше на 2,1 %. Количество безработных женщин составляет 52,2% или 28,7 тысяч человек.

Среднестатистическая заработная плата сотрудников всех отраслей в январе-ноябре 2012 года составила 538,3 сомони, что

по сравнению с этим же периодом 2011 года больше на 21,8%. С 1 сентября 2012 года минимальная заработная плата во всех отраслях установлена в размере 200 сомони, что по сравнению с предыдущим показателем больше на 2,5 раза.

Наряду с этим наблюдаются и недостатки.

Имеют место случаи нарушения законодательства: уклонения от заключения трудового договора с работником, несвоевременной выплаты заработной платы, показания меньшего размера заработной платы с целью меньшей оплаты налогов, несоблюдения норм защиты и безопасности труда со стороны работодателей. Такие действия наносят серьёзный ущерб интересам работников и государства.

Согласно данным Государственной службы по надзору в сфере труда, занятости и социальной защиты населения, вытекающим из результатов проверки деятельности 2501 хозяйствующего субъекта, в 2012 году было выявлено 9438 случаев нарушения трудового законодательства, в том числе в сфере труда (6530 случаев), безопасности труда (1028 случаев), занятости (1100 случаев), пенсии и других социальных выплат (780 случаев). Также в результате проведения 290 экспертиз было выявлено 1741 случая правонарушений.

Беспокоит тот факт, что некоторые работодатели частного сектора в нарушении законодательства в целях получения большего дохода не полностью обеспечивают условия труда, размер заработной платы своих работников показывают меньше, чем в действительности.

В этом секторе в некоторых случаях не работают правовые механизмы защиты работников. Граждане мало обращаются в соответствующие органы по нарушению их прав и воспринимают такие действия работодателей не как правонарушение, а как обычное дело.

По мнению экспертов основные причины правонарушений невыполнения требований трудового законодательства – это низкий уровень правовых знаний работодателей (особенно среди индивидуальных предпринимателей и руководителей малых предприятий) и работников.

Следует отметить, что работодатели ловко используют недостатки в законодательстве в свою пользу. Например, часть 2

статьи 31 Трудового кодекса предусматривает заключение трудового договора на определённый срок (не более 5 лет). На практике работодатели используя эти положения Кодекса, без учета специфики работы, условий её выполнения и интересов работника, заключают трудовой договор на определённый срок, что является незаконным и лишает работников социальных гарантий.

Особенно часто наблюдаются нарушения в сфере выплаты заработной платы и они, к сожалению, имеют тенденцию к возрастанию.

Согласно данным Министерства труда и социальной защиты населения Республики Таджикистан по состоянию на 1 декабря 2012 года задолженность по выплате заработной платы (с учетом предыдущих долгов) составляет 8 миллионов 673 тысячи сомони.

Результаты проведённых в этом направлении проверок органами прокуратуры показывают, что несмотря на то, что в некоторых предприятиях существуют возможности выплаты заработной платы, руководители этих предприятий используют их на другие нужды и таким образом допускают грубое нарушение прав и интересов работников. Например, Х.М. – генеральный директор ООО «Поти-Ас» присвоив заработную плату 390 работников на сумму 1019878 сомони, незаконно вывез данную сумму за пределы Республики Таджикистан.

Проверка, проведённая сотрудниками Государственной службы по надзору в сфере труда, занятости и социальной защиты населения показывает, что по состоянию на 1 сентября 2012 года задолженность в хозяйствующих субъектах Яванского района составляет 1 миллион 813,8 тысяч сомони.

Существующие механизмы привлечения работодателей к ответственности в случае невыплаты заработной платы не очень эффективны и не содействуют решению проблемы задолженности по заработной плате. Несмотря на то, что статья 153¹ Уголовного кодекса Республики Таджикистан предусматривает ответственность за невыплаты заработной платы или других выплат за 2 и больше месяцев умышленно или в личных интересах работодателя, однако при предоставлении работодателем следственным органам справки об отсутствии денежных средств на

расчетном счёте считается недоказанным факт умышленности или другие личные интересы работодателя. Такое положение позволяет хозяйствующим субъектам нарушать требования законодательства и права работников.

Также, согласно части 7 статьи 81 Закона Республики Таджикистан «О банкротстве» требования кредиторов, неудовлетворённых по причине недостаточности имущества должника, считаются оплаченными.

Такая норма противоречит гарантиям о полной выплате заработной платы, предусмотренным Конституцией и Трудовым кодексом Республики Таджикистан.

Другое широко распространенное правонарушение связано с охраной и безопасностью труда. Проведенные сотрудниками прокуратуры проверки в 2012 году показывают, что в республике произошли 82 случая аварии в производстве, в результате чего погибли 38 работников. В связи с нарушением правил охраны труда было возбуждено и расследовано 35 уголовных дел, из которых 26 в отношении 31 человека с обвинительным заключением направлены в суд, а в отношении остальных дел предварительное расследование продолжается. По данным Генеральной прокуратуры Республики Таджикистан в 2012 году в результате 311 проведенных проверок по соблюдению трудового законодательства 283 человека были привлечены к дисциплинарной ответственности, 60 человек к материальной ответственности и 281 человек к административной ответственности.

Нормативные акты по условиям труда принимаются работодателем с одобрением профсоюзов. Профсоюзы по своей сути и предназначению, согласно их статусу и законодательству уполномочены представлять и защищать интересы работников. На них возлагается общественный контроль за соблюдением норм и правил охраны труда. Инспекторами Федерации независимых профсоюзов Республики Таджикистан за девять месяцев 2012 года было проведено 319 проверок соблюдения трудового законодательства и выявлено 1635 нарушений.

Следует отметить, что до сих пор в некоторых организациях ещё не созданы первичные ячейки профсоюзов, что отрицательно влияет на ситуацию с защитой прав работников. В последние годы роль и влияние профсоюзов некоторых хозяй-

ствующим субъектам выглядят слабыми. Они не всегда содействуют в разрешении споров между работниками и работодателями, не всегда эффективно используют формы и методы, имеющиеся в их распоряжении. Особенно ослаблена их позиция в выявлении правонарушений в сфере труда.

За 2012 год в адрес УПЧ поступило 7 письменных обращений по праву на труд. Основные вопросы этих обращений являются восстановление на работе, нарушение прав гражданина при приеме на работу, а также просьба о содействии в исполнении решения суда о выплате заработной платы.

При рассмотрении обращений граждан были выявлены случаи нарушения трудовых прав работников со стороны работодателей. Гражданин Т.Г. в своём обращении отмечает, что по инициативе работодателя незаконно был уволен с работы и просит, чтобы представитель УПЧ присутствовал при рассмотрении его дела в Суде района И.Сомони города Душанбе в целях обеспечения судебной справедливости. Представитель УПЧ принял участие в рассмотрении этого дела. По результатам рассмотрения дела гражданин был восстановлен на прежнее место работы.

Анализ обращений в этом направлении показывает, что уровень правовых знаний граждан по вопросам защиты трудовых прав низкий и часто они в соответствующие органы обращаются по истечению установленных законодательством сроков. Например, изучение устного обращения гражданина С.М. показывает, что он пропустил установленный законодательством месячный срок по спорам о восстановлении на работе. В таких случаях суд в основном не принимает на рассмотрение иски о восстановлении на работе.

В целях усиления механизмов защиты трудовых прав работников Уполномоченным предлагаются следующие рекомендации:

- внесение дополнений и изменений в пункт 2 часть 1 статьи 31 Трудового кодекса в целях регулирования процедур заключения трудового договора на неопределённый срок;*
- повышение уровня правовых знаний работодателей (особенно индивидуальных предпринимателей и руководителей малых предприятий) и работников;*

- *введение обязательной гарантированной системы выплаты заработной платы в случаях банкротства организаций посредством внесения изменений и дополнений в законодательства;*
- *пересмотр статьи 1531 Уголовного кодекса Республики Таджикистан в целях повышения ответственности работодателей за невыплату заработной платы;*
- *проведение мониторинга ситуации с соблюдением охраны труда в частном секторе и принятие необходимых мер по улучшению ситуации в этой сфере;*
- *проведение совместных семинаров и круглых столов с участием социальных партнеров и органов надзора по соблюдению законодательства;*
- *усиление деятельности профсоюзов хозяйствующих субъектов в вопросах защиты прав работников;*
- *пропаганда создания первичных ячеек профсоюзов в предприятиях независимо от их организационно-правовых форм.*

2.7. Право на охрану здоровья

Здоровье населения является одной из основных ценностей, важным фактором обеспечения национальной безопасности и развития общества. Правительство Республики Таджикистан в последние годы уделяет особое внимание сфере здравоохранения. В республиканском бюджете на 2012 год для нужд здравоохранения было предусмотрено 715 миллионов 879 тысяч сомони, что по сравнению с 2011 годом больше на 20,8%.

В целях повышения уровня и качества медицинских услуг в 2012 году Правительством Республики Таджикистан был принят ряд важных документов, таких как Стратегия профилактики и контроля неинфекционных заболеваний и травматизма в Республике Таджикистан на 2013-2023 годы, Национальная программа по профилактике, диагностике и лечению сахарного диабета в Республике Таджикистан на 2012–2017 годы, Национальная программа по профилактике распространения наркомании и совершенствованию наркологической помощи в Республике Таджикистан на 2013-2017 годы, Национальная Программа

профилактики травматизма и совершенствование медицинской помощи при травмах и их последствиях в Республике Таджикистан на 2010-2015 годы.

По состоянию на 1 января 2012 года система здравоохранения республики состоит из 4039 медицинских учреждений, в том числе 420 больниц, 7 родильных домов и 415 других учреждений (учреждения государственного надзора, научно-исследовательских институтов, образовательных, частных учреждений). Медицинская помощь гражданам предоставляется 15973 (в 2011 году – 15412) врачами и 36848 (в 2011 году - 35126) медицинскими сотрудниками среднего звена.

Одним из важных достижений в этой сфере является приостановление распространения туберкулёза. По предварительным данным в 2012 году заболевание туберкулёзом составило 71,7 человек на 100000 населения. Этот же показатель в 2007 году равнялся – 85,1 человеку.

В рамках реализации Программы профилактики наркомании и борьбы против незаконного оборота наркотиков на 1996-1999гг., на 1999-2000гг. и на 2008-2012 гг. соответствующими государственными органами были предприняты необходимые организационные меры. Утверждена Национальная программа по профилактике распространения наркомании и совершенствованию наркологической помощи в Республике Таджикистан на 2013-2017 годы. Количество наркологических больных в 2012 году имеет тенденцию к снижению по сравнению с 2008-2010 годами. Если количество таких больных в 2008 году составляло 8633 человека, то в 2012 году оно составило 7231 человек, в том числе 219 женщин, что по сравнению с 2011 годом меньше на 8%.

Необходимо отметить, что начиная с 2008 года увеличилось выявление случаев наркомании со стороны медицинских учреждений и составило от 23,2% в 2008 году до 84,7% в 2012 году и одна из причин такого увеличения это добровольное обращение самих граждан.

Наряду с достижениями в направлении охраны прав на здоровье наблюдаются и недостатки.

Лица с психиатрическими заболеваниями являются уязвимым слоем населения и требуют особого внимания. В учреждениях психиатрической помощи наблюдается нехватка соот-

ветствующих специалистов, что не может не сказаться на индивидуальном лечении больных. В 2012 году сотрудниками Аппарата Уполномоченного в рамках сотрудничества с неправительственными организациями был проведён мониторинг ситуации с соблюдением прав пациентов в Республиканском центре психического здоровья детей и подростков в районе Фирдоуси города Душанбе, в Республиканской психиатрической больнице в районе Рудаки, в психиатрических учреждениях Хатлонской и Согдийской областях.

Результаты мониторинга показывают, что условия содержания пациентов в Центре психических болезней Бободжон Гафуровского района, в Республиканском центре психического здоровья детей и подростков в районе Фирдоуси города Душанбе требуют улучшения.

Также в ходе встречи Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан со Специальным докладчиком ООН по вопросу о праве человека на наивысший достижимый уровень физического и психического здоровья Анандом Гровером 28 мая 2012 года были отмечены существующие недостатки в этом направлении, такие как ограниченное финансирование отрасли, маленькая заработная плата работников отрасли, текучесть высококвалифицированных специалистов, допущение медицинских ошибок и т.п.

Отрицательное влияние на здоровье населения оказывают факторы связанные с нарушением прав потребителей в этой сфере (некачественное медицинское обслуживание, продажа просроченных и фальсифицированных лекарственных средств, лекарственные средства и медицинские товары без сертификата соответствия, незарегистрированные лекарственные средства, несоблюдение требований нормативно-правовых актов в сфере охраны здоровья населения и т.д.). По данным Службы государственного надзора за фармацевтической деятельностью Республики Таджикистан в ходе проверок образцов лекарственных средств и медицинских товаров в фармацевтических учреждениях на основе соответствующих актов были изъяты из оборота 4 наименования фальшивых лекарственных средств в количестве 1157 штук, 171 наименование просроченных лекарственных средств в количестве 1398 штук, 705 наименований некаче-

ственных лекарственных средств без сертификата соответствия в количестве 24455 штук, 14 наименования медицинских товаров, ввезённых в республику контрабандным путём в количестве 71415 штук. Также в ходе проверок образцов лекарственных средств и медицинских товаров в лечебных и профилактических учреждениях на основе соответствующих актов были изъяты из оборота 67 наименований просроченных лекарственных средств и медицинских товаров в количестве 17872 штук, 58 наименований лекарственных средств и медицинских товаров без сертификата соответствия в количестве 771 штук.

Проведённые проверки Службы по государственному надзору за медицинской деятельностью выявили 244 случая нарушения законодательства об охране здоровья населения. В том числе, неправильная диагностика – 37 случаев, необоснованность диагностики – 48 случаев, несоответствие назначения с диагнозом – 16 случаев, несвоевременное оказание неотложной медицинской помощи – 28 случаев, неправильная оценка состояния больного – 38 случаев, несоблюдение клинической безопасности – 53 случая, несоблюдение должностных обязанностей со стороны медицинских работников – 24 случая.

Вызывает беспокойство продажа некачественных продовольственных изделий, особенно безалкогольных напитков.

В 2012 году по результатам проведенных проверок Агентства по стандартизации, метрологии, сертификации и торговой инспекции при Правительстве Республики Таджикистан 3,09 тонн мясных изделий, 14,4 тонны растительного масла, 1,7 тонн макаронных изделий, 64,1 тонна муки, 2211,2 декалитра спиртных напитков, 3329,6 декалитров безалкогольных напитков, 25,6 тонн кондитерских изделий, 1208,4 тонны зерновых изделий, 141,7 тонн пищевых добавок, 7,33 тонны молочных изделий, 9,81 тонна консервных изделий, 1,37 тонн хлебных изделий и десятки изделий отечественного и импортного производства были признаны нестандартными и в установленном порядке были переработаны или уничтожены.

В результате деятельности Общества потребителей Таджикистана в 2012 году были возвращены потребителям 41593 сомони в виде морального и материального ущерба.

Ситуация с защитой прав потребителей требует усиления контроля со стороны соответствующих органов и повышения уровня правовых знаний продавцов (исполнителей).

С учетом того, что состояние здоровья населения зависит от медицинского обслуживания, то есть от деятельности медицинских работников, необходимо, чтобы система здравоохранения уделяла первостепенное внимание вышеуказанным проблемам.

Рекомендации в этом направлении:

- *обеспечение учреждений психиатрической помощи соответствующими отраслевыми специалистами и улучшение условий содержания в этих учреждениях;*
- *усиление контроля и ответственности за нарушения прав потребителей при оказании медицинских услуг и продаже лекарственных средств;*
- *повышение уровня правовых знаний потребителей и продавцов (исполнителей).*

2.8. Защита прав трудящихся мигрантов

На сегодня данная проблема превратилась в глобальную и общечеловеческую, охватывающую всю планету.

В республике принимаются различные меры по урегулированию и развитию трудовой миграции за пределами нашей страны. В целях содействия процессу трудовой миграции Республикой Таджикистан в 2001 году был ратифицирован основной международный документ в данном направлении – Международная конвенция о защите прав всех трудящихся мигрантов и членов их семей.

Другие принятые нормативно-правовые акты в этом направлении, такие как Закон Республики Таджикистан «О миграции», Указ Президента Республики Таджикистан «Об усилении борьбы против нелегальной миграции в Республике Таджикистан» и т.п. направлены на защиту и продвижения прав трудовых мигрантов.

В рамках Содружества Независимых Государств заключены договоры о защите прав трудовых мигрантов и межправительственные соглашения.

Трудовые мигранты из нашей республики в основном отправляются в Российскую Федерацию и в Республику Казахстан. В 2012 году число трудящихся мигрантов, работающих за границей, составило 744360 человека, из которых мужчины – 657345 и женщины – 87015. Решениями судов Российской Федерации 3927 граждан Республики Таджикистан были депортированы и 89 граждан Республики Таджикистан выдворены.

Трудовые мигранты за пределами нашей республики вследствие нарушений их прав и интересов превращаются в уязвимые слои населения и они нуждаются в поддержке и эффективной защите их прав и интересов.

Анализы показывают, что большинство случаев нарушения прав трудовых мигрантов связано с низким уровнем их правовых знаний, отсутствием или недостаточностью бесплатной правовой помощи. Причиной нарушения прав трудовых мигрантов часто становится их неопределённый правовой статус (законный статус). В таких случаях усложняется защита прав и интересов трудовых мигрантов. Кроме того, мигранты не могут пользоваться медицинской помощью, Пенсионным фондом России и другими гарантиями.

Анализы показывают, что основные причины редкого обращения трудовых мигрантов в официальные органы по месту пребывания это прежде всего незнание процедур обращения, неуверенность в принятии справедливого решения, боязнь от представителей силовых структур в связи с отсутствием законного статуса.

В последнее время увеличились проблемы трудовых мигрантов вследствие различных административных препятствий – регистрация, разрешение на работу, отсутствие работы, недостаточность выделенных квот.

Одна из причин нарушения прав трудовых мигрантов связана с тем, что они не имеют соответствующую информацию о правилах въезда на территорию принимающей страны и выезда из неё, а также пребывания в этих странах. В большинстве случаев трудовые соглашения с трудовыми мигрантами не заключаются, что отрицательно влияет на защиту их прав и интересов. Трудовые мигранты часто работают без разрешения на работу или патента.

Причинами нарушения прав трудовых мигрантов могут послужить следующие факторы: «сезонность» этого процесса; неготовность к выезду за границей; незнание законов принимающей страны, языка и обычаев наций и народностей, населяющих эту страну; отсутствие рабочей профессии и т.д.

Следует отметить, что в последние годы в Российской Федерации наблюдается политика ужесточения ответственности за незаконную миграцию и в отношении нарушителей правил регистрации мигрантов.

С 1 декабря 2013 года в Российской Федерации вступил в действие Закон об обязательном знании русского языка для трудовых мигрантов, работающих в сфере жилищно-коммунального хозяйства, торговли и коммунальных услуг. Согласно данному Закону для получения и продления разрешения на работу в России мигрантам необходимо подтвердить свое знание русского языка соответствующим документом. С этой целью при высших учебных заведениях Российской Федерации и учебных заведениях вне России учреждены центры, где тестируют иностранных граждан на знание русского языка.

В Стратегии развития института УПЧ РТ на 2011-2015 годы содействие в защите и восстановлении прав трудовых мигрантов определено как приоритетное направление.

Национальная Стратегия трудовой миграции граждан Республики Таджикистан за рубеж на период 2011-2015 гг. требует от Уполномоченного по правам человека активизировать свою деятельность в Республике Таджикистан и в принимающих странах по выявлению фактов нарушений прав человека, допущенных в отношении граждан Республики Таджикистан, принять соответствующие меры по каждому выявленному факту и уделять особое внимание нуждам мигрантов.

Согласно законодательству защита прав и свобод граждан, в том числе трудовых мигрантов за пределами страны возложена на дипломатические и консульские учреждения Министерства иностранных дел Республики Таджикистан и представительств Миграционной службы при Правительстве Республики Таджикистан. В этом направлении УПЧ имеет постоянные и всесторонние сотрудничества с вышеназванными органами.

В большинстве стран-членов Содружества Независимых Государств действуют институты защиты прав человека – Уполномоченные по правам человека. Уполномоченным по правам человека в Республике Таджикистан налажены взаимовыгодные сотрудничества с этими институтами в других странах.

С учетом того, что большинство трудовых мигрантов из Республики Таджикистан работают в Российской Федерации, по инициативе УПЧ РТ были подписаны соглашения о сотрудничестве в сфере прав человека с Уполномоченными по правам человека в Российской Федерации и Свердловской области РФ. Основной целью этих соглашений является всесторонняя защита трудовых мигрантов, своевременное обращение по фактам нарушения прав и свобод граждан и принятие мер по их защите и восстановлению.

Подписание таких соглашений позволяют налаживать взаимовыгодные сотрудничества с неправительственными организациями в сфере прав человека, таджикскими диаспорами и трудовыми мигрантами Таджикистана в Российской Федерации. Согласно рабочему плану института УПЧ предусмотрено подписание таких соглашений в сфере прав человека с Уполномоченными по правам человека в других субъектах Российской Федерации и в Республике Казахстан.

В сотрудничестве с Швейцарским Офисом по международному сотрудничеству 9-14 сентября 2012 года состоялась рабочая поездка УПЧ и 3 сотрудников этого института в город Екатеринбург Российской Федерации, в рамках которой были изучены вопросы по ситуации с соблюдением прав трудовых мигрантов из Таджикистана в Свердловской области, а также роль и возможности УПЧ РТ в решении проблем трудовых мигрантов Таджикистана в Свердловской области.

В ходе рабочей поездки УПЧ РТ провёл встречи с УПЧ в Свердловской области РФ, в Представительстве Миграционной службы Республики Таджикистан, с Генеральным консулом Республики Таджикистан, с таджикскими диаспорами в Свердловской, Челябинской, Тюменской областях, Дальнего Востока и других регионов России, с руководством общественной организации «Уральский Дом», с Руководителем Аппарата Губернатора и Председателем Парламента Свердловской области, с

Первым заместителем Председателя Правительства этой области, с другими структурами, а также с трудовыми мигрантами. Также было организовано посещение Центра по приему мигрантов, места работы трудовых мигрантов (оптовый рынок «Таганский ряд», ООО «Мега-Строй») и одного из учреждений исполнения уголовных наказаний.

В рамках рабочей поездки был проведён круглый стол с участием представителей неправительственных правозащитных организаций, контрольных органов прав потребителей, здравоохранения, образования, записи актов гражданского состояния, миграционной службы, прокуратуры, судебных исполнителей, службы трудового надзора, полиции, управления исполнения наказания, занятости населения, пенсионного фонда и других структур этой области, а также диаспор таджиков и СМИ. За круглым столом были обсуждены вопросы последующих со-трудничеств с государственными и неправительственными организациями в сфере защиты прав трудовых мигрантов.

В ходе поездки было отмечено, что проблемы, связанные с вопросами социальной защиты, пенсионного обеспечения трудовых мигрантов и охраны их здоровья, незнания русского языка и отсутствия рабочей профессии у трудовых мигрантов отрицательно влияют на их статус.

По итогам рабочей поездки Уполномоченным по правам человека были вынесены рекомендации соответствующим ведомствам Республики Таджикистан.

Эти же вопросы были обсуждены и приняты по ним соответствующие рекомендации в ходе Региональной конференции Омбудсменов Центральной Азии и Российской Федерации на тему «Эффективные средства защиты прав трудовых мигрантов: роль Омбудсменов Центральной Азии и Российской Федерации», которая прошла 30-31 октября 2012 года в городе Душанбе с участием Уполномоченных по правам человека в городе Москва, в Свердловской и Самарской областях, в Красноярском крае, представителей УПЧ из Санкт-Петербурга, Казахстана и Кыргызстана, а также представителей соответствующих НПО, органов и структур этих стран.

В целях расширения сотрудничества в сфере защиты прав и свобод трудовых мигрантов участники Конференции приняли

Душанбинскую декларацию, в которой наметили пути решения существующих проблем и ежегодного приведения такой конференции.

В 2012 году в Аппарат УПЧ поступило 6 обращений по вопросам трудовой миграции. Граждане в основном просят о содействии в решении того или иного вопроса. Например, граждане З.А. и З.С. пишут о невыполнении судебными исполнителями решения суда об оплате заработной платы. Или гражданин К.М. обратился в институт УПЧ с просьбой о содействии в поиске его сына, выезжавшего в Россию на заработки. По всем обращениям были приняты соответствующие меры.

В 2012 году институтом УПЧ в сотрудничестве с международными и неправительственными организациями были проведены несколько семинаров, конференции и круглых столов. В частности, 15 марта 2012 года в рабочем семинаре были рассмотрены вопросы улучшения доступа трудовых мигрантов и членов их семей к государственным электронным услугам. За круглым столом, организованным 16 марта 2012 года, был обсужден проект «Стратегии социальной интеграции мигрантов в Российской Федерации и в городе Москва». Сотрудники института УПЧ участвовали на заседаниях рабочей группы по разработке мероприятий к предложенным рекомендациям относительно первого Доклада Республики Таджикистан по выполнению норм Конвенции о защите прав всех трудящихся мигрантов и членов их семей.

В целях содействия в защите прав и интересов трудовых мигрантов представляются следующие рекомендации:

- налаживание организованной системы привлечения трудовых мигрантов за пределами страны;*
- налаживание постоянно действующей системы изучения языка принимающей страны, действующего законодательства, национальных традиций и правил пребывания в этих странах;*
- систематическое оказание бесплатной правовой помощи трудовым мигрантам в Таджикистане;*
- организация до выездной, в том числе профессиональной подготовки трудовых мигрантов и повышение уровня их правовых знаний;*

- *укрепление сотрудничества соответствующих органов Таджикистана с национальными объединениями (диаспорами) и общественными организациями;*
- *поддержка и мотивация предпринимателей в создании новых рабочих мест внутри страны;*
- *скорейшее принятие Закона Республики Таджикистан «О внешней трудовой миграции»;*
- *укрепление сотрудничества государственных органов Таджикистана с соответствующими органами принимающих стран в решении существующих проблем трудовых мигрантов.*

2.9. Гендерное равенство

Гендерное равенство имеет особое место в жизни человека и общества.

Таджикистан одним из первых среди стран Содружества Независимых Стран ратифицировал Международную Конвенция ООН «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин», что способствовала всестороннему развитию возможностей женщин в интересах общества.

Согласно статьи 17 Конституции Республики Таджикистан мужчины и женщины равноправны. На основе данной нормы был принят ряд правовых документов. В том числе Указ Президента Республики Таджикистан «О повышении роли женщин в обществе» (от 03.12.1999), «Основные направления государственной политики по обеспечению равных прав и возможностей мужчин и женщин в Республике Таджикистан на 2001-2010 годы», Закон Республики Таджикистан «О государственных гарантиях равноправия мужчин и женщин и равных возможностях их реализации», Государственная программа воспитания, подбора и расстановки руководящих кадров Республики Таджикистан из числа способных девушек и женщин на 2007-2016 годы, Национальная стратегия повышения роли женщин в Республике Таджикистан на 2011-2020 годы.

Государственная программа воспитания, подбора и расстановки руководящих кадров Республики Таджикистан из числа способных девушек и женщин на 2007-2016 годы была

принята в целях обеспечения равноправия мужчин и женщин при назначении на руководящие должности, создания всесторонних благоприятных условий учебы и большего привлечения девушек к учебе.

Целью разработки и принятия Национальной стратегии повышения роли женщин в Республике Таджикистан на 2011-2020 годы является обеспечение необходимых условий для реализации естественных возможностей женщин во всех отраслях общественной жизни.

Законодательство Республики Таджикистан устанавливает государственную гарантию обеспечения равноправия мужчин и женщин в социально-экономической сфере, на государственной службе, при осуществлении права на выборы и т.д. Наряду с гендерным равенством законодательство предусматривает для женщин и некоторые другие права и гарантии.

Также был осуществлен ряд заметных мер в целях активизации роли девушек и женщин и их привлечения в государственное управление. По данным Управления государственной службы при Президенте Республики Таджикистан на сегодня количество женщин в государственной службе составляет 4347 человека (26,3%), из которых 1065 женщин работают на руководящих должностях. Количество женщин (государственных служащих) в центральных органах исполнительной власти составляет 24,3%, в городе Душанбе 37,3%, в ГБАО 26,8%, в Согдийской области 27,6%, в Хатлонской области 17,6%, в городах и районах республиканского подчинения 18,5%. Руководящие кадры в государственной службе центральных органов исполнительной власти составляют 24,3%, в городе Душанбе 29,4%, в ГБАО 20,5%, в Согдийской области 20,5%, в Хатлонской области 20%, в городах и районах республиканского подчинения 20,8%.

На сегодня в целях поддержки девушек, женщин и нуждающихся при местных структурах Комитета по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан созданы и действуют 87 информационно-консультативных центров и 37 кризисных центров, где специалисты оказывают гражданам бесплатную помощь.

Также при данном Комитете создан Центр поддержки девушек, который помогает жертвам насилия, в том числе полового насилия, эксплуатации и торговли людьми и девушкам, котрым угрожают эти опасности. Со дня создания этого Центра более 200 потерпевших девушек воспользовались его услугами.

В вопросах полноценного участия женщин в политической жизни и принятия государственных решений существуют некоторые недостатки. Наблюдается незначительное число руководящих кадров в государственной службе из числа женщин, в том числе в Агентстве по государственному финансовому контролю и борьбе с коррупцией Республики Таджикистан – 1,4%, в Министерстве транспорта Республики Таджикистан – 5,0%, в Миграционной службе при Правительстве Республики Таджикистан – 4,2%, а в Агентстве по государственным материальным резервам при Правительстве Республики Таджикистан и Главном Управлении по государственному надзору за безопасным ведением работ в промышленности и горному надзору при Правительстве Республики Таджикистан вообще не работают такие кадры. Незначительное число руководящих кадров в государственной службе из числа женщин наблюдается в местных органах государственной власти Горно-Матчинского (9,5%) и Шууроабадского (9,3%) районов. Такая же ситуация в Аппаратах Центральной комиссии по выборам и референдумам Республики Таджикистан (7,7%), Агентства по государственному финансовому контролю и борьбе с коррупцией Республики Таджикистан (1,6%), Министерства транспорта Республики Таджикистан (8,2%), Государственного комитета по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан (7,7%), Налогового комитета при Правительстве Республики Таджикистан (9,8%), Главного управления по государственному надзору за безопасным ведением работ в промышленности и горному надзору при Правительстве Республики Таджикистан (9,3%), Горно-Матчинского (8,2%), Кумсангирского (9,8%), Ховалингского (9,6%), Балджуванского (9,6%), Нурабадского (9,6%) и Таджикабадского (7,6%) районов.

Женщины не избраны в состав руководителей политических партий.

Один из путей решения гендерного неравенства в политике это нормативное регулирование предствительства женщин в структурах власти. Такая мера обычно реализуется путём укрепления этих мер в законодательстве.

Увеличение числа женщин во всех ветвях государственной власти позволяет обеспечить гендерное равенство.

В республике постоянно предпринимаются меры по гендерному равенству, предупреждению насилия в семье и ликвидацию всех форм дискриминации в отношении женщин.

Принятие Закона Республики Таджикистан «О предупреждении насилия в семье» является важным шагом в предупреждении насильственных действий в семье. Целью принятия данного Закона является правовая защита семьи как основу общества, правовое регулирование семейных отношений по предупреждению насилия, содействие в реализации государственной политики в этом направлении, воплощение атмосферы нетерпимости к таким явлениям, выявление, предупреждение и устранение причин и условий, способствующих насилию в семье, повышение ответственности родителей за обучение и воспитание детей. Данный Закон также предусматривает привлечение виновных к юридической ответственности и защиту прав жертв насилия в семье.

Низкие правовые знания женщин, их терпимость к дискриминации являются способствующими факторами насилия в семье.

Важную роль в предупреждении насилия в семье играют СМИ. Необходимо, чтобы в СМИ предлагались программы, способствующие повышению правовых знаний населения, пропаганде здоровой семьи и решению семейных скандалов. Населению нужны печатные материалы, не только осуждающие насилия в семье, но и предлагающие пути мирного решения семейных споров.

В большинстве случаев те, кто подвергаются насилию, не обращаются в соответствующие органы от стыда, боязни повторного насилия и неверия в результативности своего обращения.

По данным Министерства внутренних дел Республики Таджикистан в 2012 году зарегистрировано 229 случаев насилия в семье. Большинство таких случаев зарегистрировано в Согдийской области – 129 случаев, в городе Душанбе – 31 случая и в городах и районах республиканского подчинения – 62 случая.

В сфере борьбы против насилия возможности органов внутренних дел не являются достаточными и она требует участия всех заинтересованных сторон. Для предупреждения явлений насилия в семье особенно необходимо сотрудничество правоохранительных органов с другими министерствами и ведомствами, а также с самоуправляемых общественных организаций (советы и махаллинские комитеты, общественные организации).

Дискриминационными явлениями в отношении девушек являются воспрепятствование получению обязательного общего основного (девятилетнего) образования, заключение брака с лицами, не достигшими брачного возраста и замужество девушек, не достигших брачного возраста.

По данным Министерства внутренних дел Республики Таджикистан в 2012 году зарегистрированы 77 случаев воспрепятствования получению обязательного общего основного (девятилетнего) образования, 36 случаев заключения брака с лицами, не достигшими брачного возраста и 53 случая замужества девушек, не достигших брачного возраста. Большинство случаев воспрепятствования получению обязательного общего основного (девятилетнего) образования зарегистрировано в Хатлонской области – 23 случая и в городе Душанбе – 24 случая, а случаев заключения брака с лицами, не достигшими брачного возраста - в Согдийской области – 19 случаев, в городах и районах республиканского подчинения – 11 случая и случаев замужества девушек, не достигших брачного возраста - в Согдийской области – 17 случаев, в Хатлонской области – 14 случая и в городах и районах республиканского подчинения – 20 случаев.

В нынешних условиях основными причинами распада семей являются неготовность девушек к семейной жизни, экономическая несамостоятельность молодых людей, создающих семью и отсутствие отдельного жилья. В последние годы среди таджикских трудовых мигрантов появилась тенденция создания семьи с женщинами других наций, вследствие чего многие де-

вушки в стране не могут выходить замуж, жёны остаются без мужей, такие семьи становятся малоимущими, дети остаются без родительского воспитания и т.п.

Законодательство предусматривает правовой механизм защиты интересов женщин путём заключения брачного договора. Данный механизм позволяет защитить права и экономические интересы женщин и детей без обращения в суд. Однако, к сожалению, до сих пор граждане не обращают должного внимания к этому полезному механизму и его значение не воспринято ими.

В семейной жизни обычно часто случаются недопонимания и они в некоторых случаях приводят к неприятным последствиям. В целях решения таких случаев и предупреждения их неприятных последствий в ряде стран действует семейная медиация (посредничество). Под понятием семейной медиации подразумевается решение спора между женой и мужем при участии беспристрастной стороны – семейного медиатора (посредника). Решение о прекращении спора принимается добровольно с соблюдением прав сторон и считается выполненным в том случае, когда удовлетворены интересы обеих сторон. Такой способ решения семейных проблем исторически существовал и в Таджикистане и ныне действует. Раньше эту роль играли старики и уважаемые люди. К сожалению, на сегодня в Таджикистане этот институт не отрегулирован законодательством.

Устаревшие традиции, имеющие дискриминационный характер, тоже влияют на положение женщин в обществе. Случаи создания семьи со стороны некоторых девушек и молодых женщин без регистрации в органах ЗАГС и только по религиозному бракосочетанию усугубляют их последующее правовое положение и становятся причиной нанесения женщинам и детям соответствующего вреда.

Число браков, зарегистрированных органами ЗАГС по всей республике в 2012 году составило 97796 (в 2011 году - 94617), а расторжение браков в судебном порядке – 8669.

Один из злободневных вопросов на сегодня, имеющий тенденцию к возрастанию, это суицид граждан, особенно женщин и девушек. По данным Министерства внутренних дел Республики Таджикистан в 2012 году зарегистрировано 554 случаев

(в 2011 году - 507) суицида граждан, из которых 160 (в 2011 году - 158) случаев покушения на жизнь, что в совокупности по сравнению с этим же периодом 2011 года больше на 47 случаев. Такие случаи увеличились особенно в Согдийской области на 58 случаев (от 235 до 293), в Хатлонской области на 19 случаев (от 117 до 136), в ГБАО на 4 случая (от 12 до 16).

Согласно вышеупомянутым данным в 2012 году зарегистрировано 287 (в 2011 году - 277) случаев покушения на жизнь среди женщин и девушек.

Эксперты основные причины суицида видят в низком уровне жизни и правовых знаний населения, отсутствии психологов в школах и недостаточной деятельности соответствующих органов. Другая причина этого явления это случаи насилия в семье.

Повышение уровня правовых знаний женщин и девушек является одним из приоритетных направлений деятельности института УПЧ. В этом направлении институтом УПЧ был проведен ряд семинаров и конференций. В частности, институтом УПЧ в сотрудничестве с Фондом народонаселения ООН были проведены семинары в городах Курган-тюбе, Куляб, Хорог, Истаравшан и Худжанд на тему «Вопросы народонаселения, гендерное равенство и репродуктивные права женщин в Республике Таджикистан». Также сотрудники института повысили свои профессиональные знания своим участием в работе круглого стола, организованного Коалицией общественных объединений «От равенства юридического к равенству фактическому» на тему «Презентация второго Доклада общественных объединений о выполнении Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин», национальной конференции «О привлечении женщин к социально-экономической жизни», двухдневного тренинга по вопросам ВИЧ/СПИД, дискриминации по половым признакам и прав женщин, живущих с ВИЧ.

В целях обеспечения гендерного равноправия на высоком уровне и предупреждения насилия в семье предлагаются следующие рекомендации:

- создание соответствующих структур в государственных органах по противодействию и предупреждению насилия в семье;*

- *укрепление сотрудничества между правозащитными организациями и женщинами;*
- *повышение уровня правовых знаний, общений и правил поведения в семье;*
- *разработка механизмов реализации норм Закона Республики Таджикистан «О предупреждении насилия в семье»;*
- *улучшение содержания и тематики агитационных мероприятий против насилия в семье;*
- *усиление обучающих программ для сотрудников судебных и правозащитных органов;*
- *налаживание взаимовыгодного сотрудничества государственных органов со структурами гражданского общества, особенно с представителями религии и общественными органами самодеятельности;*
- *регулирование института семейной медиации (посредничества) на законодательном уровне;*
- *ратификация Факультативного протокола к Международной конвенции ООН «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин».*

2.10. Право на собственность и на жильё

Основу экономических прав составляет право на собственность, что охватывает право владения, пользования и распоряжения имуществом.

Граждане имеют право иметь в своей собственности различные законно приобретённые имущество и пользоваться ими. Никто не должен быть лишен своего имущества, кроме случаев, предусмотренных законом.

Конституция предусматривает возможность изъятия имущества собственника для общественных нужд государством на основании закона и с согласия собственника при полном возмещении его стоимости.

В этом направлении тоже наблюдаются недостатки. До сих пор не разработаны методология и основы определения рыночной стоимости изымаемого имущества для государственных или общественных нужд. А также в законодательстве

неопределено понятие “государственные или общественные нужды”, что становится поводом для разночтения и принятия незаконных решений.

Наблюдаются нарушения прав граждан и при использовании общего долевого имущества в многоквартирных зданиях. Имеет место использование земельных участков при зданиях и строениях общего пользования, как подвалы, чердаки, общий подъезд, различные оборудования со стороны одного владельца без согласия других владельцев, что является фактом нарушения права на общее имущество.

Каждый гражданин независимо от возраста и имущественного положения имеет право на жильё. Важность этого права состоит в том, что ежедневная жизнь каждого человека регулируется посредством норм жилищного законодательства. Конституция Республики Таджикистан гарантирует право каждого гражданина на жильё. Согласно Конституции Республика Таджикистан является социальным государством и её политика направлена на создание условий для достойной жизни и свободного развития человека, что является важным фундаментом для реализации права граждан на жильё.

В целях реализации этого права в последние годы был предпринят ряд заметных мер. По данным Агентства по строительству и архитектуре при Правительстве Республики Таджикистан строительство жилья увеличилось. Например, если в 1998 году жилищный фонд республики составлял 55, 1 миллиона квадратных метров, то в 2011 году он составил 67, 9 миллионов квадратных метров.

На сегодня граждане свои нужды на жильё решают за счет строительства частных домов, за счет фондов государственного или общественного, кооперативного или частного жилья, а также посредством заключения договоров об аренде жилья. Следует отметить, что на сегодня увеличивается индивидуальное (частное) строительство со стороны граждан.

Одним из путей решения проблемы обеспечения граждан жильём является предоставление им приусадебных земельных участков. В этих целях только в 2009-2012 годов и по состоянию на 1 января 2013 года гражданам было выделено 4493,33га. земли.

Несмотря на то, что строительство жилья увеличивается, проблемы с реализацией права граждан на жильё всё ещё остаются.

Особенно малоимущий слой населения и другие нуждающиеся ныне находятся в такой ситуации, что по своим возможностям не могут приобретать жильё. Реализация принципа доступности жилья малоимущим гражданам должна быть приоритетным направлением политики государства.

В развитых странах мира проблемы с жильём решаются различными путями, как учреждение института доступного жилья, строительство арендного и социального жилья.

Отсутствие информации об условиях, порядке получения, основ оценки и определения стоимости жилья становится причиной ограничения прав граждан на жильё и граждане выражают недовольство заключением оценочной комиссии.

К сожалению, на сегодня в республике не существует институт независимых оценщиков, куда могли бы обратиться граждане при несогласии с результатами государственной оценки. Однако граждане имеют право требовать оценку своего жилья другой комиссией и при необходимости решить этот вопрос в судебном порядке.

Другая нерешенная проблема в этом направлении это техническое состояние жилищного фонда. Всем известно, что большинство жилых строений было построено в прежние годы и у них очень плохое техническое состояние. Большинство владельцев – граждане. Ответственность за уход и ремонт жилья законодательство возлагает на собственников жилья. Несмотря на то, что граждане являются собственниками жилья, они не выполняют свои обязанности по уходу и капитальному ремонту здания, а возлагают их на местные органы государственной власти и в итоге техническое состояние зданий и строений общего пользования становится тревожным.

В Жилищном кодексе Республики Таджикистан не установлено правовое положение общежитий, то есть они не включены в жилищный фонд. Хотя согласно постановлению Правительства Республики Таджикистан от 30 июня 2004 года №280 “О порядке государственного учета жилищного фонда Республики Таджикистан” общежития как специализированные

жилые помещения включены в жилищный фонд. На основании Положения о приватизации жилищного фонда Республики Таджикистан и Порядка определения стоимости приобретаемой жилой площади в собственность граждан (постановление Правительства Республики Таджикистан от 4 июня 1996 года №226) жилые помещения в общежитиях нельзя приватизировать.

На практике, в ходе приватизации государственных предприятий общежития, которые являлись государственной собственностью, были включены в уставной фонд приватизируемых предприятий и коммерческие организации зарегистрированы как собственники данного фонда. Такие случаи привели к недовольствию граждан, живущих в общежитиях. Большинство жильцов этих общежитий были принудительно выселены новыми владельцами.

Во многих общежитиях условия проживания не соответствуют санитарно-гигиеническим требованиям. Такие здания многие годы неотремонтированы, системы подачи электроэнергии и тепла в них не соответствуют существующим нормам.

В последние годы вселение жены или мужа в жильё после расторжения брака (семейных отношений) превратилось в нерешенную проблему. Вселение не является решением данной проблемы и необходимо найти новые правовые механизмы этого вопроса.

Действующий Жилищный кодекс не соответствует требованиям времени и целесообразным является скорейшее принятие нового Жилищного кодекса, проект которого находится на рассмотрении Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан.

Как обычно, много обращений поступает по вопросам прав граждан на собственность и на жильё. В 2012 году по этим вопросам поступило 70 письменных обращений, что составляет 27% от общего числа обращений в Аппарат УПЧ.

Анализы показывают, что следующие факторы являются причинами нарушения прав граждан на жильё:

- несовершенство жилищного законодательства и практика его применения;

- малая доля строительства доступного жилья для нуждающихся граждан (особенно малоимущих);
- отсутствие необходимой информации при изъятии имущества на государственные или общественные нужды и при распределении жилых домов.
- отсутствие или ненадлежащим образом разработанные договора о коммунальных услугах между гражданами и обслуживающими организациями.
- отсутствие необходимых норм оценки жилья, изымаемого на государственные или общественные нужды;
- низкий уровень правовых знаний граждан в сфере жилищно-коммунальных услуг.

В целях всестороннего обеспечения прав граждан в этом направлении Уполномоченным предлагаются следующие рекомендации:

- *разработка методологии и конкретных норм определения рыночной стоимости изымаемого имущества на государственные или общественные нужды;*
- *определение понятия «государственные или общественные нужды» посредством законодательства;*
- *проверка эффективного использования общежитий, незаконно ставших собственностью коммерческих организаций и принятие мер по их включению в собственность (в специализированный фонд) местных исполнительных органов государственной власти;*
- *информирование общественности о генеральных планах по градостроительству и обеспечение участия населения в их обсуждении;*
- *принятие мер по увеличению доли строительства доступного жилья для нуждающихся граждан (малоимущим);*
- *учреждение жилищной инспекции при местных органах государственной власти;*
- *проверка состояния жилищного фонда в контексте эффективного использования и ухода за ним;*
- *принятие нового Жилищного кодекса;*
- *усиление разъяснительных мероприятий среди граждан о деятельности жилищно-коммунальных предприятий.*

2.11. Соблюдение прав лиц с ограниченными возможностями

Конвенция о правах инвалидов устанавливает, что лица с ограниченными возможностями должны иметь все права человека. В Республике Таджикистан принят Закон «О социальной защите инвалидов», утверждены Национальная концепция инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями на 2011-2015 годы и Правила обеспечения инвалидов санаторно-курортным лечением. Постановлением Правительства Республики Таджикистан от 3 декабря 2011 года №604 утверждены Правила обеспечения инвалидов техническими средствами реабилитации, согласно которым инвалиды обеспечиваются техническими средствами реабилитации бесплатно.

В 2012 году был уточнен список лиц с ограниченными возможностями в городах и районах республики в отдельности, согласно которому по состоянию на 1 декабря общее количество данной группы пенсионеров составило 166356 человека, что по сравнению с этим же периодом 2011 года меньше на 5091 человека.

Одно из направлений социальной поддержки лиц с ограниченными возможностями это реализация мер по их реабилитации. Распоряжением Министра труда и социальной защиты населения Республики Таджикистан от 22 ноября 2011 года «Об утверждении Правил разработки индивидуальных программ реабилитации инвалидов и образца листа Индивидуальной программы реабилитации инвалидов» был подготовлен образец листа данной Программы. Выполнение мероприятий, предусмотренных на этом образце, содействует возвращению лиц с ограниченными возможностями к полноценной жизни.

Наряду с достижениями в этом направлении существуют и недостатки. Лица с ограниченными возможностями не могут в полном объеме воспользоваться правом на санаторно-курортное лечение, предусмотренное Законом Республики Таджикистан «О социальной защите инвалидов» в связи с недостаточности количества путёвок, бедность инвалидов и рядом других причин. Пенсии, денежные выплаты и предоставляемые лекарственные средства не могут полностью удовлетворить их потребности.

Анализ ситуации с соблюдением прав лиц с ограниченными возможностями показывает, что их права в основном не обеспечиваются в следующих случаях: им не доступна беспрепятственная среда в объекты социальной инфраструктуры (здания, спортивные строения, места отдыха, культурные объекты и учреждения и т.д.); жилые дома и учреждения (в некоторых случаях учреждения находятся в подвалах) не оборудованы специальными пандусами; недоступность общественного транспорта, остановок и других инфраструктур; многолюдные пешеходные переходы не оборудованы звуковыми светофорами; отсутствие информации у некоторой части лиц с ограниченными возможностями об их правах и гарантиях, предусмотренных законодательством.

Осмотр состояния объектов социальной инфраструктуры показывает, что многие из них не оборудованы соответствующими тротуарами и пандусами или если оборудованы, то не отвечают требованиям лиц с ограниченными возможностями. Общеобразовательные школы не приведены в соответствие с нуждами детей с ограниченными возможностями. По прежнему, по той же причине не возможен вход лиц с ограниченными возможностями в автобусы и троллейбусы, в воздушный транспорт. Всё ещё остаётся недоступность зданий и строений, возведенных в прежние годы. Такие здания были построены без учета требований лиц с ограниченными возможностями и независимо от того, что для их оборудования потребуются определённые суммы, законодательство требует создания беспрепятственной среды в объекты социальной инфраструктуры.

Другая проблема лиц с ограниченными возможностями, требующая решение, это реализация права на труд. Несмотря на то, что законодательство Республики Таджикистан предусматривает право на труд всем группам лиц с ограниченными возможностями, лица с ограниченными возможностями первой и второй групп не могут реализовать данное право из-за того, что в справке, которая выдаётся Государственной службой медико-социальной экспертизы, имеется отметка «нетрудоспособный». Также они как безработные не регистрируются в службах занятости. Эти препятствия не позволяют им участвовать в процессе трудовой деятельности и реализовать свои творческие и профес-

сиональные способности. Выделенные квоты не удовлетворяют их потребности. Для лиц с ограниченными возможностями предлагаются рабочие места в малооплачиваемой сфере.

По прежнему порядок медико-социального осмотра лиц с ограниченными возможностями остаётся спорным и требует решения.

В 2012 году наблюдались случаи финансового затруднения лиц с ограниченными возможностями во время прохождения экспертизы по определению состояния и степени инвалидности.

Иногда граждане выражают недовольство в отношении заключений учреждений медицинской экспертизы. Например, гражданин А.Б. в своём обращении Уполномоченному пишет, что инвалидность его детей К.Х. и К.Х. при прохождении медицинского осмотра была отменена. Данное обращение было направлено в Министерство здравоохранения Республики Таджикистан для принятия мер. В результате для несовершеннолетних К.Х. и К.Х. был назначен совещательный осмотр и им подтверждена инвалидность.

Практика показывает, что существующий порядок и установленные нормы нуждаются в совершенствовании. Установление инвалидности осуществляется Государственной службой медико-социальной экспертизы, имеющей 27 местных подразделений. По данным вышеупомянутой Службы общее количество лиц с ограниченными возможностями, установленных в 2012 году составляет 31092 человека, в том числе вновь установленные – 8085 человека, инвалиды 1 группы – 829 человека, инвалиды 2 группы – 4247 человека, инвалиды 3 группы – 3009 человека. В 2012 году 23007 лиц с ограниченными возможностями были охвачены медицинским осмотром (в том числе повторным) и установлены инвалиды: 1 группы – 1047 человека, 2 группы – 12601 человека, 3 группы – 9359 человека.

В Стратегии деятельности института УПЧ на 2011-2015 годы обеспечение соблюдения прав лиц с ограниченными возможностями определено как приоритетное направление. Деятельность УПЧ в сфере защиты прав лиц с ограниченными возможностями направлена на содействие соблюдению их прав, на сотрудничество с государственными органами и общественными организациями, ответственными за решение их проблем.

В 2012 году сотрудниками Аппарата УПЧ была проведена проверка условий проживания лиц с ограниченными возможностями и престарелых в двух стационарных учреждениях социального обеспечения системы социальной защиты населения (в Яванском и Гисарском районах).

Проведенные проверки показали, что в вышеназванных учреждениях не наблюдается серьёзное нарушение социально-бытового обслуживания и медицинской помощи.

В ходе визита также была проведена беседа с постояльцами. Беседа показала, что в данных учреждениях царит удовлетворительная поведенческо-психологическая атмосфера, постояльцы удовлетворены условиями проживания, качеством пищи и отношением руководства.

Проверка также выявила некоторые недостатки в этих учреждениях. Дома-интернаты нуждаются в ремонте, не хватает профессиональных специалистов и технических средств реабилитации.

Для обеспечения психологических условий проживания и решения социально-психологических проблем постояльцев необходимо внедрить реабилитационные мероприятия со стороны профессиональных специалистов с момента приема пациентов. Необходимо обеспечить все подобные учреждения психологами. Это позволяет наладить новые пути и способы психологической и реабилитационной адаптации граждан.

В сфере защиты прав лиц с ограниченными возможностями представляются следующие рекомендации:

- *оборудование пешеходных переходов звуковыми светофорами;*
- *создание у входов в здания удобных и доступных без ступенчатых тротуаров;*
- *подготовка и обеспечение социальных учреждений преподавателями-дефектологами и психологами;*
- *постоянное проведение мониторинга по доступу лиц с ограниченными возможностями в инфраструктурные объекты;*
- *повышение правовых и информационных знаний лиц с ограниченными возможностями;*

- налаживание агитационных работ по оказанию благотворительной помощи домам-интернатам;
- внедрение новых путей и способов психологической и реабилитационной адаптации лиц с ограниченными возможностями;
- принятие мер по профилактике увеличения новых случаев инвалидности детей, инвалидности в производстве и в транспортных авариях, по развитию медико-генетических услуг и улучшению условий экологической безопасности;
- обеспечение полноценного доступа лиц с ограниченными возможностями в образовательные, социальные и медицинские услуги, расширение альтернативных форм социальной помощи;
- приведение существующего порядка установления инвалидности в соответствие с международными нормами;
- исключение отметки «нетрудоспособный» из справки для инвалидов;
- ратификация Конвенции ООН о правах инвалидов.

2.12. Права ребенка

В Республике Таджикистан с момента ратификации Конвенции ООН о правах ребенка в целях выполнения международных обязательств по признанию, уважению, соблюдению и восстановлению прав и свобод детей, находящихся в трудной жизненной ситуации, уделяется серьёзное внимание.

На сегодня Таджикистаном уже два раза представлены Комитету ООН по правам ребенка Национальные доклады о ходе выполнения Конвенции ООН о правах ребенка. С учетом рекомендаций Комитета ООН предпринимаются конкретные меры по всестороннему обеспечению прав и свобод ребенка.

Гарантии, предусмотренные Конституцией по обеспечению прав и свобод детей, конкретизированы в ряде нормативно-правовых актов, таких как семейный, трудовой, гражданский, уголовный кодексах, в законодательстве об образовании, здравоохранении, в социальном законодательстве, в указах Президента Республики Таджикистан, Постановлениях Правительства Республики Таджикистан и т.д.

В целях улучшения процесса воспитания и обучения детей и их защиты от всевозможных форм домашнего насилия в стране приняты законы «Об ответственности родителей за воспитание и обучение детей» и «О предупреждении насилия в семье».

В этом направлении постановлением Правительства Республики Таджикистан учреждена Комиссия по правам ребенка при Правительстве Республики Таджикистан, которая реализовывает государственную политику в сфере защиты прав ребенка.

В Стратегии деятельности института УПЧ на 2011-2015 годы содействие в восстановлении нарушенных прав детей определено как приоритетное направление.

Несмотря на то, что в Республике Таджикистан в сфере защиты прав ребенка на уровне законодательства и на практике предпринимаются определенные меры, всестороннее обеспечение прав ребенка все ещё нуждается в улучшении.

На сегодня в республике не принят единый закон, регулирующий вопросы прав и интересов детей. Наблюдаются нарушения прав детей в семье, школе и в общественных местах. Анализы показывают, что два основных фактора: распад семей и трудовая миграция имеют больше отрицательного влияния на права ребенка. В 2012 году решениями судов расторгнуто 8669 браков, в 6109 из которых воспитываются несовершеннолетние дети. За этот период в органах ЗАГС страны зарегистрировано 9687 исполнительных производств о взыскании алиментов, что является показателем роста почти десяти тысяч детей в нездоровых семьях. В судах страны за это время в отношении тех, кто без уважительной причины больше трёх месяцев уклоняются от выполнения решения суда о выплате алиментов для обеспечения их детей, было возбуждено и рассмотрено 190 уголовных дел.

Другой фактор нарушений прав несовершеннолетних связан с трудовой миграцией. Иногда по причине нахождения родителей в трудовой миграции и отсутствия семейного воспитания дети подвергаются различным социальным проблемам и включаясь в группу детей, имеющих конфликт с законом, нарушают законы и в итоге помещаются в специальные учреждения.

Анализы показывают, что в специальном профессионально-техническом училище и в учреждениях исполнения уголовного наказания помещены в основном дети, родители которых

находятся в трудовой миграции (в основном во время трудовой миграции матери).

Также существуют случаи, когда женщины-мигранты за пределами страны после рождения ребенка отказываются от него. Например, в августе 2012 года – 7 детей и в декабре 2012 года – 4 детей были доставлены в Таджикистан из домов для сирот Российской Федерации.

Некоторые семьи в силу экономической необходимости отправляют своих несовершеннолетних детей в трудовую миграцию. По данным Миграционной службы при Правительстве Республики Таджикистан трудовая миграция детей год за годом увеличивается. Если в 2011 году 56407 детей находились в трудовой миграции, то в 2012 году их количество составило 73605 человека.

Вышеуказанные факторы становятся причинами нарушения прав детей на образование, здоровье, достойный уровень жизни, воспитание в семье, свободу от насильственного труда и ряда других прав.

Ювенальная юстиция

Под понятием «ювенальная юстиция» понимается деятельность судебных и других органов, осуществляющих правосудие в отношении несовершеннолетних.

В целях анализа ситуации в системе ювенальной юстиции и разработки рекомендаций по соблюдению прав и свобод детей в 2012 году институтом УПЧ был проведен ряд мероприятий. В том числе, в сотрудничестве с общественной организацией «Центр по правам ребенка», Детским Фондом ООН и Международной организацией Институт «Открытое общество» - Фонд содействия в Таджикистане был проведен мониторинг соблюдения права на свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания в отношении несовершеннолетних в системе ювенальной юстиции.

Мониторинг охватил Хатлонскую и Согдийскую областей, город Душанбе, городов и районов республиканского подчинения. Результаты мониторинга показывают, что в действующем законодательстве не установлено: срочное оповещение родителей и законных представителей о задержании несовершеннолетнего; сво-

бота ребенка от пыток и жестокого обращения; проведение медицинской экспертизы в отношении несовершеннолетнего после его привода в закрытое или полужакрытое учреждение. Следует отметить, что и в специальном училище и в воспитательной колонии для несовершеннолетних отсутствует рабочий штат психолога.

Результаты вышеупомянутого мониторинга были обсуждены в ходе работы круглых столов, состоявшихся 13 ноября с участием представителей Детского Фонда ООН, экспертов и международных советников и 3 декабря с участием представителей соответствующих министерств и ведомств и структур гражданского общества.

Также в целях знакомства с ситуацией по соблюдению прав несовершеннолетних сотрудники института УПЧ в октябре 2012 года посетили специальное профессионально-техническое училище №1 города Душанбе (при Министерстве образования Республики Таджикистан). В ходе посещения были изучены условия пребывания, учебы, материально-техническое обеспечение и состояние зданий училища, а также проведены беседы с детьми, обучающимися в этом училище и их родителями. В результате был выявлен ряд недостатков, связанных с условиями проживания, учебы, санитарно-гигиенического состояния и вообще соблюдения прав детей.

Согласно Положению о Государственном образовательном учреждении специальное профессионально-техническое училище №1 города Душанбе, утвержденного указом Министра образования Республики Таджикистан от 7 мая 2008 года №620, в данное училище направляются несовершеннолетние нарушители закона в возрасте от 14 до 18 лет решениями комиссий по правам ребенка при исполнительном органе государственной власти городов и районов или по определению суда. Однако на практике в данное учреждение помещены несовершеннолетние, не совершавшие правонарушение.

Из 47 несовершеннолетних, содержащихся в этом училище, 19 человек помещены за бродяжничество, 9 человек - трудновоспитуемые, 14 человек - за совершение кражи, 1 человек - за плохие условия жизни, 1 человек - за не имением места жительства, 1 человек - за хранение пиротехнических средств

(хлопушек), 1 человек - с подозрением в совершении незаконного деяния и 1 человек - за побег из семьи.

Результаты посещения были обсуждены за круглыми столами и на встречах с ответственными лицами соответствующих министерств и ведомств и было рекомендовано устранить существующие недостатки. С учетом важности данного вопроса институт УПЧ намерен провести проверку ситуации по соблюдению прав детей в данном училище в 2013 году.

В декабре 2012 года группа матерей в устной форме обратились в УПЧ с жалобой о том, что их дети подвергаются пыткам со стороны сотрудников воспитательной колонии ЯС 3/12 ГУИУН Министерства юстиции Республики Таджикистан. Сотрудники института УПЧ совместно с представителями общественной организации «Центр по правам ребенка» посетили данное учреждение с целью выяснения всех обстоятельств жалобы матерей и провели беседы с руководством учреждения и с детьми, содержащимися в этом учреждении. Проверка показала, что не имеет места применения пытки в отношении несовершеннолетних. Одновременно на собрании (по приглашению руководства учреждения) с участием родителей этих несовершеннолетних, представителей института УПЧ, прокуратуры, общественной организации «Центр по правам ребенка» и руководства учреждения были обсуждены вопросы соблюдения прав несовершеннолетних в воспитательной колонии ЯС 3/12.

По данным Министерства внутренних дел Республики Таджикистан в 2012 году в республике увеличилась преступность среди несовершеннолетних. Если в 2011 году несовершеннолетними было совершено 545 преступлений, то в 2012 году это число увеличилось до 625, то есть больше на 80 преступлений.

В 2012 году 504 несовершеннолетние были признаны виновными по разным статьям Уголовного кодекса Республики Таджикистан и в их отношении вынесены приговоры судов. Из общего числа совершенных со стороны несовершеннолетних преступлений самое многочисленное это кража (288 случаев), хулиганство (69 случаев) и грабёж (42 случая).

Нужно отметить, что в большинстве случаев уголовные дела в отношении несовершеннолетних рассматриваются в от-

крытых судебных процессах, что отрицательно влияют на душевно-психическое развитие ребенка.

С учетом существующих в ювенальной юстиции проблем и для устранения недостатков институт УПЧ представляет следующие рекомендации:

- разработка и принятие закона о правах ребенка;*
- оказание психологической и социальной помощи детям, находящимся в опасной близости от нарушения законов, особенно детям из малоимущих семей;*
- рассмотрение уголовных дел с участием детей в закрытых судебных процессах;*
- включение штата психолога в учреждениях системы ювенальной юстиции;*
- повышение профессионального уровня сотрудников правоохранительных органов в сфере защиты прав ребенка.*

Права детей с ограниченными возможностями

Согласно нормам Конституции Республики Таджикистан (статья 34) государство заботится о защите детей-сирот и инвалидов, их воспитании и образовании.

Согласно статьи 23 Конвенции о правах ребенка государства-участники признают, что неполноценный в умственном или физическом отношении ребенок должен вести полноценную и достойную жизнь в условиях, которые обеспечивают его достоинство, способствуют его уверенности в себе и облегчают его активное участие в жизни общества.

Механизмы реализации норм Конституции Республики Таджикистан и Конвенции о правах ребенка в отношении детей с ограниченными возможностями отражены в ряде национальных нормативно-правовых актов, таких как законы Республики Таджикистан «О социальной защиты инвалидов», «Об образовании», Градостроительный кодекс Республики Таджикистан, Национальная концепция инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями в Республике Таджикистан на 2011-2015 годы и другие государственные программы.

В целях выполнения существующих норм в этом направлении постановлением Правительства Республики Таджикистан

от 3 декабря 2011 года учрежден Координационный совет по социальной защите инвалидов, деятельность которого началась с 3 июля 2012 года.

По данным соответствующих министерств и ведомств можно сделать вывод, что принимается множество мер по соблюдению прав и свобод детей с ограниченными возможностями. Они отдыхают в санаториях, привлекаются к учебе, пользуются социальными услугами, систематически проходят медицинское обследование и т.д.

Со стороны государства и при поддержке различных международных и неправительственных организаций организованы реабилитационные центры для детей с ограниченными возможностями, дневные центры, профессионально-технические учреждения и центры, различные учреждения медицинского обслуживания. Кроме специализированных домов-интернатов и санаториев в городах Душанбе, Куляб, Хорог, Гисарского и Восейского районов действуют центры дневного пребывания. Также организован Национальный центр реабилитации для детей и подростков «Чорбог», в котором были охвачены реабилитацией в 2011 году - 199 детей, а в первом полугодии 2012 года - 200 детей с ограниченными возможностями. Количество детей привлеченных в дома-интернаты и в Специальный профессиональный лицей-интернат инвалидов при Министерстве труда и социальной защиты населения в 2011 году составило 427 человека (в том числе 266 учащихся Лицея), а в 2012 году оно составило 411 человека (в том числе 244 учащихся Лицея).

По данным Министерства здравоохранения Республики Таджикистан в первом полугодии 2012 года количество детей с ограниченными возможностями, находящихся под диспансерным контролем, составило 24022 человека, из которых 13367 - мальчики и 10655 – девочки. За 9 месяцев все эти дети прошли медицинский осмотр и более 3000 из них были охвачены лечением в больницах.

В целях полноценного участия детей с ограниченными возможностями в учебном процессе и соблюдения их равного права на образование в стране постановлением Правительства Республики Таджикистан от 30 апреля 2011 года №228 утверждена Национальная концепция инклюзивного образования для

детей с ограниченными возможностями в Республике Таджикистан на 2011-2015 годы. В последние годы в стране согласно данной Концепции внедряется инклюзивное образование в дошкольных образовательных учреждениях. По данным Министерства образования Республики Таджикистан за 2011-2012 годы 1458 детей с ограниченными возможностями в 11 детских садах города Душанбе и Согдийской области охвачены этой формой образования.

В 2011-2012 учебном году количество детей с ограниченными возможностями, привлеченных к инклюзивному образованию составило 5026 человека, из которых 1927 составляют девочки.

В 13 из 76 школ-интернатов, действующих при Министерстве образования, обучаются дети с ограниченными возможностями. Общее количество таких детей составляет 2396 человека, из которых 594 человека составляют девочки. В этих учреждениях и вообще в сфере обучения и воспитания детей с ограниченными возможностями существует проблема с кадрами.

Наблюдаются и другие проблемы в данном направлении, в том числе проблемы, связанные с посещением специальной экспертной комиссии, доступ к образованию, реабилитация, дневной уход в семье, обслуживание специалистов и т.п. Не созданы соответствующие условия для физического доступа детей с ограниченными возможностями в здания общего пользования, в том числе в культурно-развлекательные центры, в школы и в общественный транспорт. Наблюдается отсутствие пандусов у входа в здания, библиотек, музеев и театров, школ и других учреждений.

Определенная часть родителей детей с ограниченными возможностями вообще не знакома с правами их детей, гарантированных национальным законодательством и международными актами. Например, в 2012 году в институт УПЧ обратился гражданин, в воспитании которого находится сын-инвалид в возрасте 16 лет и его сын до этого возраста не учился ни в одном образовательном учреждении. При содействии Уполномоченного для обучения этого ребенка был прикреплен отдельный преподаватель.

По данным общественной организации инвалидов города Душанбе «Имконият» имеют место случаи, когда в труднодо-

ступных селах страны живут дети с ограниченными возможностями и о них нет сведения ни в одном соответствующем органе или учреждении. Основные причины такой ситуации связаны с трудностями транспорта, трудовой миграции отца (или воспитании ребенка без отца) и правовой неграмотности отдельных матерей, которые не способствуют прохождению своего ребенка медицинского осмотра и не обращаются в соответствующие органы для официального оформления своего ребенка.

Для устранения существующих недостатков в направлении обеспечения прав детей с ограниченными возможностями институтом УПЧ предлагаются следующие рекомендации:

- улучшение социальной поддержки семей, в которых воспитываются дети с ограниченными возможностями;*
- принятие мер для обеспечения доступа детей с ограниченными возможностями в культурно-развлекательные центры, школы, общественный транспорт и другие соответствующие учреждения;*
- улучшение ухода за детьми с ограниченными возможностями в стационарных учреждениях и установление механизма обеспечения существующих норм по заботе о таких детях;*
- принятие мер по увеличению количества профессиональных специалистов для работы с детьми с ограниченными возможностями;*
- систематическое проведение мониторингов по выполнению норм международных и национальных актов в сфере защиты прав детей с ограниченными возможностями.*

Предупреждение насилия в отношении детей

Насилие в отношении детей выражается в использовании физической силы, в отрицательном психическом отношении и в действиях с сексуальными признаками. Это нежелательное явление нарушает права ребенка на жизнь и здоровье, ущемляет его честь и достоинство и отрицательно влияет на будущее развитие ребенка. К сожалению, ныне со стороны родителей, сверстников и старших по возрасту применяются различные формы насилия в отношении детей.

Согласно статьи 57 Семейного кодекса Республики Таджикистан права и законные интересы ребенка защищают родители и лица, их заменяющие и в предусмотренных законом случаях – комиссии по правам ребенка, прокурор и суд.

При нарушении прав и законных интересов ребенка, в том числе невыполнение или ненадлежащее выполнение обязанностей со стороны родителей (или одного из них) по обучению и воспитанию ребенка или при злоупотреблении родительскими правами ребенок имеет право обратиться для защиты в комиссию по правам ребенка, а по достижению 14-летнего возраста – в суд.

Одновременно данный Кодекс обязывает должностные лица организаций и граждан, которым стало известно об угрозе на жизнь или здоровье ребенка или о нарушении прав и интересов ребенка в семье, сообщить об этом комиссии по правам ребенка. В таких случаях комиссия по правам ребенка обязана принимать необходимые меры для защиты прав и законных интересов ребенка.

Согласно статьи 41 Закона Республики Таджикистан «Об образовании» работники сферы образования обязаны защитить детей и подростков от физических и психических насильственных действий.

Статья 8 Закона Республики Таджикистан «Об ответственности родителей за воспитание и обучение детей» в целях предупреждения насилия в семье, уважения чести и достоинства ребенка и предупреждения детского труда, опасного для их здоровья возлагает на родителей следующие обязанности: создать условия для защиты здоровья, физического, умственного и морального развития ребенка; уважать честь и достоинства ребенка и не допускать жестокого обращения в его отношении; одинаково относиться к ребенку независимо от его пола, возраста, умственных, физических и психических способностей; беречь ребенка от привлечения к опасному и тяжелому труду, а также от других работ, препятствующих нормальному физическому и психическому развитию ребенка; не привлекать ребенка к предпринимательской деятельности и торговли, за исключением случаев, разрешенных законодательством Республики Таджикистан.

Вышеуказанные законы предусматривают ответственность за невыполнение установленных норм.

Закон Республики Таджикистан «О предупреждении насилия в семье» регулирует общественные отношения, связанные с предотвращением насилия в семье и определяет задачи субъектов, предупреждающих насилия в семье по выявлению, предупреждению и устранению причин и условий, способствующих его совершению.

С учетом требований данного Закона были внесены соответствующие изменения и дополнения в Закон Республики Таджикистан «О милиции» и в Кодекс об административных правонарушениях Республики Таджикистан, целью которых является конкретизация полномочий соответствующих органов по предотвращению насилия в семье и защиты семьи от насилия.

Несмотря на то, что приняты нормативные правовые акты для предупреждения насилия в отношении несовершеннолетних, к сожалению, насилие в отношении детей всё ещё имеет место и по таким случаям жертвы почти не жалуются в соответствующие органы.

Для предотвращения и профилактики насилия в семье институт УПЧ предлагает следующие рекомендации:

- информирование населения об установленных законодательством нормах по предупреждению насилия в отношении детей;*
- повышение уровня моральных и правовых знаний населения в целях предупреждения всяческих форм насилия в отношении детей;*
- обеспечение официального перевода и публикации международных актов о правах детей (человека).*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Как вытекает из Доклада, в 2012 году институт УПЧ обеспечил свою устойчивую деятельность по выполнению задач и полномочий в сфере защиты и продвижения прав человека и укрепил свою позицию и влияние.

По инициативе института УПЧ в стране были проведены Региональная конференция Омбудсменов Центральной Азии и Российской Федерации на тему «Эффективные средства правовой защиты трудящихся-мигрантов и членов их семей: роль Омбудсменов Центральной Азии и Российской Федерации» в октябре 2012 года и Второе заседание руководителей антикоррупционных органов и Омбудсменов стран-членов Организации по Экономическому сотрудничеству (ЭКО) в ноябре 2012 года.

Также в 2012 году институт Уполномоченного по правам человека в Республике Таджикистан одним из первых среди Омбудсменов Центральной Азии получил статус «В» со стороны Международного Координационного Комитета национальных учреждений по защите прав человека на соответствие с Парижскими Принципами.

Заметна была деятельность института в рабочих группах по различным вопросам прав человека, в том числе по предупреждению пыток, по отмене смертной казни, по разработке и представлению Национальных докладов Республики Таджикистан соответствующим структурам ООН по правам человека.

Эффективные сотрудничества с государственными органами, неправительственными и международными организациями способствовали ещё большему укреплению институционального потенциала института. В рамках этих взаимодействий в 2012 году в структуре Центрального аппарата института был учрежден Отдел по государственной защите прав ребенка, а в регионах, в том числе в городах Хорог, Куляб, Рогун и в Раштском районе открыты новые Общественные приемные Уполномоченного. На сегодня такие Приемные действуют в городе Худжанд и Айнинском районе Согдийской области, в городах Кургантобе и Куляб Хатлонской области, в городе Хорог ГБАО, в городах Турсунзаде, Рогун и в Раштском районе.

В 2012 году показатели основных направлений деятельности института по приему и рассмотрению обращений граждан, совершенствованию законодательства в сфере прав человека, мониторингу ситуации с соблюдением прав человека и повышению уровня правовых знаний граждан по сравнению с предыдущим годом имеют тенденцию увеличения.

Следует отметить, что рекомендации института, изложенные в предыдущих докладах по усовершенствованию существующих механизмов свободы от пыток, системы адвокатуры, по предупреждению насилия в семье, по механизму посещений УПЧ закрытых и полузакрытых учреждений и т.п. были поддержаны соответствующими органами государственной власти и приняты конкретные меры по их решению.

В данном Докладе также представлены рекомендации по продвижению и защите конкретных прав и свобод человека, в том числе на судебную защиту и справедливого судебного разбирательства – 9 рекомендаций, на свободу от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания – 8 рекомендаций, на гражданство – 4 рекомендации, на свободу выражения мнения, доступ к информации и средствам массовой информации – 4 рекомендации, права человека в закрытых и полузакрытых учреждениях – 6 рекомендаций, на труд – 8 рекомендаций, на здоровье – 3 рекомендации, права трудящихся мигрантов – 8 рекомендаций, гендерного равенства – 9 рекомендаций, на собственность и жильё – 9 рекомендаций, прав лиц с ограниченными возможностями – 12 рекомендации, прав ребенка – 13 рекомендации, итого 93 рекомендации.

Анализы и рекомендации, изложенные в Докладе свидетельствуют о том, что в республике наряду с определенными достижениями в некоторых направлениях существуют и недостатки и они требуют от соответствующих государственных органов, структур гражданского общества принять серьёзные и неотложные меры. Проблемы, связанные с несовершенством законодательства и существующих национальных механизмов защиты прав человека, недостаточный уровень развития экономики, малообеспеченность определенной части населения и низкие правовые знания населения являются основными препятствиями для продвижения прав человека в стране.

Особенно низкий уровень знаний населения в сфере прав человека является проблемным. В целях улучшения ситуации в этом направлении институтом УПЧ была разработана новая Программа образования в сфере прав человека на 2013-2020 годы и утверждена постановлением Правительства Республики Таджикистан от 3 декабря 2012 года.

Итоги деятельности института УПЧ в 2012 году также свидетельствует о том, что институт имеет больше ресурсов и возможностей и их целесообразное использование может ещё больше повысить роль института в защите прав и свобод человека.

В этом плане являются важными меры, принятые в 2012 году по укреплению необходимой правовой, организационной, информационной основ и потенциала института, направленные для ещё большей эффективности деятельности института УПЧ.

В последние годы вопросы, связанные с правами человека, выходя на первый план, играют ключевую роль в межгосударственных отношениях и в отношениях государства и общества и требуют совместных усилий всех слоёв общества. Исходя из этого, необходимо, чтобы государственные органы – основные структуры, ответственные за обеспечением продвижения и защиты прав человека при активном участии гражданского общества обратили серьёзное внимание к данной сфере, внимательно относились к каждому факту нарушения прав человека и внесли вклад в должном обеспечении прав и свобод человека.

Уверены, что данный Доклад тщательно будет рассмотрен государственными органами, неправительственными и международными организациями и будут приняты соответствующие и своевременные меры по реализации предложенных рекомендаций.

**COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS
IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

**REPORT
OF THE COMMISSIONER FOR
HUMAN RIGHTS IN THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN
FOR 2012**

DUSHANBE – 2013

This Report is the third report of the Human Rights Commissioner that is developed according to Article 24 of the Law of the Republic of Tajikistan “On the Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan”, and is presented to the President of the Republic of Tajikistan, Majlisi Milli of Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan (Upper Chamber of the Tajik Parliament), Majlisi Namoyandagon of Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan (Lower Chamber of the Tajik Parliament), Government of the Republic of Tajikistan, Constitutional Court of the Republic of Tajikistan, Supreme Court of the Republic of Tajikistan, Supreme Economic Court of the Republic of Tajikistan and Prosecutor General’s Office of the Republic of Tajikistan.

The Report is also intended for other public structures, non-governmental organizations and international agencies that work in the field of human rights and freedoms, as well as for entire society.

The activity of the Human Rights Commissioner in 2012, the status of human and citizens’ rights and freedoms in the Republic of Tajikistan during the reported period is analyzed in this Report.

With the aim of ensuring access of all interested persons to this Report and previous reports of the Human Rights Commissioner, its electronic versions are available on the following website: www.ombudsman.tj.

ISBN 978-99947-49-58-4

**© Human Rights Commissioner
in the Republic of Tajikistan**

Dear reader!

One of the first founders of human rights and freedoms in the history of humanity were our ancestors, and we are proud of the fact that the first Human Rights Declaration was presented to the world community still 2500 years ago, more specifically in 539 BC by Cyrus the Great.

Main principles of human rights and freedoms were brought in the Declaration of Cyrus the Great, and today it is translated to all six working languages of the United Nations. The principles of the Declaration of Cyrus the Great are reflected in the first four articles of the Universal Declaration of Human Rights, adopted by UN in December 10, 1948.

The first Human Rights Commissioners or by other term Ombudsmen were established in Europe 200 years ago.

As for the Republic of Tajikistan, owing to state independence and the fact that human rights and freedoms have been recognized as high values, it is more than three years that the Human Rights Commissioner was established, and its activity has been expanding year by year.

Establishing such institution, which is indeed a structure of a democratic society, shows that the Republic of Tajikistan is continuously progressing in the area of protection and implementation of human rights.

Today we can tell with confidence that the Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan is a separate and independent structure and it has a complete system of protection of human rights, with its branch offices present in the regions of the country.

The activity of the Human Rights Commissioner and status of human rights in the Republic of Tajikistan in 2012, progress and shortcomings in this direction are analyzed in the Report, and relevant recommendations are provided for addressing those shortcomings.

I believe that the present Report will be considered by state institutions, civil society organizations, and international agencies and by every member of the society, and it will contribute to further improvement and promotion of human rights protection in the Republic of Tajikistan.

**Respectfully,
Human Rights Commissioner
Z. Alizoda**

CONTENT

FOREWORD	195
I. THE ACTIVITY OF THE HUMAN RIGHTS COMMISSIONER IN 2012.....	197
1.1. The complaints of citizens.....	197
1.2. Improvement of legislation on human and citizen rights and freedoms.....	201
1.3. Raising awareness of citizens on human rights and freedoms.....	201
1.4. Cooperative work of the Office of Human Rights Commissioner.....	205
1.5. Strengthening capacity of the Office of Human Rights Commissioner	207
1.6. Examination of situation with observance of human rights and freedoms.....	209
II. THE SITUATION WITH OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN.....	211
2.1. The right to judicial protection and fair trial.....	211
2.2. The right to personal security, freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.....	217
2.3. The right to nationality	224
2.4. The right to freedom of opinion and expression, access to information and mass media	228
2.5. Protection of human rights in closed and semi-closed institutions.....	230
2.6. The right to work.....	236
2.7. The right to health care.....	241
2.8. Protection of the rights of labour migrants.....	244
2.9. Gender equality.....	250
2.10. The right to property and housing	256
2.11. Observance of the rights of persons with disabilities.....	260
2.12. The rights of the child	264
CONCLUSION.....	275

FOREWORD

The events that happened in the Republic of Tajikistan in 2012 provided firm grounds in ensuring improved implementation and protection of human rights. Reaching an agreement between the presidents of the Russian Federation and Tajikistan on extending the period of unregistered stay of labour migrants, abolishing customs duty for fuel imported to Tajikistan, and Tajikistan becoming a member of the World Trade Organization are among those events that can have positive effect on development of economic and social rights of citizens in the country.

The Special Rapporteur on torture, and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Mr. Juan Mendez and the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Mr. Anand Grover of the United Nations High Commissioner for Human Rights visited Tajikistan in 2012. In line with some shortcomings they also noted the achievements of the country in these areas.

In addition three reports of the Republic of Tajikistan on human rights issues have been considered in the relevant bodies of the United Nations. Namely, the Second Periodic Report of the Republic of Tajikistan on Implementation of Commitments in line with the Convention Against Torture, the Second Report of Tajikistan on Implementation of Commitments in line with the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, and the First Report of Tajikistan on Implementation of Commitments in line with the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families were considered.

The next Report of the Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan (hereinafter - HRC) for 2012 has been developed taking into account the actual status of human rights in the country, achievements and shortcomings related to different human rights issues, contribution of the Office of HRC in implementation and protection of human rights.

This Report consists from two main parts. The activity of the Office of HRC is analysed, and issues regarding receiving and

consideration of complaints of citizens, improvement of legislation of the Republic of Tajikistan in the field of human rights and freedoms, raising citizens' awareness, cooperation with public structures of the Republic of Tajikistan, non-governmental and international organizations, strengthening the capacity of the Office of HRC, examination of situation with observance of human rights and freedoms conducted by the Office are highlighted in the first part of the Report. The role and status of the Office of HRC in implementation and protection of human rights and efficiency of its activity are supported in this part by facts and numbers.

The situation regarding observance of human rights and freedoms, namely the right to judicial remedy and fair court trial; the right to security of person; freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment; the right to nationality; the right to freedom of opinion and expression, access to information and mass media; protection of human rights in the closed and semi-closed institutions; the right to work; the right to health care; protection of the rights of labour migrants; gender equality; the right to property and housing; observance of the rights of persons with disabilities, and the rights of the child are analyzed, and relevant recommendations are provided in the second part of the Report. The recommendations are substantiated with facts and examples that originate from complaints of citizens and conducted monitorings, as well as from information received from public institutions, non-governmental organizations and mass media.

The main aim of the Report is to inform the state institutions, non-governmental and international organizations, and civil society about the status of human rights and freedoms in Tajikistan, and it can be used by them as a source of information about the status of human rights.

I. THE ACTIVITY OF THE OFFICE OF THE HUMAN RIGHTS COMMISSIONER IN 2012

1.1. The complaints of citizens

Consideration of complaints of citizens and assistance in restoration of their violated rights is one of the main directions of the activity of the Office of the Human Rights Commissioner.

The complaints of the citizens are considered in accordance with the Laws of the Republic of Tajikistan “On Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan”, “On Complaints of Citizens”, international instruments on human rights ratified by the Republic of Tajikistan, the Charter of the Office of HRC, and Guideline on Order of Consideration of Complaints of Citizens in the Office of HRC.

The Schedule of Receiving Citizens is approved by order of HRC, and the Commissioner and heads of structural units receive citizens according to it. The citizens are daily received in a reception of the office by staff of the office according to approved schedule. The Human Rights Commissioner directly receives citizens on Saturdays as well.

A total of 604 complaints of citizens are recorded at the Office of HRC in 2012 (in 2011 – 567 complaints), and out of this number, 258 – are written complaints (in 2011 – 207 complaints) and 346 – are verbal complaints (in 2011 – 360 complaints).

The breakdown by regions are as follow: from inhabitants of Dushanbe – 92 complaints (in 2011 – 82 complaints), from Sughd province – 42 complaints (in 2011 – 32 complaints), from GBAO – 2 complaints (in 2011 – 2 complaints), Cities and Districts of the Republican Subordination – 35 complaints (in 2011 – 25 complaints), from abroad – 25 complaints (in 2011 – 13 complaints), including from Human Rights Commissioners of other states – 15 complaints, from other organizations and agencies – 23 complaints.

The written complaints received from men – 110 complaints (in 2011 – 116 complaints), from women – 108 complaints (in 2011 – 62 complaints), collective complaints – 17, and the rest are from other institutions and organizations.

Statistical indicators of written complaints according to classification of human and citizen rights and freedoms are as follow:

- the right to fair trial – 39 complaints (in 2011 – 35 complaints);
- the right to personal security – 2 complaints (in 2011 – 3 complaints);
- the right to file a complaint and be heard by state institutions complain to structures of public authority – 4 complaints (in 2011– 5 complaints);
- the right to freedom from torture – 10 complaints (in 2011 – 5 complaints);
- the right to freedom from all forms of violence – 1 complaint;
- the right to legal representation – 2 complaints (in 2011 – 4 complaints);
- the right to work – 7 complaints (in 2011 – 3 complaints);
- the right to property – 30 complaints (in 2011 – 28 complaints);
- the right to housing – 40 complaints (in 2011 – 31 complaints);
- the right to social protection – 8 complaints (in 2011 – 10 complaints);
- the right to free economic activity – 2 complaints (in 2011 – 1 complaint);
- the right to health – 1 complaint (in 2011 – 2 complaints);
- the rights of the child – 3 complaints (in 2011 – 3 complaints);
- the right to physical, mental, spiritual, moral and social development – 1 complaint;
- the right to family life– 1 complaint;
- the right to education – 4 complaints (in 2011 – 4 complaints);
- the right to freedom of expression and opinion – 1 complaint;
- the rights of labour migrants – 6 complaints (in 2011 – 2 complaints);
- from a group of people – 45 complaints (in 2011– 42 complaints);
- other rights – 51 complaints (in 2011 – 34 complaints).

Out of 258 written complaints of citizens considered at the Office of HRC, the citizens complained about decision or action (failure to act) of the following subjects:

- against judicial bodies – 89 complaints (in 2011 – 71 complaints);
- against public prosecution bodies – 14 complaints (in 2011 – 12 complaints);
- against institutions of the Ministry of Internal Affairs – 23 complaints (in 2011 – 16 complaints);
- against national security bodies – 7 complaints (in 2011 – 4 complaints);
- against the Agency on State Financial Control and Fight Against Corruption – 4 complaints (in 2011 – 2 complaints);
- against the Council of Justice – 1 complaint;
- against the Ministry of Defense (military registration and enlistment offices) – 5 complaints;
- against the Public Service Administration – 1 complaint;
- against bodies of other institutions - 6 complaints;
- against local state executive authorities – 7 complaints (in 2011 – 5 complaints);
- against the Ministry of Justice (the Main Directorate of Adminis-
trating Punishment of the Ministry of Justice of RT) – 11 complaints (in 2011 – 10 complaints);
- against officers of the court – 2 complaints;
- against customs service – 1 complaint;
- local bodies of central state authorities – 5 complaints (in 2011 – 7 complaints);
- against law enforcement agencies – 4 complaints (police, the Bar, prosecutor’s office, fight against corruption) (in 2011 – 1 complaint);
- against notaries public – 1 complaint (in 2011 – 1 complaint);
- against educational institutions – 2 complaints (in 2011 – 1 complaint);
- against educators – 1 complaint;
- against public officials – 4 complaints (in 2011 – 3 complaints);
- against individuals – 8 complaints (in 2011 – 8 complaints);
- against organizations – 7 complaints (in 2011 – 8 complaints);
- on other issues – 52 complaints (including assistance in: receiving a passport, compensation for material and moral damage,

implementation of a court decision, provision of a free lawyer, enforcement of amnesty law, identification of a citizen's place of residence, identification of person and receiving a passport, renewal of a passport, receiving a certificate of permanent residence, resolution of a family dispute and so on).

The analysis of complaints based on classification of rights shows that the complaints connected to civic and political rights during the past period as compared to last year have no tendency to increase, but complaints connected to some social, economic and cultural rights (including the right to property (30 complaints), the right to housing (40 complaints), the right to social protection (8 complaints) and the right to work (7 complaints) have tendency to increase.

Out of the total number of written complaints received by the Office of HRC in the past period (258 complaints), many of complaints were against judicial bodies, even though such complaints have a tendency of slight decrease in comparison to 2011.

The analysis of status of human rights and freedoms regarding access to justice shows that individuals filing complaints of this kind, as previously, express their disagreement with court decisions, and complain about the lack of comprehensive consideration of facts at court and about gravity of punishment. The complaints of citizens T.O., Kh.N. and others describe the issue.

During this period 24 written complaints (in 2011 – 20 complaints) and four verbal complaints of citizens have been resolved positively, to benefit of complainants.

A total of 346 (in 2011 – 547) verbal complaints of citizens were recorded at the Office of HRC (134 women, 212 men).

The analysis of the verbal complaints of citizens shows that the majority of complaints are connected to the right to fair court trial (39 complaints), the right to housing (30 complaints), and the right to property (16 complaints).

Citizens are also regularly received at the Office of HRC on Saturdays. During Saturdays of 2012 the complaints of 67 citizens have been received by staff of the Office of HRC, including complaints from 24 women, 34 men, 5 pensioners, 2 disabled persons and two repeat complaints. Out of 67 complaints recorded 25 complaints were on issues related to housing disputes, 1 complaint about

business development, 1 complaint about bank credit, 16 complaints against law enforcement officers and 24 complaints about other issues. Out of them: resolved in place – 4 complaints, taken into control – 17 complaints, sent to relevant bodies – 8 complaints, and legal consultation has been provided to 38 individuals.

At the same time based on complaints of citizens and on the initiative of the Office, the staff of HRC participated in seven court proceedings during the reported period.

1.2. Improvement of legislation on human and citizen rights and freedoms

Assistance in improvement of legislation of the Republic of Tajikistan related to human rights and freedoms is one of other areas of activity of the Office.

With a view to assisting in improvement of the legislation of the Republic of Tajikistan in the field of human rights the staff of the Office of the Commissioner have analysed 75 (in 2011 – 91 drafts) drafts of legal normative documents, and provided conclusions and proposals regarding them.

The HRC and staff of the Office participated in activity of working groups on development of draft laws during the reported period. Namely, HRC is a member of a working group on development of a draft Constitutional Law of the Republic of Tajikistan “On Nationality of the Republic of Tajikistan”, and the Head of the Department of State Protection of Political and Civil Rights of the Office is a member of a working group on development of a draft Law of the Republic of Tajikistan “On Legal Assistance”.

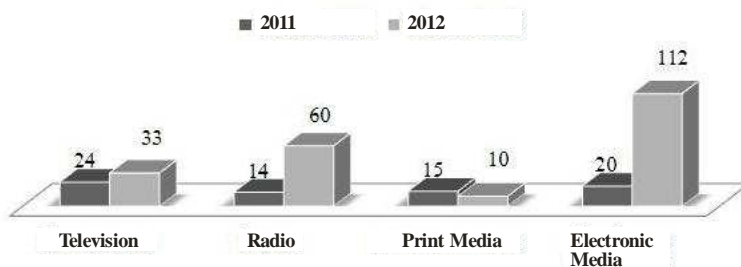
1.3. Raising awareness of citizens on human rights and freedoms

Awareness raising is one of the priority directions of activity of the Office of HRC. A Plan of Addresses and Appearances of staff of the Office of HRC on Radio “Tajikistan”, Radio “Sadoi Dushanbe” and TV “Jahonnamo” was developed and approved in this direction, and its implementation started in 2012.

News, reports and appearances of the staff of the Office of HRC in mass media have increased for three times as compared to 2011. The appearances of the staff of the Office of HRC composed

205 pieces, including 33 appearances on television, 60 addresses on radio, and 112 reports on electronic media. In addition, 10 articles were published in newspapers and magazines.

Diagram of appearances of the staff of the Office of HRC in mass media

With a view of improving information activity and raising legal awareness of citizens, the Office of HRC has decided that in 2013 not only representatives of the Office of HRC, but also experts from other bodies and offices would be asked to make appearances on radio and television.

Four press conferences of HRC with participation of representatives of mass media were organized and conducted in 2012. Information materials on human rights and main indicators of activity of the Office of HRC in 2012 were provided to participants during those press conferences.

With the aim of improving access of civil society to activity of the Office of HRC, raising the level of legal knowledge of population, and independent use of electronic library of HRC, a website of HRC in the Republic of Tajikistan at Internet network was established in May 2011 and is accessible at www.ombudsman.tj. The website consists of 14 sections and 24 sub-sections, and all information regarding the activity of the Human Rights Commissioner is reflected there.

In the framework of a Project on "Assistance to Institutional Development of the Office of HRC in the Republic of Tajikistan Through Strengthening Information Analytical Unit of HRC" that is funded by the Netherlands, at maximum up to 400 visits have been

predicted during first year of functioning of the website. According to indicators of the website a total of 9 320 visits has been recorded since the date of launching Commissioner's website (in 2011 – 1 631, in 2012 – 7 689). As it has been observed, other websites and print media use the website of HRC regarding different human rights issues.

It should be also noted that 79 news and reports related to activity of the Office of HRC were prepared and reflected in the website in 2012, and there were 24 news and reports in 2011 according to this indicator.

An electronic mail of HRC is regularly functioning and all incoming and outgoing messages are recorded.

During this period a Report of HRC for 2011 has been prepared and published, and it was sent to relevant public institutions in the timeframe specified in the Law "On Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan". The text of the Report is placed at the Internet website of the Commissioner and the National News Agency "Khovar". This Report was translated into Russian and English languages, and was published with the support of OSCE.

A magazine "Bulletin of the Human Rights Commissioner" was registered with relevant state institutions in 2012, 4 its issues were published in Tajik and Russian languages and was delivered to organizations, institutions and population on free basis.

One of the priority areas of activity of HRC is assistance in improving knowledge of citizens in the field of human rights and their capacity to protect their own rights. With the view of this a new draft Programme on Human Rights Education for 2013-2020 was developed and it was approved by Resolution of the Government of RT of December 3, 2012. The preparatory works on implementation of the Programme have been continuing since the beginning of 2013.

The books "Monitoring of Human Rights" and "National Principles of Human Rights Protection" were translated into Tajik language and published in 2012, and they are distributed to population on free basis.

With the aim of expanding information activities in the area of torture prevention, HRC made a presentation during a seminar that was organized by the Constitutional Court of the Republic of Tajikistan and Office of the UN High Commissioner for Human Rights on

February 22, 2012. In addition, a number of seminars were organized in the regions of the country for law enforcement officers on topic of “Study of International and National Standards of Prevention of Torture” jointly with the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan.

With the view of improving professional training of law enforcement officers, the Commissioner has organized seminars on “International Standards of the Right to Freedom from Torture and Ratifying Additional Protocol to Convention against Torture” for staff of the public prosecution bodies, internal affairs, national security, judicial bodies, Drug Control Agency, and Agency on State Financial Control and Fights against Corruption.

According to Working Plan of the Office of HRC and with the aim of implementation of the “UN Programme on Technical Assistance for Strengthening Capacity of the Office of HRC in Tajikistan” that is implemented jointly with UN Office in Tajikistan and with financial support of Office of UNFPA in Tajikistan, the meetings of HRC with representatives of local authorities, law enforcement agencies and other civil society organizations have been conducted, covering all the regions of the country.

In the framework of these meetings the seminars of the Office of HRC have been conducted in the regions of the country for representatives of local authorities, law enforcement agencies and other civil society organizations, which were planned as a part of the Project of the Danish Institute for Human Rights “Institutional Strengthening of the Office of HRC in the Republic of Tajikistan”.

After completing preparatory works the implementation of planned activities has started, and seminars and meetings of HRC were organized and conducted in Kulob and Qurghonteppa cities on June 8-9, 2012, in Khorugh city of GBAO on June 11, 2012, in Khujand and Istaravshan cities of Sughd province on July 3-4, 2012, and in Rasht district on July 10, 2012. The reports on “The Role of the Office of HRC in RT in the System of Protection of Human Rights and Freedoms in RT”, “Population, Gender Equality and Reproductive Rights of Women in the Republic of Tajikistan”, “The Role of Information Technologies in Protection and Promotion of Human Rights and Freedoms” and other topics were presented to participants.

In addition, in the course of these activities the Public Counseling Offices of HRC in Kulob, Khorugh, Roghun cities and Rasht district were officially introduced to participants and presentation was made on topic of “The Public Counseling Offices of HRC RT in Regions and Their Role in Protection and Promotion of Human Rights and Freedoms”.

HRC has directly received citizens in the mentioned regions. The announcements on visiting days of HRC had been distributed through local mass media in advance.

All the abovementioned activities of HRC have been widely reported by local mass media and conversations of HRC were shown in the programmes of local TV stations.

The analysis of achieved outcomes resulting from such activities shows that they are very important not only for representatives of local authorities and law enforcement agencies, but for civil society as a whole, because through such activities they closely learn about different aspects of human rights and freedoms, and activity of the Office of HRC, and consequently it improves access of citizens to services of the Office of HRC and level of legal knowledge of various strata of the society.

News and reports on mentioned seminars and meetings, and other activities of the Office of HRC are placed at Internet website of the Commissioner.

The staff of the Office of HRC has participated in 87 seminars, conferences, round tables and working groups on different aspects of human rights and freedoms during the reported period. On the initiative of HRC 20 seminars, one regional conference and 12 round tables on different aspects of human rights were organized and conducted.

1.4. External Cooperation of the Office of Human Rights Commissioner

Cooperation of the Office of HRC with public authorities, non-governmental organizations and international agencies are continuously expanding.

With the aim of strengthening cooperation with international agencies, HRC conducted 42 effective meetings and conversations during the reported period. The meetings with representatives of the International Committee of the Red Cross in the Republic of Tajikistan, ex-

perts of projects of the European Union in the Republic of Tajikistan, the Head of Mission of the Swiss Agency for Development and Cooperation in the Republic of Tajikistan, the Ambassador of the United Kingdom to the Republic of Tajikistan, representatives of UNICEF in the Republic of Tajikistan, delegation of the Office for Democratic Institutions and Human Rights of OSCE, representatives of USAID in the Republic of Tajikistan, delegation of the World Bank, representative of UK Department for International Development, delegation of the International Foundation for Cooperation in Development of Law between Germany and Tajikistan, UN Special Rapporteurs Juan Mendez and Anand Grover, the Ambassador of the Netherlands to the Republic of Tajikistan and others were among these conversations.

A five-day seminar on "Human Rights Monitoring" was organized and conducted for staff of the Office of HRC outside the city on April 17-21, 2012 in the framework of the Project of the Government of the Netherlands.

In cooperation with International Non-Governmental Organization "Right and Improvement" and UK Department for International Development two more Public Counseling Offices of HRC were established in Roghun city and Rasht district.

In the framework of the Project on "Institutional Strengthening of the Office of HRC in Tajikistan" funded by the Danish Institute for Human Rights a round table on "Access to Information" was conducted for staff of the Office of HRC, public authorities and non-governmental organizations on April 27, 2012; a two-day seminar on international and national mechanisms of protection of human rights was conducted for heads of Public Counseling Offices of HRC on October 18-19, 2012; and three training seminars were organized and conducted for staff of closed institutions ЯС #3/4 in Dushanbe city, ЯС #3/2 in Vahdat city and ЯС #3/6 in Yovon district on December 10-12, 2012. Four issues of magazine "Bulletin of the Human Rights Commissioner" have been published, and two Public Counseling Offices of HRC have been established in Kulob and Khorugh cities in the framework of this project.

In cooperation with the Office of the Swiss Agency for Development and Cooperation and UN Women a business trip of HRC RT to Sverdlovsk province of the Russian Federation took place on September 9-14, and a round table devoted to results of the business trip

was conducted at the Office of HRC on September 18, 2012 with participation of representatives of public authorities, non-governmental organizations, international agencies and mass media journalists, and it was followed by a press conference. Programmes devoted to results of the business trip of HRC to the Russian Federation and issues of labour migration were prepared and broadcasted on TV “Jahonnamo”, Radio “Sadoi Dushanbe” and Radio “Tajikistan”.

In continuation of these cooperation a Regional Conference of Ombudsmen of Central Asia and the Russian Federation was organized on October 30-31, 2012.

In cooperation with the Office of the UN High Commissioner for Human Rights in Tajikistan the International Human Rights Day (December 10) was celebrated with different activities all over the country. Namely, on the initiative of HRC a round table on vital issues of human rights in the Republic of Tajikistan was organized on December 10, 2012 and representatives of the public authorities, international organizations, non-governmental organizations and mass media participated in it. Appearances and articles of staff of the Office of HRC have been also reflected on mass media, including articles devoted to the International Human Rights Day that were published in “Jumhuriyat” and “Sadoi Mardum” newspapers.

It is of great satisfaction that a request of the Office of HRC in the Republic of Tajikistan on compliance with the Paris Principles was considered at the Accreditation Sub-Committee of the International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions in Geneva on March 28, 2012, and for the first time among Central Asian Ombudsmen the Office of HRC in the Republic of Tajikistan was accredited with “B status”. It should be noted that on the initiative of the Commissioner a direct teleconference between Dushanbe and Geneva was organized, and the Commissioner provided detailed answers to questions of members of the Sub-Committee during consideration of the request.

1.5. Strengthening capacity of the Office of Human Rights Commissioner

With the view of strengthening capacity of the Office of Commissioner a Department for State Protection of the Rights of Child was established in 2012 with the support of the UN Children’s

Fund (UNICEF), which started its regular activity in July. The Information Analytical Department that has been functioning in last two years with financial support of the Government of the Netherlands was transferred to funding from the republican budget as of January 2013 according to Decree #969 of the President of the Republic of Tajikistan of December 16, 2010.

With the aim of improving citizens' access to the institution of the Office of HRC and raising their awareness regarding human rights and freedoms a publication of the magazine "Bulletin of the Human Rights Commissioner" has been launched with financial support of the Danish Institute for Human Rights. The magazine is published every three months with circulation of 500 copies and is distributed among society on free basis. In addition, a regular functioning of Internet website of the Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan has been launched and its content is regularly updated.

For effective activity an internal network of the Office of HRC with up-to-date wireless equipment (Wi-Fi) has been set and all computers of the Office are connected to a single internal server.

With the view of strengthening the direction of activity with complaints of citizens a special computer programme on "Registration and Processing of Complaints of Citizens at the Office of HRC" was developed and launched, and beginning from January 2012 it is used by staff.

The reception offices are working in the regions on directions of assistance in restoration of violated rights of citizens, ensuring access of citizens to information, particularly vulnerable groups of population, as well as raising legal awareness of population.

A Public Council is established under the reception offices of HRC, which consists of representatives of jamoats, neighbourhoods and public organizations that have working experience in protection of rights. The aim of establishing the Public Council under the reception office of HRC is to assist the Public Counseling Office in implementation of its set tasks and involvement of the civil society to development of human rights.

Today the reception offices of HRC are established in the majority of regions of the country. The reception offices of HRC in cities of Tursunzoda and Roghun and districts of Ayni and Rasht are

functioning with the financial support of the UK Department for International Development (DFID), and the reception offices of HRC in Khujand, Qurghonteppe, Khorugh and Kulob cities are functioning with the financial support of the Danish Institute for Human Rights (DIHR).

The Office of HRC takes continuous measures on provision of material and technical resources, and improving professional knowledge of staff of the Public Counseling Offices. More than four training seminars were organized and conducted for staff of the Office and heads of the reception offices only in 2012. Namely, a special two-day training was organized at the Office of HRC for heads of the reception offices on October 18-19, 2012.

The reception offices of HRC in cities of Roghun, Kulob, Khorugh and Rahst district have started their activity mainly as of the second half of 2012, and comprehensive support and assistance of the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan and chairmen of these cities and districts is notable in this process.

The reception offices of HRC in regions should make significant contribution to fulfilling Commissioners' responsibilities and enhancing its role in protection of human rights and freedoms. The monitoring of activity of the Public Counseling Offices in 2012 shows that their activity is not still substantial and for resolving existing shortcomings they should approach their activity with creativity and fully use available resources and opportunities.

A total of 1 085 complaints of citizens has been considered by the Public Counseling Offices of HRC in regions during the reported period. A comprehensive work with the Public Council has not been launched in the majority of the reception offices. The activities in the direction of improving information and legal knowledge of citizens should be strengthened. Monitoring of separate human rights should be regularly conducted in the regions.

1.6. Checking of situation with observance of human rights and freedoms

The staff of the Office conducted checking in the regions based on complaints of citizens and the Working Plan of the Office of the Commissioner in 2012 and assisted in resolving existing problems. Totally 16 cases were checked in the regions during this period.

In the framework of cooperation with non-governmental organizations a monitoring of the rights of persons with mental diseases in the direction of observance of the right to freedom from torture was conducted in seven regions of the country (cities of Dushanbe, Norak, Khujand, Konibodom, and Isfara, and districts of Rudaki and B. Ghafurov). This monitoring was conducted jointly with the Public Organization “Bureau on Human Rights and Rule of Law”.

In addition, in cooperation with the Public Organization “Human Rights Center” monitoring of the centers on medical forensic examination, health centers, trauma centers, emergency stations has been conducted with the aim of identifying documentation of cases of torture.

In cooperation with UNICEF, the Open Society Institute – Assistance Foundation in Tajikistan and the Public Organization “Child Rights Center” a monitoring of the right to freedom from torture in the system of juvenile justice was conducted. The monitoring covered children in conflict with the law and interviews have been conducted with their parents and staff of public prosecution bodies, closed and semi-closed institutions.

With the view of assisting in protection of human rights in the system of closed and semi-closed institutions the staff of the Office of HRC visited 13 institutions in order to examine observance of human rights. In addition, the Commissioner and his representatives were part of a working group established by the Government of the country on monitoring conditions in prisons and detention centers, and as a part of this working group participated in monitoring visits to 13 penal colonies and 2 detention centers, and also examined the prison conditions of prisoners sentenced to life imprisonment.

With the view of assisting in protection of human rights in closed institutions and strengthening professional knowledge of staff of these institutions the Commissioner conducted seminars on international and national standards of treatment of prisoners and protection of their rights in Dushanbe and Vahdat cities and Yovon district on December 11-13. These seminars have been conducted jointly with representatives of the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan, Prosecutor General’s Office and Department of Law of the Tajik National University, and with the support of the Danish Institute for Human Rights.

II. THE SITUATION WITH OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

2.1. The right to judicial remedy and fair court trial

The right to judicial remedy and fair court trial are among important constitutional rights and universally recognized norms of international law that is guaranteed to everyone by the Constitution of the Republic of Tajikistan.

Article 8 of the Universal Declaration of Human Rights has provided for general provisions in this direction, and according to it “everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law”.

The International Covenant on Civil and Political Rights in line with guarantees of fair trial also specifies the commitments of a member state to this Covenant on provision of effective means of protection of rights, including improvement of access to remedy.

Specific measures are undertaken in the Republic of Tajikistan for bringing the justice system into compliance with the universally recognized international norms.

Judicial legal reform has been underway in the country since 2007, and currently its second phase is going on. In the framework of this reform and with the aim of strengthening judicial authority new court structures were established, new laws and codes were adopted, and effective measures have been initiated to improve the current laws.

Even though the legislation on justice system meets international human rights standards, some shortcomings are observed in enforcement of laws.

With the view of assessing the quality of access to justice the staff of the Office of the Commissioner, when needed, took part in court proceedings, in criminal and civil cases.

The observations show that the principles of fundamental justice are not always followed comprehensively during court proceedings. The lack of information about considered cases, conducting court proceedings in the working office of judges are among such

shortcomings. There are also many cases, when court proceedings do not start on specified time and as a result, the participants of the court proceedings spend lot of time waiting for the court proceedings to begin, and moreover, no adequate conditions are provided in the court buildings for persons, who are waiting for court proceedings.

According to international human rights standards if a complaint is made during court proceedings regarding use of torture and other ill-treatment, the judge must register the complaint in proper way, immediately give instruction for conducting a medical forensic examination, and take all measures for ensuring full examination of this allegation. But the monitoring of court proceedings shows that the principles of exclusion of evidence obtained during investigation conducted in illegal way are not always followed.

With the view of correct and consistent implementation of provisions of current legislation that provide for human rights and freedoms and personal security, dignity and honor a Decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Tajikistan “On Implementation of Provisions of Criminal and Criminal Procedural Laws on Fight Against Torture” was taken on June 25, 2012 that can assist in prevention of the mentioned cases in the practice of courts and improvement of situation in this direction as a whole.

According to data provided by the Council of Justice of the Republic of Tajikistan a total of 8 592 criminal cases were brought to courts of the country in 2012. Out of this number 8 034 cases were considered, and decisions were taken in respect of 6 777 cases against 8 467 persons. Not guilty verdicts were issued in cases against 42 defendants, and out of this number 19 were conclusive acquittals and 23 were partial acquittals (the courts took 54 verdict of not guilty in 2011, and out of this number 15 defendants were conclusively acquitted and other 39 persons were partially acquitted). The Supreme Court of the Republic of Tajikistan considered 31 criminal cases and guilty verdicts were issued against 71 persons, there was no any acquittal.

Irrespective of the fact that alternative forms of punishment (correctional works, limitation of liberty) are provided for in the legislation, they are not often used by courts in practice.

Imposition of alternative forms of punishment can meet the principle of proportionality of criminal punishment to committed of-

fence and can increase the level of population trust towards the court authority. In addition, imposition of such forms of punishment is important from economic point of view, because costs for keeping one imprisoned person sometimes are more in comparison to damage inflicted by this person to the state or a victim.

Warrant for the arrest as a prevention measure is widely used by courts in practice. According to statistical data of the Council of Justice of the Republic of Tajikistan 5 600 requests of the preliminary investigation bodies on undertaking prevention measures and investigation constraint have been considered in the courts of the country, and out of it 5 497 requests were approved and 103 requests were declined. Out of 3 674 requests for arrest 3 593 request were approved and 81 requests were declined, i.e. 98% of these requests were approved by courts.

The results of monitoring of criminal lawsuits that was conducted by Public Organization “Human Rights Center” last year also indicate the existence of cases of violation of norms of justice.

According to international human rights norms the right to legal counsel, including the right to free legal assistance is recognized as an important guarantee of access to justice. The right to legal counsel should be also guaranteed to those, who do not have opportunity to pay for services of a lawyer. But still, due to lack of a law on free legal assistance in the country the access of vulnerable groups of population to justice is difficult. Currently public organizations have taken the charge of provision of free legal assistance to vulnerable groups of population, and they function with the financial support of donors, but such situation cannot fully resolve all difficulties that exist in this area.

According to Programme of Judicial and Legal Reform for 2011-2013 development and submission of draft law on provision of legal assistance is stipulated and currently this issue is under consideration of a working group that has been established under the Ministry of Justice of the Republic of Tajikistan.

The criminal procedural legislation provides for guarantees of participation of a defense counsel in criminal lawsuits. According to Article 53 of the Criminal Procedural Code the defense counsel has the right to freely meet with his/her defendant, speak to him/her in privacy and in confidence from the moment of assuming the case.

There are still situations when a defense counsel is required to obtain a permission from an investigator to meet with a defendant. This practice contradicts the principle of equality of parties, which is one of the main principles of justice.

The majority of the complaints received in the Office of the Commissioner in 2012 show the existence of a number of difficulties in the course of exercise of the right to remedy and access to justice. Totally 39 written complaints on these issues were received in the Office in the past year, which accounts for 15% of all recorded written complaints.

In the majority of these complaints the citizens, including convicted persons express disagreement with court decisions on criminal cases and violation of provisions of the criminal procedural legislation during preliminary investigation. The citizens request assistance in their complaints regarding annulment of those decisions or observe the court proceedings of the cases.

During such cases the Commissioner studies the provided materials, and explains to the complainants that on the basis of the constitutional principle of the separation of powers, the courts constitute an independent branch of power and this principle excludes intervention in the court proceedings. In such cases the complainants are recommended to lodge an appeal against judicial acts according to procedures provided for in the legislation.

With the aim of assisting in restoration of violated rights, effective protection of rights of citizens in the justice system, examination of legality and validity of judicial acts the Commissioner has launched effective cooperation with the Supreme Court, Prosecutor General's Office and Council of Justice of the Republic of Tajikistan.

The international norms guarantee that cases should be considered during acceptable terms. In the General Comments of the UN Human Rights Committee it is noted that this guarantee applies not only to total time of court proceedings of the case, but to time of beginning of proceedings as well. However, instances of protraction of cases during proceedings still exist in practice of courts.

As it is evident from received complaints the court acts are not provided to parties on time in some courts and this situation makes it difficult to get familiar with the court acts and lodge an appeal against them in case of disagreement. Citizen I.I. applied to the Commissioner

on May 18, 2012 with a request to assist in getting a court decision. During study of this case it has been revealed that a statement of a claim of citizen I.S. against citizen I.I. and Public Notary Office of Rudaki district on canceling a certificate of right of inheritance, extending the term of inheritance was considered at a court of Rudaki district and a court decision was taken on April 3, 2012, but due to reason that the court decision was not provided to citizen I.I. in the period specified in the law, he could not lodge an appeal against the court decision on time. This complaint was sent to the Council of Justice of the Republic of Tajikistan for taking necessary measures and as a result, the court decision was provided to the citizen, and the leadership of the Council of Justice of the Republic of Tajikistan brought to attention of the judge to correct the shortcomings.

The international norms of the right to fair trial also provide for guarantees on opportunity of lodging an appeal against court acts. But sometimes shortcomings in the current procedural legislation cause impediment in exercise of this right. Citizen R.A. applied to the Office of the Commissioner and complained that he could not go to superior court, because part 5 of Article 124 of the Criminal Procedural Code of the Republic of Tajikistan on decision of the judge taken according to requirements of this article does not provide for opportunity of lodging an appeal, and as a result, his right to lodging an appeal against court decision is limited. The Office has assisted the citizen in going to the Constitutional Court. With the decision of the Constitutional Court of the Republic of Tajikistan of December 20, 2012 the provision of part 5 of Article 124 of the Criminal Procedural Code of the Republic of Tajikistan that says “no appeals shall be lodged against the decision of the judge on redress of grievance, canceling of a decision, leaving a claim undecided or dismissal of a criminal case that is taken according to requirement of rules of this article” was recognized as contradicting the Constitution of the Republic of Tajikistan.

One of the important phases of restoration of violated rights is timely enforcement of court decisions. Even though in the framework of the Programme of Judicial and Legal Reform a number of fundamental amendments were introduced to system of enforcement of court decisions, but irrespective of it difficulties are observed in this direction.

The analyses conducted in this direction show that delayed enforcement of court decision depends not only on activity of officers of the court and willingness of guilty party to comply with court decision, but also on wrong understanding and implementation of legislation on enforcement proceedings. According to law on enforcement proceedings the officers of the court are charged with mandatory enforcement of court acts and acts of other bodies of the Republic of Tajikistan, as well as court acts of other states. The courts are charged with enforcement of court acts that obligates guilty party to commit certain actions and refrain from doing other actions. As a matter of fact, all court acts obligate convicted person to take certain actions or refrain from doing them. But due to the fact that the laws do not specify what type of court orders the court should enforce causes the fact that court decisions are not timely and duly enforced in practice.

There are also difficulties related to search of guilty party as a part of civil cases, cases on recovery of alimony and so on.

There are cases when citizens complain about activity of officers of the court that causes delay in enforcement of court decisions. For example, citizen M.M. in her application to the Commissioner complains that a decision of a court of Rudaki district of January 10, 2011 on recovery of alimony from account of defendant S.S. for support of her under age child has not been still resolved and her repeated appeals to officer of the court on ensuring enforcement of this court decision have not brought about any result.

Lack of money resources and status of property of a debtor that can be subject to collection, not having a specific job place, evasions from enforcement of court decisions, concealment of income cause the fact that court decisions are not enforced during long period of time. One of the reasons of the fact that alimony is not paid is also connected with obligator's labour migration outside the country that creates additional difficulties in collection of necessary payments for child maintenance.

Based on result of analysis of the situation in the direction of the right to judicial remedy the following recommendations are provided:

- improve policy on criminal punishment aimed at mitigation of grave criminal punishment and wide use of alternative forms***

- of punishment at the Criminal Code taking into consideration the current situation;*
- *train the judges on international standards of the right to remedy in the framework of teaching programmes (curricula);*
 - *establish information points at courts;*
 - *conduct seminars for judges on study of the Decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Tajikistan "On Enforcement of Provisions of the Criminal and Criminal Procedural Legislation on Fight against Torture";*
 - *bring the Criminal Procedural Code of the Republic of Tajikistan on the issue related to enforcement of provisional security remedy of arrest based on "gravity of punishment" in line with international standards of judicial justice;*
 - *ensure regular monitoring of court proceedings;*
 - *adopt the Law of the Republic of Tajikistan "On Provision of Legal Assistance";*
 - *establish a clear mechanism of enforcement of court decisions related to family, labour and other disputes, and provide for monitoring of enforcement proceeding;*
 - *launch regular professional development of officers of the court.*

2.2. The right to security of person, freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

The Constitution of the Republic of Tajikistan (Articles 18 and 19) provides for guarantees of security of person, and bans torture, inhuman punishment and treatment.

The Republic of Tajikistan as a state party to the International Covenant on Civil and Political Rights, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment continuously takes measures for ensuring the security of person, and freedom from torture.

In the framework of implementation of commitments taken as a part of these documents specific measures on improvement of legislation, community awareness, professional development of officers of law enforcement agencies are undertaken in the country.

Additional Article 143¹ was introduced to the Criminal Code of the Republic of Tajikistan in April 2012, where the concept of

“torture” has been fully brought in line with requirements of Article 1 of the Convention against Torture. Also the Decision of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Tajikistan “On Enforcement of the Provisions of the Criminal and Criminal Procedural Legislation on Fight against Torture” was taken on June 25, 2012 that provides specific clarifications to courts aimed at ensuring accurate and equal enforcement of the laws, including Article 143¹ and international documents that guarantee the human rights and freedoms, and security of person.

With the view of awareness raising and prevention of torture in the activity of the law enforcement agencies a governmental working group has been established, and substantial activities have been conducted by this group.

The second Periodic Report of the Republic of Tajikistan on implementation of international commitments in line with the Convention against Torture was considered at the UN Committee against Torture in November 2012. The Report of Tajikistan was positively evaluated by member of the Committee, and a number of recommendations were provided for improvement of situation in the area of freedom from torture. In addition the Special Rapporteur on Torture, Mr. Juan Mendez of the UN High Commissioner for Human Rights visited the Republic of Tajikistan in May 2012 with the aim of examination of situation in the direction of freedom from torture, conditions of detention in institutions of execution of criminal punishment of the Republic of Tajikistan, and provided his recommendations.

The State Programme on Provision of Security of Persons Participating in Criminal Proceedings for 2013-2016 was approved in 2012. This Programme was adopted with the aim of enforcement of the Law of the Republic of Tajikistan “On State Protection of Persons Participating in Criminal Proceedings” that intended for establishment of a system of protection of witnesses, including victims of torture. The purpose of the Programme is implementation of measures on state protection of victims, witnesses and other persons participating in the criminal proceedings, and is implemented with funding coming from the state budget.

The state leadership pays a special attention to observance of human rights and freedoms by law enforcement agencies and ensuring that their activity is conducted according to law. During the

grand meeting on occasion of the Day of Tajik Police the President of the country Emomali Rahmon said the following concerning torture: “Taken into consideration the supreme values of human rights and freedoms I strongly state that not any officer of the law enforcement agencies, at any circumstances has the right of using torture and degrading human dignity”.

In spite of the fact of undertaking relevant measures on prevention of cases of torture such cases are still observed in the activity of the law enforcement agencies.

According to information of the Ministry of Internal Affairs 488 complaints and applications against illegal actions of police officers were received in the Ministry in the last year. Conclusions on agency check have been adopted against 544 officers of the internal affairs bodies, and 262 officers were imposed different disciplinary punishment. A total of 61 cases regarding use of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment against citizens by officers of the internal affairs bodies have been recorded, and nine criminal cases have been initiated against nine officers. Out of this number of criminal cases two criminal cases against two officers have been initiated according to Article 143¹ of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan. Necessary measures have been taken on 52 cases, and different disciplinary punishment have been imposed on officers.

The complaints received in the Office of the Commissioner in this area indicate that citizens disagree with some actions of law enforcement officers. The complainants have mainly complained about not timely informing relatives about detention, omission of law enforcement officers, declining in initiating a criminal cases, violation of right to legal counsel, use of torture and degrading treatment. The complaints suggest that torture is usually used during initial stages of detention.

The law provided for guarantees that are intended for ensuring protection of human rights during detention. The right to be informed about the reasons for detention, the right to legal defense during detention, the right to explanation of rights of detainees, the right to informing the relatives about detention are among these guarantees.

The Committee against Torture recognized the right to legal defense during detention, relatives’ right to be informed and access

to medical specialists as a main procedural guarantee for prevention of torture against persons being at disposal of law enforcement officers.

The analyses show that sometimes these norms are not observed by investigative bodies and causes serious violation of rights, including use of torture in the course of detaining. As it is seen from some complaints the people are informed about detention of their relatives only after several days.

Citizen A.S. applied to the Office of the Commissioner and complained that his son was detained by officers of the Local Police Department of Firdavsi district of Dushanbe on February 24, 2012 on a charge provided for in Article 249, part 4. Only after three days he got to know about detention of his son through unknown persons. With the request of the complainant and with the aim of ensuring thorough and impartial investigation of a criminal case against his son the criminal case was taken from processing of investigation unit of the Local Police Department of Firdavsi district of Dushanbe and given to the Investigation Directorate of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan.

In the complaint of a lawyer Ya.B. to the Commissioner it is stated that investigatory bodies created obstacles for meeting with his defendant, and did not give opportunity for actual exercise of his procedural rights to speak with him. The Commissioner has assisted the lawyer in meeting with his defendant.

The lawyers state in media statements on human rights issues that sometimes torture and other forms of violence are used against defendants, confessionary statements are received and only then the lawyer is allowed to speak to the defendant. In some cases the defense counsel is not even allowed to meet with a defendant in private before the interrogation. These meetings are conducted in the working office of investigator, and in many cases in his presence, and in such circumstances a suspect cannot freely speak with his/her defence counsel.

The difficulties also exist in issues related to conducting a forensic medical examination. First of all the difficulties are related to discrepancy of the current legislation with requirements of international standards. According to requirements of the Istanbul Protocol the consent of the suspect and accused should be taken into

consideration before conducting the forensic medical examination. The procedural legislation has determined that the examination of a victim and witness shall be conducted by victim or witness's request, and the examination of the suspect and accused shall be conducted by a decision of the investigator.

Due to the lack of medical specialists in the detention centers the medical specialists from medical institutions are invited for conducting examination of detainees in many cases, and examination is conducted without relevant decision. In the majority of cases such specialists are not aware about procedures of conducting examination specified in the provisions of the Istanbul Protocol.

Another difficulty that exists in this direction is related to low level of technical resources of centers on forensic medical examination and lack of specialists of the sector. This issue and as well as the need for establishing an independent forensic medical examination have been noted in the recommendations of the UN Special Rapporteur on Torture, Mr. Juan Mendez.

A total of ten complaints were received in the Office of the Commissioner in 2012, where complainants complain about use of torture against them. The Prosecutor General's Office have conducted examinations of allegations brought in mentioned complaints and arguments brought in them have not been confirmed.

According to information of the Prosecutor General's Office 22 (in 2011 - 26) complaints on use of torture during criminal proceedings were received in the the Prosecutor General's Office in 2012, and the complainants mainly complained about officers of police institutions. Allegations presented in ten cases were confirmed and criminal cases were opened against 12 law enforcement officers, and out of this number seven criminal cases against nine persons were sent to court with indictments and the perpetrators were punished in the framework of law. The preliminary investigation of remaining three criminal cases are ongoing.

Two guilty verdicts were brought in by the courts of the country according to Article 143¹ in the past year. One of the verdicts were brought in September 2012 against officer A.M. of the Local Department of the Ministry of Internal Affairs in Yovon district, who had committed abuse of power, and used torture and cruel treatment against under age Kh.M. By court decision A.M. was found guilty

according to Articles 143¹, part 2 and 316, part 1 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan and was sentenced to seven years of imprisonment.

Another verdict was brought in against officer Kh.N. of the Directorate of the Ministry of Internal Affairs in Sughd province, who used torture against citizen M.Sh., suspected of distribution of pornographic films, in his office. This officer was found guilty according to Article 143¹ and was sentenced to one year of imprisonment.

In spite of introducing the separate article on torture to the Criminal Code the punishment provided for in part 1 of this article does not meet the requirements of the international standards, because part 1 of this article provides for punishment in the form of fine or deprivation of right to hold specific posts or to engage in specific activity, as well as deprivation of liberty for the period from two to five years, and it does not comply with the requirement of part 2 of Article 4 of the Convention against Torture. The provision of part 2 of Article 4 of the Convention has obligated the state party to make these offences punishable by appropriate penalties which take into account their grave nature. But according to the criminal law of the country the penalty provided for in part 1 of Article 143¹ is imposed for less serious offences. The Committee against Torture has made recommendation regarding the Second Periodic Report of the Republic of Tajikistan on implementation of commitments in line with the Convention against Torture to bring the penalty provided in part 1 of Article 143¹ in line with the requirement of Article 4 of the Convention.

In the framework of implementation of the Strategy of Activity of the Office of the Commissioner in the direction of assistance in protection of the right to security of person, freedom from torture and in cooperation with non-governmental organizations – members of the Coalition against Torture – a number of monitorings of status of observance of human rights were conducted in 2012. Namely, the following monitorings have been conducted: the monitoring of observance of the right to freedom from torture in the system of juvenile justice – in cooperation with the Public Organization “Child Rights Center”, the monitoring of observance of the right to freedom from torture of persons with mental illnesses –

in cooperation with the Public Organization “Bureau on Human Rights and Rule of Law”, and the monitoring of effective documentation of cases of torture in the centers on forensic medical examination, trauma centers, emergency stations and health centers – in cooperation with the Public Organization “Human Rights Center”. The results of these monitorings have been widely discussed in a round table with participation of a large group of representatives from public authorities, international and non-governmental organizations.

In his activity HRC pays a special attention to training of the law enforcement officers on international and national mechanisms against torture, and has conducted training seminars on this topic jointly with the Office of the UN High Commissioner for Human Rights in Tajikistan, Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan, Prosecutor General’s Office and the Department of Law of the National University of Tajikistan.

With the view of undertaking measures on prevention, detection and investigation of cases of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment a Guideline has been developed by the Prosecutor General’s Office that provides for procedural measures on prevention of torture, authority of the relevant bodies on prevention, detection and investigation of torture, forms of execution of powers of the public prosecution bodies in the fight against torture, requirements regarding prosecutor’s investigation and so on.

On the basis of analysis of situation in the direction of the security of person, freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment the following recommendations are provided:

- ensure fully the rights of a person during detention;*
- provide places of detention with technical equipment (video surveillance cameras);*
- conduct awareness raising campaigns in the mass media on the rights of a person in detention;*
- provide necessary technical conditions for centers on forensic medical examination and organize trainings on international instruments for staff of these centers;*

- *establish a system of independent medical examination;*
- *ensure immediate medical examination of all detained persons;*
- *professional capacity development of judges and law enforcement officers on issues of prevention of torture;*
- *bring the penalty provided for in part 1 of article 143¹ of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan in line with the provisions of the Convention against Torture.*

2.3. The right to citizenship

Article 15 of the Constitution of the Republic of Tajikistan includes main provisions on citizenship of the Republic of Tajikistan. According to it, all individuals who held citizenship of the Republic of Tajikistan on day of adoption of the Constitution are recognized as nationals of Tajikistan.

Possession of another state's citizenship is not recognized, except cases provided for in the law and intergovernmental agreements of Tajikistan. The procedure of acquiring citizenship and deprivation of citizenship is regulated by constitutional law.

The Universal Declaration of Human Rights has recognized the right of everyone to a citizenship. According to it no one shall be arbitrarily deprived of citizenship nor denied the right to change citizenship. This provision has ensured the legal belonging of every person to state, and guarantees large opportunities for a person, including enjoyment of state protection, having all civil and political rights.

Having citizenship of another state is possible in the Republic of Tajikistan on the basis of intergovernmental agreements. Such agreement on regulation of issues related to dual citizenship between the Republic of Tajikistan and the Russian Federation is functioning since 1997.

The legislation of the Republic of Tajikistan on issues of citizenship of the Republic of Tajikistan, including the Constitutional Law of the Republic of Tajikistan "On Nationality of the Republic of Tajikistan" as a whole are in line with the international standards. The law has specifically determined the order of acquiring a citizenship and deprivation of citizenship. The provisions on nationality of children of stateless persons born in the territory of the

Republic of Tajikistan that bans deprivation of citizenship without guarantee of acquiring a citizenship of another state are among important guarantees for prevention of statelessness in the Republic of Tajikistan. By the order of the President of the Republic of Tajikistan and with the aim of further improving and bringing the law on nationality in line with the international standards of human rights a working group on development of a new draft Constitutional Law “On Nationality of the Republic of Tajikistan” was established in 2008, and the Human Rights Commissioner is a member of this group as well. Currently the working group has developed a new version of the law and submitted it to the Government of the Republic of Tajikistan.

According to law the citizenship of the Republic of Tajikistan ensures strong legal connection of a person with the Republic of Tajikistan, which is expressed in a set of mutual rights and obligations and is equal and uniform irrespective of bases for its acquiring.

A total of three applications with a request to assist in acquiring citizenship and getting a certificate of permanent residence were received in the Office of HRC in 2012.

According to law on citizenship the key condition for acquiring citizenship of the Republic of Tajikistan, including for foreign nationals and stateless persons, is continuous residence for the period of five years before applying for citizenship. For refugees, who are recognized as refugees according to law, this term is reduced by half. The law has also determined conditions that simplify the process of acquiring citizenship of the Republic of Tajikistan, and one of these conditions is being married to a citizen of the Republic of Tajikistan for not less than three years. As it is evident from the complaints of citizens received in the Office of the Commissioner not always this provision of law is timely enforced. A resident M.F. from Khujand has applied with a request to assist in acquiring the citizenship of the Republic of Tajikistan. As it comes from the application this person has been living in the country since 1990 and in 1995 established a family with a citizen of the Republic of Tajikistan and they have three children. The repeated applications of this person for acquiring the citizenship of Tajikistan have been left without any response.

A citizen of the Republic of Uzbekistan, former citizen of the Republic of Tajikistan A.A. has applied to the Commissioner with a request to assist in getting a certificate of permanent residence and stated that in 2000 he left for residing in Uzbekistan, after finishing the secondary school, he acquired a citizenship of the Republic of Uzbekistan in 2004. After graduation from university in 2009 this person returned again to the Republic of Tajikistan, and deem that time on permanently lives here according to specified procedure. An application of this person to the Migration Service of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan in Sughd province for getting a certificate of permanent residence has not been resolved since 2009. This is happening in spite of the fact that according to requirements of the Rules on Residence of Foreign Nationals in the Republic of Tajikistan a period for consideration of documents on issuing the certificate of permanent residence shall not be longer than one month.

The Republic of Tajikistan is a state party to the International Covenant on Civil and Political Rights, Convention on the Rights of the Child, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination that provided for state commitments on issues of nationality and access to exercise of rights of stateless persons. But the Republic of Tajikistan has not ratified the Convention relating to the Status of Stateless Persons (1954) and the Convention on the Reduction of Statelessness (1961). That is why the Republic of Tajikistan was recommended by the UN Human Rights Council to join these Conventions based on result of the Report of the Republic of Tajikistan in the framework of the Universal Periodic Review and by the Committee on the Elimination of the Racial Discrimination in the course of consideration of the Country Report on implementation of commitments according to the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

With the view of reducing statelessness the Republic of Tajikistan supports acquiring the citizenship of the Republic of Tajikistan by stateless persons, and does not prevent them from becoming a national of another state.

But at the same time certain factors exist that cause statelessness.

When a citizen of Tajikistan lives outside the territory of the Republic of Tajikistan, he/she is not deprived from citizenship, except cases when a person permanently lives abroad and fails to register with a consular office in the period of five years without providing a valid reason.

A part of citizens of Tajikistan, who are mainly staying illegally in the Russian Federation, as a result of not knowing their rights and obligations do not register with consular departments. The consular departments of the diplomatic missions of the Republic of Tajikistan are in charge of recording citizens of the country who are in the territory of other states. But the legislation has not determined the rules of procedure in following cases: the rules of registering citizens of the Republic of Tajikistan in the states, where Tajikistan has no diplomatic mission, and the rules of lodging an appeal over decision of the public bodies on deprivation from citizenship. This issue is positively resolved in the new draft law on nationality taking into consideration the commitment of the state on reducing statelessness.

During the process of adopting the Constitution of the Republic of Tajikistan in 1994 failure to register was also a reason of a person becoming stateless. After gaining independence and outbreak of the civil war in Tajikistan in 1992 some citizens left the territory of Tajikistan. Some of those, who later returned back to the country are currently stateless persons. The legislation of the country provided for simplified conditions of acquiring citizenship of Tajikistan for this category of citizens, but unfortunately, sometimes they are unable to acquire citizenship.

There are persons among stateless persons in the Republic of Tajikistan, who, got married with citizens of bordering states using passports of USSR, and after some time lost the citizenship of their own state. This category of citizens are mainly concentrated in the border districts, but their number is not clear to state bodies and public organization.

According to the Constitutional Law “On Citizenship of the Republic of Tajikistan” passport of the Republic of Tajikistan is the document confirming citizenship of the Republic of Tajikistan. and until receiving the passport, it shall be a birth certificate or another document, where the citizenship of the person is specified.

The Regulations on Procedures of Consideration of Issues of Nationality of the Republic of Tajikistan approved by Resolution #14 of the Government of the Republic of Tajikistan of September 5, 1996 determined that the deadline for replacing old passports (passport of national of USSR of 1974 standard) with a passport of the national of the Republic of Tajikistan was 1 September 2001. However, as it is evident from analyses of the district information advisory center,s certain number of citizens of the country in remote districts have not still replaced the USSR passports, and justify this with difficulty of collecting documents and financial costs.

On the basis of the analysis on guarantying the the right to citizenship, and preventing statelessness the following recommendations are provided:

- take practical measures to reduce statelessness;*
- sign the Convention relating to the Status of Stateless Persons (1954) and the Convention on the Reduction of Statelessness (1961);*
- undertake measures to identify the number of stateless persons;*
- assist in getting relevant documents that specify the legal status of a person, including the persons that hold passports of 1974 standard.*

2.4. The right to freedom of opinion and expression, access to information and mass media

According to the Constitution of the Republic of Tajikistan everyone has the right to freedom of expression, publication, use of mass media.

The International Covenant on Civil and Political Rights guarantees everyone the right to freedom of expression, freedom to seek, receive and impart information either verbally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.

A number of innovations effected the situation with observance of the freedom of expression in 2012. On the initiative of the President of the Republic of Tajikistan the articles on “insult” and “defamation” have been changed to non-criminal, and henceforward they are considered in the framework of provisions of the Civil Code of the Republic of Tajikistan. Changing these articles

of the Criminal Code to non-criminal acts will assist in ensuring development of the freedom of expression and democratic values.

Last year the Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan (the Tajik Parliament) thoroughly considered and adopted a new version of the Law of the Republic of Tajikistan “On Periodic Press and Other Mass Media” that was developed back in 2010. With the aim of removing any limitations of the freedom of expression necessary guarantees are provided for in the law, and priority is given to pluralism. Namely, the journalists in line with other citizens are recognized as a subject of information relationships. The mechanism of access to information is specifically determined.

The heads of public structures and organizations are also tasked to provide relevant replies to mass media on critical and analytical materials related to their activity, and in case if it requires additional study, the reply should be given in the period of no longer than two weeks from the date of publication. If not, a representative of mass media can apply to higher authority or go to the court. These provisions will lead to increased responsibility of public officials in relation to requests of mass media and critical materials.

But at the same time difficulties still exist in the direction of access of mass media and journalists to official sources of information.

As mass media analyses show not all public officials implement the Decree of the President of the country “On Responding of Public Officials to Critical and Analytical Materials of Mass Media”, accept critical and analytical materials, and not always make relevant conclusions and undertake necessary measures to address shortcomings.

Some journalists complain about quality of press conferences that are conducted with the leadership of ministries and agencies every half year, and note that they cannot get relevant information during some of these press conferences.

In addition, the press conferences show that not all journalists have necessary level of professional knowledge and skills in relevant sectors.

With the view of improving access of media to sources of official information, assisting in timely obtaining of accurate information from press secretaries, improving their professional

skills, training and expanding professional skills and experience a Public Organization – Council of Press Secretaries of Public Structures of Tajikistan was established in 2012.

In addition, with the aim of ensuring cooperation of press services of ministries and agencies and mass media the National Association of Independent Mass Media of Tajikistan (NAIMMT) has planned to conduct a training programme for them.

Another difficulty existing in the area of access to information is the fact that periodic press is not timely delivered to population, particularly to inhabitants of remote mountainous districts.

A total of four court proceedings against mass media and journalists were considered in 2012 based on actions of public officials.

The United Nations has included the free access to Internet into the list of the fundamental human rights. One of the reasons of limitation of access to information in the past year was blocking of Facebook social network and some Internet websites, including www.ozodi.org, www.news.tj, www.tojnews.tj. Blocking access to social networks and Internet websites prevented domestic Internet users from access them and such practice can influence negatively the development of information space. But in spite of these cases Internet was generally free.

On the basis of analysis of the situation in the area of the right to freedom of expression, access to information and mass media the following recommendations are provided:

- the state structures should ensure full observance of provisions of the relevant legal normative documents in the area of access to information;*
- enhance responsibility of public officials in responding to critical materials of mass media;*
- undertake measures to improve professional knowledge of journalists;*
- regulate the activity of Internet in the framework of law.*

2.5. Protection of human rights in closed and semi-closed institutions

The international documents recognised by the Republic of Tajikistan guarantee human treatment and respect of inherent human dignity for everyone who is kept in places of imprisonment.

According to provisions of the international documents the main aim of corrections system is social correction and education of convicts.

The legislation of the Republic of Tajikistan relating to rights of prisoners is mainly brought in line with recognized international standards.

One of the tasks of HRC is assistance in respecting and restoring human rights in the closed and semi-closed institutions. The Commissioner is given the right to freely visit institutions of administering criminal punishment and independently or jointly with authorised public structures conduct examination of the institutions of administering criminal punishment.

The Office of HRC has identified this direction as a priority direction in its Strategy of Activity for 2001-2015.

With the view of examination of living conditions and treatment of staff of the closed and semi-closed institutions towards persons kept in these institutions, the staff of the Office of HRC visited a number of such institutions in 2012. Namely, investigative isolation ward (SIZO) ЯТ 9/1, correctional institution ЯС 3/12, the Republican Specialized School, correction facilities ЯС 3/2, 3/3, 3/4, 3/5 and 3/6 of the Main Directorate of Adminstrating Punishment of the Ministry of Justice of the Republic of Tajikistan were visited.

The visit to institutions showed that in general, measures are undertaken to bring the material and living conditions, medical and sanitary provisions of convicts in line with standards.

In the framework of the working plan the Commissioner visited correction institution #ЯС 3/12 of the Main Directorate of Adminstrating Punishment of the Ministry of Justice of the Republic of Tajikistan. The conditions of the sleeping place, kitchen, medical center, school, club, and library and sport hall have been examined during the visit.

With the view of identifying the treatment of staff of the institution towards convicts a conversation was conducted with them and it has been recognized that rules of treating convicts are observed in this institution.

As a result of visits to correction institutions relevant recommendations have been provided to management of the institutions aimed at improving incarceration conditions.

During the trip to Yekaterinburg city, Sverdlovsk province of the Russian Federation in September 2012 HRC visited correction institution #2 of Yekaterinburg city to assess observance of rights of citizens of the Republic of Tajikistan deprived from liberty. A total of 39 citizens of the Republic of Tajikistan serve their prison term in this institution that has a regular regime. During the visit the institution was examined and interviews were conducted with 18 convicted persons. The convicts had no complaints about incarceration conditions and treatment of staff of the institution.

As a result of the visit an agreement was reached between HRC in the Republic of Tajikistan and HRC in Sverdlovsk province on beneficial cooperation in issues of raising legal awareness of convicted persons and provision of books and publications in Tajik language to the library of the institution.

A total of 13 applications with the request to assist in observance of the rights of convicted persons were received in the Office of the Commissioner in the reported period. The majority of them expressed their disagreement with court decision. Relevant counseling on procedures of lodging an appeal against court decisions has been provided to authors of these applications.

Three complaints from public organizations and relatives of convicted persons were received in the Office of the Commissioner in 2012 regarding use of torture against convicted persons, who serve their prison term in a correctional institution and against convicted persons, who were transferred from correction institutions of Dushanbe city to correction institution ЯС 3/3 and ЯС 3/5 situated in Khujand city for further serving of their prison terms. With the view of examining allegations brought in the complaints the representatives of the Commissioner paid a visit to these institutions. During the visit conversations were conducted with convicted persons, a medical check of the convicted persons was conducted with participation of medical staff of the institution and cases of their beating and use of torture against them were not identified.

Some complainants request to know about condition of detention and health of their relatives serving their prison terms in correction institutions through the Commissioner. Thus based on applications of parents of a group of persons, who had been sentenced to life imprisonment by decision of court, the Commissioner paid a visit to

investigative isolation ward ЯТ 9/1 of the Main Directorate of Adminstrating Punishment of the Ministry of Justice of the Republic of Tajikistan in January 2012 and met with them. During the visit the convicts expressed satisfaction over incarceration conditions, and expressed disagreement over gravity of court decision. Further on, the imposed penalty of life imprisonment has been changed to prison term of 30 years based on cassation appeal of the convicted persons.

With the aim of improving incarceration and living conditions of convicted persons measures are continuously undertaken in the country.

With the view of implementation of the Minutes of Session of the Government of the Republic of Tajikistan of December 29, 2011 regarding study of incarceration and living conditions of convicted persons in prisons and investigative isolation ward a working group has been established by Head of the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan, and the Commissioner and a specialist of the Office of HRC have been included into this working group. This group paid visits to correction institutions and investigative isolation wards of Dushanbe, Vahdat, Qurghonteppa, Kulob and Norak cities, Yovon and Jilikul districts, and Sughd province.

The Office of HRC pays a special attention to issues of explanatory activities and training of staff of correction institutions on international standards of treatment of convicted persons. With the view of this, jointly with the Department on Constitutional Guarantees of the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan, the Prosecutor General's Office, the Department of Law of the National University of Tajikistan and with the support of the Danish Institute for Human Rights seminars on international and national standards of treatment of convicted persons and protection of their rights have been conducted in three districts and cities for staff of the institutions of administrating criminal punishment. The activity in this direction will be also continued in 2013.

The cases of death in custody are observed, and it causes concerns of victims' relatives, citizens, civil society and international community.

Several cases of death in custody happened in the past year. The cases of death of I.H., A.K. and others are among them. Concerning the death of I.H, who was serving his prison term in the cor-

rection institution 3/1 a criminal case was initiated by public prosecutor's office on control of enforcement of law in the correction institutions of Dushanbe city and Districts of Republican Subordination on September 28, 2012, according to part 2, Article 322 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan. In the course of preliminary investigation a criminal case according to paragraphs "a, b" of part 3 of Article 316 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan has been initiated against three officers of correction institution ЯС 3/1, and the preliminary investigation is going on. Concerning the death of A.K., who was serving a prison term in the correction institution of Vahdat city, the head of the institution was found guilty according to Article 322 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan and was held criminally liable, and a medical officer of the institution was found guilty according to part 2 of Article 129 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan and was sentenced to three years of imprisonment.

The Special Rapporteur on Torture, Mr. Juan Mendez of the UN High Commissioner on Human Rights visited the Republic of Tajikistan in May 2012 and visited correction institutions, investigative isolation wards and detention centers with the aim of examination of situation in the area of freedom from torture and incarceration conditions in the institutions of administrating criminal punishment, and evaluated the conditions in these institutions as satisfactory in his recommendations. At the same time the Special Rapporteur expressed concerns regarding incarceration conditions of persons sentenced to life imprisonment, limitations regarding their meetings with their relatives and opportunity of receiving parcels, and provided recommendations concerning necessity of elimination of these limitations by law.

Assistance in observance of human rights in the semi-closed institutions, including psychiatric facilities is also a part of authority of HRC. With this aim the staff of the Office of the Commissioner conducted examination of seven mental hospitals in 2012.

As a result of examinations in these facilities it has been revealed that conditions of care after patients do not meet standards in some of these facilities. For example, the results of examination of the Center of Mental Illnesses of Bobojon Ghafurov district showed that sanitary and hygienic standards are not observed in this facility.

The Center does not have a bathhouse for bathing, the only place of bathing is a shower room, and it was neither working during the visit. The supply of personal hygiene products is not adequate. The visits of patients' relatives are conducted in a canteen that does not meet requirements.

Based on result of the visit to the Center, the Commissioner has provided recommendations to the Ministry of Health of the Republic of Tajikistan for addressing the existing shortcomings. As a result a working group was established consisting from specialists of the State Supervision Service for Medical Activities and the State Sanitary and Epidemiological Supervision Service, this Center was examined and the circumstances indicated in the recommendations were confirmed. An instruction was given to the head doctor of this Center by the State Sanitary and Epidemiological Supervision Service and according to information of the State Supervision Service for Medical Activities, the funding in the amount of 28 400 Tajik Somoni has been provided by local executive authorities of B. Ghafurov district for renovation of this Center.

As a part of cooperations of HRC with non-governmental organizations – members of the Coalition Against Torture and in the framework of a project on “Assistance in Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in Psychiatric Facilities” a monitoring of such facilities have been conducted in Dushanbe city, the Districts of Republican Subordination, Sughd and Khatlon provinces. As a result of conducted monitoring recommendations have been provided to relevant structures.

With the view of improving the situation in the direction of observance of human rights in the closed and semi-closed institutions the following recommendations are provided:

- arrange regular visits of the Commissioner and relevant structure to the closed and semi-closed institutions;***
- conduct training seminars for staff of the institutions of administrating criminal punishment on provisions of national and international law on treatment of persons deprived from liberty;***
- ratify the Optional Protocol to the Convention against Torture;***

- *conduct seminars on human rights of the persons with mental disabilities and health care ethics for staff of the facilities involved in treatment of mental illnesses;*
- *conduct workshops for law enforcement officers, social workers and educators on issues related to protection of human rights of the persons with mental disabilities;*
- *conduct regular monitorings of observance of human rights of the persons with mental disabilities.*

2.6. The right to work

The right of everyone to work, choice of occupation, labour and social protection during unemployment is guaranteed by the legislation of the Republic of Tajikistan. One of the inseparable parts of the right to work is the right to protection against unemployment, and according to it the state is obliged to assist a citizen that has no job place with provision of employment.

A tendency of increase of employed persons and reduction of unemployment rate is observed in the labour market of the country. In the framework of the Programme on Assistance to Employment of Population of the Republic of Tajikistan for 2012-2013 a total of 35 374 citizens were provided with job places in 2012. The number of employed population has increased for 26 000 persons or more than 1.2 per cent in comparison with 2011.

A total of 132 251 job places were created this year. The main part of newly established job places fall within the private sector – 59.4% (78 544 job places).

According to information of the Agency on Statistics under President of the Republic of Tajikistan the number of officially registered unemployed persons as of early October 2012 is 55 thousand, which is less for 2.1% as compared to this period of last year. The number of unemployed women composes 52.2% or 28.7 thousand persons.

An average salary of employees of all sectors during the period of January-November 2012 was 538.3 Tajik Somoni, which is more for 21.8 per cent as compared to this period of 2011. Beginning from September 1, 2012 the rate of minimum wage in all sectors was determined 200 Tajik Somoni, and it is more for 2.5 times as compared to previous indicator.

At the same time shortcomings are also observed.

The cases of violation of labour legislation, evasion from signing a labour agreement with employee, late payment of salary, understatement of salaries with the aim of reducing payments of taxes, violation of standards of protection and occupational safety are observed, and these actions seriously affect the interests of both employees and the state.

According to indicators of the State Supervision Service for Sector of Labour, Employment and Social Protection of Population that are based on results of examination of activity of 2 501 economic entities, 9 438 cases of infringement of labour legislation are detected in 2012, including labour sector (6 530 cases), issues of job safety (1 028 case), employment (1 100 cases), pension and other social payments (780 cases). In addition, as a result of conducting 290 examinations, 1 741 cases of breach of the law have been detected.

It is causing concerns that some employers in private sector in contradiction to law and with the aim of receiving more income do not fully provide labour conditions and understate the size of salary of their employees.

The mechanisms of protection of rights of employees sometimes do not actually work in this sector. The citizens do not often complain to relevant structures about violation of their rights, and consider these actions of employers not as violation of law, but rather as an accepted practice.

The experts explain that the main reasons of violations of law and failure to implement the requirements of labour legislation are connected with low level of legal knowledge of employers (particularly among individual entrepreneurs and managers of small enterprises) and employees.

It should be noted that the employers masterfully use the shortcomings of the law for their own benefit. For example, part 2 of Article 31 of the Labour Code provided for conclusion of a labour agreement for a specific term (not more than five years). As a matter of fact the employers take advantage of this provision, and without taking into consideration the nature of work, condition of its performance and interests of employee, as well as circumstances provided for in the Law, conclude a labour agreement for a specific term, and these actions are illegal and deprive the employee from social guarantees.

Particularly many cases of violations are recorded in the direction of payment of salaries, and unfortunately, they have a tendency to increase.

According to information of the Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Tajikistan the arrears of wages (including previous arrears) as of December 1, 2012 composed 8 million 673 thousand Tajik Somoni.

The inspections conducted in this direction by officers of the public prosecution bodies have shown that even though some enterprises and organizations have resources to pay salaries, their managers use the financial resources meant for this purpose for other needs, and make it possible to commit serious violation of rights and interest of employees. For example, Kh.M. – Director General of LLC “Poti-As” has misappropriated the salaries of 390 employees at amount of 1 019 878 Tajik Somoni and illegally took these funds out of the territory of the Republic of Tajikistan.

The examination conducted by specialists of the State Supervision Service for Sector of Labour, Employment and Social Protection of Population as of September 1, 2012 has shown that arrears in wages in the activity of economic entities of Yovon district composed 1 million 813.8 thousand Tajik Somoni.

The existing mechanisms of making the employers accountable in case of not paying wages are not very effective and do not assist in resolving the problem of the arrears in wages. Even though Article 153¹ of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan provides for penalty for not paying salaries for more than two months based on mercenary motives or other personal interests, but in case if the employers submit a reference on lack of cash assets in their accounts to investigatory agencies, the proof of their mercenary motives or other personal interests vanishes. This circumstance provides an opportunity to economic entities to violate the requirements of the law and rights of employees.

In addition, according to provisions of part seven of Article 81 of the Law of the Republic of Tajikistan “On Bankruptcy” the claims of creditors that are not satisfied because of shortage of property shall be recognized as paid. Such provision denies the guarantee provided for in the Constitution and Labour Code of the Republic of Tajikistan on receiving full payment of salary.

Another widely spread violation is connected to labour protection and labour safety. The examinations conducted by officers of public prosecution bodies in 2012 have shown that 82 industrial accidents happened and it caused the death of 38 persons. A total of 35 criminal cases have been initiated and investigated regarding violation of labour safety rules and as a result 26 criminal cases with indictment against 31 persons have been sent to court and preliminary investigation is going on in the framework of the remaining cases. According to information of the Prosecutor General's Office of the Republic of Tajikistan, in general, as a result of 311 examinations conducted in the field of observance of labour legislation in 2012, 283 persons have been made accountable for disciplinary liability, 60 persons for material liability and 281 persons for administrative liability.

The documents regarding labour conditions are adopted by employer in agreement with trade union. The trade unions according to their nature and purpose, charter and legislation are authorized to represent and protect interests of employees. They are charged in their activity with public control of observance of provisions and rules of labour protection. During nine months of 2012 a total of 319 examinations on observance of legislation in labour sector have been conducted by inspectors of the Federation of Independent Trade Unions of the Republic of Tajikistan, and 1 635 cases of infringement have been detected.

It should be noted that primary level organizations of the trade unions are still not established in some organizations, which negatively effects the situation with protection of rights of their employees. The position and status of trade unions of some economic entities in the area of protection of rights of employees have been weakening in recent years. They not always assist in resolution of disputes between employees and employers, and do not effectively use means that are available to them. Particularly, their capacity to detect violations in the labour sector decreased.

A total of seven written complaints on labour rights were received in the Office of HRC in 2012. The main topics of the complaints were reinstatement in a job, violation of rights of a citizen during hiring, assistance in enforcement of court decision on payment of salary.

During consideration of complaints of citizens cases of violations of labour rights of employees by employers have been revealed. Citizen T.G. had mentioned in his complaint that upon initiative of employer his employment was illegally terminated, and with the aim of ensuring judicial justice he requested a representative of HRC to be present in court proceedings of his case at the Court of I. Somoni district of Dushanbe city. The representative of HRC participated in this court proceeding. As a result of the court proceeding he was reinstated in his previous place of employment.

The analysis of complaints in this direction shows that the level of legal knowledge of citizens on issues of protection of labour rights is low, and they apply to relevant bodies only after deadlines specified in the law. For example, the study of verbal complaint of citizen S.M. showed that he terminated the one-month time on dispute of reinstatement in a job that is specified in the law. In such cases the courts mainly decline an action of plaintiffs on reinstatement in a job.

With the view of strengthening the mechanisms of protection of labour rights of employees HRC proposes the following recommendations:

- introduce amendments to paragraph two of part 1 of Article 31 of the Labour Code aimed at regulating procedures on conclusion of a labour agreement for unlimited term;*
- raise the level of legal knowledge of employers (particularly of individual entrepreneurs and managers of small enterprises) and employees;*
- introduce mandatory system of guaranteed payment of salary in case of bankruptcy of organizations through introduction of amendments to legislation;*
- review the provisions of Article 153¹ of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan aimed at enhancing the responsibility of employers for late payment of salary;*
- conduct monitoring of observance of labour protection in the private sector and undertake measures on improving the situation in this sector;*
- conduct joint seminars and round tables with participation of social partners and supervision structures for law enforcement;*

- *strengthen the activity of trade unions of economic entities in the area of protection of rights of employees;*
- *promote establishment of primary level organizations of the trade unions in the organizations irrespective of their legal and organizational form.*

2.7. The right to health

Population's health is considered to be one of the main values, an important factor for ensuring national security of every country and development of society.

The Government of the Republic of Tajikistan has been paying a special attention to health sector in recent years. A total of 715 million and 879 thousands Tajik Somoni were allocated in the republican budget in 2012 for health sector, which is more for 20.8% as compared to 2011.

With the view of improving the level and quality of medical services a number of documents were adopted by the Government of the Republic of Tajikistan in 2012, including the Strategy on Prevention and Control of Non-Infectious Diseases and Trauma for 2013-2023; the National Programme on Prevention, Diagnosis and Treatment of Pancreatic Diabetes in the Republic of Tajikistan for 2012-2017; the National Programme on Prevention of Drug Addiction and Improvement of Drug Dependency Treatment in the Republic of Tajikistan for 2013-2017; the Order of Organization of Medical Aid to Persons Injured in Traffic Accidents.

As of January 1, 2012 the health system of the country consisted of 4 039 medical institutions, including 420 hospitals, seven maternity hospitals and 415 other institutions (state control institutions, research institutes, educational institutions, private institutions), and medical assistance is provided to citizens by 15 973 (in 2011 – 15 412) doctors and 36 848 (in 2011 – 35 126) paramedical personnel.

One of the important achievements in this sector is prevention of spread of tuberculosis. According to preliminary indicators the sickness rate for 2012 was equal to 71.7 person per 100 000 population. This indicator in 2007 was equal to 85.1 person per 100 000 population.

Necessary organizational activities have been conducted by relevant state structures in the framework of implementation of the Programme on Prevention of Drug Addiction and Fight against Drug Trafficking for 1996-1999, 1999-2000 and for 2008-2012. The National Programmes on Prevention of Drug Addiction and Improvement of Drug Dependency Treatment in the Republic of Tajikistan for 2013-2017 have been approved. The number of drug addicts in 2012 in comparison to period of 2008-2010 tends to decrease. The number of such sick people in 2008 was 8 633 persons, but as for 2012 it was 7 231, including women – 219 persons, and it has decreased for 8% as compared to 2011.

It should be noted that since 2008 case detection of drug addiction by medical institutions has grown, and it increased from 23.2% in 2008 to 84.7% in 2012 and one of its reasons is increase in voluntary visits of citizens to a doctor.

In line with progress in the direction of protection of the right to health, shortcomings are observed as well.

The persons with mental disabilities constitute a vulnerable group of the society, and require a special attention. Shortage of relevant sector specialists is observed in institutions of psychiatric aid, and as a result, it influences individual treatment of patients. In the framework of cooperation with non-governmental organizations the staff of the Office of the Commissioner conducted a monitoring of situation with observance of rights of patients in the Republican Center on Mental Health of Children and Adolescent (Firdavsi district of Dushanbe city), Republican Mental Hospital of Rudaki district, psychiatric institutions of Khatlon and Sughd provinces.

The results of monitoring show that living conditions in the Center of Mental Illnesses of B. Ghafurov district and the Republican Center on Mental Health of Children and Adolescent (Firdavsi district of Dushanbe city) need to be improved.

In addition, during the meeting of the Human Rights Commissioner in the Republic of Tajikistan with the UN Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Mr. Anand Grover in May 28, 2012 the existing shortcomings in this direction were noted, including limited funding of the sector, low salary of personnel of the sector, high-quality specialists' quitting the job, cases of medical errors.

The factors related to violations of consumers' rights in this direction (low-quality medical service, counterfeit medical drugs and use of expired drugs, medical drugs and products without certificate of conformity, unregistered medical drugs, failure to observe the requirements of legal normative acts in the direction of population healthcare, etc.) affect negatively protection of population health. According to information of the State Supervision Service for Pharmaceutical Activity of the Republic of Tajikistan, as a result of examination of samples of drug and medical products in the pharmaceutical institutions four names of counterfeit drug products in quantity of 1 157 pieces, 171 names of expired drug products in quantity of 1 398 pieces, 705 names of drug products without certificate of conformity and of low quality in quantity of 24 455 pieces, 14 names of smuggled medical products in quantity of 71 415 pieces have been confiscated from turnover on the basis of relevant documents. In addition, in the course of examination of drug and medical products in the medical preventive institutions 67 names of expired drug and medical products in quantity of 17 872 pieces, 58 names of drug and medical products without certificate of conformity in quantity of 771 pieces have been also confiscated from turnover on the basis of relevant documents.

The examinations conducted by the State Supervision Service for Medical Activity revealed 244 cases of violation of legislation on protection of population health, namely incorrect diagnosis – 37 cases, groundlessness of diagnosis – 48 cases, mismatch of prescription with diagnosis – 16 cases, untimely provision of first medical aid – 28 cases, incorrect assessment of health condition of a patient – 38 cases, not observing clinical safety – 53 cases, non-performance of duties by health workers – 24 cases.

The sale of low-quality food products, particularly soft drinks causes concerns in the direction of protection of population health.

As a result of inspections conducted in 2012 by the Agency on Standardization, Metrology, Certification and Trade Inspection under the Government of the Republic of Tajikistan a total of 3.09 tons of meat products, 14.4 tons of vegetable oil, 1.7 tons of pasta, 64.1 tons of flour, 2 211.2 deciliters of alcoholic drinks, 3 329.6 deciliters of soft drinks, 25.6 tons of pastry products, 1 208.4 tons of wheat products, 141.7 tons of food additives, 7.33 tons of dairy products, 9.81

tons of tinned goods, 1.37 tons of baked goods and tens of other domestically produced and imported products have been recognized as nonstandard, and have been either reprocessed or destroyed according to determined procedures.

As a result of the activity of the Consumer Society of Tajikistan, the material and moral damages inflicted to consumers have been repaid for total amount of 41593 Tajik Somoni.

The situation with protection of the consumers' rights indicates that control by relevant bodies should be strengthened and the level of legal awareness of sellers (executing officers) and consumers should be improved.

Taking into consideration that health condition depends on quality of medical assistance to population, i.e. depends on activity of health workers, the public health structures need to approach this task as having priority significance.

The recommendations in this direction are as follow:

- provide institutions of psychiatric support with relevant specialists and improve living conditions in these institutions;*
- enhance control and responsibility for violation of consumers' rights in the course of provision of medical services and sale of drug products;*
- raise the level of legal awareness of the consumers and sellers (executing officers).*

2.8. Protection of the rights of labour migrants

Nowadays this issue has become universal and covers the entire world.

Different specific measures are being undertaken in the country on regulation and development of labour migration outside the country. With the view of assisting in the process of labour migration, a key international document in this area – the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families was signed by the Government of the Republic of Tajikistan in 2001.

The legal normative documents adopted in this direction, such as the Law of the Republic of Tajikistan “On Migration”, the Decree of the President of the Republic of Tajikistan “On Strengthening

Fight against Illegal Migration in the Republic of Tajikistan” and other documents are intended for protection and promotion of rights of labour migrants.

The agreements on protection of the rights of labour migrants and intergovernmental agreements are concluded in the framework of the Commonwealth of Independent States.

The labour migrants from Tajikistan mainly go to the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan. The number of labour migrants working abroad was 744360 persons in 2012, including 657 345 men and 87 015 women. By decisions of courts of the Russian Federation 3 927 citizens of the Republic of Tajikistan were deported from the territory of the Russian Federation, including 89 citizens of Tajikistan that were deported forcefully..

As a result of violation of rights and interests of the labour migrants in foreign countries, they become a vulnerable group and are in need of support and effective protection of their rights and interests.

The analyses show that the majority of cases of violation of the rights of labour migrants depend on low level of their legal knowledge and lack or shortage of free legal aid to them. The violation of the rights of labour migrants is mostly caused by the fact that they lack a legal status. Consequently, protection of the rights and interests of labour migrants becomes difficult in such circumstances. Besides, the migrants cannot enjoy medical assistance, protection of the Pension Fund of Russia and other guarantees.

The analyses show that the main reasons for the fact that labour migrants do not often apply to official structures of a country of stay are connected, first of all, to lack of knowledge about the procedures of application, lack of trust for just solution, fear of law enforcement agencies because of not having a legal status.

The problems of labour migrants have increased in recent time due to existence of different administrative barriers, such as the need for registration, receiving a work permit, lack of jobs and shortage of allocated quotas.

One of the reasons of violation of the rights of labour migrants is connected to the fact that they do not have relevant information about rules of entering and going out of the territory of a receiving state, and rules of stay in these states. Labour contracts are not signed

with labour migrants in many cases, and this circumstance negatively affects protection of their labour rights and interests. The labour migrants mostly work without receiving a work permit or patent.

The following reasons and factors cause violation of the rights and interests of the labour migrants: the "seasonal" nature of this process; not being ready for a trip to a foreign country; not knowing the laws, and customs and traditions of nationalities of a receiving country; lack of working profession and so on.

It should be noted that a policy on enhancing responsibility for illegal labour migration and violators of rules of registration of migrants has been observed in the Russian Federation in recent years.

The Law on Mandatory Russian Language Skills for labour migrants working in the spheres of housing and utilities, retails operations and public utility services entered into force in the Russian Federation on December 1, 2012. On the basis of this law the labour migrants need to confirm their Russian language skills with relevant documents while receiving and extending a work permit in Russia. With the view of this testing centers have been established under the higher education institutions of the Russian Federation and educational institutions outside of Russia that conduct interviews with foreign nationals.

Assistance in protection and restoration of the rights of the labour migrants has been identified as a priority in the Strategy on Development of the Office of HRC for 2011-2015.

The National Strategy on Labour Migration of Citizens of the Republic of Tajikistan to Foreign Countries for 2011-2015 induces the Human Rights Commissioner to increase its activities in the Republic of Tajikistan and states of labour migrants destination to identify violations of human rights committed against citizens of the Republic of Tajikistan, undertake necessary measures on every revealed evidence and pay a special attention to needs of the migrants.

According to legislation the diplomatic and consular missions of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Tajikistan and missions of the Migration Service under the Government of the Republic of Tajikistan are mainly charged with protection of rights and freedoms of the citizens, including labour migrants being in foreign countries. HRC has continuous and comprehensive cooperation with the mentioned agencies.

The institutions on state protection of human rights – HRC function in the majority of member states of the Commonwealth of Independent States. HRC in the Republic of Tajikistan has launched mutually beneficial cooperation with such institutions of other states.

Owing to the fact that majority of the labour migrants from Tajikistan work in the Russian Federation cooperation agreements on protection of human rights have been concluded with the Human Rights Commissioner of the Russian Federation and the Human Rights Commissioner of Sverdlovsk province of Russia on the initiative of HRC in the Republic of Tajikistan. The main purpose of these cooperation agreements is comprehensive protection of the rights of labour migrants, timely submission of complaints about cases of violation of the rights and freedoms of citizens, and undertaking measures on protection and restoration of the rights.

Conclusion of such agreements provides opportunity for launching beneficial cooperation with non-governmental organizations in the direction of human rights, diasporas of the Tajik people and labour migrants in the Russian Federation. According to working plan of the Office it is planned to conclude such cooperation agreements in the field of protection of human rights with Human Rights Commissioners of other regions of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan.

In cooperation with the Swiss Agency for Development and Cooperation a business trip of HRC and three specialists of the Office was organized to Yekaterinburg city of the Russian Federation on September 9-14, 2012, and issues regarding the situation of observance of rights of the Tajik labour migrants in Sverdlovsk province of the Russian Federation, as well as the role and opportunity of HRC in the Republic of Tajikistan in resolving the problems of the Tajik labour migrants in Sverdlovsk province have been studied in the framework of this trip.

In the course of the business trip HRC in the Republic of Tajikistan conducted meetings with HRC in Sverdlovsk province of the Russian Federation, the Mission of the Migration Service of the Republic of Tajikistan, the Consul-General of the Republic of Tajikistan, the Tajik diasporas in Sverdlovsk, Chelyabinsk and Tyumen provinces, Far Eastern Territory and other regions, the leadership of the Public Organization “House of Ural”, the Head of the Office of

Governor and Speaker of the Parliament of Sverdlovsk province, the First Deputy Head of Government of this province, and other relevant bodies and migrant workers. In addition, visits were paid to the Center on Receiving of Labour Migrants, places of work of labour migrants (wholesale market “Tagan Column”, construction sites of LLC “Mega-Construction”) and to one of the institutions of administering criminal punishment of this province.

In the framework of this business trip a round table was conducted with participation of non-governmental human rights organizations, representatives of supervision bodies for rights of consumers, health and educational institutions, office of civil registration, migration service, public prosecution office, court bailiff, labour supervision service, police, department of corrections, department of population employment, pension fund and other agencies of this province, as well as representatives of the Tajik diasporas and mass media, and issues of future cooperation with public structures and non-governmental organization in the direction of protection of the rights of labour migrants were discussed.

In the course of the trip it was noted that problems regarding issues of social protection, pension provision for labour migrants and their health care, labour migrants’ lacking Russian language skills and work profession negatively affects their status.

Based on the result of the business trip HRC has provided his recommendations to relevant structures of the Republic of Tajikistan.

These issues were discussed and conclusions were made in the course of the Regional Conference of Ombudsmen of the Central Asia and Russian Federation on “Effective Means of Protection of the Rights of Labour Migrants: the Role of Ombudsmen of the Central Asia and Russian Federation” in Dushanbe on October 30-31, 2012. The Human Rights Commissioners of Moscow, Sverdlovsk and Samara provinces, Krasnoyarsk Krai, representatives of HRC of Kazakhstan and Kyrgyzstan and agencies and organizations of these countries working in this direction participated in the conference.

With the view of expanding cooperation in the direction of protection of the rights and freedoms of labour migrants the participants of the conference adopted a Dushanbe Joint Statement, where the ways of resolving the existing problems and conducting such conference annually were specified.

A total of six complaints related to labour migration were received in the Office of HRC in 2012. The citizens requested to assist in resolving various issues. For example, citizens Z.A and Z.S complained about non-enforcement of a court decision by officer of the court. Or citizen K.M. applied to HRC with a request to assist in search of his child, who had left to the Russian Federation for labour migration. Relevant measures have been undertaken regarding the complaints.

The Office of HRC conducted a number of seminars, conferences and round tables in 2012 in cooperation with international agencies and public organizations. Namely, the issues of improving access of labour migrants and members of their families to electronic public services were discussed in the course of a practical seminar that was conducted on March 15, 2012. A draft “Strategy on Social Integration of Migrants in the Russian Federation and Moscow city” was discussed in a round table that was conducted on March 16, 2012. The staff of the Office of HRC participated in a session of a working group “On Development of Recommendations for questions raised in relation to the First Report of the Republic of Tajikistan on Implementation of Provisions of the Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Member of Their Families”.

With the view of providing assistance in the area of protecting rights and interests of labour migrants the following recommendations are provided:

- launch a system of organized labour migration to foreign countries;*
- introduce a system of regular courses on the language spoken in the receiving country, effective legislation, national traditions and regulations of stay of labour migrants in these states;*
- regularly organize free legal assistance to labour migrants in Tajikistan;*
- organize a system of pre-departure preparation for labour migrants, including professional training, raising the level of legal knowledge of the labour migrants;*
- strengthen cooperation of relevant bodies of Tajikistan with national associations (diasporas) and public organizations;*

- *support and encourage the activity of businessmen on creation of new job places inside the country;*
- *urgently adopt the Law of the Republic of Tajikistan “On Labour Migration to Foreign Countries”;*
- *expand cooperations of public structures of Tajikistan with relevant structures of states receiving labour migrants on resolving existing problems of labour migration.*

2.9. Gender equality

Gender equality has a particular importance in the life of an individual and society.

Tajikistan was one of the first countries of the Commonwealth of Independent States to sign the UN International Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women that assists in comprehensive development of opportunities of women for community benefit.

According to Article 17 of the Constitution of the Republic of Tajikistan men and women have equal rights. A number of legal documents are adopted on the basis of this provision. The Order of the President of the Republic of Tajikistan “On Measures to Raise the Status of Women in Society” (of 03.12.99), the State Programme “On Principal Directions of State Policy on Ensuring Equal Rights and Opportunities of Men and Women in the Republic of Tajikistan for 2001-2010”, the Law of the Republic of Tajikistan “On State Guarantees of Equal Rights of Men and Women and Equal Opportunities for Exercising Them”, the State Programme on Education, Selection and Placement of Managerial Personnel of the Republic of Tajikistan from Talented Women and Girls for 2007-2016, the National Strategy on Promotion of the Role of Women in the Republic of Tajikistan for 2011-2020 are among those documents.

The State Programme on Education, Selection and Placement of Managerial Personnel of the Republic of Tajikistan from Talented Women and Girls for 2007-2016 has been adopted with the aim of legal provision of equality of men and women in the direction of appointing to managerial positions, providing all education conditions, and greater attraction of girls to education.

The purpose of development and adoption of the National Strategy on Promotion of the Role of Women in the Republic of Ta-

jikistan for 2011-2020 is provision of necessary conditions for implementation of natural opportunities of women in all spheres of social life.

The legislation of the Republic of Tajikistan has provided for state guarantees for ensuring equality of men and women in the public service, social and economic spheres, exercising election rights and so on. In line with guaranteeing gender equality, the legislation has also provided women with some other rights and guarantees.

In addition, a number of significant activities have been completed for promotion of women and girls and attracting them to public offices.

According to information of the Public Service Administration under the President of the Republic of Tajikistan the number of women in the public service is 4 347 persons (26.3%), 1 065 women out of this number work in managerial positions. The number of women (public servants) in various positions in public authorities is as follow: in the structures of the central executive authority - 24.3%, in Dushanbe city – 37.3%, in GBAO – 26.8%, in Sughd province – 27.6%, in Khatlon province – 17.6%, in the Towns and Districts of Republican Subordination – 18.5%. The percentage of managerial personnel represented by women in the public service is as follow: in the structures of central executive authority – 24.3%, in Dushanbe city – 29.4%, in GBAO – 20.5%, in Sughd province – 20.5%, in Khatlon province – 20% and in the Towns and Districts of Republican Subordination – 20.8%.

With the view of supporting women and girls and people in need, currently 87 information counseling centers and 37 crisis centers function under local structures of the Committee for Women and Family Affairs under the Government of the Republic of Tajikistan, and the specialists of these centers provide free assistance to citizens.

A Girls Support Center is also established under this Committee that helps victims of violence and sexual violence, women and girls exposed to human trafficking and girls who face such threats. Since establishment of this Center, more than 200 girls – victims used its services.

Some shortcomings exist regarding issue of full participation of women in a political life and public decision-making. A limited number of the managerial personnel in the public service represented

by women is observed in the Agency on State Financial Control and Fight Against Corruption of the Republic of Tajikistan – 1.4%, in the Ministry of Transport of the Republic of Tajikistan – 5.0%, in the Migration Service under the Government of the Republic of Tajikistan – 4.2%, and such personnel does not work at all in the Agency on State Material Supplies under the Government of the Republic of Tajikistan and the Main Office of State Supervision for Safety of Works in the Mining Sector under the Government of the Republic of Tajikistan. Limited number of the managerial personnel in the public service represented by women is observed in the local executive authorities of districts of Kuhistoni Mastchoh (9.5%) and Shuroobod (9.3%). Besides, a limited number of women works in the public service of the Office of Central Commission for Elections and Referenda of the Republic of Tajikistan (7.7), the Agency on State Financial Control and Fight Against Corruption of the Republic of Tajikistan – 1.6%, the Ministry of Transport of the Republic of Tajikistan – 8.2%, the State Committee for Land Management and Geodesy of the Republic of Tajikistan – 7.7%, the Tax Committee under the Government of the Republic of Tajikistan – 9.8%, the Main Office of State Supervision for Safety of Works in the Mining Sector under the Government of the Republic of Tajikistan – 9.3%, districts of Kuhistoni Mastchoh (8.2%), Qumsangir (9.8%), Khovaling (9.6%), Baljuvon (9.6%), Nurobod (9.6%) and Tojikobod (7.6%).

Women are not present in the executive personnel of political parties.

One of the ways of solution of gender inequality in politics is regulation of female representatives in the public authority bodies by normative way. This action is normally implemented by enhancing these provisions in the legislation.

Increase in number of women in different branches of state power provides an opportunity for ensuring gender equality.

The relevant measures are continuously undertaken in the country in the direction of prevention of domestic violence and elimination of all forms of discrimination against women.

An important step in prevention of acts of domestic violence has been adoption of the Law of the Republic of Tajikistan "On Prevention of Domestic Violence". The purpose of adoption of this Law is a legal protection of a family as a foundation of the society, legal regulation of

relationships regarding prevention of violence in the family, assistance in implementation of state policy in this direction, developing attitude of unacceptability towards this phenomenon on the part of society, detection, prevention and elimination of cause and conditions conducive to domestic violence, enhancing parental responsibility in upbringing of children. This law also provides opportunity for making perpetrators legally liable and protecting rights of victims of domestic violence.

The women's low level of legal knowledge, their tolerance to discrimination are factors conducive to domestic violence.

Mass media play an important role in prevention of domestic violence. It is necessary to offer through mass media programmes that contribute to improving legal knowledge of population, promotion of healthy family and solving family disputes. The population needs print materials that not only condemn domestic violence, but also provide ways of peaceful solution of the family disputes.

In many cases persons who are exposed to domestic violence do not complain to relevant agencies because of shame, fear of repeated violence and ineffectiveness of their complaints.

According to information of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan 229 cases of domestic violence were recorded in 2012. Most of the cases of domestic violence are recorded in Sughd province – 129 cases, in Dushanbe city – 31 cases, and in the Districts of Republican Subordination – 62 cases.

The resources of the internal affairs agencies are not enough in the direction of fight against domestic violence, and it requires participation of all stakeholders. For prevention of domestic violence particularly cooperation of the law enforcement agencies with other ministries and agencies and public organizations (council or committee of mahalla (neighbourhood), non-governmental organizations) is needed and it meets the purpose.

The cases of preventing from getting main compulsory secondary education (nine years of study), conclusion of marriage with a person not reaching the marriage age, and marrying the girls, who have not reached the marriage age are among phenomena of discrimination against girls.

According to information of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan 77 cases of preventing from getting main compulsory secondary education (nine years of study), 36 cases of

conclusion of marriage with a person not reaching the marriage age and 53 cases of marrying the girls, who have not reached the marriage age were recorded in 2012. The breakup of most of the cases by problem and by region is as follow: cases of preventing from getting main compulsory secondary education (nine years of study): Khatlon province – 23 cases, Dushanbe city – 24 cases; the cases of conclusion of marriage with a person not reaching the marriage age: Sughd province – 19 cases, the Districts of Republican Subordination - 11 cases; the cases of marrying the girls, who have not reached the marriage age: Sughd province – 17 cases, Khatlon province – 14 cases, the Districts of Republican Subordination – 20 cases.

Nowadays, unreadiness of girls to family life, economic dependence of young people getting married and lack of separate housing are considered to be main causes of family divorces. A new trend has emerged among the Tajik labour migrants in recent years, namely, they marry girls and women of other nationalities while being in migration, and it causes the situation, when women and girls are left without their husbands, such families become poor, children are left without father's upbringing and some other problems.

The legislation provided for a legal mechanism of protection of women's interests through conclusion of a marriage contract. This mechanism provides an opportunity for settling economic rights and interests of women without going to the court. But unfortunately, the citizens still ignore this effective mechanism and its importance is not understood correctly.

Usually misunderstandings often happen in a family life, and in some cases these lead to deplorable consequences. With the view of resolving such misunderstandings and preventing its dire consequences an institution of family mediation functions in a number of states. The concept of family mediation means resolving disputes between husband and wife with participation of another impartial party – family mediator. A decision on resolution of a conflict is taken voluntarily by observing the rights of parties, and it is recognized completed, when the interests of the parties are met. Such method of resolving family issues historically existed in Tajikistan and it is functioning. The elderly people and respected individuals were usually used to play this role in previous years. Unfortunately, such institution is not still regulated by law in Tajikistan.

The outdated customs that have discriminating nature affects negatively the status of women in the society. The cases of establishing a family without official marriage registration, but only by religious marriage (nikoh) by some girls and women complicate their future legal status and as a result women and children suffer from it.

The number of officially registered marriages in the country by bodies of the Civil Registration Office was 97 796 in 2012 (in 2011 – 94 617) and the number of divorce through court decision was 8 669.

One of the burning problems that has a growing tendency is committing suicide by citizen, particularly by women and girls.

According to information of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan 554 cases (in 2011 – 507 cases) of committing suicide by citizens are recorded in 2012, and 160 cases (in 2011 – 158 cases) out of this number were attempts to suicide, and in total it is more for 47 cases as compared to 2011. Particularly, these cases have increased in Sughd province for 58 cases (from 235 to 293 cases), in Khatlon province for 19 cases (from 117 to 136 cases), and in GBAO for 4 cases (from 12 to 16 cases).

According to this information 287 cases (in 2011 – 277 cases) of committing suicide by women and girls were recorded in 2012.

The experts explain the main reasons of committing suicide by poverty and low awareness of people, lack of psychologists at schools, low activity of relevant structures. Another reason of it is the existence of cases of domestic violence.

Raising the level of awareness of women and girls is one of the directions of activity of the Office of HRC. The Office of HRC has organized a number of seminars, conferences and round tables in this direction. Namely, the Office of HRC in cooperation with UN Population Fund (UNFPA) conducted seminars on issues of “Population, Gender Equality and Reproductive Rights of Women in the Republic of Tajikistan” in Qurghonteppa, Kulob, Khorugh, Istaravshan and Khujand cities. The staff of the Office also participated in a Round Table on “Presentation of the Second Alternative Report of the Public Organizations on Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women in Tajikistan” organized by the Union of Public Associations “From Equality De-jure to Equality De-facto”, national conference “On Involvement of Women in Social and Economic Life”, two-day train-

ing “On HIV/AIDS Issues in the Direction of Sexual Discrimination and the Rights of Women Living with AIDS”, and improved their professional knowledge.

With the view of ensuring gender equality at high level and prevention of domestic violence the following recommendations are provided:

- establish relevant structures under public authorities on fight against and prevention of domestic violence;*
- strengthen cooperation of human rights organizations with women;*
- raise the level of legal knowledge, communication and rules of behaviour in the family;*
- develop mechanisms of implementation of provisions of the Law of the Republic of Tajikistan “On Prevention of Domestic Violence”;*
- improve the content of information and awareness campaigns against domestic violence;*
- enhance training programmes for court and law enforcement officers;*
- launch effective cooperation of public structures with the civil society organizations, particularly with religious representatives and public organizations;*
- regulate the institution of family mediation in the legislation;*
- sign the Optional Protocol to the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.*

2.10. The right to property and housing

The right to property is a foundation for economic rights, and it includes the right to possession, use and discretion of belongings.

The citizens have the right to possess different property acquired by legal ways and use it. It is not allowed to deprive anyone from property, except the cases provided for in the legislation.

The Constitution provided for opportunity of taking property of owner for state or society needs on the basis of law and agreement of its owner with full compensation of its cost paid by the state.

Shortcomings are also observed in this area. Until now a methodology and foundations for determination of a market value of

property to be taken for state or public needs have not been developed. The concept of “state or public needs” is neither determined in the legislation that further causes misinterpretations and taking illegal decisions.

Violation of rights of citizens in the course of using joint ownership property in multi-stored buildings is observed as well. Use of cartilage and public facilities, such as basements, attics, parts of public passageways, and different equipments of public use by one user without agreement of other owner takes place, and it is an evidence of violation of the right of common ownership.

Every citizen irrespective of age and property status has the right to housing. The importance of this right consists of the fact that everyday life of everyone is regulated by provisions of housing legislation. The Constitution of the Republic of Tajikistan has guaranteed every citizen the right to housing. According to the Constitution the Republic of Tajikistan is a social state, where conditions are created for decent life and free development of each person, and it is an important foundation for exercise of the right of citizens to housing.

With the view of enforcing this right a number of significant activities have been conducted in recent years. According to information of the Agency on Construction and Architecture under the Government of the Republic of Tajikistan if the housing stock of the country was 55.1 million square meters in 1998, in 2011 it reached 67.9 million square meters.

Nowadays the citizens meet their housing needs at the expense of private houses constructed by them or at the expense of state or public, cooperative or private housing stock, and by concluding rental agreements. It should be noted that currently individual (private) construction by citizens is expanding.

One of the ways of resolving the issue of provision of housing to citizens is allocation of land parcels for house construction. With the view of this, as of January 1, 2013 a total of 4 493.3 hectares of land were allocated to citizens during the period of 2009-2012 for construction of housing.

In spite of the fact that housing construction has increased, problems remain in the area of exercising the right to housing. Particularly, poor stratum of the population and other needy people are currently in such situation that they do not possess their own oppor-

tunity for acquiring housing. Implementation of the principle of affordability of housing to poor citizens should be a priority direction of public policy.

The issues regarding housing are resolved differently in developed countries, such as establishing an institution of affordable housing, construction of social and rental housing.

Not having information about conditions, order of taking, foundations for assessment and determination of the price of a residential house causes limitation of citizens' right to housing and they express their disagreement with the conclusions of assessment commission.

Unfortunately, no independent assessment agency is currently operating in the country, to which citizens can apply in case of disagreement with the result of state assessment, even though the citizens have the right to demand the determination of the price of their residential housing by another appraiser, and if needed, to resolve this issue through court.

Another issues that needs to be resolved in this area is a technical condition of buildings. It is known to everybody that the majority of residential buildings have been constructed in previous years and the technical condition of them is poor. The majority of owners are citizens. According to law the responsibility on maintenance and repair of housing is given to citizens. In spite of the fact that citizens are owners of residential houses, they do not fulfill their responsibilities on maintenance and basic repair of building, and make the local executive authorities responsible for that and consequently, the technical condition of buildings and common facilities is in a very poor condition.

The legal status of common dormitory accommodations is not specified in the Housing Code of the Republic of Tajikistan, i.e. they are not included to the housing stock. It is happening irrespective of the fact that according to Rules of State Calculation of Housing Stock approved by Resolution #280 of April 30, 2004 of the Government of the Republic of Tajikistan the dormitory accommodations are categorized as specialized residential houses. According to Regulations on Privatization of the Housing Stock in the Republic of Tajikistan and Order on Determination of Price of Floor Space of Housing to be sold to citizens (Resolution #226 of June 4, 1996 of the

Government of the Republic of Tajikistan) residential apartments in the dormitory accommodations should not be privatized.

But as a matter of fact the dormitory accommodations that were state property were included into charter property of the privatized enterprises in the course of privatization of state enterprises, and commercial organizations were registered as owners. These cases caused disagreement of those citizens, who lived in common dormitory accommodations. The majority of tenants of these dormitory accommodations were forcefully evicted by new owners.

The living conditions in the majority of the dormitory accommodations do not meet sanitary and hygienic requirements. These buildings have not been repaired for many years, and the system of electricity lines and heating does not meet relevant standards.

The issue of spouses' accommodation after breakup of a marriage has become a burning problem in recent years. Settlement is not a solution of the problem; it is necessary to find new legal mechanisms.

The current Housing Code does not meet contemporary requirements, that's why it is necessary that the Majlisi Namoyandagon of Majlisi Oli (Lower Chamber of the Tajik Parliament) of the Republic of Tajikistan adopts a new draft Housing Code being under its consideration as soon as possible.

Usually there are many complaints of citizens regarding the citizens' right to property and housing. A total of 70 written complaints on property and housing issues were received in 2012 that accounts for 27% of all complaints received in the Office of HRC.

The analyses show that the main reasons for preventing citizens' to exercise their right to housing are following:

- gaps in the housing legislation and practice;
- small share of construction of affordable housing stock for vulnerable citizens (particularly, for poor people);
- lack of provision of necessary information when property is taken for state or public use and residential apartments are allocated;
- lack of or not properly developed agreements on provision of public utility services between citizens and service providers;
- lack of necessary provisions of assessment of housing that is taken for state or public needs;

- low level of legal knowledge of citizens in the housing and communal sector.

With the view of ensuring comprehensively the rights of citizens HRC proposes the following recommendations in this direction:

- *specify a methodology and standards of determination of a market value of the property that is acquired for state or public needs;*
- *specify the concept of “state or public needs” in the legislation;*
- *conduct inspection of effective use of common dormitory accommodations that have been illegally privatized by commercial organizations and undertake measures on their inclusion to property (specialized stock) of the local executive authorities;*
- *inform the society about general urban plans and ensure public discussion about it;*
- *undertake measures on increasing the share of construction of affordable housing for vulnerable citizens;*
- *establish housing inspection units under the local executive authorities;*
- *review the situation regarding maintenance and use of housing;*
- *adopt the new Housing Code;*
- *enhance awareness raising campaigns on use of housing and communal services among citizens.*

2.11. Observance of the rights of persons with disabilities

It is evident from the content of the Convention of the Rights of Persons with Disabilities that persons with disabilities should enjoy all human rights. The Law “On Social Protection of Disabled People” is adopted in the Republic of Tajikistan, and the National Concept on Inclusive Education of Children with Disabilities for 2011-2015, and the Rules on Provision of Sanatorium-and-Spa Treatment for Disabled People are approved. The Rules on Provision of Technical Enabling Means for Disabled People was approved by Resolution #604 of the Government of the Republic of Tajikistan of December 3, 2011 and according to it the disabled people are provided with technical enabling means on free basis.

The list of persons with disabilities in districts and towns of the country was specified in 2012 and according to it, as of December 1, the total number of this group of pensioners composed 166 356 persons, which is less for 5 091 persons as compared to 2011.

One of the directions of social support of persons with disabilities is conducting activities on their enabling. By assignment of the Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Tajikistan of November 22, 2011 “On Approving Rules of Developing Individual Enabling Programmes for Disabled People and a Sample Form of the Individual Enabling Programme” a sample form of this Programme was developed and implementation of activities specified in it will assist in returning of persons with disabilities to full healthy life.

In spite of these achievements, there are also shortcomings in this area. Due to shortage of vouchers, poverty of disabled people and a number of other reasons the persons with disabilities cannot fully use the right to sanatorium-and-spa treatment specified in the Law of the Republic of Tajikistan “On Social Protection of Disabled People”. The pension, allowances and drug products provided to them cannot fully meet their needs.

The analysis of situation with observance of the rights of persons with disabilities show that their rights are not secured in the following circumstances: their access to unimpeded environment of the objects of social infrastructure (buildings, sport facilities, recreation places, cultural objects and institutions and so on); residential houses and institutions (in some cases the institutions are located in the basement) are not equipped with special ramps; inaccessibility of public transport, bus stops and other infrastructure to the persons with disabilities; the crowded pedestrian crossings are not equipped with acoustic device traffic lights; part of persons with disabilities do not have information about their own rights and guarantees provided for in the legislation.

A review of conditions of objects of social infrastructure shows that most of them are not equipped with suitable corridors and ramps, or even if equipped, they do not meet needs of the persons with disabilities. The secondary schools are not made suitable to needs of children with disabilities. As previously, entrance of the persons with disabilities to buses and trolleybuses, routes and air

transport is not possible because of not being equipped. Until now inaccessibility of buildings and facilities constructed in previous years is still remaining. Such buildings were built without taking into consideration the needs of the persons with disabilities, and irrespective of the fact that certain funds are necessary for equipping them, the legislation requires creation of free environment (access) to objects of social infrastructure.

Another issue of concern to persons with disabilities is implementation of the right to work. In spite of the fact that the legislation of the Republic of Tajikistan provided for the right of all groups of persons with disabilities to work, the persons with disabilities of group 1 and 2 cannot exercise this right because of existence of a record of “unable to work” in their reference issued by the State Social Medical Examination Service. They are neither registered as unemployed in the employment services. These obstacles do not give opportunity to them to participate in the labour process, and realize their creative and professional potential. The allocated quotas do not meet their needs. The job places offered to the people with disabilities are in low-paid sector.

As previously, the issue of procedure of medical social examination of the persons with disabilities remains disputable, and needs to be resolved.

The cases, when the persons with disabilities faced financial difficulties in the course of examination on identification of a condition and degree of disability were observed in 2012.

Sometimes the citizens expressed disagreement with conclusions of medical examination institutions. For example, citizen A.B. stated in his complaint that during medical examination a disability status of his children K.Kh. and K.H. had been declined. This complaint was sent to the Ministry of Health of the Republic of Tajikistan for taking measures. As a result, a consultative examination of adolescents K.Kh. and K.H. was conducted and their disability was determined.

The practice shows that existing procedures and standards for determination of a disability need to be improved. Determination of a disability is conducted by the State Social Medical Examination Service that has 27 local structures. According to information of this Service the total number of the persons with disabilities determined

in 2012 was 31 092 persons, and the breakup of this number is as follows: people determined as disabled for the first time – 8 085 persons, disabled people of group 1 – 829 persons, disabled people of group 2 – 4 247 persons, disabled people of group 3 – 3 009 persons. A total of 23 007 persons with disabilities went through medical examination (including repeated) in 2012 and a degree of their disability has been determined as follows: group 1 – 1 047 persons, group 2 – 12 601 persons, and group 3 – 9359 persons.

Ensuring observance of the rights of persons with disabilities is specified as one of the priority directions in the Strategy of Activity of the Office of HRC for 2011-2015. The activity of HRC in the direction of protection of the rights of persons with disabilities focuses on assistance in observance of their rights, cooperation with agencies and organizations that are responsible for solving their issues.

Examination of living conditions of persons with disabilities and elderly people in two in-patient institutions of social services of social protection system (Yovon and Hisor districts) was conducted by the staff of the Office of HRC in 2012.

The conducted examination showed that serious violations of social amenities and organization of medical assistance were not observed.

In addition, interviews were conducted with lodgers during the visit. The interview showed that ethical-psychological condition is satisfactory in these institutions, and the lodgers are satisfied with living conditions, quality of food and attitude of management.

Some shortcomings were also revealed during the visit to the mentioned institutions. The boarding houses are in need of repairing; the sector specialists and technical enabling means are not adequate.

With the view of ensuring psychological living environment and solution of social and psychological problems of the lodgers it is necessary to conduct rehabilitation activities by professional specialists from the first moment of arrival of citizens in the institution. It is necessary to provide all such institutions with psychologists. This will provide an opportunity for introducing new methods of psychological adaptation and rehabilitation of citizens.

The following recommendations are provided in the area of protection of the rights of persons with disabilities:

– equip pedestrian crossings with acoustic device traffic lights;

- *equip entrances of buildings with suitable and accessible stepless corridors;*
- *train and provide the social institutions with educator-speech pathologists, psychologists;*
- *regularly conduct monitoring of accessibility of infrastructure objects to persons with disabilities;*
- *raise the level of legal knowledge and awareness of the persons with disabilities;*
- *launch promotion of charity assistance to boarding houses;*
- *introduce new ways and methods of psychological adaptation and enabling of the persons with disabilities;*
- *undertake measures to prevent increase of new cases of disability among children, increase of cases of disability in production and traffic incidents, development of medical and genetic services, and improve conditions of environmental safety;*
- *ensure full access of the persons with disabilities to educational, social and medical services, expand alternative forms of social assistance;*
- *bring the current procedure of determination of disability in line with the international standards;*
- *exclude the record of “unable to work” from reference of disabled people;*
- *sign the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.*

2.12. The rights of the child

From the moment of signing the Convention on the Rights of the Child serious attention is paid for implementation of international commitments in the Republic of Tajikistan on recognizing, respecting, observing and restoring the rights and freedoms of the child, particularly protection of the rights of the children, who are in a difficult life situation.

Tajikistan has twice presented National Reports on implementation of the Convention on the Rights of the Child to the UN Committee on the Rights of the Child. Specific measures are being undertaken according to recommendations of the UN Committee for ensuring comprehensively the rights and freedoms of the child.

The guarantees provided for in the Constitution for securing the rights and freedoms of the child are made specific in a number of legal documents, such as family, labour, civil, criminal codes, legislation on education, health, social sectors, decrees of the President of the Republic of Tajikistan, resolutions of the Government of the Republic of Tajikistan and other legal normative documents.

With the view of improving process of education and upbringing of children and their protection from all forms of domestic violence the laws “On Responsibility of Parents in Upbringing of Children” and “On Prevention of Domestic Violence” are adopted in the country.

By the resolution of the Government of the Republic of Tajikistan a Commission on the Rights of the Child under the Government of the Republic of Tajikistan is established in this direction that implements state policy in the field of protection of the rights of the child.

Assistance in restoration of violated rights of children is specified as a priority direction in the Strategy of Activity of the Office of HRC for 2011-2015.

Irrespective of the fact that certain measures are undertaken at legal and practical levels in the direction of protection of the rights of the child in the Republic of Tajikistan, but still comprehensively ensuring the rights of the child needs to be improved.

Currently a single law is not adopted in the country that regulates issues of the rights and interests of children. Violation of the rights of children in the family environment, school and street is evident. The analyses show that two main factors: breakup of families and labour migration are conducive to violation of the rights of the child. A total of 8 669 cases of breakup of marriages by court decision were recorded in 2012, and out of this number under age children are brought up in 6 109 families. During this period 9 687 cases of enforcing alimony have been recorded at justice structures, and it is an indicator that almost ten thousand children are brought up in unhealthy conditions. A total of 190 criminal cases have been initiated and considered in the courts during this period against persons, who had been avoiding implementation of the court decision on payment of alimony for support of their children for more than three months, without reasonable excuse.

Another factor conducive to violation of the rights of minors is labour migration. Sometimes, due to parents' being in the labour migration and being far from family upbringing, children face different social difficulties, join a group of children that have problems with law, commit offences and consequently are placed in specialized institutions. The analyses show that there are children in a specialized vocational-technical schools and institutions of administrating criminal punishment, who got to these institutions, when their parents (mainly in the case of mother's migration) were in labour migration.

There are also cases of women migrants leaving behind their children after delivering a baby in a foreign country. For example, in August 2012 – seven children and in December 2012 – four children were brought from orphanages of the Russian Federation to Tajikistan.

There are also such families that send their under-age children to labour migration because of economic necessity. According to information of the Migration Service under the Government of the Republic of Tajikistan children's leaving for labour migration is increasing year by year. If 56 407 minors left for migration in 2011, then in 2012 their number increased and reached 73 605 minors.

The mentioned factors cause violation of the rights of children to education, health, a worthy life, upbringing in the family, freedom from forced labour and a number of other rights.

Juvenile justice

The phrase "juvenile justice" means an activity of judicial bodies and other bodies that cover juvenile justice system.

With the view of analyzing status of juvenile justice system and developing proposals for observance of the rights and freedoms of children in this direction, a number of activities were conducted by the Office of HRC in 2012. Namely, jointly with the Public Organization "Child's Rights Center", the UN Children's Fund and the Branch Office of the International Organization of Open Society Institute - Assistance Foundation in Tajikistan a monitoring of freedom from use of torture and cruel treatment against juveniles was conducted in the system of juvenile justice.

The monitoring covered Khatlon and Sughd provinces, Dushanbe city and the Districts of Republican Subordination. The result

of monitoring showed that special provisions on: immediately informing parents and legal representative about detention of a juvenile; child's freedom from torture and cruel treatment, conducting a medical examination of a child after bringing him to closed and semi-closed institutions are not specified in the current legislation. It should be noted that a working unit of psychologist exists neither in a specialized school nor in a fostering institution.

The result of this monitoring was discussed in the course of two round tables that held on November 13 with participation of representatives of the UN Children's Fund and international experts and advisors, and on December 3 with participation of representatives of relevant state ministries and agencies and civil society organizations.

In addition, with the view of familiarizing with situation of observance of rights of juveniles, the staff of the Office of HRC visited Specialized Vocational-Technical School #1 of Dushanbe city (under the Ministry of Education of the Republic of Tajikistan). In the course of the visit living and study conditions, material and technical resources and conditions of buildings of the school were reviewed, and interviews were conducted with children studying at this school and as well as with their parents. A number of shortcomings regarding conditions of sleeping places, classrooms, sanitary and hygienic condition, and in general, observance of the rights of children were revealed during the visit.

According to Charter of the State Educational Institution Specialized Vocational-Technical School #1 of Dushanbe city, approved by Order #620 of the Minister of Education of the Republic of Tajikistan of May 7, 2008, juvenile offenders of age 14 to 18 are sent to this school based on decision of commissions on rights of the child under local executive authorities of towns and districts or court order. But as a matter of fact those juveniles that have not committed law breaches are also placed in this institution.

The 47 juveniles kept in this school are placed in this institution because of the following reasons: 19 persons for vagrancy, 9 persons because of being difficult child, 14 persons for committing a larceny, 1 person because of bad life condition, 1 person because of not having a place to live, 1 person for storing pyrotechnical materials (firecrackers), 1 person for being suspected for committing an offence, and 1 person for running away from home.

The result of the visit had been discussed in the round tables and meetings with participation of responsible officials from relevant ministries and agencies, and it has been recommended to address the existing shortcomings. Taking into consideration the importance of the issue the Office of the Commissioner has intended to conduct examination of observance of the rights of children in this school in 2013.

A group of mothers complained verbally to the Office of HRC in December 2012 about use of torture against their children by personnel of juvenile correctional facility ЯС 3/12 of the Main Directorate of Administrating Punishment, the Ministry of Justice of the Republic of Tajikistan. The staff of the Office of the Commissioner jointly with representatives of the Public Organization “Child’s Rights Center” visited the mentioned institution for examination of arguments told by mothers, and conducted interviews with the leadership of the facility and juveniles kept in this facility. The examination showed that the case of use of torture against juveniles was not confirmed. In addition, the issues of observance of the rights of juveniles in juvenile correctional facility ЯС 3/12 of the Main Directorate of Administrating Punishment (by invitation of the leadership of the facility) have been discussed in a meeting with participation of parents of these juveniles, representatives of the Office of HRC, public prosecutor’s office, Public Organization “Child’s Rights Center” and leadership of the facility.

The crime rate among juveniles increased in the country in 2012 according to information of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan. If 545 crimes were committed by juveniles in 2011, then it reached 625 crimes in 2012, i.e. it increased for 80 crimes.

A total of 504 juveniles were found guilty in 2012 on the basis of different articles of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan and court decisions were taken against them. Out of total number of offences committed by juveniles, most of all, cases of larceny (288 persons), hooliganism (69 persons) and robbery (42 persons) have been recorded.

It should be noted that in most cases proceedings of criminal cases against juveniles are conducted in open court, and it affects negatively child’s mental and psychological condition and development.

Taking into consideration the existing problems in the area of juvenile justice HRC provides the following recommendations:

- draft and adopt a law on the rights of the child;*
- provide socio-psychological assistance to children that are at risk of having problems with law, particularly to children from poor families;*
- conduct proceedings of criminal cases with children testifying in front of a camera;*
- introduce the working unit of psychologist in institutions of juvenile justice system;*
- ensure professional capacity building of law enforcement officers in the direction of protection of the rights of the child.*

The rights of children with disabilities

According to provisions of the Constitution of the Republic of Tajikistan (Article 34) the state cares for the protection, upbringing and education of orphaned and disabled children.

According to Article 23 of the Convention on the Rights of the Child the States Parties recognize that a mentally or physically disabled child should enjoy a full and decent life, in conditions which ensure dignity, promote self-reliance and facilitate the child's active participation in the community.

The mechanisms of implementation of the provisions of the Constitution of the Republic of Tajikistan and the Convention on the Rights of the Child regarding children with disabilities are reflected in a number of national legal and normative documents, such as the Laws of the Republic of Tajikistan “On Social Protection of Disabled People, “On Education”, the Town-Planning Code of the Republic of Tajikistan and the National Concept of Inclusive Education for Children with Disabilities in the Republic of Tajikistan for 2011-2015, and other legal and normative documents and state programmes.

With the view of launching implementation of the existing provisions in this direction the Coordination Council on Social Protection of Disabled People was established by Resolution of the Government of the Republic of Tajikistan of December 3, 2011, and it started its activity from July 3, 2012.

It is possible to make a conclusion from information provided by relevant ministries and agencies that many activities are implemented for observance of the rights and freedoms of children with disabilities. They go to rest homes; they are attracted to education, use social services, regularly go through medical checks, etc.

Centers on enabling children with disabilities, day-care centers, vocational institutions and centers, various medical service institutions are established by state support and support of different non-governmental and international organizations. Except specialized boarding houses and medical institutions in cities of Dushanbe, Kulob and Khorough, Hisor and Vose districts, day-care centers function as well. In addition, a national enabling center for children and minors “Chorbogh” was established, and 199 children with disabilities in 2011 and 200 children in the first half of 2012 were covered with enabling activities there. The number of children accepted to boarding houses and Specialized Lycée-Vocational Boarding School for Disabled under the Ministry of Labour and Social Protection were 427 persons (including 266 students of the lycée) in 2011 and 411 persons (including 244 students of the lycée) in 2012.

According to information of the Ministry of Health of the Republic of Tajikistan, as of first half of 2012, the number of children with disabilities being under regular medical check-up composed 24 022 persons, and out of it 13 367 were boys and 10655 girls. All of these children went through medical examination during nine months of 2012, and more than 3 000 of them were covered with treatment in hospitals.

With the view of active participation of the children with disabilities in education process and observance of equal rights of these children to education in the country, “The Concept of Inclusive Education for Children with Disabilities in the Republic of Tajikistan for 2011-2015” was approved by Resolution #228, of April 30, 2011 of the Government of the Republic of Tajikistan. According to the Concept inclusive education is being introduced in pre-school educational institutions of the country in recent years. According to information of the Ministry of Education of the Republic of Tajikistan already 1 458 children with disabilities have been covered by such education at 11 kindergartens of Dushanbe city and Sughd province during the period of 2011-2012.

The number of children involved in inclusive education in academic year of 2011-2012 composed 5 026, and 1 927 out of them are girls.

Out of 76 boarding schools functioning under the Ministry of Education the children with disabilities study at 13 such boarding schools. The total number of these children is 2 396 persons, and 594 out of them are girls. The difficulties exist with human resources in these institutions and in the direction of education and upbringing of the children with disabilities as a whole.

Other difficulties are also observed in this direction, including visits to special examination commissions, access to education, enabling, day-care in the family, services of specialists, etc. The conditions are not provided for physical access of the children with disabilities to buildings of public use, including cultural and entertaining centers, schools and public transport. Lack of ramps at entrances of buildings, libraries, museums, theaters, schools and other institutions is observed.

Part of parents of disabled children are not at all familiar about the rights of their children that are guaranteed by national legislations and international documents. For example, a citizen that has a physically disabled sixteen-year-old son applied to HRC in 2012. Until sixteen-year-old his son has not studied anywhere. With the assistance of the Commissioner a separate teacher was allocated for education of this boy at home.

According to information of the Public Organization of Disabled People of Dushanbe city "Imkoniyat" there are also cases of some children with disabilities living in remote villages of the country, but relevant structures and institutions do not still have information about them. The main reasons for that are connected with difficulties of visits, a father being in the labour migration (or in general the child is brought up without father) and some mothers' lack of legal information and dues to it they do not take their children for having doctors' examination and do not apply to relevant agencies for official registration of information regarding their children.

With the aim of addressing shortcomings in the direction of ensuring the rights of the children with disabilities HRC provides the following recommendations:

- improve social support of the families that bring up children with disabilities;***

- *undertake measures on ensuring access of the children with disabilities to cultural and entertaining centers, schools, other relevant institutions and public transport;*
- *improve care of the children with disabilities at in-patient institutions and specify a mechanism for ensuring existing standards of care after these children;*
- *take measures on increasing the number of professional specialists for working with children with disabilities;*
- *regular monitoring of implementation of the national and international documents regarding protection of the rights of children with disabilities.*

Prevention of violence against children

Violence against children manifests in use of physical power, negative psychological treatment and actions of a sexual nature. This negative phenomenon violates the right of the child to life and health, degrades his honor and dignity, and negatively affects future development of the child. Unfortunately, nowadays different forms of violence are used against children by parents, peers and adults.

According to requirements of Article 57 of the Family Code of the Republic of Tajikistan the parents and persons replacing them, and in circumstances provided for in the law, the commissions on the right of the child, the public prosecutor's office and court protect the legal rights and interests of the child.

In case of violation of the legal rights and interests of the child, including not fulfilling or not properly fulfilling responsibilities by parents on upbringing of the child or abusing parental rights, the child has the right to apply to a commission on the rights of the child and upon reaching age fourteen the child can apply to court to seek their protection.

At the same time this Code has obliged officials of organizations and other citizens, in case of knowing about a threat to life or health of the child or violation of the rights and interests of the child in the family, to inform the commissions on the rights of the child on this regard. The commission on the rights of the child is obliged in this case to undertake necessary measures on protection of the legal rights and interests of the child.

According to Article 41 of the Law of the Republic of Tajikistan "On Education" employees of educational sector are obliged to protect children and minors from actions of physical and psychological violence.

With the view of preventing domestic violence, respecting honour and dignity of the child and preventing child labour that threatens his health, Article 8 of the Law of the Republic of Tajikistan "On Responsibility of Parents in Upbringing of Child" charged parents with the following responsibilities: provide conditions for health protection, physical, intellectual and moral development of the child; respect the honor and dignity of the child and refrain from cruel treatment of the child; treat the child equally irrespective of his sex, age, mental, physical and psychological power; do not allow the child to be involved in dangerous and toil work that damages child's health and as well as other activities that impedes regular physical and psychological development of the child; do not involve the child in entrepreneurial and commercial activities, except the cases allowed in the legislation of the Republic of Tajikistan.

The mentioned laws provide for penalty in case of not implementing their provisions.

Adoption of the Law of the Republic of Tajikistan "On Prevention of Domestic Violence" regulates public relationships regarding prevention of domestic violence, and provides for duties of subjects responsible for prevention of domestic violence in detection, prevention and elimination of causes and conditions conducive to domestic violence.

With the regard to this law amendments and additions have been introduced to the Law of the Republic of Tajikistan "On Police" and the Code of Administrative Violations, and the main purpose of it was specifying powers of relevant agencies in prevention of domestic violence and protection of family from violence.

Even though legal normative documents on prevention of violence against children are adopted, unfortunately, violence against children happens to be, but people almost never complain to relevant agencies in this regard.

HRC recommends the implementation of the following activities in the area of preventing domestic violence:

- provide the population with information about provisions specified in the legislation regarding prevention of violence against children;*
- raise moral and legal awareness of population aimed at prevention of all forms of violence against children;*
- provide translation and official publication of international documents on the rights of the child (human rights).*

CONCLUSION

As it is evident from the Report, the Office of the Human Rights Commissioner worked persistently in 2012 in order to carry out its duties and authorities on promotion and protection of human rights, and strengthened its position and influence.

On the initiative of the Office of HRC the Regional Conference of Ombudsmen of the Central Asia and Russian Federation on “Effective Means of Protection of the Rights of Labour Migrants: the Role of Ombudsmen of the Central Asia and Russian Federation” in October 2012 and the Second Meeting of Heads of Anti-Corruption Agencies and Ombudsmen of the Member States of the Economic Cooperation Organization in November 2012 were organized and conducted.

In addition to it, in 2012, the Office of the Human Rights Commissioner was one of the first among Ombudsmen of Central Asia to be given accreditation with “B status”, which is awarded by the Accreditation Sub-Committee of the International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions for compliance with the Paris Principles.

The activity of the Office has been significant in working groups on various human rights issues, including prevention of torture, abolition of the death penalty, development and presentation of the National Reports of the Republic of Tajikistan to relevant international human rights bodies.

Fruitful cooperations with public structures, non-governmental organizations and international agencies provided opportunity to further strengthen institutional capacity of the Office. In the framework of these cooperations in 2012 the Department of State Protection of the Rights of the Child was established at the Central Office of the Commissioner, and the Public Counseling Offices of HRC were established in the regions, including Khorugh, Kulob, Roghun cities and Rasht district. At present such Counseling Offices function in Khujand city and Ayni district of Sughd province, Qurghonteppe and Kulob cities of Khatlon province, in Khorog city of GBAO, and Tursunzoda and Roghun cities and Rasht district of the Districts of Republican Subordination.

The 2012 indicators of main directions of activity of the Office on receiving and consideration of complaints of citizens, improvement of legislation on human rights, examination of situation with observance of human rights and raising legal awareness of citizens had tendency to increase as compared to past year.

It should be noted that recommendations of the Office provided in the reports of previous years on improving existing mechanisms of freedom from torture, the Bar system, domestic violence, system of visits of HRC to closed and semi-closed institutions, etc. were supported by relevant structures of public authority and specific measures are being undertaken aimed at addressing those recommendations.

The recommendations on promotion and protection of specific human rights and freedoms are also provided in this Report. Namely, regarding the right to judicial remedy and fair court trial – 9 recommendations, the right to security of person, freedom from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment – 8 recommendations, the right to nationality – 4 recommendations, the right to freedom of opinion and expression, access to information and mass media – 4 recommendations, the protection of human rights in closed and semi-closed institutions – 6 recommendations, the right to work – 8 recommendations, the right to health care – 3 recommendations, the protection of the rights of labour migrants – 8 recommendations, gender equality – 9 recommendations, the right to property and housing – 9 recommendations, the observance of the rights of persons with disabilities – 12 recommendations, the rights of the child – 13 recommendations, and in total 93 recommendations are provided in this Report.

The analyses and recommendations provided in the Report indicate that despite certain progress in some directions of human rights and freedoms, problems exist as well and they require serious and urgent measures by relevant public structures and civil society organizations.. The problems connected to shortcomings in legislation and current national mechanisms of protection of human rights, inadequate level of economic development, poverty of population and low level of legal awareness of population are considered as key obstacles in development of human rights in the country.

Particularlry, the low level of population's awareness in the field of human rights is disturbing, and such situation creates difficulties in securing their rights. With the view of improving the situation in this direction the new draft Programme on Human Rights Education for 2013-2020 was developed by the Office of HRC and it was approved by resolution of the Government of the Republic of Tajikistan of December 3, 2012.

Conclusion of the activity of the Office of HRC in 2012 also indicates that the Office has more resources and opportunities and purposeful use of them can make the role of the Office more effective and efficient in the protection of human rights and freedoms.

That is why, the activities completed in 2012 for provision of necessary legal, organizational, information foundations and capacity of the Office needed for making the activity of the Office of HRC more effective, are evaluated as important.

The issues of human rights that are becoming the first priority in the relationships between the states and the state with society in recent years and are playing key role, require joint efforts of all strata of the society. Thus it is necessary that the public authorities – the main responsible structure for ensuring promotion and protection of human rights, in active participation of the civil society, pay serious attention to this important sector, consider attentively every allegation of violation of human rights and contribute to ensuring human rights and freedoms at proper level.

We believe that this Report will be considered by public authorities, non-governmental and international organizations, and appropriate and timely measures will be undertaken for implementation of the provided recommendations.

Подписано к печати 15.04.2013.
Усл. п.л. 17,3. Гарнитура Times New Roman.
Заказ № 288231. Тираж 500 экз.

Отпечатано ООО «Контраст»
г. Душанбе, ул. Н. Мухаммад, 26